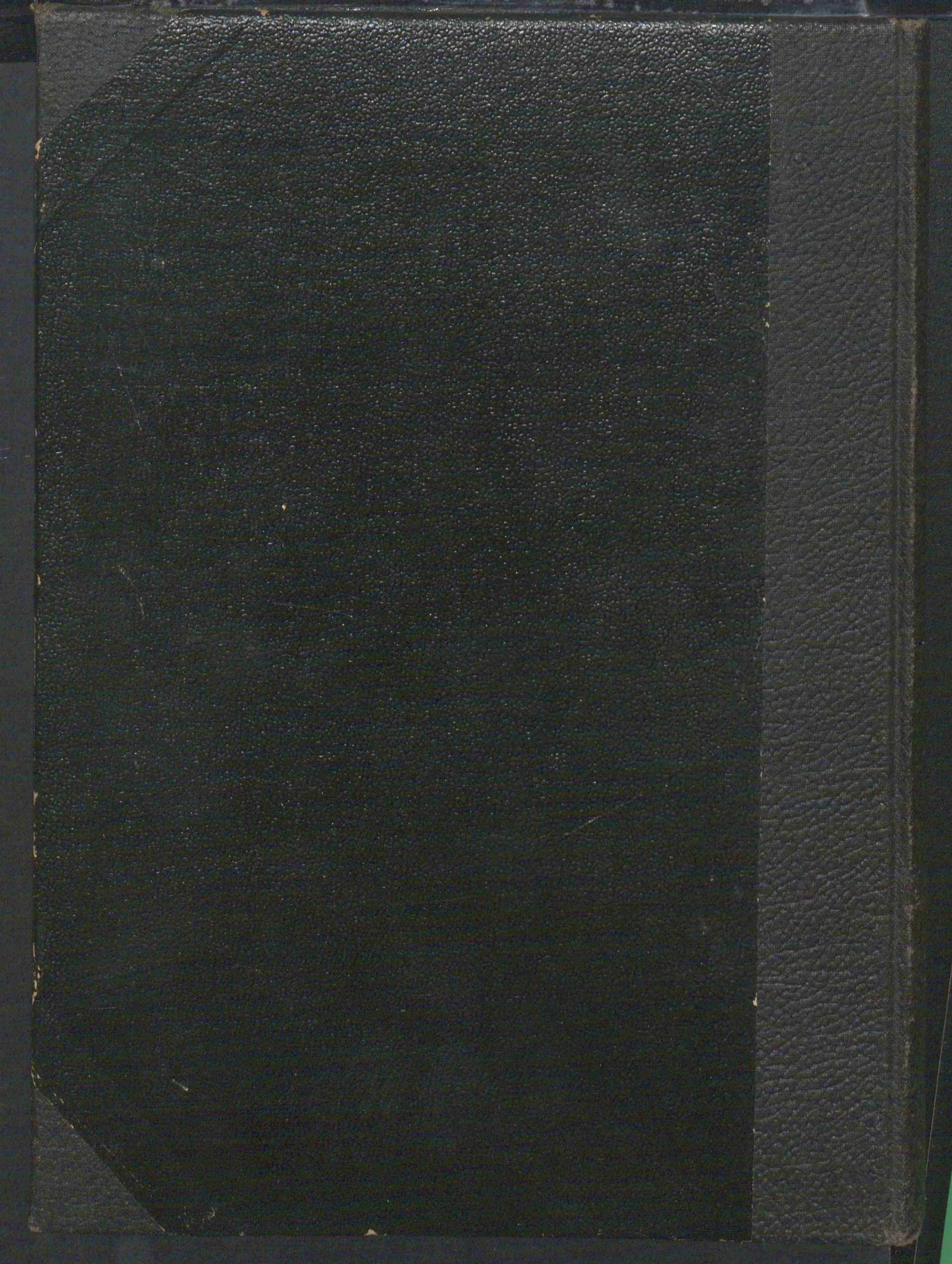

B

577.

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 577

ס פ ר

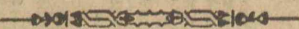
נאד של דמעזות

כ ו ל ל

השקפה ושימת עין על תוצאות קורות עם ישראל בימי נדודו וגלותו ופעולותיהם. הגיונים על כח סבלותו העז. באורי כמה מאמרים בענינים האלה המסוגלים לרכך את הלבבות ולפתוח מקור דמעזות העינים. להוריד דמעזות כנחל על שבר בת עמי. רוב הרעיונים ממנו נתעוררתי בשנת ה' תרמ"ז לב"ע אלף ותתי"ח שנה לאחר כן הבית ביום צום החמישי תענית תביא. יום הגלת יהודה כלה הגלת שלומים. שהוא יום האבל הלאומי השנתי. ולמען תהיינה דמעזותינו בנאד סדרתי את הרעיונים. ההגיונים והמאמרים בספרי זה.

ט א ת

המיצר בצרת עמי. כואב על שברו, מצפה ומקוה לישועת ה'.
 יצחק יעקב בלא"א הרב מו"ה שלמה נפתלי ריינעם זצ"ל
 אב"ד דק"ק לידא בעהמ"ח ס' עזות ביעקב וס' חותם תכנית
 וס' ישערי אורה וס' אורים גדולים.

ו ו י ל נ א

בדפוס ר' יהודא ליב מיץ נ"י,
 ביהמחוקק מו"ה אליעזר ליפמאן מיץ ז"ל.

שנת תרנ"א
 לפ"ק

Дозволено цензурою Кіевъ. 23 Іюля 1890 г.

НОДЪ ШЕЛЪ ДМАОТЪ.

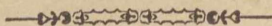
т. е. Мѣхъ слезъ. И. Я. Райнеса.

ВИЛНА.

Въ типографіи Л. Л. Маца, на Квасномъ
переулкѣ, д. № 1195/6.

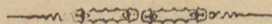
1890 г.

החזקת טובה והכרת תודה

עוד בהקדמת ספרי **שערי אורה** יעדתי ליחד מאמר מיוחד דבר גדול ערך פעולת מחזיקי תורה בכלל, וערך החזקת הספרות בפרט, ולפרוש עם זה שמות האנשים המצוינים והנכבדים שהושימו לי יד עזרה על הוצאת ספריי, כי כדאים וראויים הם להקים להם שם ויד כהיכל ספרותינו. וכאמנם כבר ערכתני מאמר נכבד אודות ענין זה, ואולם מסכות שונות לא הי' בידי עתה להוציאו לאור, ואקוה לה' כי בספרי **שני המאורות** או בספרי **אורות מאפל** [שברצות ה' אדפיסם בקרב הימים זה אחר זה] יראה אור גם מאמרי הנ"ל, ופה הנני נותן תודה כללית לכל אלה שהיו לי לעזר על ספריי **שערי אורה ואורים גדולים**. הן אלה שהעניקו לי מכספם, והן אלה שהשתדלו בעדם, ועזרוני להפיצם בישראל, כולם ישאו ברכה מאת ה'. וכיוצא מן הכלל אמרתי להריק פה ברכה ותודה לאחד המיוחד שביקורי ונדיבי עמנו, ה"ג הרב הגביר המפואר, רב הערך, מצוין ביראתו ובאהבתו העזה לתוה"ק וחוגי', אזרח נכבד לדורותיו, נודע לתהלה, כ"ש מוהר"מ ארי' **ליב פרידלאנד** נ"י.

האיש הזה היא מיחידי סגולה בדורנו, והוא רב פעלים ראש וראשון לכל דבר שבצדקה, והאיש הנ"ל הרבה להטיב עמדי. יהי זכרו ברוך ויגוב בשיבה טובה הוא וכב"ב. ויזכו לעלות לציון ברנה בכא"ם:

נחל דמעה

פה אמרתי להציב מצבת עולם, מצבה ספרותית, להאיש הנעלה והמצויין הרב הנביר המפואר נטע נעמן ממשפחות המיוחסות בישראל, חוכב עמו, ספרותו וארצו, מו"ה יהושע ציימלין זצ"ל, ששחל"ה אור ליום ג' ה' טבת בשנה זו שנת תרמ"ח בעיר דרעזדין. האיש הנעלה הזה, בשכלו הזך, ובנדבבת לבו המהורר ה' ממש מיחירי הדור. לבו ה' ער להתעורר לכל דבר טוב ומועיל, רבות פעל ועשה בימי חייו, ואהבתו לאה"ק היתה בוערת בלבבו כיקוד אש. וגם בערב ימי חייו, בעת שכבר התרופפו עמודי גיון, לא הם על עמלו וטרחו, וכתת רגליו ללכת על הרי ציון וירושלים, וגם שם הרבה לפזר מכספו על כמה דברים כוללים, רבים הם המתאבלים על מות האיש הנעלה והמרום הזה, כי כמותו אבדו גם חוכבי ציון וירושלים אכידה גדולה. ד' יחזקן עפרו, וישלם נחומים לכל המתאבלים עליו:

תנצב"ה

דבר אל הקוראים

כל אברה ולא אברת הרגש. המאמר בעל המשת המלים האלה, הוא מאמר נכבד ופתגם מאד נעלה. כי אמנם כן, טוב לאדם לבחור בכל מיני האבדות רק להציל את הרגש מכליון ואבדון. גם אם שלא ברצונו כבר אבדו ממנו כל קנייניו, יראה אז לשמור את הרגש, ולהשגיח מאד על קיומו, כי הרגש הוא אבי התקוה וסבתה, וכל עוד שהרגש חי בקרבנו הוא בטוח גם בחיי התקוה, שבעת צרתו יש לו להוקיר התקוה מכל יקר, כי היא רק היא עומדת לו להנעים מרירותו, ולתת לו עוז ותעצומות לשאת ולסבול כל עמל ותלאה בדומי', כי זכרונו זה שעוד יש לו תקוה על החזרת אברתו, ישיב נפשו ויפיה בו רוח חיים, להחליף כה להשתדל באמצעים כשרים ונאים לבקש אברתו, וכל מה שיגדל ערך האברה, יש יותר לחזק את הרגש, ולשום עליו משמר ולנוצרו. כי אברת הרגש הוא התחלת היאוש, והיאוש הוא הנסיכה המודיעה את מחירת המות, כי אחרי היאוש תבא מיתת התקוה, ויבא לעצלות והתרשלות, ולא ינסה עוד כחו לפעול מה לבקש אברתו, ואז אברתו-אברה עולמית ומוחלטת:

הכל יודעים והכל מודים באמתת הפתגם הזה, כי רוח בינת כל איש יענה על אמתתו. אולם היהודי יודע אמתתו גם מן המציאות ומן הנסיון, כי חיי היהודי אם יש לקוראם עוד בשם חיים הוא רק בגלל הרגש החי בקרבנו, כי עם עולם הזה ילך לאור הפתגם הזה, והוא חרות על לוח לבו, ובכל דרכיו ומעשיו ועלילותיו הוא לו לעינים, ובכל פנות שהוא פונה ישמור את הלמוד הזה וגם ימלאנו בפועל. בהעם האומלל הזה כבר נתקיימו שתי המלים הראשונות מן הפתגם כל אברה, כבר אבד את הדברים היותר יקרים וחביבים לו, את ארצו, בית מקדשו, ממשלת המדינות, כל סגולותיו ומחמדיו היו לסאבלת אש, עריצי גוים אכלוהו בכל פה, בזוהו והממוהו, הציגוהו ככלי ריק, כמחשבים הושיבוהו, בקרב צרה ומצוקה, רדפוהו מנוחה הדריכוהו. כל אברה, אבד כל קנייניו ורכושו. אמנם לאשרו ולהצלחתו נתקיים בו גם סיומא דהך פתגמא קדישא ולא אברת הרגש. כי כל אלה לא הכחידו מקרבנו רוח תקותו, ולא הסיתו לשתת רגשי כבודו, העם הנדבא והנענה הזה, עם כל עבודתו הנאטמה לממשלתו בכל מקום פוזרו, עם כל דרישת טובת ארצו בכל מקום שהוא, עם כל התרחקותו מכגד ומטרד, וכשבועה המוטלת עליו מאת מוריו הגדולים ז"ל, ואשר שנים רבות וכבירות כשמנה עשר מאות ותשע עשר שנים, תעדינה על התמלאות קיום שבועתו, עם כל זה לא נכבו ממנו זיקי תקות שיבתו לארצו ולמקדשו. וכל זה בא לו רק בסבת שמירת הרגש, כי בכל העת הרעה הממושכה הזאת לא אבדו רגשותיו, ולא התיאש מתקחיי וע"כ-חלק בחיים:

דבר אל הקוראים

קיום הרגש הזה. הוא הוא הפתרון של החרדה הנעלמה והסוד הכמוס הצפון ונגנון בקיום העם האומלל הזה, שכל עמל הכמי לב ויגיעת אנשי השם והמעלה לפתור את החרדה הנוראה הזאת, ולבא בסוד הדבר הנפלא הזה עלו בתהו, והורו ולא כחרו, כי קצרה דעתם לפתוח את המנעול הנורא הזה. אולם באמת קיום הרגש הוא נשמת קיום העם ונפש חייו, כי הרגש הזה העלה למעלה, מעל כפת היסורים והמכאובים, וחוקו ואמצו אותו לשאת ולסבול, ולחכות לעת קץ —.

אם אמנם שמפלא לפלא מתמהון לתמהון ומחרה לחרה יצאנו, שהרי גם קיום הרגש הזה הוא פלא עצום וחרה סתומה. אולם פתרון החרדה הזאת יש למצא בזכרונות אבדתו, היהודי מזכיר אבדותיו כמה פעמים ביום בשבתו ובלכתו, בשכבו ובקימו, במאכלו ובשקיו, והם הועילו הרבה לקיום הרגש ולתומתו, וביחוד הועילו לזה הימים המצויינים והמסומנים והמוגבלים, והזמנים הקבועים לתנות ולכבות על אבדתו. הזכרונות הקדושים האלה הם השומרים הנאמנים, השומרים את קיום הרגש. הזכרונות התמידים אולי מרוב תמידותם ה' היהודי מתגל בהם, וכיון דרש דש, ולא פעלו עליו עוד שום פעולה. אבל הימים הזמניים, הבאים וקבועים ע"ז מזמן לזמן, והפעולות המיוחדות הנהוגות בהן העשיות ומתוקנות ומכוונות למטרה זו, לעורר בקרב רגשי האהבה, לשוות נגדו ימי אשרו והצלחתו הקדומים, ולחזק את תקותו, כי עוד ימים יבאו וישבו אליו וישיש אתם משוש. — כל אלה הועילו הרבה לשמירת הרגש ולחצלתו מכל המקרים והפגעים הרעים, שעמדו עליו להאבירו ולהכחידו:

ישנם אנשים מצויינים, המגבילים להם ימים אחרים בשנה, לתנות ולכבות תמרורים על הרבן בית מקדשנו וארצנו, אבל יום אחד הנבילו חז"ל, ובו שמו לחוב-לאומי קדוש ועצום על כלל האומה ועל כל אחד מבניי לנהוג אבילות — הוא יום צום החמישי יום שריפת בית אלהינו. והיום הזה, מסומן ומצויין בכל סימני וציוני האבילות הערוכות ומסודרות למטרה אחת, לקרוע סגור הלב, ולפתוח מקור דמעת העינים ולהוריד דמעה כנהל:

אגלי הדמעות הנושפות ויורדות על לחיי היהודי, הן הן הטל של תחי' המחיי את הרגש, ומשיב את הנפש, כי הבכי' והזלות הדמעות, כמו שנהשבו לתולדות הרגש ותוצאותיו, כן תחשכנה גם לאבות הרגש ויפדותיו, לפי שהבכי מהמם את הלב, מלהיב את הרעיון, ומעורר את הבוכה להבין היטב על מה הוא בוכה. הרגש אין לו קצב וגבול לומר: עד פה תבא ולא תוסיף, הוא יכול להתרחב כ"ב-עד שירגיש את ההפסד והנזק והדבר האבוד כמו שהוא. וע"י הבכי, המלהיב יותר את הרגש, ישוה נגדו את כל קנייניו הקדומים כמו שהיו, והפסדם בהעדרם ויתרגש יותר. הרגש והבכי הם סבות זה לזה וגם מסובבים זה מזה, וחוזרים חלילה:

יום צום החמישי, יום אבל השנתי הזה, הוא יום זכרון לישראל, כי בו יזכור ויעלה על לבו את זכר כל קנייניו ומחמדיו וסגולותיו החיו לו בימי קדם, בהלו נר ה' על ראשו. סדרי היום הזה ומעשיו, עשויים ומתוקנים ומכוונים למטרה זו: לנקות ולזכך את הרעיונים, לחדש ולחיות את הרגש, לרכך את הלבבות, לפתוח

דבר אל הקוראים

v

לפתוח מקור דמועות העינים, לככות ולתנות על העבר, לאמץ ולחזק רוח התקוה על עתידותיו, לצדות ולקיות לקץ הגאולה, לשלב ולחבר ולאחה ולאחד זכרונות קדמוני עם תקות עתידותיו, ולהוכיח בידיעה פנימית, כי אם אמנם עת צרה היא ליעקב, אולם ממנה יושע תשועת עולמים:

בשומי אל לבי, כי הליכות יום צום החמישי, סדריו ומנהגיו, מסוגלים להעיר הרגש, לעורר הרוח, ולשמור את הלולאה הנכבדה והרתוקה החזקה המרתקת ומחברת ומקשרת את זכרונות ימי קדם עם התקוה לעתיד. בשומי זאת אל לבי, ראיתי להוציא לאור ספרי נאדר של דמועות זה, שהוא עשוי לתכלית זה, ויש לקוות שלא יחמיא את מטרתו. ספרי זה כולל השקפה כללית על קורות עמנו ותלאותיו, ועל כח סבלותו, ועל תקותו לעתיד. ומראה לדעת, כי כל אלה רמוזים וצפונים ולוטים בענייני יום הצום הזה. כי רוב הרעיונים והמאמרים הבאים בו הם תוצאות רעיונותי ביום צום הזה בשנת תרמ"ז שהייתי אז בקיבו [דרך מסעי לאדעססא לרחוץ בשרי בים], ואני יושב אז בחדרי תפוס ברוב שרעפי, יושב ומשמים על שבר בת עמי, וכל הקורות אותו עוברים לפני כבני מרון, כי זה דרכי מעודי לשוות לפני או לפני השומעים [כשאמץ ביום ההוא], ביום הזה כל קורות בני עמנו, ולהתבונן עליהם בשום לב, למען לראות ולהראות אומץ ורוחם של בני ישראל וכח סבלותם העז העולה כמעט מעל כל גבולי אנושי. כי ההתבוננת הזאת מועלת מאד להפיח רוח תקוה להחיות את הרוח ולהשיב את הנפש לחדש רוח נכון בלב כל אחד, לקבל בלב שלו ובנפש שוקמה כל החצים ואבני בלסטראות אשר שונאו ומנדו יורקו עליו, ולבלי לזוז זיו כל שהוא, לבלי להיות לברות למלתעות הנלים המתרוממים נגדו, ולעמוד כסלע איתן בלבים, מול כל הרוחות הסוערות, כי טבע המקרים ופעולתם על האדם, הוא כטבע הנהרות והרוחות. הנהרות האלה, מי שרגיל לרחוץ בשרו במים ויודע לשחות, עליו יפעלו המים פעולה טובה ונמרצה להתחזק גיוו ורוחו, להבריאו ולהחלימו. ומי שאינו רגיל ובקי בהליכות המים, יכול לקרות שבפסיעה הראשונה במים יקרע תחתיו, ויטבע במים ויאבד חייו. וכן הרוחות, מי שלמוד להלך נגד הרוחות, ויודע איך להתחזק מעמד בעת שהרוחות מתנברות, יפעלו הרוחות עליו לטוב, ישיבו את נפשו ורוחו. ומי שאינו רגיל ובקי בזה יכריעהו ויפילוהו לארץ, ולפעמים יורידוהו לבאר שחת. וכן הוא גם טבע המקרים המתרגשים לבא על האדם. האדם השוקט על שמריו מעורו, ואשר ההצלחה משחקת לפניו בכל עת, אם יבא עליו איזה אסון פתאום, יהי כגבר אין איל, ולא חזון רחוק הוא לראות כי אנשים שלווים ושקטים כאלה יפלו שדודים להגלי איזה מקרים רעים שיעברו עליהם. ואמנם האיש שמעורו הוא ידוע מכאובים וסובל הרבה מנעוריו, וכל ימי חייו הם שלשלת אחת ממקרים רעים ומאסונים גדולים, וכבר נוסה במסות גדולים ונוראים ומכולם יצא בשלום. איש כזה לא יפחד עוד משום דבר רע המתרגש לבא עליו, וכל מקרה משחק לו, כי מקריו הרבים ואמוניו הגדולים אמצו את רוחו וחזקו את גיוו ועשאוהו כמטיל ברזל לעמוד בקומה זקופה נגד כל אבני בלע וכדורי שחת אשר יורקו עליו, בידעו כי אליו לא יגיעו. וע"כ ראוי שכ"א מבנ"י ישום אל לבו ביום הזה כל הקורות שעברו עלינו למען שנתחזק בתקות העתיד אשר התקוה הזאת היא חיי רוחנו ומשוש לבנו כי מה אנו ומח חיינו. חיי ההוה לא נחיי, כל מנעמי החיים ותענוגות בני אדם אשר כל העמים יתענגו עליהם וינעימו בהם חייהם,

כל

דבר אל הקוראים

כל אלה מוזרים הם לנו, וכל חיינו הם רק חיי התקוה והתוהלת. העתיד רק העתיד נשווה תמיד נגד עיינינו ותקות העתיד תח' רוחנו ונפשנו, ונקודת קץ נבול העתיד הזה נעלם מעיני כל בשר סתום וחתום עד עת קץ, ויש לנו עוד להתעתד לסבול עד שנגיע אל קץ הזה, ולהתאזר כח וגבורה לסבול עוד. יש לנו לשוות נגד עיינינו העבר, העבר הנורא עם כל צבעיו הנוראים, העבר האיום הזה עם כל מה שעבר עלינו בו, לא יזוז מנגד עיינינו, ואז אז נראה כי כל מקרי העבר הזה פעלו עלינו פעולה עזה ונמרצה לשום כח אכנים כחנו ובשרינו נחושה ונפשינו תדרוך עוז, ובלב אמיץ ורוח כביר נלך הלאה דרכנו זו המלאה התחתים ואשר על כל צעד וצעד מלאים אבני נגף וצורי מכשול. בידעינו נאמנה כי כבר אנו למודים ללכת בדרכים מסוכנים וכבר דרכנו דרך ארוכה וגדולה אשר על כל שעל ושעל קוצים וברקנים, ובכ"ז לא סרנו מן המסלה, ולזאת יש לנו להיות בטוחים כי הננו הולכים הלך וקרב אל המטרה. ואולם אם בכל השנים יתעורר אצלי ביום זה רעיונים שונים בנוגע אל סבלות ישראל, בשנה ההיא שישבתי חוץ לתחום (כי הייתי אז בקיוב ביום צום החמישי כנ"ל) וראיתי כל הנעשה שם אז התרחבו פצעי לבבי ועיני היו למקור דמעות והעמקתי חקור בענין נצחיות ישראל וכחו העז, והרבה מהם הטפתי גם במקהלות, ובהתבונני אח"כ על כל הרעיונים ראיתי כי הם ראוים לראות אור. ואם שנאמרו ונכתבו לשם יום זה, בכ"ז אינם מתפגלים בחיץ לזמן, כי בזמן הזה היום ההוא הוא יום ארוך יום שכולו רע ומר, ומה שנאמר ביום ההוא ראוי להאמר בכל יום ויום עד עת קץ:

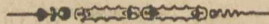
קראתי שם הספר נאד של דמעות, כי אמנם כן הרבה דמעות חמות ורותחות נטפו בנאד הזה, עד כי החמו והרתוהו את הנאד, ובחמו יתיך את הקרה הנורא המתעלם על לב הרבה מאחינו, ימסו הררי-הקרה והיו למי-דמעות, ותקינה בנאד הזה, שמקום יש עוד בו לקבל ולכנס דמעות חמות ורותחות היוצאות מגלות העינים-ע"י התעוררת הלב:

ואני תפלה: ירחם ה' וירא בעני עמו, ויזכנו לשוש משוש עם כל המתאבלים על ארצנו ומקדשנו, ועיר תפארתנו, ונסו יגון ואנחה, ולא ישמע עוד קול שבר כנבולנו, וישוב לנו את שבותנו, וישלח לנו גואל צדק כב"א כו"ד.

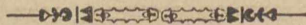
הכו"ה ביום ב' ב' תמוז

שנת תר"ח פה לידא.

יצחק יעקב ריינעס אב"ד דפ"ק הג"ל.

פתח דבר

קודם שהנני מוציא לאור את ספרי זה, ראיתי לדבר דברים אחדים בנוגע לדרכי הדרוש בכלל, ולספרי זה בפרט. כי יודע אני שיש לי לדבר עוד [אודות ספרי זה] איזה דברים אל הקוראים, כי מן העת שמדדתי עד עתה, משמשו בו איזו ידים, ועברו עליו איזו עינים מעיני ראשי האומה ונבוגי, וכולם כאחד הללוהו, וגם האיצו עלי להדפיסו, ורק על דבר אחד העירוני, והוא למחוק את הענין הפרטי שבא בו *) כאמרם: שבספר כזה המדבר מעניינים רמים ונשגבים וכוללים מעניינים הנוגעים לכלליות האומה, אין לערב בו ענין פרטי, הנוגע רק לאנשים פרטים, כי מה להקוראים לשום לב על מקרה פרטי, וזכרון מקרה פרטי כזה יכול להשפיל ערך החיבור והמחבר וקרוב הדבר שרבים מהקוראים יחשבו ג"כ כך, ויתפלאו על סגנון סדורו של ספרי זה. ואולם כשיקראו פתיחתי זאת יבינו מעמי ונמוקי, ויראו כי לבד ששמתי לבי לדברי המעוררים [כאשר זה דרכי מעודי, לשום לב ועין בוחנת, אל כל אשר יעירוני רבותי או חבירי]. כי באמת השבתי מראש מזה וראיתי כי שלימותו של ספרי זה, דורשת שיבא בו הענין הזה, כי הלא בדברי אודות הענין הפרטי הזה, מצאתי מקום לדבר הרבה אודות מצב העשירים ויהוסם לבני עמם, וגם דבר פעולת האשה על הבית, ואם יחסר זכרון הענין הפרטי הזה, יש למחוק גם הדברים הנ"ל, והם בעיני רבי הערך עד שאלמלא לא נוצר ספרי זה, רק בגלל הדברים האלה ג"כ לא היתה יצירתו ובריאתו לבטלה, כי הם דברים שהזמן גורם לפרסמם ולהפיצם בישראל, ומי שיוודע ובקי בתהלוכות התבל בכלל, ובחיי בני עמנו בדורנו זה בפרט, הוא ידע לחוקר ערך הדברים האלה, ויבין נחיצת פרסומם. ובספר כזה שענייניו בכלל הם ענייני דרוש ואגדה כאלה, הראויים ומסוגלים להשמיעם בקהל עם ועדה, לעורר הלבבות ולזכך הרעיונים

*) בשני שערים האחרונים הנאמתי דברים מעניינים להספידא שהתפתי ביום ההוא [מנ"ח שנת תרמ"ז בקיוב] כמו שיראה הכוזה סס. אלף

הרעיונים, בספר כזה ראוי שיבאו גם הדברים האלה הקולעים ג"כ אל מטרה זו, ואקוה כי הדרשנים והמטיפים הבקיאים בהכמת הדרוש, הם ידעו להקיר את הדברים האלה, ויבינו עד כמה שעניינים כאלה, ראויים להיות עתה בימינו אלה לחומר ולבנים, לבנות מהם בנייני הדרוש, ולדבר מהם באזני השומעים, ורק בסגנון דרושים כאלה, ימלא הדרוש את חובתו למקום ולבריות, כי יסוד הדרוש ותכלית החמטה, הוא להשריש על תלמי לבות השומעים, מדות טובות ונעלות ולהדריכם ביראת אלהים ומוסר שדי, להראות להם יוקר מעלת התורה ולהוכיח יושר אמריו, ולברר בכלל ערך מעלת משפטי דתו ודוקינו ומנהגינו הקדושים, ולהפיה בקרבם אהבה טהורה, אהבה קדושה לעמם ודתם, לברר ולאמת מעלת הגוי הקדוש הזה, ועוצם כחו ודביקותו לדתו ותורתו, ולהרים מכשול מדרכם לעוררם על המגרעות והקלקולים, הנמצאים בהנהגתם ובהליכתם, במשאם ומתנם עם חביריהם בני ברית ושאינם ב"ב, ולהעירם ביחוד, להתרחק ולברוח מדברים כאלה, ששם שמים מתהלל מזה ושמביאים קלון והרפה, על כלל בני ישראל, ומעפרים בעפר כבודם, ולהראותם את הסבות והמקורות מזה, למען ידעו להזהר מזה, ואיך שיטיבו דרכם על ימים יוצרו, ולהורותם את הדרך אשר ילכו בה, למצא חן בעיני אלהים ואדם, וללמדם את המעשה אשר יעשון, להיות אהובים למעלה ונחמדים למטה, ולהציע לפניהם הצעות שונות, במה שיש בידם לתקן מצבם המוסרי, ולשבץ כל אלה במקראות המתנייחים לזה, ובמאמרי חז"ל באגדה ובמדרש, כי הבקי והיודע את הספרות האגדית והמדרשית, ימצא לכל ענין וענין הנדרש לו כמה מאמרי חז"ל, מאמרים יקרים ונלהבים, המכלכלים בתוכם פנינים יקרים ונחמדים. ומאמרים כאלה כשיוצאים בלשון למודים ובשפה ברורה, מפי מטיף ודורש, שלבו מלא רגשי תבונות ודעת יראת ה', ואהבת אדם המהורה, יש לקוות שלא ישוכו ריקם, ויעשו רושם עז על השומעים, להלהיב את לבם בדרכי ה' ותורתו, ולהרימם מעט ממצבם, כי גדולים מעשי הדרוש היודע את אשר לפניו, ושהונן מאת ההונן לאדם דעת, בכשרונות הדרושים לזה:

ואחרי כי הדברים המובאים בספרי זה, ביחס הענין הפרטי, הם דברים הראויים להשמיע בשער בת רבים, ויכולים להביא תועלת רבה להשומעים, לזאת לא רציתי להשמיטם, והנחתתי את הספר כמו שמדרתיו, ובזה הנני מוציא עתה לאור בע"ה, ואקוה לה' כי כל אלה שיקראוהו בלא קנאה ותחרות, הם ידעו ערכו ותועלתו, וביחוד איחל, כי הדרשנים שיאכו להשתמש בו הם יראו ויוכחו לדעת אמיתת דבריו, ויראו עד כמה שבדברים כאלה יכולים להועיל להשומעים:

וכבר הגיעה העת, שהדרשנים והמטיפים, ידעו את אשר לפניהם, ויבינו תכליתם ומטרתם, ולא ישתמשו באי-דעת של השומעים, ובקיצו רוחם ודעתם, כי לדאבון לבנו, אנו רואים שרבים מהדרשנים והמטיפים יסתפקו בזה, שיודעים לקחת לב השומעים, בדברים רקים בכדחנות וליצנות, ובספורים כדוים, ובמשלי אפר, ובדברים בטלים, שאין מהם כל תועלת, ואם יודעים עוד פרק בשיר ובזמרה, או יעריכו דבריהם הבוקים והמבולקים האלה, בקול שיר וזמר כפי חוקי הזמרה, להרנין בזה את לב השומעים, ולא חזון רחוק הוא לראות שהורש

פתח דבר

ב

שהדורש ידרוש איזו שעות, והשומעים עומדים צפופים וכולעים בנעימה כל הגה והגה, ובכ"ז אם נעשה אח"כ חשבון צדק, לדעת מה הועיל הדורש בדבריו אלה, ואיזו תועלת באה להשומעים, ואיזו ידיעה חדשה נתוספה להם מדבריו אלה, למגינת לבבנו נאלץ להשיב בשלילה, כי כאשר באו כן הלכו, ומאומה לא נשאו לביתם בעמלם ובשכר הזיעה והרוחק, כי הדורשים בראותם, שהשומעים מתענגים על הדברים האלה, ע"כ ילעיטום כחפצם לשבעם. ואם שאין לכהר, שיש להדורש לראות להסביר לפני השומעים, את הדברים בהסברים נאותים, ולפרקים גם במשלים הראויים לפי הענין, למען להבינם היטב, והדורש שירקיע שחקים וידבר רמים, ג"כ לא יביא שום תועלת, אחרי כי הדורש הוא בגלל השומעים, ולא השומעים בגלל הדורש, ולזאת אין לו להעריך את הדברים כפי מצבו ורוח בינתו, רק כדי מצב בינת השומעים, וכל עוד שלא ישתדל להביע דבריו, באופן שהשומעים יבינו היטב את דבריו, לא יצא ידי חובתו כלל, כי מחובתו הוא לדבר דברים כאלה, שיבאו בקרבם ויכנסו בלבם, ובעת שלהבנת קהל השומעים דרושים הסברים נאותים ומשלים נאים, לא יקמין בזה. ואם כי המטיף בעצמו יקוץ בדברים כאלה, וכמשא כבד יכבד עליו, לדבר דברים שאין לו מזה שום עונג רוחני, ולשפת יתר יחשבו בעיניו, הדברים הריקים והמבולקים, כי טוב ה' לפניו, שבמקום הדברים הריקים האלה, ה' מדבר דברי נגידיים, ורעיונים נשגבים, שגם נפשו נהנית מזה, ומתענגת עליהם, כפי טבע מהלך רעיוניו. אולם אז יש לו לזכור שמטרת ותכלית דרשתו והטפתו, הוא רק בעד השומעים, ולזאת אם אמנם שבאמת דברים כאלה נחשבים לפניו, כמו השפלה והרכנה, בכ"ז אין לו לבעט בזה. וכהאומן הזה שהוטל עליו, לשום כל מעייניו בהילד שמתאמן על ברכיו, וכל מעשיו ופעולותיו יהיו מכוונים לתועלת הילד, כן יש להמטיף לכונן מיתרי הטפתו, רק לתועלת השומעים ולשכוח לגמרי על הרגעים האלה ממנו, ורק תועלת השומעים תהי' כל מנתו וחפצו. וע"כ כמו האומן בעת שמרגיל את הילד ללכת בהליך, מוכרח גם הוא לשחוח לארץ ולהרכין את עצמו אצל הילד ולחנכו עי"ז בהילוך, כן יש להדורש להשפיל א"ע מעט ולבטל ישותו כרגע, להרחיב בדברי ההסבר המכוונים לתועלת השומעים, לצרף מושגיהם ולטהר רעיונותיהם, להכין את לבכם לשמוע ולהכין. ואמנם כמו שהאומן ששוחח א"ע לקראת הילד, לחנכו ולהרגילו בהילוך, רואה אח"כ להתרומם מיד מן הארץ, ולהרים גם את הילד אליו, ולא ישאר לעולם במצב הכפיפה וההרכנה, כי הכפיפה וההרכנה, הן רק אמצעים אל תכלית הינוך ההילוך, ואם לא יעמוד מיד, וישאר שם זמן רב ויהיו מושלים שם, הלא יתעפרו בעפר, וע"כ ישחה על מנת לעמוד מיד, וירכין א"ע ע"מ להתרומם ולהרים את הניכר, כן יש להדורש לדעת כי ההסברים והמשלים והדברים הנבוכים הם רק אמצעים לבא על ידם אל התכלית, להרימם ולהעלותם למדרגה היותר נשגבה:

והשאל'ל בסנהדרין (דף ח' ע"א) "כתיב ואצוה את שופטיכם בעת ההיא, וכתיב ואצוה אתכם בעת ההיא, אר"א א"ר שמלאי, אזהרה לצבור שתהא אימת דיין עליהן, ואזהרה לדיין שימבול את הצבור, עד כמה, א"ר חנן וא"ת ר' שבתאי כאשר ישא האומן את היונק", הראו שיש אזהרה למי שהוקם על, להנהיג

פתח דבר

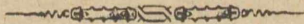
להנהיג את הצבור, מחוייב לסבול מהצבור, והוא שהוטל עליו לכונן דבריו ומעשיו לעומת התועלת של הצבור, ולבלי להשגיח כלל על עצמותו, וזהו סבלות גדולה מאד, וע"כ שאלו "עד כמה", כמה הוא שיעור חובת הסבלות, ועז"א כאשר ישא האומן את היוגק", שבתחילה שוחה ומרכין א"ע לקראת היוגק, ואח"כ ירימו וישאחו בחיקו. כן בכלל צריכה להיות הסבלות, שהוא בעצמו ירכין וישפיל א"ע, לבלי להתנהג בדבריו, ובמעשיו כחפצו, רק כפי חפץ ותועלת הצבור, גם במקום שלפי ערכו הוא ענין הרכנה וכפיפה, אבל באופן שיכוין בזה להרימם ממצבם, ולהגדיל מעלתם, להרחיב דעתם, ולא שישאירם כן במצב ההרכנה והכפיפה לעולמי עד. והורו לנו שבכל ענייני משרות וכהונות בצבור, יראה כאו"א כפי משרת כהונתו בעבודת הצבור, לוותר משלו בעד טובת הצבור, ובאופן שיגיע להם תועלת אמיתית, ומליצתם זאת תערב מאד לעומת הדרשנים והמטיפים, שמחובתם לדבר דברים המובנים לפני השומעים, ויעבדו עבודתם באמת, וכאו"א יראה לדבר דברים ברורים, ובעת שלהכנת הענין, יש להרחיב הדברים בהסברים וכציוורים רחבים ובמשלים נאותים, ג"כ כל ימנע מזה, מבלי לשום לב שלפי ערכו הוא ענין השפלה וירידה, ואולם בתנאי שיכווין בזה להתרומם אח"כ ולהרימם אליו, לטהר מושגיחם, ולצרף דעותיהם, ולהרחיב מעט מעט ידיעותיהם. אבל אלה שכל דרשותיהם הם רק דברים צנומים ושדופים, והסברים ריקים, וספורים כדוים, הם דומים להאומן שמושיב את הילד בארץ, והוא ישוח ג"כ אצלו, וביחד ישבו זמן רב בארץ, ויתעפרו בעפר ובאבק עד שישחיתו תוארם וצורתם. ואם אמנם שהילד מתענג מאד מישיבתו בארץ, והעפר והאבק יהיו לו לשעשועי נפשו ולמשחק, והם יקחו את לבו, עד כי לאחד מתענוגים היותר גדולים יחשבו בעיניו, בכ"ז אין מזה שום אמתלא, בעד האומן, כי הילד כאשר הוא ילד, ע"כ יחשוב זאת לעונג, אבל האומן כאיש הבא בשנים ושהוטל עליו להשגיח על הילד, לשומרו ולנוצרו, יש לו לדעת עד כמה שתזיק לו ישיבתו בארץ זמן רב, והתעפרו בעפר ובאבק, ומחוייב הוא לדאוג בעד אשרו וקיומו, ולהרימו מיד מן הארץ, ולבלי להשתמש בחינוכו בבערותו ובפראותו של הילד. וכ"כ אין שום אמתלא להדורשים האלה שבדבריהם הריקים ימלאו חפץ השומעים, כי לא הפקת רצון של הדורש מהעם הוא סמרת הדרוש, רק תועלת השומעים מהדרוש, זהו יסוד ותכלית הדרוש. ואם השומעים עודם במדרגה נמוכה כזאת, שמתענגים עוד על ספורי הכלים ודברים צנומים ושדופים, מוטל על הדרוש להשתדל בדרשותיו, להרחיב דעתם, ולזקק מושגיחם, ולצרף רעיונותיהם, ולטהר מחשבותיהם, ולהעמידם בקרן אורה, שיהי' להם לב להבין, ואזנים לשמוע:

הגינה השעה להתעורר ולדעת, כי התורה הקדושה היא חיי היהודי ונשמתו נפשו ודמו, כי על ידה רק על ידה לא גוע לשתת ובעוצם כחה הוא חי וקיים זה אלפי שנים, וכמו הדם שהוא נבלע באברי האדם, ונוזל בעורקיו והוא יסוד חיי האדם, כן התורה נכלעת באברי היהודי, ונוזלת בעורקיו והיא היא יסוד ושורש חייו, וכשאו"ל באדר"ג (פכ"ד) "הלומד תורה בילדותו ד"ת נבלעין בדמיו", כי התורה הבאה בקרבו, מתלכדת עם דמו, והיא שופעת לו חיים, וכמו עורקי וגידו הדם דפיקתם ותנועתם הם אותות החיים, ושביטת הדפיקה והעדר

והעדר התנועה, מעידים על אפיסת החיים, כן הרגשת דפיקת עורקי התורה ותנועתם, הם אותות חיי היהודי, ומנוחתם ושבתתם הם סימני וציוני המיתה. ובספרי שערי אורה (שער א' פ"ג אות י"א) כתבתי וז"ל "כל אחד מבני ישראל יודע, כי התורה היא נשמת האומה ורוחניותה היא חייו ואורך ימיו, ולכל אחד מבנ"י, יש להרגיש כי איזהו דם שנשמתו של ישראל תלוי בו, היא התורה, היא רק היא מצקת בו רוח חיים, ועלי ועל ידי' הוא חי, וכל איש ואיש מבנ"י, בעת שרואה, כי התורה מתמעטת, וכבודה מתחללת, ויקרתה ונאונה מושפלת עד לעפר, יש לו לשוות לו כמו שרואה שדמו נשפך ונגרר לארץ, כי התורה היא חייו וכבודו, היא כבודו ועונו, דמו ונפשו, כי היא נבלעת בדמיו ובאבריו, בכל אבר ואבר מאבריו ובכל עורקיו, נוזלת דם התורה, והתמעטות התורה, והילול כבודה, היא היא שפיכת דמו הנגדרת לארץ, והז"ל ספרו לנו ענין נפלא וניסוי, שאין כל תפונה, כי תכלית הפליאה היתה ללמד לנו למוד הזה שהוא רב התועלת, והוא בניסיון (דף נ"ו ע"ב) "זה מיטום שחירף וגידף כלפי מעלה מה עשה תפש זונה בידו, ונכנס לבית קדשי הקדשים, והציע ס"ת ועבר עלי עבירה, ונטל סייף וגידר את הפרוכת ונעשה נס והיו דם מבצבץ ויוצא, וכסבר הרג את עצמו" בעת שרשע זה השפיל כ"כ כבוד התורה, וחלל נורה, נעשה הנס והפלא הזה, ויצא דם להראות, שכל אחד מישראל ידע, כי כבוד התורה וקדושתה, היא דמו וחייו, וזלול כבוד התורה והורדתה עד לעפר, היא נגירת דמו, והזלתו לארץ, כי התורה בפעולתה הרוחני היא נשמת היהודי, ורוחו עולמו וחייו", והוא כדברינו הנ"ל שהתורה ביחס חיי הרוחני של ישראל [שהוא יסוד חיי עם הרוח הזה], מתחשבת ממש כהדם ביחס חיי החומרי והגופני :

האדם שנתמעט דמו [ע"י הקזה], ומרגיש הצטננות, ראוי להחיש ולמהר לעשות לו מדורת אש לחוממו ולעורר בקרבו רגשות החיים החמים. וכמאמרם ז"ל בשבת (דף קכ"ט ע"א) "הקיו דם ונצטנן עושין לו מדורה אפי' בתקופת תמוז" אי לזאת בעתים האלה, שיש עניינים רבים בתנאי חיי ישראל, הממעטים דמו הרוחני, והולך ומצטנן, ראוי למהר ולהחיש פעולת החימום, להחימו ולהלהיבו, לעורר בקרבו רגשות חייו הרוחניים, ולהקיצו לתחי', והחימום הרוחני הזה, הוא רק ע"י מאמרי תורה"ק הקדושה, שכל דברי' כאש, ורשפי' רשפי אש, ומאמרי' החמים והנהלהבים, יכולים הרבה לפעול, וגלל כן ראוי עתה להפיץ מאמרים הטסוגלים להחם הלבבות ולהלהיב הרגשות, ולזאת לא השממתי המאמרים הנ"ל, כי הם מכוונים ג"כ למטרה זו, ובכלל ראוי ספרי זה להאציל בגללו מעט עת, לקרותו בשום לב, ואם שהוא מעט הכמות, בכ"ז יש בו בע"ה מאמרים רבי הערך וכבירי התועלת. ואלה שאזניהם התינה קשובות לדברי, ויקחו להם עת לקרותו, אעוררם אשר ביהוד ישימו לבם, על מאמרי חז"ל מאגדה ומדרש, המובאים בספרי זה, ומה טוב הי' לוא יאכו לזאת מעט עת, לעיין בהמאמרים במקומם, ולהתכוונן אח"כ על דברי, ואי אז יראו שבע"ה אור חדש מופיע על דבריהם התמוהים והנפלאים, ואולי ימצאו עוד אנשי לב כאלה, שיבינו התועלת מדברים כאלה בכלל, ומבאורים כאלה כפרט, וישתדלו

וישתדלו לחזק ידי להוציאם לאור, כי נפשי תשתפך עלי כראותי כי מבחרי חיבורי שהם פרי יגיעה רבה ותנוכת עמל רב, עודם מתנגלים תחת שואה, ואור הדפוס לא נגה עוד עליהם. ובזכרי את התועלת הרבה שיש לקוות מהם לא אדע שלו ורוחי יסער בקרבי מאד, ואולי יזכני ה' שספרי זה-שיש לקוות שכאשר יעברו עליו עיני המבינים בעם יצא זכאי בדינו — יהי למעורר ומקיץ להעיר את איזה מראשי עמנו לדאוג בעד ספרי לחפש עצות איך להפיץ עליהם אור הדפוס והי' זה שכרי. את הדברים האלה ערכתי לפני הקוראים פה בפתיתתי כי ישתמשו לפני גם בתור התנצלות שאחשוב שיספיקו לפני אלה החפצים לשפוט למובה. ולא להלמודים לחפש תואנות ותנואות, ידעתי מראש, כי לפניהם לא יועילו כל דברי התנצלות ולשפת יתר הוא להתנצל לפניהם, כי תהלתם היא תהלת הספר, וגידופם הוא כבוד המחבר.

ספר נאד של דמעות שער הראשון פרק א

א כל הפעולות הנעשות בחבל, מתחלקות לשני חלקים כוללים וראשים, (א) פעולה חיובית כפעולת הצומחים והדוממים, כמו הצמיחה מהצומח וההארה מהגרגר הדולק והחום מהאש, שהפעולות האלה נעשות בחיוב מידי פועלם. וכמו שמחוייבים להעשות כי גם שלא מרצון פועלם נפעלים. (ב) פעולה רצונית ככל פעולת הצע"ח והמדברים, שהם צעלי רצון ומתנועעים ופועלים ברצון, ואמנם חלק של הפעולה הרצונית הזאת מתחלק ומתפרט לכמה חלקים ופרטים. (א) פעולה טבעית מפועל טבעי כי כל פעולות הצע"ח הן פעולות טבעיות והפועלים הם פועלים טבעיים, כי אינם פועלים בשכל ובחירה רק כפי הטבע המוטבע בהם. (ב) פעולה טבעית מפועל שכלי והם כל הפעולות הטבעיות הנעשות מהאדם, כי גם האדם שהוא צעל בחירה ובר דעת להחגבר על הטבע, ככ"ז עושה כמה פעולות שהן חולאות הגוי' הטבעית כמו האכילה והשת"י ושאר פעולות אשר בהררי הטבע יסודן, ואם עושה אותן רק לשם הטבע נקראות פעולות טבעיות. (ג) פעולה שכלית מפועל שכלי והן פעולות האדם הגבוהות והמושכלות שהן חולאות השכל האמרי והדעת הישרה, כמו העסק בחורה, הרדיפה אחרי האדקה והחסד ודומיהן, שהן חולדות הנפש, והרוח והשכל האמיתי מסכים עליהן והוא המניע האמיתי לזה:

ב ודנה זאת מוזן מאליו, שהפעולה הטבעית מפועלים הטבעיים, אם כי הם צעלי רצון ובעת שעושים ופועלים הם פועלים ברצון, ככ"ז אחרי שהשכל אינו לוקח חלק בזה, מתדמה הפעולה הזאת כמעט לפעולה חיובית, אחרי דסוף סוף הוא פועל בהכרח, כי הטבע מכריחו לזה. ואם כי הוא צעל רצון ורואה גם בזה, מכ"מ אחרי שאין בידו להחגבר על טבעו, וכמו שהוא מושבע ועומד מתחילת בריאתו למלאות פקודת הטבע וללכת בדרכי', א"כ בהשקפה על התכלית יש לקראת פעולה כזאת פעולה חיובית, אחרי שהפועל הוא כמחוייב ועומד לזה. ואמנם יש לדעת כי גם הפעולה הטבעית מפועל שכלי, ג"כ מתייחסת יותר לפעולה חיובית, ואם שהוא צעל רצון וגם צעל בחירה ובר דעת, שבידו למרוד בהטבע, לצלי לשמוע בקולו, ככ"ז בעת המיוחדת הזאת, שפועל פעולתו הפרטית הזאת, שהיא רק חולאות הטבע וחולדות החשוקה והנטי' הטבעית, מתחשבת אז לפעולה חיובית, וצדגה הזה נקרא פועל טבעי [כי מי שהחורה נר לרגלו והמוסר חור לנתיבתו הוא יפועל גם הפעולות הטבעיות ג"כ עפ"י דרכי השכל והחבונה, עד שכל הפעולות מתחשבות אז לפעולות שכליות וחוריות, ע"י ספרי חו"ת ח"ב בהערות לפ"ו מס' יסו"ת הערה ב]:

ג **כנבואה** שמים על הארץ, כן גבהו פעולות השכליים מפעולות הטבעיים, כי גם האדם צעת שהוא פועל פעולות טבעיות אז בהמה הוא-לו, ומותר האדם בזה מן הבהמה אין, כי גם הבהמה מתעסקת בפעולותי הטבעיים, ואינה מתרשלת מלמלאות כל חובת פעולתי הטבעיים, ולזה כל פעולה נפועל שכלי נערכת כפי מקורה ושרשה, וכערך סבתה והנעתה, ואם ממוקם קדוש תהלך ממקור השכל והמוסרי, והם סבבו והגיעו את הפעולה, אז היא נערכת במחיר רב, ואם היא נמשכת והולכת מהטבע והתאווה ואין להשכל והדעת חלק בזה, אז היא פעולה שפילה וממוכה, שלעולם לא יתרומם פועלה ממנה:

ד **הבכי** והיגון נכנסים ג"כ תחת החלוקות האלה, יש בבי שבהררי הטבע יסודותו, ויש בבי שגורל על צרכי המוסר והשכל והדעת, כי כל מי שצוכה על אסונו רק מלד שאינו יכול להבליג על יגונו, ויודע בעלמו שהבכי לא יביא לו כל תועלת, בבי כזה הוא רק בבי טבעי, כי השכל המוסרי אינו מסכים לעשות דבר ריק בחיך שום תועלת. ואולם מי שצוכה צעת שחשב שעי"ז יושע ויגלל מלרתי [יהי' באיזה אופן שיהי'], בבי כזה הוא בבי מוסרי ושכלי, אחרי שרואה תועלת בזה [והתועלת יכולה להיות ג"כ תועלת מוסרי ושכלי כמובן מאליו, וזהו שמיניו בצרכות (כח ע"ב), שצעת שרי"ז חלה את חליו שמת ממנה, ותלמידיו נכנסו לבקרו, והתחילו לבכות, שאלוהו ע"ז התלמידים ואמרו לו גר ישראל עמוד הימיני פשיש החוק מפני מה אתה בוכה. שאלה גדולה ועלומה שאלוהו, ואמרו לו זכור נא, כי אתה לפי ערך גדלך בחורה וצמטשים, עד שחשבת לרבה דעמך, ומדברנא דאומתך, הלא ראוי לך להיות נר לדרכס, ובעמוד חש תורתך ותכונתך תאיר להם את חשכת דרכס, ולהפיח בקרבס רוח חמיץ לשאת ולסבול, ובעמוד החוק הזה שמועיל להשען עליו צעת שאחד מט לפול. כן ישענו עליך כל בני ישראל, צעת שמטיס חלילה לנפול, ואתה תהי' להם עמוד הימיני להקסם ולתומכס לאמך רוחם ולצבס, להפיח בהם רגשות נעלות. וכפטיש החוק הזה שצכה הכאחו מופיך אבני סלע ומפירס לפירורס דקיס, כן צכה תורתך תכה את גלי הזמן העוצרים על ראשס, והעומדים לשופס מתורתס ולהעצירס מאזונתס, וצכה חכמתך הקדושה תפורר סלעי דאגתס, ותדיקס ותזוררס לכל רוח ולהורית עליהס שמש התורה והאמונה, להורות להם הלכה למעשה, כי אין להתרפות ביום לר, וא"כ כפי משרתך זאת, יש לך להראות להם חימוך הלכ. ועתה צעת שתתעחד למוות, עתה היא העת המוכשרת לברר להם בפועל וצמטשה, עד כמה שאין לדאוג ולפחד מפני המוות, שזהו מראשי הלמודים הנחוצים והדרושים לבני ישראל, צעת גלותס שחמות מרחף לפעמים נגד עיניהס. ואם יהיו למודים להוקיר חיי הזמן, עלול מאד שיראו לוותר את דתס לקנות בזה את חייסס, שרק בויתור הדת יכולים לראות חייס, וא"כ נאה ויאה לאיש מורס מעס ודגול מרכבה כזה, להראות שאנשי המעלה לא יפחדו מפני המוות, וכסולכיס בחליל יקדמו את פניו בתרועת שמה, וא"כ הלא צדק נתפלא עליך מפני מה אתה בוכה. אתה בחיר מין האנושי, וראשית גדולת ותפארת העס, ושכל ימוך נתת את נפשך בעד אושר האומוה והללחתה, איך אתה בוכה, איך תצכה כמוג לב החלישם ולרפוחס בזה, ומי יכול לשער את ההפסד הכרוך בעקבי הבכי הזה, כי בזה שלחיש את הרגשות ותפרה את הכוחות, ותמיס כדוג את לבב בני עמך, כי כראותס אחר גם אתה בוכה מפני מר המוות, אתה שרבות פעלה ועשית לאושר והללחת עמך, ואשר כל ימוך, הם כשרשרת גבלות עבותה מנפעלים גדולים ורבי הערך, ובכ"ז כאחד האדם

האדם תפחד ותחרד מפני המות, א"כ מה יענו הס אחריו, ומי יכול לשער את הגוף וההכסד שיכול לבח מזה לכלל האומה:

ה ועל שאלתם זאת השיב להם ריב"ז תשובה נמרצה וא"ל אלו לפני מלך בוי"ד היו מוליכין אותי, שהיום כאן ומחר בקבר, שאם בועם עלי אין בעסו בעם עולם, ואם אוסרני אין איסורו איסור עולם, ואם ממיתני אין מיתתו מיתת עולם, ואני יכול לפייסו בדברים ולשחדו בממון, אעפ"כ הייתי בוכה, ועבשיו שמוליכין אותי לפני ממהקב"ה. שהוא חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים, שאם בועם עלי בעסו בעם עולם, ואם אוסרני איסורו איסור עולם, ואם ממיתני מיתתו מיתת עולם, ואיני יכול לפייסו בדברים ולא לשחדו בממון, ולא עוד אלא שיש לפני שני דרכים אחת של ג"ע ואחת של גיהנם, ואיני יודע באיזו מוליכין אותי ולא אבכה. וכלל תשובתו היא שבה לבאר להם שלא מן המות הוא מפחד ובוכה, רק שחשב, שעוד לא ילא ידי חובתו, והמעשים במעשים צעת שהולך בדרך רחוקה כזאת, שאולי עוד יזדחל קלילה. ואולם עם כל צריות התשובה הזאת, יש להתפלל על סיוס דבריו של ולא עוד אלא שיש לפני שני דרכים כו' דמרהיטת הלשון משמע דבזה מחזק עוד יותר התשובה, ומסביר את הטעם והסבה על צדקתו, ומוסיר בזה לגמרי את החמסון והפלא שלהם, ובחמת הדברים האלה נפלאים מאד, כי הלא בזה מראה מקום שיש להקטין הדאגה ולהמעט היגון, אחרי שיש לפניו שני דרכים, ואינו יודע באיזו שיוליכוהו. והוא ממש כמו אם יקרה לאחד שצנו יחידו ומשאת נפשו, חלה במחלה חבושה מאד, שנלאו הרופאים להמליח לו מזור ותרופה, ומרוב מגינת לבבו ולרת נפשו יצבה זרס דמעות ישקוף מעיניו, ואחד ממכיריו שאינו יודע מנחלת צנו, יתפלל על צדקתו וישאל לו ע"ז, וישיבו: כי צנו חולה במחלה מסוכנת מאד, וגם הרופאים החי"אשו מנמו, תשובה כזאת מספקת להשקיס פליחת השואל. אולם אם אחרי שמעריך לפניו סכנת מחלת הבן, ויגיעת שוא של הרופאים, ויוסיף לומר לו כי עוד יותר ידאג, יען שהיום התועדו כל גדולי הרופאים, ואמרו כי עוד יש תקוה שיקום מחליו, הלא ישום וישחומס השואל עליו, ויוסיף לשאל לו: ואם איפא כן מדוע זה תצבה, קוה לה' כי הלא על דברת הרופאים יש עוד תקוה. וככה יש לנו להתפלל על גמר דברי ריב"ז שמוסיס ולא עוד אלא כו' שפשות הלשון מורה שמחזק בזה התשובה, ובחמת הדברים האלה מפיגים כל טעם התשובה. ואמנם אין ספק כי ריב"ז כיון ג"כ על שני מיני הצדי הג"ל, שהצדי ללא תועלת הוא רק צדי טבעי, והצדי עם התועלת הוא צדי שכלי ומוסרי, וכל איש המעלה יש לו להתרחק מצדי הטבעי, וכמו שמלינו, צדוד שצעת שהילד חלה, אם ושכב חרטה, וכשהבין שמת, רחץ וסך את צפרו, והחליף שמלותיו, ואכל לחם, וכששאלוהו עבדיו ואמרו לו מה הדבר הזה אשר עשיתה בעבור הילד הי צמתי ואבכה כי אמרתי מי יודע יחנני ה' והי הילד ועתה מת למה זה אני זה צם האוכל להשיב עוד [שמואל צ' י"ב כ"א-כ"ג], כי הם כנעדרי השכל וקטני הבונה, הצדי רק את הצדי הטבעי, וע"כ התפללו ע"ז כי כפי דרכי הטבע, יש אה"כ לצכות יותר. והוא השיב להם, כי לאנשים השלמים יש להמנע מצדי, וע"כ כל עוד שהיתה תקוה, צבה והתחנן לה', שחשב שצבה יעורר רחמים מה' להחלים ולהצריח את הילד, ואולם אחרי שמת שאז לא יציא עוד הצדי שום תועלת, ואם יצבה הוא רק צדי טבעי, ע"כ מראה לכל, כי הוא עומד עליון מעל גבולי הטבע כראוי למושל ועולר צעם שיהי בעל רוח כציר ולב חמוץ:

ו **והנה** רי"ז מרוב ענותנותו לא ראה מתחילה להראות לפניהם בתור אדם המעלה, שכבר קרא דבור למאסר הטבעי והטבע אינו פועל עליו מאומה, ע"כ אמר מתחילה, כי יכול היות כי לוא לא הי' כל תקוה לתקן עתה בהבטי, ג"כ הי' בוכה [לא מאימת המות רק מאימת הדין והעונש], כי לא הי' מתאפק מלבכות. ואולם בחמת ולא עוד כי אין בזה רק בטי טבעי לבד, כי בחמת עוד לא עברה העת, עוד יש לתקן הרבה בבטי ובתחומים בי יש שני דרכים לפני בו' ואיני יודע כו' בשימת עין חודרת על מעשי, כל חובל לדעת דרכי שאלותי לפני בשמות חיי, ועד הגשימה האחרונה מופלת תשובה גמורה ומעולה מעומק הלב, שמראשי תנאי' הוא הבטי והזלת דמעות, וא"כ איך לא אבבה. ונאה ויאה עוד לבכות ולהתחנן מלפני הקב"ה, כל עוד ששמתני בקרבי :

פרק ב

(א) **חוקי** האבל והבטי שנקצבו למי שמת לו אחד מקרוביו. אין כל ספק כי הם מסכימים עם חוקי הבטי המוסרי והשכלי. כי רחוק לומר שחוקי הדת [שעל פיהם נחקקו חוקי האבל והבטי]. יתנו תוקף ועוז להבטי הטבעי. וכפי מהלך הענין. הנני רואה כמו חובה לעמי. לבאר הענין הזה. דבמבט הראשון נראה דהבטי על מי שכבר מת נכנס תחת גדרי בטי הטבע. ואולם בנתינת לב לזה נראה דיש למלא בזה הדרך הישרה. ולהראות שאינם כן הוא. שהאבל והבטי מסכימים עם הבטי המוסרי. ורק שיש מתחילה לבאר דלבד לחוקי האבילות סותרים במבט הראשון לחוקי הבטי המוסרי והשכלי. עוד יש בזה כמו פליאה עמומה. דמודעת שקמו שיש מלות האבילות והבטי. כן יש גם מלות מיוחדים אבילים. ובהשקפה ראשונה נפלא הדבר מאד. דהלא התחמומין והאבל הם שני הפכים. דהאבל הוא לער יגון. והתחמומין הוא להיפוך שעשוי למטרת הבלגת הלער והפגת היגון. והסרת האנינות. ושיהם בלא בחיוב מוסרי. כי על האבילים מורה להתחבל. ועל התחמומים לנחמם. והוא ענין מפליא מאד. וראוי לעמוד על הבנת הענין הזה. כי לוא היו האבל בטבע והתחמומין מאד מורה. כי אז היינו אומרים. כי לאשר האבילות מונח בטבע. ע"כ בזה המורה על התחמומים. שיראו לחזקו ולנחמו להפיג לערו. ולהבליגו על יגונו. אבל אחרי ששיהם בלא בתורת מורה. ועל שיהם רובץ חובת המוסרי. יש מאד להתבונן בזה: ואינם להגיע להבנת הענין הזה. יש מתחילה להתבונן על עלם האבילות והבטי. שגם בלא הקדמת התקירות הג"ל. יש מקום להתפלל ע"ז. אחרי שלא נעלם מכל איש מבין. ששפ"י השקפת המוסרית יסוד החיים הוא החיים הגלמיים. וכמאמרים ז"ל הילודים למות. אחרי שידענו דמתחילה לידת האדם הוא מתנוטע אל המיתה. וכי כל רגע ורגע פועל פעולת המיתה וע"כ יש לדעת כי המתים לחיות. כי זהו תכלית החיים. וע"ד מה יעשה אדם ויחי' ימות. וכן מנינו כמה אנשים אלהיים שהערו נפשם למות. ועוד קוו כל ימי חייהם אל מיתת ישרים כזאת. לאשר ידעו כי שם הוא החיים האמיתיים והגלמיים. וא"כ לפי"ז מה מקום יש לאבל ולבטי. ולא עוד אלא שהאבל והבטי. הבלים על מיתת האדם נראים כמו סחירה עמומה. לרעיון זה. וכמו שמכירים ומכבים זיקי תקות הגלמיות. כי לולא זה מדוע יבכה ויתחבל על קרובו שהלך לעולם שכולו חיים וכולו טוב :

(ב) **אמנם** גם לבד זה יש להתפלל בענין זה עוד מעין פלא הזה. מודעת דפק"נ הוא אחד מהדברים היותר נעלים ורוממים, עד כי הותר מלפנינו

וגדולים באומה, הם מחוייבים עוד יותר להזדרז צוה, וגם לחלל את השבת וחלפי
 אכנים ת"ח מחוייבים לחלל שבת, בעד חיי יום אחד של האיש הישראלי, והלא י"ל
 דב"ז הוא כעין סתירה למושג החיים הגלחיים, דכיון דהמושג של החיים הוא החיים
 הגלחיים, ח"כ מדוע זה ישתדלו כ"כ בעד חיייו הזמניים. ואולם באמת כל העניינים
 האלה נוסדים על חוקי המוסר ויסודי ידיעת טבעי החיים, ומכל אלה יש עוד לקחת
 למוד להוקיר את החיים הגלחיים, ומהפוך הדבר כי מה שהוקירו את חיי הזמן הוא
 רק, יען כי ע"י חיי הזמן מביע לחיים הגלחיים, ע"כ במדה זו שיש להוקיר את החיים
 הגלחיים, במדה זו יש גם להוקיר את חיי הזמן, אחרי כי רק ע"י החיים הגדולים
 יבא האדם לחיים הגלחיים, וזהו שהגדילו מאד הענין של פק"ג, אחרי דהחיים הזמניים
 מתייחסים לחיים הגלחיים :

ג) והדברים האלה יפילו אור גם על הליכות הענין של אצילות ותנחומי אצילים.
 דהנה מודעת דגבולי אופני הפעולה ולמנומי עתותי, הם לאות
 נאמן על יקרת תכלית הפעולה, כי הפעולה שהיא בעלמה נוגעת בנפש הפועל, פעולה
 כזאת עפ"י רוב נבצלת ומנודדת ומלמלמת בעתות ידועות. ופעולה שאינה רצת הערך,
 ואינה נוגעת בנפש הפועל, אין להקפיד גם על גבולי אופני העשי' ועל זמנים מיוחדים.
 כי סמי הרפואה הנעשים בעד חולה מסוכן שנוגעים לנפשו, משהמרים גם כמות
 הסמים במדה ובמשקל, ועתות שתיית הסמים, ואם לא ישמור את המדה המלומלמת,
 והזמנים הקבועים, יכול ג"כ להסתכן מזה, כמו מהעדר הפעולה לגמרי. וכ"כ החולה
 בעת שיחל לשוב לבריאותו שיש לו להזכר לאכול להשיב את נפשו מעט מעט, יש לו
 כ"כ להזכר מאד בכמות האכילה ובאיכותה ובזמני האכילה, הכל כפי פקודת הרופאים,
 בעת שהאכילה להצריח אינה משתמרת ונזרחת בכל הפרטים האלה. וע"כ יש לדעת
 מזה, שהוא כלל נאמן, כי כל פעולה נכבדה העשו' לתכלית נשגב, גם שעורי מדת
 איכותה וכמותה, הם נכבדים ויקרים מאד, שיש לדקדק בהם מאד ובהעדרת הגבולים
 יש חשש סכנה :

ד) ומעתה אם נאבדה לעשר פעולה עלם האצילות, עד כמה שהיא נכבדה, וערך
 תכליתה, יש לדעת כל זה, ממה שאנו רואים, עד כמה שדקדקו
 מאד בשעורי ומדותי' בכמותה ואיכותה, וכמש"א בזנו"ק (כ"ז ע"ב) שלשה ימים לבבי
 ושבעה להספד ושלושים לגיהוץ ולהספורת מביאן ואילך אמר הקב"ה אי אתם רחמנים
 בו יותר ממני. והידעה הזאת היא עוד רק ידיעה כללית ושטחית, שמגבולי הבכי
 והאצילות יש לדעת בכלל יקרת ערך האצל והבכי. אמנם כאשר נחזור עוד צפנימיות
 פרטי הענין, לדעת מהו באמת מטרה ותכלית הבכי והאצילות? ומדוע יש לשמור בהם
 כל כך הגבולים? ומהו ההפסד מהעצרת הגבולים? כאשר נעמוד על כל זה נראה,
 שכ"ז הוא יען שראו להכנים את הבכי שהיא מפעולות המוסריות, היינו שיהי' בכי
 מוסרי ושכלי, ע"כ העמידום על הגבולים והתנחומים האלה, שנתגבלו ומתחמו כפי
 גדרי הבכי השכלי, כי ראו שהבכי המוסרי והשכלי יכול להגיע רק עד הגבולים האלה,
 ואם יעברו [הבכי והאצל] את הגבולים האלה, אז לא יכנסו עוד תחת גדרי הבכי השכלי,
 וישבו להיות בכי ואצילות טבעי, שראו להרחיק מזה את בני ישראל, שהם נריכים להיות
 במדרגה רמה כזאת, שכל פעולותיהם תהיינה פעולות מוסריות ודתיות, ולא פעולות

טבעות וגושייות:

ה) ולדעת כמה גדול כח של הגבולים האלה, להרמות שהבכי והאצל נוסדו כפי
 חוקי הבכי והאצילות המוסרי והשכלי, נסביר הענין ער"מ. מודעת
 שההורים

שההורים העשירים המשיאים את בנם ממקום רחוק, צעת שהבן נוסע עם רעייתו לבית אביו, ולוקח צרכת הפרידה מהם, אז תרדנה עיניהם דמעות כמים, אם אמנם שידעו מראש שאחרי הגשוחין יסע מהם למקום רעייתו, והם השתדלו בצמאם להשיאו משם על תנאי זה, בכ"ז הוא כמו ענין טבעי, שצעת שמשימים אל לבם שעוד מעט ובנם אהובם זה שנתגדל אללם ונפשם קשורה בנפשו, יסע עתה מהם, מצלי משים יבכו, ואם נתבונן היטב נראה כי גם בזה יש כמו ענין מושכלי ומוסרי, כי הלא הבכי הוא יהי' רק בשיעור וקצב, כי רק צעת הפרידה הדמעה עיניהם, ואחרי זה בכל עת שיזכרו שהבן בא למטרתו ותכליתו, ישישו וישמחו. ואולם ההורים שצנם נוסע מהם במקום שידעים שמכאזים רבים עלולים לבא עליו לרגלי נסיעתו זאת, והוא נוסע באונם ובהכרח למקום שמכריחים אותו, או שצורה מלחיה עלילה, וההורים מלוים אותו, אז לא לבד שצעת הפרידה יבכו מרה, כי גם אחרי זה בכל עת שיזכרו מנדידותו ישפכו נחלי דמעות. והנה צעת רגעי הפרידה אין הבדל בין הורי הבן הנוסע לאשרו להורי הבן הנוסע לאסונו, כי שניהם צוכים ומורידים דמעות, אבל ההבדל הוא בהמשך זמן הבכי, דעל הבן שנוסע למחוז חפלו יבכו רק צעת הפרידה, ואח"כ יתנחמו בזה שידעים שהגיע למטרתו. אבל הנוסע באונם לרגלי אסונו, הם הולכים וצוכים בתמידות. הגנו רוחים מזה, שגם הבן הנוסע למחוז חפלו ג"כ יבכו ההורים, ואולם הבכי הוא במדה ובמשקל, ומעורב בזה בכי והעדר הבכי, ושניהם באים לתכלית גשגב, כי מליירים ערך התקשרותם של ההורים והבן והללחת הבן מנסיעתו זאת, כי הבכי מלייר התקשרותם אליו, דלם לא יבכו יתראה כחילו איננו צנם, או שהם אחרים כי עינים שלא ידעו מאהבת ההורים לבניהם. וההתאפקות אח"כ מלצכות, מורה מלצבו של הבן שם, דמשום שהם יודעים שהוא שם מאושר ומוללה, ע"כ אינם צוכים, ועוד ישמחו במתנת חלקו זה, ואם יבכו בצמאת גם אחרי זה, יהי' מקום לחשוב שקרה לו שם אסון, אחרי שהם צוכים כההורים האומללים שצנם סובל שם הרבה, וההכרח והאסון העתיקוהו מציבתם. וא"כ הבכי הוא כפי ערך ההתקשרות, שהבן יהי' מקושר להם, והעדר הבכי אח"כ הוא מלידו, משום שידעים ששם מלליח מואד:

(1) **ההשקפה** הזאת כלציונה וכתוארה, יש להשקיף גם על הבכי והאבל וצבולותיהם,

דהבכי והאבל הוא מלד ההתקשרות של הנפש והגוף, ומי הזמן עם חיי הגלגל. והצבולות של העדר הבכי, הוא מלד החיים הגלחיים, כי בצמאת התכלית האמיתי, הוא החיים הגלחיים. ואולם אין לשכוח כי רק ע"י החיים הזמניים, מגיע לחיים הגלחיים, וכל יום ויום מימי חיי הזמן גורם לו חיי נלח, ולזאת יש לו לדאוג בעד חיי הזמן, עד שהגדילו מאד הענין של פק"י, כי כערך יקרת רוממות מעלת החיים הגלחיים, כערך זה יש להוקיר גם חיי הזמן, אחרי שרק על ידם מגיע לנלחיותו וזהו המקום של האבל והבכי, כי בערך התקשרות הנפש עם הגוף ומי הזמן עם חיי הגלגל, בערך זה יש מקום להתאבל ולצכות גם על חיי הזמן [כההורים שצוכים על פרידת הבן גם צעת שנוסע למקום הללחתו], ואולם אחרי שסוף סוף התכלית האמיתי הוא חיי הגלגל, ע"כ שמו בצבולות ותחומים על עינינו הבכי והאבל, שהוא רק כפי ערך ההתקשרות, וכפי שידעו זאת לשער ברוח קדשם. ומי שעובר את הצבולות האלה וצוכה יותר מדלי, הוא אוח שאינו מציין ומשיג את הנלחיות, ומחשב את המות לציטול היט ולחיבוד מוחלט, ואינו מציין כלל גדר הצמית, שהוא אחד מעקרי הדת. וחס"א ז"ל (שם. סם) בל המתקשה על מתו יותר מדאי על מת אחר הוא בוכה.

כי צום הוה מראה לדעת, שהוא בוכה על מין מיחה אחרת, ולא על המת הזה שמת רק מחיי הזמן וחלק ועבר לחיי הנצח, ומצבייתו נראה שחושבו למת אחר, למת שמת מיחה נלחית, ח"כ אינו בוכה על המת הזה האמיתי, רק על מת אחר, ולז"ח הוא בוכה בפועל ציטוני, כי גם עתה הוא כבוכה על מת אחר [וממילא יעגש עי"ז מדה כנגד מדה, שימות אלנו מת אחר, וכמו שמוציא שם העובדא עיי"ש"ה] ולא על המת שיש לו לבכות:

ז) ומבואר מזה, שהגבולים האלה לבכי ואיבול, הם יקרים וגמולים מאד, דאם לא יבכה כלל, הוא אוח שאינו מצין תכלית וערך חיי הזמן, ואינו יודע ומרגיש שכל יום ויום מימי החיים הגבוליים, הוא יקר ונעלה, ויש לו חלק בנלחיות, ואם הוא בוכה יותר מולאי, מראה כי אינו מצין להוקיר את החיים הנלחיים, אחרי שבוכה יותר מהשיעור שניתן לבכות, כי הלא גם השעורים שנתנו לבכי הוא רק מלד התקשרות הנפש בהגוף וחיי הנצח בחיי הזמן. וזהו הענין שבשבת אין אבילות, כי שבת שמקורו הוא ברוחניות ונלחיות, אין מקום אז כ"כ לזכור מהגוף וחיי הזמן, וזהו גם הענין מה שצב"ג אינו נוהג אבילות ואנינות כי לפי ערך קדושתו ורוחניותו, אין לו מקום להתאונן ולהתאבל, וכמו שדרשו בסנהדרין (י"ט ע"א) מן המקדש לא יצא מקדושתו לא יצא. כי לפי ערכו תחשב הבכי לזילאה מן הקדושה והנלחיות:

פרק ג

א) הדברים שדברנו בשני פרקים הקודמים בענין האבילות וגבולי ותחומי, לבד שהם נחומים ומוטילים, לבאר הענין הפרטי של אבילות, עוד יש בהם לורך גדול לעניינא דיומא, כי היום הזה צסימנו וליונו שאנו עומדים בו עתה, הוא גם יום אצל כללי. יום שבו אנו בוכים ומיללים על הריסה בית מקדשינו, יום שבכל שנה ושנה אנו יושבים בו על הארץ ועושים זכר על אבדן כבודינו ואשרינו, כי היום הזה הוא יום האבל השנתי ממיחת כבודינו והללחתינו ומפטירת ממשלתנו המדינית, כי כיום הזה אנו מונים אלף תתי"ה שנה לחורבן עירנו ולשימוש בית מקדשינו, שמוי אז נהרס מלבינו ונתפזרו בכל עבר ופנה. ובכל שנה ושנה אנו מתאספים ביום הזה לחתום על ארוחתנו ולשפוך שיה לפני ה' ולשוות נגד עינינו כל מה שעבר עלינו בכל העת הזאת, כי מני אז לא ראינו אור והודחנו מדחי אל דחי, נדגוד אחר נדגוד, טלפול אחר טלפול, ואין קנה למזקקותינו ותלחותינו, דלוגו מאד, שחה לעפר נפשינו, חולעת יעקב היתה למרמס וכל רומסה לא יאשמו, ואין קצב למכאובינו ולרוחתנו, היום הזה שבו נחמר בכל שנה אתמה מאד על מאור היום אשר יורה אל כל, אבל יהשיך אלי ואריך. כי הלא ציינו ולעינינו אנו רואים אך שאומות שפלות וממשלות קטנות, שכמעט עוד מעט ואבד זכרם מן הארץ וכמו בין המחסים נחשבו, בכ"ז התעוררו לחתי ושבו אל לאומיותם וממשלתם ונשאו ראש ושמש הממשלה זורחת עליהם, בעלם תקפה וזהרה, ורק עלינו תחשיך עוד השמש בעריפי', ואור יומם יחוס עוד בעדינו. היום הזה שהוא יום בכי ואבל, יום שבו אנו שופכים דמעה כמים על כבודינו כי גלה ממנו, ועל ארעינו החרבה והשוממה, היום הזה אשר רק בדרך ההשאלה אנו קוראים אותו יום, כי הלא מן הרגע ההוא שצית מקדשינו נהרס לא אינו

יחינו עוד חור, ולילה אור בעדינו, השמש לא תזרח עלינו, כי החשך יכסה ארץ וערפל שמי יהודי וירי ערב אלו מעשיהן של רשעים (מ"ר) כי הרשעים האכזרים והגמורים שדרו רצלו של העם הזה, והשביעוהו כעם ותמרוהו, והמטיחו עליו חרפה וגלגול, הם העריצו שמשו והחשיכו עיניו בגזרותיהם וצמזקותיהם. ולאחשך קרא לילה, הלילה הארוך הזה של משך אלף ותתי"ח שנה, הלילה הגורל הזה אשר חשך ואפילה מנת חלקו, ובו חרמוש כל חייתו יער, הלילה האיום הזה אשר כל רמות סוערות נשבו בו להטביע את אנית ישראל הדלה ולהפכה משורשה, זכרון הלילה הזה אשר כולו מרור, יתעורר בלב כל אחד מצני ישראל ביום השנתי הזה, כל המקרים והאסונים שנקרו ויחזיו בלילה הנמר הזה, כל הזכרונות המעליצים והמדרגים נפש ולב יבאו לנגד עיני היהודי ביום האבל הזה שמועד והקובץ מראש לצני ולמסד:

והנה רואים אמתנו, כי הליכות יום הגמר והגמרה הזה וענייני הגהותיו מסומנים ומנויינים בסימני וליוני האבל, וכל חוקי ודיני חבילות מוהגים בו. והנה אם כי מעבר מזה יש מקום להדמיון הזה, כי הלא באמת החבילות האחת איננה פחותה בערכה מחבילות גמורה, וראוי מאד לכל אחד מצני ישראל להתחבל על אצדן הארץ וחורבן בית המקדש, כעל אבל יחיד. האומנם מעבר מזה, יש לעורר פליאה גדולה, על מנהגי החבילות האלה, עד שיש מקום לומר שכל ליוני וסימני החבילות האלה שאנו עושים נראים כחמוהים ונפלאים מאד, כי לצד שאינם מועילים לחזק את תקות הגאולה, כי עוד נראים כמפסידים לזה, כי עלולים לעשות עלינו רושם חזק מליור מיתה הארץ והמקדש, אחרי שצני הארץ הזאת מתחבלים עליו כעל אחד שהלך לעולמו, ומה ועבר ובטל מן העולם, ומי יכול לשער הגזק וההפסד הכרוכים בעקבי הליור המזביל הזה. ואם נרשה לנו לפעמים לכוון בשפת המליצה את גלות האומה בשם מיתה, הלא מליצה היא ותהי למליצה. אבל מעשי ליוני חבילות בפועל הנפעלים ונעשים בפועל ממש, וחיים וקיימים בעולם המליצות והמעשה, עולם שמעשי אינם לשם מליצה רק לעשות רושם חזק על הפועל, א"כ הלא יש ללייר מהם בליור אמיתי הליור ממיחה הארץ והמקדש, ועם זה להשיג חלילה מושג היסח הדעת ויאוש:

(ב) **ואולם** הדברים הקדומים שדברנו בענין חבילות, יסולו לנו גם פה את הדרך הנכונה והישרה, ויטעימו טעם הענין בטוב טעם ודעה. כי הדברים ההם למדונו לדעת, כי גם החיבול אמיתי איננו על דבר האצד ובטל מן העולם, ונהפוך הוא החיבול עם גבוליו ותחומיו, מורים ג"כ על אל-מות הנפש וגלגוליה, וכל דיני וחוקי חבילות עשויים וערוכים באופן זה שבשעת הצני והחיבול, יזכור כי הוא מתחבל על איש שחלף ועבר מן העולם העובר והכלה אל עולם קיים ונצחי, אל עולם שכולו טוב. ואם איפא כן, מובן שליוני החבילות של היום הזה, לצד שאין לחוש להם מחשש ליור מליורי מיתה נלחיה וביטול מוחלט, כי עוד מסוגלים ומוכשרים להזכיר נלחיות האומה ותקוות שיצתה לארצה ושובה לכבודה הראשון, ככל ליוני האבל והאנינות שמליינים גם נלחיות הנפש. ולא עוד אלא שעלם הצני והיגון של היום הזה, הם כסמי מרפא וכנטיפ לרי לכל איש החוצצ עמו ודעתו, כל אגל דמע מרפא ומצריח את הלב, כל נטף של צני מחזק ומאמץ את הרוח. נהרי נחלי דמענות הגזלים ושופטים מעיני בני ישראל ביום זה, הם כנחלי עדנים וכמעני הישועה. כי הלב המלא מכלובים ופלוץ בפלעים, ירגיש עדן בעת שמריק רגשי כאבו, וכמו שגולל בזה אצן מעמסה מלבו ורוח לו. העונג הזה הוא העונג היחידי שנשאר בעד היהודי בגלותו, והוא

והוא האמנעי היחדי להקל מכאוביו, ושהותר לו להשתמש בו, ועוד לא גדוהו והקפדוהו. עוד אין עליו שום מכס ושום ארמוניה, חפשי הוא מכל מס, לוא ידעו והרגישו אויבי העם בימיו הבינים מתענוגם זה, אולי מנעוהו ממנו, אבל להלכת האומה ולחשרה לא הרגישו אז מנועם הזה. האויבים האלה שהתענגו על כל טוב, ולבס בריח אולם, מלא רבשות ששן ושמהה מהמית החיים, אינם יכולים לזייר את העונג הנפלא הזה, שהקשה-יום והמר-נפש מרגיש צעם ששופך שיחו לפני בוראו, ודמעות עיניו מתנגלות על לחייו, כי ירגיש שגלל אכן מעמסה מעל לבו, ורוח לו מעט. הם אינם יודעים מזה, וזין כה והעונג הזה נשאר בהיתרו, באין מוחה, כי שערי דמעות לא ננעלו. ולאנהו שוכל תענוגי הזמן ומנעמי החיים, נשאר לנו רק עונג הבכי ונעימות הדמעות, יודעים אנו להוקיר את הבכי והיגון. לבנו האומלל כלב יודע מרת נפשו, יודע כי מי נהרי נחלי דמעה הם המים הגאמנים לנו, ועושים מלאכתם באמונה, האלכים ומוזלים ושוטפים על כל גדות לחייו:

ג) ואמנם צנוע לתועלתן [של הדמעות], לענין נלחיות, נקל לכ"א להזין, כי דמעות של היום הזה, הם כעדים גאמנים, שעוד לב היחודי מלא תקוה ותהלה, ועוד רבשותיו חיים בקרבו, וכל זיוני האבל וזירי היגון, הם כעורקי חיים הדופקים צנוף האומה. והממשמש בהם, יראה כי הם מלאים תועת חיים. כל אנה ואנה שהיהודי מוילח מקרב לבו על אבדן ארצו ועל חורבן מקדשו, הוא קגול מבשר על ציאת הגואל. וכל הגהגת בני האומה ביום הזה, הם אוחות חיי ובריאותה, כי רק החי אינו נשכה מהלב, ואמנם המת נשכה מהלב, וינשה מהרעיון, ולא יעלה ולא יזכר ולא יפקד. וע"כ אוחות העולם הם אוחות הבריאות, וזיוני החיים וזיורים מרוח התקוה הנושב בלבם, כי אם שנים רבות וכבירות האלה לא מחקו ולא הסירו את רושמי תקות היהודי משוכו לארצו ולמולדתו, והגלים הרבים שעברו עליו לא שטפו ולא הדיחו את החיים והסימנים האלה, הוא אות חזק על חיי האומה והארץ, והוא מופת גאמן. כי היהודי וארצו שניהם חיים ומחכים זה על זה, כי רק יען שהיהודי חי, ע"כ הוא מלא רבשות חיי האומה ומקוה ומיחל, וכן הארץ רק יען כי היא חי' עוד צעד היהודי ולא מחה ממנו, לזאת אינו מתייחש ממנה וזכרונה חמיד לנגד עיניו, וזכל רגל ורגע מקוה אל'. ולוא מחה ממנו חלילה, אז כבר התייחש ממנה והיתה משתכחת ממנו לגמרי כחוק למת שישכחה ויסח מן הלב. ובשימנו על לב, כי ביום הזה יקוננו רבוא רבבות מצני עמנו, על ארלס ומקדשם, ויורידו לארץ ראשם, ומורידים דמעות כנחל, על גלותם על ארלס ועל מקדשם, ומתי? אחרי שמנה עשר מאות ושמנה עשר שנה, בזכרנו כ"ו יחאמן צנו רוח הקותיטו, כי אם אחרי שנים כבירות מזרות רבות ורעות כאלה, עוד לא יבש המעיין של דמעות, ולא נחרב המקור, ועוד הדמעות שוטפות ומרטיבות את רלפת צית המקדש מעט. האיש שמוזיר כ"ו ציור גאמן, יש לו לראות כי האומה חי' וקיימה, וכל הגלים לא יפעלו עלי', והיא תעשה את דרכה זו, והולכת הלוך וקרוב למטרתה ותכליתה. וכמו החולה המסוכן שכל הרופאים לא מלאו לו מזור ויאשוהו, ורגעי חיינו מנו לו, ולמרות החלפת הרופאים הוא חי ומאריך ימים במחלתו זאת, חולה כזה אינו עומד תחת ידיעת הרופאים, ואין לו עוד לחוש לדבריהם ולהשגיח עליהם. ככה אין לעם ישראל לפחד מכל עקף ומרעין בישינו ומלא מחלה וכל תקלה, וגם צעם שגדולי הרופאים אומרים נושם למחלתו, ומנצחים כי עוד מעט וימות מיתה נפשית ולאומית, ויהבולל בעמים. גם אז אין לו לחוש לב לדבריהם, כי רופאים כאלה נבאו עלי' נבואה כזאת עוד מאות בשנים מקודם, לא האמינו אז כי ישאר עוד בחיים, ואם

ואם למרות דבריהם עודנו חי ומרגיש כאחד האדם, יש לו לדעת כי הרופאים האלה הם רופאי חליל חיים יודעים את טבע החולה, חיים מציינים מי הוא היסודי ומה כמו? אמנם כן הוא גברה יד מחלה כזאת על עם אחר, אז כבר הגעידתו למות ושנתה טעמו ואמונתו. אולם בעם הזה יזק כה נעלה, ולזאת חין לו לשמוע דברי רופאי חלילים האלה, חין לו להביט עליהם, כי חיים מכירים אותו ואינם יודעים את טיבו וטובו וטבעו. לעם הקדוש הזה יש לדעת, כי הרגש הוא אוח החיים, וקיום הרגש הוא קיום החיים, והוא המגין עליו מפני הכיליון המוחלט, ולזאת הבכי שהוא חולדות הרגש הוא מעורקי החיים, שכל עוד שהעורקים האלה מחזקעים ודופקים, הוא מלא חיים, וזש"ח הגביא רימ' (לח. כ'). הציבי לך ציונים כי ההלך מעירו לעיר אחרת, ודעתו לחזור לעירו, יש לו להתבונן על דרכו ולזיין הדרך בציונים ברורים למצב יזכור הדרך בעת שיחזור לביתו. וככה מזהיר הגביא לעם ישראל, שיזיין ליוני הדרך וידע כי עוד ישוב לארצו ולמולדתו. ואולם דע כי אלה הם ליוני שיזכרו לך שובך ושיבחדך לארץ שמי לך תטרורים, כל אנה ואנה שהולך ממיריות לבך הוא ליון חזק לזכור דרך שובך לארץ. שתי לבך למסלה דרך הלכת, גם להמסלה הלדית הזאת ולכל הארחות העקלקלות שתסבבן בימי נדודך יש לך לשום לב עליהן, כי כל אלה יסולו לך דרכך הרחבה, ע"כ גם הן נחשבות כאלו דרך הלכת כאלו דרכך הרחבה, אחרי כי על ידן תגיע למחוז חפך. ובכלל הגני חומר לך בזה שובי בתולת ישראל שובי אל עריך אלה, כי ע"ה האנחות והבכיות האלה תפנה דרכך, לשוב לארץ ולמולדתך:

ד) והנה ערך עולב והבכי על ההעדר ואבדת חיות דבר הוא כערך שמחתו והפקת רגונו מהיותו, ולזאת מלוייר שאיזה אנשים יאבדו חפץ אחד, ובכ"ו באיכות עצבונם יפרדו ויחלקו למדרגות שונות, ובעת שאחד יתעלב מעט ילחוג השני הרבה והשלישי יריד בשיתו, כי האיש שלא ידע ערך הדבר והחזיקו לקל הערך, יתעלב על אבדתו רק מעט, והשני שהכיר יותר מעלת הדבר יטער יותר מהעדרו, והשלישי שידע ממירו האמיתי שעולה להון רב יבכה מאד על אבדתו. וכמו אם אחד מלא שטר מבתי אורג המדוניה על כמה מאות אלפים דברים, ובאשר שלא ראה מימיו שטר כזה תשבו לזיור ומעשה לעושים העשוי למשחק הילדים, והגביהו והיחיו בכיסו לשעשע בו ילדיו, ואם מבלי משים נאבד ממנו יתעלב רק מעט. ואם השני שמלאו ידע שהוא שטר מסכף, ורק שחשב שהוא על סכום קטן, הוא יתעלב יותר באבדתו. ואולם אם השלישי שמלאו ידע ערכו, האיש הזה יבכה ויתאונן הרבה אם יאבדו, כי הבכי היא חולדות רגשי העצבון מההעדר, והרגש עצבון מההעדר הוא כפי שיווי הדבר:

ה) המושא והחזיון הזה נחזה על בית ישראל ציוס הזה, כולם יושבים בלב נשבר ובכפיפת ראש, ובציינים מלאות דמענות. ואולם בערך העולב והבכי, מתחלקים למדרגותיהם, כי ידיעת ערך כבוד ישראל והחורה, היא מהידיעות הנעלות ורוממות, שבהררי הרגש יסודם, ובעת שבעל רגש חלוש וקאה, יבכה ויקוקן רק על מחסוריו הנופניים והחומריים, אז השני שהוא בעל רגש עז יבכה מרה גם על המחסורים הרוחניים, ועל גלות כבוד ישראל. והשלישי שברגשותיו החמים והגלגבים ירגיש את השפלת כבוד החורה וגלות השכינה, הוא ירים קול בוכים, ונחלי דמענות ישטפו מעיניו. וזש"ח בתניגה (דף ה' ע"ב) ואם לא תשמעוה במסותרים תבכה נפשי מפני גוה, אמר רב שמואל בר אבניא משמי' דרב, מקום יש להקב"ה ומסותרים שמו, מאי מפני גוה, אר"ש בר יצחק מפני גאותן של ישראל, שנישלה מהם וניתנה לאוה"ע

רשב"נ אמר מפני גאותן של מלכות שמים, ומי איכא בכי' קמי קב"ה והאר"פ אין עציבות לפני הקב"ה, שנא' הוד והדר לפניו, עוז וחרוה במקומו. ל"ק הא בבתי גואי, הא בבתי בראי. ובבתי בראי לא, והא כתיב ויקרא ה' אדני צבאות ביום ההוא לבכי ולמספר ולקרחה ולחגור שק, שאני חורבן בהמ"ק דאפי' מלאכי שלום בכו שנא' הן אראלם צעקו חוצה מלאכי שלום יבכיון. אמר שכבוד ישראל הוא ג"כ מהעניינים הרוחניים והרוחניים שראשם מוגיע שמי השמים, ויש צוה מושגים רמים ומשגבים כאלה, שלא נתגלו עוד לשום איש, ואחרי שהצבי על ההעדר הוא כערך ידיעה והשגת יקרת הדבר, ע"כ י"ל אשר מקום יש להקב"ה, כי צעיני הצבי על העדר ציהמ"ק, יש מקום מיוחד, שמויחד רק להקב"ה, שיש צפעולות ציהמ"ק על עם ישראל מושג רם ומשגב כזה, שהוא רק ציד הקב"ה, ויש להמליך, כי על הפסד ממדרגה הזאת, אין ציד האדם לצכות כשיעור הראוי, ורק הקב"ה כצ"י יכול למלכות חוקי הצבי צוה, כי המושג הדק הזה שלא נתגלה עוד לשום איש, ע"ז אין ציד שום איש לצכות, אחרי שאינו יכול לשער את התועלת הזאת, וזש"ח אח"ז מפני גאותן של ישראל שגימלה מהם כו' או מפני גאותן של מלכות שמים כי כבוד ישראל וכבוד שמים מתיחסים זל"ז, והם מהדברים העומדים ברומו של עולם, שערכם האמיתי לא נתגלה עוד לשום צן איש תמותה, כי המושג הזה הוא מהדברים שנסה עתיק יומין, וח"כ צמדה זו שנחסרה להם ידיעה השיווי כפי שהוא, צמדה זו יהמעט שיעור האער מכפי שיש להטער צחמת מזה, וע"ז מקשו ומי איכא בכי' קמי קוב"ה, הכי יש להחליט, דצומן הגלות אינה ניכרת פעולה הקב"ה על עם ישראל והשגחתו, וכחס ורוחס העו של ישראל המועידים על השגחתו התמידית והאר"פ אין עציבות לפני הקב"ה שנא' הוד והדר לפניו עוז וחרוה במקומו, כי בכל עת יש להכיר ההשגחה האלהית הנפלאה, עד שיש לדעת מזה כי הדר כבוד מלכותו וממשלתו חופפת תמיד על ישראל בכל העתים, וע"כ צמקומו המיוחד צצית חולר השגחתו ישרורו וישכנו עוז וחווה, אחרי שגם צצמן הגלות לא נתמעט דמותן של ישראל ותורה ה' לא נחצטלה מהם. וע"ז משני ל"ק הא בבתי גואי הא בבתי בראי, כי אמנם כן שבהכרה מדעית והשגה שכלית יש למלא תמיד עקבות ההשגחה, וגם צעת שגחונים למרמס, גם אז יש להכיר פעולה ה' על ישרא' והשגחתו ממכון שצחו עליהם שמשמרם מכל משמר ולא יתגס למוט, אבל בבתי בראי בחליונותם נראים כנצזים ושפלים, ואלה שיעייהם כהות וטרוטות ולא יהיו לראות מצעד המסך, וצראיחס המלומלמת רואים רק מה שנגד עיניהם, אנשים כאלה רואים את צני ישראל לנצזים ושפלים, ומושגים שההשגחה האלהית השליכתם מעל פניו, וצעיני צעלי השקפות כאלה יש השפלת כבוד האומה, וגם חילול שם שמים, ומיעוט כבודו כצ"י:

אמנם כן, צני ישראל הם מלויינים גם צוה, צהשקפתם האמראה תמיד, על פנימיות ורוחניות הדבר, וצדילוגם על החילוניות והעלמות עין מהם, וזו היא צצורת צצורתו של היהודי, שיכול לומר אתה בחרתנו מכל העמים ורוממתנו מכל הלשונות צעת שהעמים דשים אוחו צעקבותיהם, צעת שמשפילים לארץ כבודו, צעת שאין לו כל חלק ונחלה צשום משרה מדינית ומרחיקים אוחו מכל כהונה, צעת שהי' נאלץ לשאת על צגדו אוח קלון, צהעת האיומה והאורחה הזאת, עמוד היהודי צצית מקדשו מעט שכל דצריז שם הם מקירות לבו, וצשכפו שיחו לפני ה', אומר כמנלח המעוטר צור עטרת חפארת הנלחון, ורוממתנו מכל הלשונות, כי למרות כל חמרפות וקלונות שהעמו עליו, רואה את רוממות נפשו, עד כי כל אלה לא דכאו לארץ רוחו, ולא השפילוהו, ולא העצירוהו מאמונתו, ומושג צצדק כי אין עוד עם בעולם, שהראה רוממות נפשו, על

אופן נעלה כזה. היהודי למוד לומר בחפילו האובעת מקרב ולב עמוק עם מדושני עונג, בעת שיגון ודאבה מנת חלקו, כמו שכל אלה אינם נוגעים לו מאומה, כי כל הענוגיו הרוחניים הם לפניו, והוא מחעגג עליהם מאד. רגיל הוא להביע בחפילו, זמן שבחתנו בעת שעיניו זוגות דמעות, ולבבו פלוע וקרוע לגזרים, כי הוא ישמח בשמחהו הרוחניות, ובמנותיו הנפשיות, וכמו שעומד מעל לגבולי ההרגשות הפשוטות והגמכות. כי אמנם כן שפקרו ושרשו של העם הזה הוא בעולם הרוחני, וכמו שכל רעיונותיו והרגשותיו שקועים וטבועים בעולם הרוחני, עד שבכל מדברותיו הקדושים ובחפילויו ובשפירת שיחו, משיג רק הרעיון הרוחני הקפול ולפון בהם. אם נבקר את בית היהודי במעלי שבתא, בעת שכבר כלה מעשיו הגשמיים, והתעתד לקרות שבת מלכתא ורחץ וטבל את בשרו במים, והתליף שמלותיו וכולו אומר כבוד ליום השביעי, והוא יושב וקורא בנעימה מגלת שה"ש, שחכה רלוף אהבה, האם יתשוב חלילה מאהבה הגשמיות, חלילה לו, דברים כאלה לא יעלה על לבו, לא יעמוד כרגע על המשל, כי מיד מעתיקו על הגמל, וחושב רק מאהבת הדוד והכנסי, מאהבת הגפש והחורה, מאהבות רוחניות כאלה. וחולם אם נבא ביום א' בבתי מרוח, וגמלא שם בני האזרחים והעקרים, שוחים לרווי, ושרים שירי אהבים, עליהם לא תמתח קו של חשד כי יכונו וירמזו בזה כוונות ורמיוות, והדברים האלה הם ככתבם וכלשונם, ואינם יולאים מידי פשוט. כי זה רק כמו של ישראל, להביט בכל דבר על רוחניותו ופנימותו. וע"כ אלה הלאומים להביט בכל דבר על פנימותו הם יודעים להעריך ערך מעלת ישראל גם בעת גלותו, כי בהשקפה הפנימית והרוחנית, יש לראות גם אז איך שבני ישראל רוממים ונעלים ועולים על כל העמים השלמים. וחולם בבתי בראי בלאה שמשקיפים על חלונותם של הדברים, הם יראו בני ישראל בגלותם במדרגה נמוכה, כי אין להם אלא מה שעיניהם רואות, וידל בעיניהם כבוד ישראל, וב"ש מתחלל מזה מאד. וע"ז נאה למצבי ולמספר, כאו"א כפי שיכול לשער את ההפסד מיירידת כבוד האומה וחילול כבוד ש"ש. וע"ז מקשו והא כתיב ויקרא בו, ותירלו שאני חורבן ב"ה דאפי' מלאכי שלום בבו שנאמר הן אראלם צעקו חוצה מלאכי שלום מר יבכיון, בעת החורבן שאז שודד רבנם ונהרגו וגשרו ונתפזרו ונתחדרו בכל אפסי עולם, שאז ראו רק ההריסה והחורבן, ולא הקיום וההתקשרות, אז באמת הי' מקום לחשוב, כי ילכו בלפס ויתמו בצלה, ולא הי' עוד דבר שיעיד על קיומם ועל קיום הרגשם, אז בכו כולם, גם המלאכי שלום, המלאכים הממונים על שמירת שלום ישראל וקיומם, גם הם בכו, אחרי שלא ראו עוד שום אות ומופת על קיומם וע"כ לעקו מרה וכו'. ואמנם אחר החורבן שנחשטו בכל העולם, והחזיקו מעמד אמונתם ונתפרסם קיומם, ונדע החוקתם בדתם, אז ראו כולם כי שם ה' נקרא עליהם וכל מקום שגלו גלתה שכינה עמם, ואינה מסירה השמחתה מהם, וע"כ אז בבתי גואי לאלה שבת צידם לראות בחדרי פנימות הדבר, אלה רואים שיש מה לקוות:

ז מבוואר

גם מהדברים האלה, שהבטי הוא לפי ערך מושג לער ההעדר, וע"כ לנו לדעת כי הדמעות שאנו שופכים ביום הזה, הוא לראות על הכרתינו את עצמינו, ומי שאינו מתאבל על ירושלים, הוא אדם שכבר נמחו מלבו כל רגשות כבוד האומה, וכבוד הדת, ואין לו עוד חלק ונחלה בה' ותורתו, ואינו מתחשב עוד על בני האומה הזאת, ובעת שבני ישראל יזכו לשוב לארץ ולשמחה בשמחתה לא יזכה לשום חסם מושם, כי הבל יבדילו ה' מעל עמו, וממה את שמו מנתחת שמי ישראל. באו"ל בתינת (ל' ע"ב) ובב"ב (ס' ע"ב) כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה

בשמחתה, ושאינו מתאבל על ירושלים אינו רואה בשמחתה, והיא מעין מדה כנגד מדה, דאם אינו מרגיש לער ההער, אין לו להרגיש גם שמחת הברו', וע"כ ישגשג צוה, שלא יהי' לו כל חלק ונחלה בשמחת ירושלים, וכאבר מה נחשב בגוף האומה, שאין לו עוד שום התחברות והתקשרות אל האומה:

ה אחי שומעי דברי! אל תתנו פונה לצח עיניכם, ציוס האבל השגתי הזה, צנו צכה לבני עמכם, ההולכים בקרב לרה, הקיפו משנתכם, עורו הסעוררו, עשו לכם מספד כיושבי על נהרות צבל, הרימו קול צוים, הראו לכל כי עוד רגשותיכם חיים בקרבכם, עוד לא תמו לגוע, כי זהו האות היחיד והחו של חיים, והליון היחיד והמיוחד על מליחות רגשי החיים. וכמ"ש"ח הנביא ירמי' (ל"א י"ד) בה אבר ה' קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה מאנה להנחם על בני' כי איננו, הנביא מלייר זאת צלור מרוס וגשגב מאד נעלה, כי האם הרחמני' שמכל בני' שילדה, לא זכתה לגדלם והזילתם לקבר, ולעת זקנותה זכה לראות בן, שאהבת עולם תאהבהו, ומכל משמר השמרהו, ומרוצ אהבתה תחזיקוהו חללה בעת שנהה, ותזכר מאד שלא תיגע בו, בעת שנהה, וצמורה מליירה חליר את חדר המטות, למען לא תישן בשנה עמוקה, ובכל שעה ושעה תקיץ משנתה לראות בשלומו, וקרה לה פעם אחת שטייתה בשנה עזה וחזקה, והמטורה כזתה מאל', וכשהקילה משנתה, והגה חשך ואפילה, ולצה יחרד מאד על צנה יחידה זה, חולי קרה לו חסון בעת שנהה, ולזאת תנסה מיד להקיפו, להגיעו, לדוחפו, להפכו מולד אל לך, ונפשה יולאת לשמוע ממנו קול צוים, ואין קרה לשמחה לצבה בעת שהילד מתחיל לבכות, וקול הצבי הזה הוא כקול מצטר צעיני', ומשיב את נפשה. ואמנם אם אחרי כל היקיות והתנועות והדפיקות, יהיה כאבן דומס, ולא ישמיע קול צוים, אז אין קרה למגינה לצבה ומצוכה נפשה, ובקול מר מחירד לב ומשבר כליות, תלריח אף חזק לקרא לשכנותי' שתחישנה לצב לעזרתה, וכשתצאנה ותשמענה איך שמתופפת על לבה, ותריד צטיחה ותהמה ובקול נהי תלעק: אוי לי כי הילד איננו בובה, והן כליין יודעות מכל מה שנעשה פה, התפלגנה ותשתוממנה, ובתמהון לב תאמרנה לה מה לך בי גועקת, הלא טוב אם הילד ינוח וישקוט, וכל אם תשחלל להשקיט את ילדי' שלא יצבו, ואת תרעישי שמים וחרץ, על שיחשה ולא יצכה. אז תפרוץ בקול צוים, ותאמר צמר נפשה: דענה נח כי הגני חושש מאד חולי צבר נחוק, ולא נותרה צו נשמה, כי הפעם לאסווי ישנתי ונרדמתי בתרדמה עזה, והמטורה כזתה, וכבר נסיתי להקיפו הניעותו הפכתיו מולד אל לך, ואין קול ואין קשב, אוי לי כי נגזרתי, כי חולי צבר נגזר מארץ החיים:

ט וברוח הזה, מלייר לנו הנביא מצב ישראל, בצלותם, כי צליל הגלות באישון לילה ואפלה, צלילה הארוך הזה שרצים קמו עליו, רדפיהו ומנוחה הדריכוהו כחרוהו, והשחללו לבכות אורו וצלילה הזה תקיץ רחל אמנו האם הרחמני' הזאת שרבות העתירה לה', ושפכה דמעות כמים, עד שזכתה לראותם, והיא צראותה כל העובר עליהם צלילה הזה תצכה ותשא למרוס קולה, כי מבכה על בני', כי תצכה צכדי צגי' יתעוררו לעומתה, להשמיע קול צוים, שאז תדע שעורם חיים חיי ההרגשה וחיי הדת והמוסר, ואז תתחם על כל לרותיהם, ותדע כי יש להם אחרית ותקוה. וחולם מאנה להנחם על בני', מתי לא תדע כל נחם בעת בי איננו, בעת שחראה כי הצבי הזה, שהוא ליון חיי הרגשה, הוא נחמר להם, כי ההרגל פעל עליהם שאינם מרגישים עוד, וכל הדחיפות והנגישות אינם פועלים להקיטם משנתם, אז יגדל כאב לצבה

לצבה מאד כי רחק ממנה מנחם להשיב נפשה העגומה והעלובה. והקצ"ה משיב לה דברי תחנונים, שאל תדאג בעדס, כי הרגשות יתקיימו בהם תמיד, וזכר זמן הם זוכרים שהם גולים מארצם ומפוזרים בהם, ורעיון ההחבולה רחוק מהם, ועי"ז יש להם אחרית ותקוה טובה וישבו מארץ אויב :

י אחי מקשיבי דברי, רגלינו עומדות עתה על ציה מועד לכל חי, על אדמת קדש דורכות רגלינו, במשכן נלח זה, תמלאינה עצמות אחינו מנוח, ישו ושנחם הערב להם, יחכו לעת קץ ולחיי נלח, צבית עולמים הזה צהלי הנלח האלה, יתעוררו רעיוני נלח בכל איש חי, דממת מות שוררת פה. האמנם דממת מות האמת היא קול רעש גדול אדיר וחזק, מתהום הנלח האחר בקודש. פה כבקץ גבול העולם הזמני, ככנף העולם החולף, כי עבר מתחום חיי הזמן, נפסקים וכלים גם רעיוני חיי הזמן והגוף. ורעיוני הנפש והרוח הקודש והנלח, יקחו עמדתם. פה כל הל כל גדיש, כל עץ כל עשב, כל למח כל שיה, כל עלה, מעוררים רגש קדש מאד נעלה, רגש נלח. כמלאכים קלים הם שומים וצאים מעולם הנלח, להקיץ את בני תמותה, מעת חיי הזמן, להעירם ולעוררם אל קדושת הנלח, כל אלה נעשו אף גדלו מליח שוכני קברים האלה, המקוים ומיחלים ליקיאה, ופניהם מועדות אל העולם הנלחי. וכל שיחם והגינם הוא הנלח, משיחים וממללים אלה עם אלה. הטו אזניכם ושמעו סוד שיה שרפי קודש האלה, וחו אזו תתרגשו ברגשי קדש, וברעיוני נלח. ביום זה נהגו עוד מימי קדמונים ז"ל לבקר את ציה העולמים [תענית ע"ז ע"א בתי"ד] לא למען להתחשב צעיונו כמתים וכשוכני עפר, פיגול הוא לנו הרעיון הזה. להיחודי יש להזכיר רגשת החיים, ולא רגשות המיתה, שמתחשבים ומזכרים מאליהם, באין שום השתדלות יחירה. אולם נעלה הדבר מנכ ספק, כי הוא רק להזכיר רגשות הנלח, כי פה הוא המקום שכולו תעמר נלח. וע"כ ביום זה שרעיוני הנלח דרושים מאד לכל איש מבני ישראל, ראוי לכל אחד לבקר את מקום הנלח הזה להתעורר על ידו לרעיוני הנלח, החבויים בחביון עוזו של ישראל, ונרמים בירכתי לבו, וכל פעולה המסוגלת להעירם ולהוסיף ממחבואם חוציא מתרתה להקיים ולעוררם. אם נדע להשתמש ברגשי האלה לשפסף הרעיונים ולזכר הרגשות, להפשיט כל הרעיונים המוגשמים, ולפנות מקום אל הרעיונים הרוחניים הזכים, אז יייררו לנו גם ליור ברור מתחיה שוכני עפר האלה, שהוא אחד מיסודי הדת ושרשי האמונה, כי גם אנחנו נדמינו ומשלטו בכמה עתים וזמנים כמתים יורדי בור, ואם רוחנו חי בקרבנו ורגשותינו בריאים וקיימים ע"י הרוח הפנימי הנעלם ועמיר השופע חיי הרוח, יש ליייר בליור ברור את הענין הרם של תחיה"מ, וכא"א יכול לשנות אותו נגדו, וכמו שרואהו צעיוני, ובכל רגע ורגע מתכה אליו :

יא וכבר הראה הקצ"ה להציא את הליור הנשגב הזה, וההתדמות של שני מיני התחיות האלה, וכמו שהציא מספר (יחזקאל ל"ז) היתה עלי יד ה' ויוציאני ברוח ה' ויניחני בתוך הבקעה והיא מלאה עצמות. והעבירני עליהם סביב סביב והנה רבות מאד על פני הבקעה והנה יבשות מאד כו' מספר שהקצ"ה הראה לו, אך כי העצמות האלה התקרבו עלם אל עלם, ועלה עליהן גידים וצמר, וקם עליהן עור, ועמדו על רגלם. והוסיף לספר מה שהקצ"ה ביאר לו את תכלית החזון ויאמר אלי בן אדם העצמות האלה כל בית ישראל המה. הנה אומרים יבשו עצמותינו ואבריה תקותנו נגזרנו לנו כו' שהכוונה היא לעוררם כי תחיה"מ לע"ל יש לראות גם מכל יום ויום מימי הגלות, כי בכל יום יש מעין תחית המתים, כי הגזירות המתחדשות והלרות המתרבות, שהם כבירי כח ורבי

ורבי חזנים, להמית את החנומה, לשלול ממונה, כל רוחניו, ולשרש מקרבה כל רגש טוב ונעלה. ואם הם חיים וקיימים, וכבודם חדש עמם, מדוע לא ילירו גם העיני של תחיה"מ, וא"כ נגד זה שלפעמים ישב עליהם רוח היושם ליאשם ולהסיר דעמם מתחיימם ובחולמם, לעומת זה אמר אליהם בה אמר ה' הנה אני פותח את קברותיכם, כי הלא בכל יום ויום אפתח קברותיכם שמשנחיתם ומנדיכם יחלצו לכם, ומדוע זה עלמחם עיניכם מראות, איך שכל יום ויום יכרו לכם קברים, ואנכי פותח את הקברים האלה, להפלותכם משם ולהחיותכם, וא"כ יש מזה לדעת כי והעליתי אתכם מקברותיכם עמי, והבאתי אתכם על אדמת ישראל וידעתם בו, ונתתי רוהי בכם וחייתם בו, כי לא תקצר ידי להפיה רוח חיים בכל העלמות האלה, וברוח פי אחי' אותם, וע"ד שאז"ל (מ"ר וישלח פנ"ה) כתיב חדשים לבקרים רבה אמונתך, ארשב"א על שאתה מחדשנו בכל בקר ובקר, אנו יודעים שאמונתך רבה להחיות לנו את המתים, א"ר אלכסנדר ממה שאתה מחדשינו בבוקרן של מלכויות, אנו יודעים שאמונתך רבה לנאלנו, וכ"כ בענין זה, שמקיום החיים בעת שרבים חולבים לו קבר יש אות נאמן גם על תחיה"מ הכללית, ולהשיג מושג נאמן וברור מזה, וזו היא חלית ההליכה על בית העולמים שנתקנה ביום הזה, שכל הלכות וסדר היום הזה, חבילותו חניוהו, חנחוהו, בכיותו, כל אלה עשויים לחדש הרוח, ולהחיות הלב, ולהשיב הרגשות לתחי', ולא כמו שההמון חושב שיש לבכות, כמו הבוכה על מתו, אולם כל הבכיות לריכות להיות ערוכים רק למטרה זו, להפיה רוח חיים, וכמו הבוכה על החולה ומפלל לה', שיבראו ויחלימו ויקימו מחלו, ששכי כזה הוא צכי המוסרי והשכלי:

יב) וקרוב לומר, דהקנה האחרונה מסדר הקנות ביום זה, היא הקנה הגודעת אלי ציון ועריה כו' שהיא הקנה האחרונה, היא אולרת בקרבה הרעיון הזה, ונסדרה ונתקנה ללמד להבוכים והמקומים שידעו אחרי כל הקינות המזכורות לבכי ונהי, מהו החכלית הנרנא מהבכי והנהי, ושלא יהי' צכי של חנם שיכול עוד להרע ולקלקל. ולז"א אלי ציון וערי' לא בתורת חבילות הכמותאבל על מתו, רק כמו אשה בצירי' בעת שחבלי לידה בחו לה, דהיא בוכה ומיללת, אבל גם אז תקוה לנגד עיני', כי עוד מעט ותמליט ילד של קיימא, שאליו נושאת את נפשה. ובבתולה הגורת שק על בעל נעורי'. בזה העלה עוד יותר את הרעיון הנשא הזה, והראה עד כמה שהצכי והתקנה תהייה משולבות ומלומדות, ובעת שבעינו האחת מוריד חבלי דמע על גלותו והריסות ארצו וחרבן מקדשו, בעינו השני' יביט וישקיף על שובו לארצו, ועל בנין ביהמ"ק הגלוי. כי ביהמ"ק זה שחרב, עמד רק מעט שנים, ומנוחה ושלום בני ישראל לא נמשכו לזמן ארוך, וכמה תלאות וטרות נשאו וסבלו עד בואם אל הארץ, ואחרי כל זה יצבו רק מעט וכמעט קט הדריכוס מנוחה. וע"כ יש להאזינה לזייר מלכה עתה ממש, כהאשה שנשאת ומייד אחר נשואי' בעודה צבול', שרק עת קלרה השתעשעה עמו, ובעוד שלבה היה מלא תקות טובות, לראות עמו חיים מאושרים, עלה הכורת עליו, וקטפו מארץ החיים, ועזב אותה לאנחות, ולערה גדול מנשוא וצוכית ומיללת, ובכ"ז מוצן מחלי', כי אשה לעירה לימים כזאת, לא תשב אלמנות כל ימי', וכשיעברו ימי הבכי תנשא לאיש לראות עמו חיים בכל ימי חייו, ובכ"ז עתה תבכה מאין השונות, כי אלוש שברה וכאבה נעכר, בזכרה, כי רק ימים מעטים התענגה עליו, אחרי שרבות סבלה עד שנתקברה עמו ונשאת אליו, ואחרי כל זה לא זכתה להסחופף כלל, ולראות חיים עמו רק ימי מספר. ועל אופן זה יש לבני ישראל לשוות לפנייה עיני חבילות

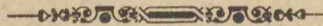
ביום הזה, שיש להם לזכור ולשום אל לבם כל סבלותם שסבלו עד שצאו לארץ תחדתם, כמה טלפולים טולטלו, כמה נדודים נדדו, ואחרי זה כמה היו ימי שלותם ומנוחתם, רק שאת מספר זכו לשבח בארץ, וא"כ הוא ממש כהאשה הזאת שעוד בצבוליו מיד אחר הגשושין, מה עלי' בעלה, והינה הגורת שק על בעל נעורי', כי תצדק מאין הסוגות. ואמנם גם רגע אחד לא תחיאש ותסיח דעתה מלהגשא לאיש, ובכל רגע ורגע תלפס ותקוה להגשא לאיש, שתחי' עמו באושר ובמנוחת הלב, כל ימי חי', והצבי היא מלד הכאב הגדול, ולא מלד היאוש. כן אחי נצדק על שבר צת עמנו הגדול, על צרות נפשו ומלוקט לצצו, על החמס והשוד. אבל אל יפול לבנו אל תהפעס רוחנו, גם צעת נאקתינו וצביתינו, נזכור ולא נשכח, כי הגנו צני עם עולם, עם המסובל מני אז בתלאות, עם הלמוד לשאת על שכמו משא גדול, ולבלי לרצון תחת משאו, עם אשר כל מלרי שאלו ואצרון לא הכחידו קימו, וכל התלאות והזעזועות לא הכהו חרס, וכל צעותי מות לא כבו נרו ולא אצדו רוחו. נזכור ולא נשכח, כי אם אמנם שהגנו מורדפס מכל עבר ופניה, והגנו ככצשה חוד שצעים אחי טרף, השואפים לטרוף נפש, ולמאיש לרס, בכ"ז הכצשה הזאת לא היחה לטרף למלתעותיהם החדות, כמה מהאצפים האלה נמחו כבר מארץ החיים, והכצשה התמה הזאת עודנה מלאה חיים. ושצבי התקוה לא עומתו מעולם בקרבה, ולצינו מלא רגשי ההתפעלות, ועיינו מקור דמעה. כל האותות והמופתים האלה, הם רבי חונים וצבירות כח, לחזק את לצצינו, ולחמץ את רוחינו, לחכות ולקוות אל העת המאושרה ובלע המות לנח, ומחה דמעה מעל כל פנים, ונזכה לשוש משוש עם כל המתחבלים על זיון וירושלים, וה' הטוב ישמחנו עוד כימות עינתנו, ותחוינה עיינו בשוש ה' את שבותינו, ונזכה לראות נגחמות זיון וירושלים צבאל"ם כ"ר:

פרק ב

א אחר שנחבאר בתכלית הצבי והאצל הגהוגים ביום הזה, אינם רק למען העבר לצד לבנות ולתנות על אצדן חרלנו וחורבן בית מקדשינו כעל דבר העבר ואצד מן העולם, כי אם להיפוך שתכליתם הוא לחזק את תקוה הגאולה, למען להוסיף חומץ לשאת ולסבול ככל אשר נוטל עליהם עד עת קץ, ראיתי שלהוליא מערת היום הזה לפעלו, יש לי לדבר עתה לפני הקוראים והשומעים שתקוהי שצב"ה שהם יפיקו המטרה הזאת באופן נעלה. כי יש לדעת שיש כמה וכמה עניינים המתרגשים וצאים בכל ימי גלותם ונדודם של צני ישראל שהם רבי הערך ביחס וזרון תקוה ישראל, כי הם מועילים מאד לחזק את לבם של ישראל בתקוה גאולה העתידה, ובכ"ז רבים לא ישימו לב עליהם להוליא את התועלת הזאת מהם. כי הגה מודעת שיש כמה נמלאים ודברי חפץ, שלפי יחרון הכשר סגולותיהם הפנימית, ולפי ערך התועלת הרבה שיכולים להועיל לאדם בצרכיו החומרים, הם יקרים מפנינים, ובכ"ז לא לצד שלא יוקירו כפי ערכם האמיתי, כי עוד הם מונחים כאבן שאין לו הופכים, ויש שנתונים עוד למרמס לרגלי האדם, ומתגלגלים בראש כל חולות, יען שאינם יודעים ואינם מבינים מאומה מיקרת ערכם, ומתסגולות היקרות האצורות בקרבם, וע"כ נחשבים הם בעיניהם כנבלי חרש וכאבני גיר מנופלות שאין כל חפץ בהם, וחובקים אשפתות. וכן יש נמלאים כאלה שהיום עומדים על גפי מרומי המעלה ולא יסולה זהב ערכם מלד סגולותיהם היפלאות ותועלתם הרבה לצני אדם, ועם כל זה שצרו עליהם שנים רבות שלא שם איש עליהם עין ולב, וכאפס ואין נחשבו בעיניהם, יען שלא

שלא השכילו לעמוד על טבעם וטובם, ולא ידעו מסגולותיהם, ורק על ידי אנשי מדע שנתנו לבם להצבון עליהם והכירו את גודל מעלתם והועלתם הרבה וסגולותיהם הנעלות והגפלות האזרות בקרבם, והתחילו להשתמש בסגולותיהם, אז רק אז נחפרסמו בחבל, וחלקו להם הכבוד הראוי להם, ונתעלה מחירם עד למעלה ראש, כי כולם ראו וזכרו לדעת את סגולתם הגפלה, ואיך שמועילים מאד לכל משפחות האדם לרומם ולנשא את מצב האדם:

ב) כגורל הגמלאים החומריים, כן הוא גם גורל העניינים הרוחניים, יש כמה עניינים שכפי מושגייהם הפנימיים, הם גדולי המעלה ורצי הועלת, וזכ"ז אין מי שידע להוקירם, יען שאינם שמים על לב להצבון על תועלתם ואינם יודעים כלל מסגולה זו האזורה בהם. וכן צענין זה שאנו עומדים בו עתה צנוגע לחיזוק תקות ישראל, יש כמה דברים שהם אזורים בהם סגולות נעלות ויקרות, להזכיר לבני ישראל בכל שעה ושעה מענין יעודם ומתקות גאולתם, וזכ"ז לא ידעו להוקיר את המושגים האלה, ולהוילא מהם הועלת הזאת, כי אינם שמים לב כלל לזה. ולזאת להוילא מטרת דברי צפה, ראיתי לחובה לפני להעריך חיזה דברים צענין זה, ולזכר את המושגים הנפלאים והמסולאים האלה, ובשער הבא אדבר מענין מושג כללי שיש צוה, ובשערים שאחריהם אדבר צע"ה מאחיזה מושגים פרטים שיש צענין זה, המסוגלים מאד לשוות לכ"א מישראל את תקות הגאולה, לחזק ולחמץ את לבבו, ליתל ולקות לה' לזמן הגאולה צ"ב ח"ס:

שער שני

פרק א

א) המטרה בכל מפעל, שהיא היא גם מטרת הפועל, המתייחסת גם אל כוונתו, יכולה להיות גם נעלמה וגסתרה, עד שהמפעל בחליוותו לא ישא עליו חותם חכמה המטרה. כי לא יבצר משכל הפועל להשכיל לעשות גם באופן כזה פעולתו. חתום כמו ששכל הפועל עומד לו להסתיר מטרת פעולתו ולהעלימה מעיני הרואים ראי' שטחית, כן לעומת זה יעמוד שכלו של המעמיק חקר, והמתבונן היטב על המפעל לבא עד חקר כונת הפועל, ולהשיג את המטרה ששם לו בפעולתו זאת הנעלמה והגסתרה, כי זה כמו של השכל לראות את המתלבש מחוך הלבוש, ולהתבונן על המתעטף מחוך המעטפה. ורק שפעולה נעלמת - המטרה כזאת, יש להשכל לעבוד עבודתו ציג"ה, במתינות, וציבוב הדעה, כי המטרה צי"ה הפעולה היא מתערכת בערך המושג צי"ה הנושא. ובנוגע להבנת המושגים יש כמה וכמה מדרגות, כי כמו שיש כמה מדרגות בערכי המושגים, שמקלה מזה יש מושגים קלים מאד, ומקלה מזה יש מושגים עמוקים בחכמה העמוק, וציג"הים יש כמה וכמה מדרגות, כן לעומתם יש כמה וכמה מדרגות באמצעי ידיעה המושגים, כי כל מה שהמושג הוא יותר עמוק יש יותר לעמול בהבנתו, וכדידת הבנת המושג הוא לערך התעלמותו בנושאו, כי המושג שהוא מתגלה בנושאו הוא מושג קל, וכל מה שהמושג יתעלם יותר בנושאו, תכבד יותר הבנתו, כי המושג העמוק לא יושג בנקל, כי הלא זהו המובן האמיתי מפירוש אוראת מלת עמוק, שאינו בולט למעלה רק שהוא טבוע ושקוע עמוק עמוק בחוך הנושא, א"כ ממילא מובן שהמושג הזה לא יראה

יראה בנקל לעין הרואה והחוקר, ולא יוצן במהרה רק אחרי עיון רב. כי כמו במושאים
הגשמיים משתמשים במלת עמוק על דבר שמונה בחיזה מקום עמוק כמו צבור ודות,
יש לדעת שבמקום עמוק כזה יכבד יותר על האדם להשיג את הנושא ההוא מכפי שמושב
דבר המונה בחיזה שטח למשל בפני הרואים, שהדבר שמונה במקום גלוי יש בנקל
לקחתו, אבל הדבר המונה בחיזה עמוק, יש חיזה כבידות להשיג הדבר, ולפי ערך העומק
מהדבר דמונה, כן הוא ערך הכבידות להשיג, ויש עומק כזה שיהי' מוכרח להוריד כמה
סולמות ולהרכין ח"ע ולקוף קומתו ולעשות עוד כמה מיני השתדלות עד שישג הדבר, כן
הוא גם במושגים המדעיים והרוחניים. ואמנם כמו במושאים הגשמיים גם המונחים בעומק,
יש תמיד עלות חיך להשיגם, ורק אלפי ערך העומק כן הוא ערך ההשתדלות מהשגתם,
כמ"כ גם במושגים המדעיים, גם המושגים היותר עמוקים אין להשכל להתייחס מלהשיגם,
אם הם רק מהמושגים המסוריים לבני אדם, ויש להם רשות להחזיק עליהם, אז אחרי
שידע המשיג האמלעים הדרושים ומסוגלים להשגתם, יש חקיה שישגם, כי סוף סוף
כשיעור שיש חיזה יחס להמושג הגנוז וטמיר עם נושאו, כשיעור זה הלא יש להבין את
המושג מתוך הנושא:

(ב) **מערתה** נקל לדעת שבנוגע להבנת מערת הפעולות, יש ג"כ כמה מדרגות
[כמו הבנת המושג מתוך הנושא], ויש פעולות כאלה שמטרותיהן גלויות
ובולטות, והן עומדות בשורה אחת עם הפעולות, שכמו שהפעולה היא גלוי' וידועה,
כן גם מערתה גלוי' וידועה לכל. ויש פעולות כאלה שהמטרה חבו' בחזיון עזה, והיא
משתתרת עמוק עמוק כיד שכל הפועל הטובה עלי', בכ"ז אחרי דסוף סוף יש חיזה יחס
להפעולה עם המטרה, דכל פעולה נפעלה בעד חיזה מטרה, ע"כ יש לדעת כי המקום
הזה של חבור הפעולה עם המטרה, הוא יכול להיות תמיד גם מקום בינה להבין על יד
את המטרה, אחרי שהמחזיק ישים עינו ולבו על המפעלים ולא ימנע לעמול
ולהתייגע ע"ז:

פרק ב

(א) **התועלויות** משימת עין ולב על המפעלים ביחס הכרת המטרה, רבות הן,
ותחלקנה לכמה וכמה חלקים, כי כמה וכמה הכרות חדשות
יכיר מי שחזקן עליהם היטב. ופה נחשוב החלקים הראשונים, היינו ההכרות הראשיות
שכיר ע"ז. (ה) הכרת המטרה. (ז) הכרת ישות ומציאות הפועל. (ג) הכרת הפועל
ביחוד ובפרט, וכבאר כ"ז בפרטיות. (ח) הכרת המטרה, יש כמה מפעלים שהמטרה
חיננה רשומה ומרוחה עליהם, ורק ע"ז שיש עינו ולבו על המפעל שיג ע"ז מטרה
הפועל, וכמו שיבין הקורא מעט מזה מדברינו הקדומים בפ"א, ואם שיש כזה האריך
הרבה, לא ראיתי להאריך פה, כי ההכרה הזאת אינה מוגעת כ"כ לענינינו. (ז) הכרת
ישות ומציאות הפועל, יש כמה מפעלים שההכרה ממליאות ישות הפועל בכלל, מציאה
להמכיר תועלת רבה, ואם שבחמת היא כמעט ידיעה פשוטה וקלה, כי מי לא ידע שלכל
פעולה יש פועל, ולכל עלול עלה, ולכל מסובב סבה, בכ"ז מרוב חמימתה ופשיטותה
לא ישימו רבים לב לזה, וכמו שזכרתי לגמרי מזה, ולא יגו מהתועלת הכרוכה בעקב
הידיעה הזאת [ע"י בהקדמה ספר מסילת ישרים]. ואולם מי שיש לו לחוק להחזיק על
המפעלים

המפעלים, הוא לא יפסיד לעולם את התועלויות האלה, ותמיד ילך לאורן, כי הוא יחבון תמיד על התועלויות, ונלייר הענין בליור צהיר :

ב) מודעת כי יש כמה מפעלים שעל ידי שהאדם מתרגל בהם מפאת שהוא רואם בכל יום ויום ובכל רגע ורגע ומתמיד להסתכל בהם, ע"י ההרגל הזה ישכה להתבונן עליהם, כטבע ההרגל שמסיר ההתבוננות וההתרגשות, גם מדברים שקשה לעלמם הם רבי התועלת וכזכרי כח, להעיר ולעורר רגשות נעלות. ואולם מי שיתגבר על פעולת ההתמדה, ויעלה מעל גבולי ההרגל, ויחל להתבונן עליהם בעין חודרת ובלב מבין ורגש, אז יראה עולם חדש, ויתגלה לו חדשות ונלרות, והמפעלים האלה שעד עתה הביט עליהם בקר רוח, ולא הביאו לו כל תועלת רוחני ומוסרי, עתה ע"י נתינת לבו ונפש עליהם, וע"י התבוננת שלו עליהם, יהיו בעיניו כספרי מוסר המגלים למוסר אזני, ויתגלו לו כמה למודים שלא ידעם עד העת ההוא, וכמו שאנו יודעים כי השמים והארץ וכל זכאם יכולים להיות למורים נאמנים ללמד להאדם למודי מליאת ה' והשגחתו ה"ב"ת, ומי שמתבונן עליהם בשימת עין ולב, יכול לזייר לו ענין מליאת ה' והשגחתו, כי הם עומדים ומכריזים לכל באי עולם שיש גבוה מעל גבוה השומרים ומגיבה על קיומם, ואין לשער ערך התועלויות שיכול להיות מההתבוננת הזאת, ובכ"ז יש כמה שלא ישימו לב לזה, והוא רק מלך שההרגל פעל עליהם שלא יתבוננו עליהם, ואמנם מי שיתרגל להתבונן על המפעלים הוא ישחמש תמיד בהלמוד הזה, ולא ישכה גם רגע אחד, כי מן המפעלים האלה יש לדעת שיש פועל נלחי חי וקיים שהמליאם ובראם :

ג) וכבר מנינו שחבוננו הקדושים וחזינו וחכמינו ז"ל הרינו את מעלת ההכרה הזאת, עד כי כאשר בלו להוכיח את בני דורם ראו להוכיחם בכח ההכרה הזאת, והשחדלו להעיר את לבם שיתבוננו היטב על כל המפעלים, למטן שיכירו על ידם את פועלם וכחו וגבורתו של יולר צראשית וידעו שדון. ואברהם אבינו שהי' הראשון שהתחיל לפרסם דעה אלהים בצדק, ולהשריש ידיעת ה' אחד בצדק, ולהעיר את בני דורו על ידיעת הבורא, הי' מראשי סגולותיו להעירם שישמו עיניהם על כל המפעלים הרבים, ועל הסדר השורר ביניהם, וביחוד עוררם שישמו עיניהם על זכא השמים השמש הירח והכוכבים, ולהתבונן על הילוכם ועל שמירת החוקים שיש בהם, שמכל אלה יבינו פעולת ה', ושהם מעשה ידיו, וכשאז"ל צ"ב (דף פ"ז ע"ב) אבן טוביה [אז מרגליות טוביה] היתה תלוי בצוארו של א"א, שכל חולה הרואה אותו מיד מתרפא ובשעה שנפטר א"א מן העולם תלאה הקב"ה בגלגל המה, כי דבריו שדבר בלהבת אש אהבתו למקום ולבריותיו, קלעו אל המטרה, כי ידע לקחת לב ונפש בדבריו המאירים והיקרים, וכל מלה ומלה היתה מאירה ברורה ומלהירה כאבן טוביה ומרגליות יקרה, וצפה מפיק מרגליות כזה, הועיל הרבה לאנשי דורו, כי כל דבריו היו צנוים על מוסדות חוקים כראי מולק, ובידעו לפני מי הוא מדבר, ראה לברר להם כל אלה ברלויות והוכחות הלקוחות מהבריאה, אשר כל מכתש לא יכחיש, ושייה לפניהם את כל הבראיים חוקים סדרם ומשטרם, וביחוד האיר את דרכם, בזה ששייה לפניהם את כל הליכות זכא השמים, וצטענות חוקות וצלורות כאלה זא אליהם לברר להם מליאת ה' והשגחתו, והדברים האלה עשו על השומעים רוחם חזק וקיים, כי כולם ראו. ומוכחו לדעת, שדבריו שמדבר על השמש והירח הם אמתים וקיימים עד שיש מקום להמליך כי דבריו אלה שדבר על השמש והירח היו אמתים כ"כ, עד שבאמת היו הם קשורים ואגודים עם השמש, כי כל ביאור צעת שהוא קולע אל המטרה, יש להמליך כי הביאור והמבואר קשורים זצ"ל, כמו שלהבת הקשורה

הקשורה בגחלת, וע"כ גם צעת שמת לה פסקה התועלת הזאת, כי כבר ידעו כולם, כי מהשמש והירח יש רח"י צרורה על מליחת ה', והוא שהמליחו ואמרו ובשעה שנפטר א"א מן העולם תלאה הקב"ה בגלגל המה, כי לפי רוח מליחתם שליירו את יקרת דבריו בליור מרגליות טובה, ע"כ כאשר ראו לומר שהדברים נתאמתו בלב כולם, וראו כי אמנם כן הוא שמהשמש יש רח"י נלחת על מליחת ה', אמרו כי נטל הקב"ה את המרגליות האחת ותלאה בגלגל המה: (ד) ובין מלינו שדה"ע הוכיח כ"פ לבני דורו בצענה זו וכש"ל (תהלים ח' ד') כי אראה שמיך, צעת שאתבוקן אל השמים אבין אשר הם מעשה אצבעתיך וכן ירח וזוכבים צעת שאשים עיני ולבי עליהם אוכה לדעת אשר כוננת. ואמר עוד (תהלים י"ט) השמים מספרים כבוד אל ומעשה ידיו מניד הרקיע, אם רק נתבונן על שועלם, אז נראה שהם בעלמם מספרים שהם מעשה ידיו של הקב"ה, ורק כאשר יום ליום יביע אומר ולילה ללילה יחוו דעת, כי הם דברים המתמידים ובני אדם מתרגלים בהם ע"כ אין אומר ואין דברים בלי נשמע קולם, לא יעשו שום רושם כי אם אשר עו"ז אשר בכל הארץ יצא קום הלא ובקצה תבל מליהם [וע' בספרי מוחס תכנית ח"ב לד רס"ב מש"כ בציבור ד' הוזה"ק שאו מרום עיניכם כו' ומאן איהו מי כו' עי"ש מש"כ ההבדל בין מי למה], וכהנה רבות והדברים עתיקים:

פרק ג

א) עתה אבא לבאר ההכרה השלישית שהיא היא תכלית דבריו פה, והיא ג) חברת הפועל ביהוד ובפרש, יש כמה פעמים שיגיע לאדם חיזה מפעל או חולאות חיזה מפעל בהעלם שם הפועל האמיתי, וכל עוד שהאדם הזה לא יתן לב לחקור על מטרת הפועל, עלול מאד שיגנה בדמיונו ויבאר לו ברוח דמיונו פועל אחר, ועל צרכי השגיאה הזאת חולדנה אלנו עוד שגיאות גדולות שחולאותיהן רבות, וחגרמנה לו הפסד רב. ואולם אם יפקח עיניו להתבונן היטב על המפעל ולשום עין על החקירות שיש לחקור בכל מפעל ומפעל, והוא לדעת שיש לו פועל ולחקור אח"כ על מטרת הפועל, אז ע"י החבוננת הזאת יתברר לו טעותו, ויכיר את הפועל האמיתי, וההכרה הזאת תביא לו לפרקים רב צרכה, כי תפקח את עיניו להעמידו בקרן אורה, ולנחותו בדרך העולה בית אל, ונלייר הדבר עפ"י דמיון זה:

בל אב ואב מולד אהבתו העזה והגמולה לבנו, יאבה שבנו ילך בדרך הישרה והרש"י, וכל מה שהבין יתרחק מדרך הישרה יהי' לו למורת רוח ויכעיס עליו ויענישו, וערך העונש הוא כערך הכעס, וערך הכעס הוא כערך ההמרה, וערך ההמרה הוא כערך התרחקותו מדרך הישרה, ואם התרחקותו תגיע למדרגה גדולה, אז יגיע גם הכעס למדרגה זו עד שיגרשו מעל פניו, ומעתה נלייר לנו הליור הזה. מלך אחד כעס על בנו שהסחית את דרכו ופרע כל חוק ופרק כל עול ממנו, ונתן יד לפושעים, והרבה לעשות חטבות גדולות שהעטו עליהם עליו ועל כל בית אביו המלך, והמלך כאב רחמן סכיח לו פעם בפעם ונסה בכל המיני חמאעים להשיבו מדרכו הרעה ולהחזירו למוטב, והרבה להטיף דברי מוסר על לבנו, ואולם הוא הבן השחוצצב משוזה נלחת ואמס אנויו כפתח חרש מבלי להאזין דבריו הנעימים והנעלים, עד שהמלך ראה כי אין לו ענה אחרת רק להשליכו מעל פניו ולגרשו ממנו אולי אז יכנע לבצו הערל ושב ורפא לו, ובה גרשו ממדינתו והגלהו למדינה רחוקה במקום שאין לו שום אוהב ומדע, ואולם כבדי שלח

שלא יגוע ברעב וימות לשחת, ה' שולח המלך אל אחד משרי המדינה שהיה כסף בעד צנו די לרכו, ובקש מהשר הוא שהוא יתן לו הכסף בחור מתנה ואל יודיעו שהמלך שולח לו זאת, ואל יזכיר לו מזה דבר, לא בפירוש ולא ברמז, ויהי זהו צוה שהבן אל יודע ממנו כי האב שולח לו הכסף. הבן בתחילת ביאתו סבל הרבה כי הכעיסוהו תמרורים, והשביעוהו חרפות ונאצות, ורק מעט מעט התרגל לזה וגשח וסבל כפי אשר נוטל עליו, והשר הוא העניק לו די לרכו, עד כי צמוג לרכו לא חסר לו מאומה:

ב) והנה צפה יש הסתר גדול והעלם מורה, כי המלך מסתיר ומעלים מאד את השפעתו זאת המשפיע על צנו, ואולם אחרי כי באמת במציאות האל רק

המלך הוא הוא המשפיע, ע"כ ברור הדבר כי אם הבן הזה יתן לב לחקור צוה במתינות, יתגלה לו הסוד הזה, כי אין ספק, שסוף סוף יש מקום להכיר, כי השר הזה איננו המשפיע האמיתי, והוא מתלבש רק בתמונה משפיע ואין כל ספק, כי חקירתו במתינות ובישוב הדעת, תעמוד לו להודיע ולהוכיח כי המשפיע האמיתי הוא אביו המלך ורק שהוא מסתתר ומתעלם ממנו, וההענה להכרה הזאת הוא רק ע"י חקירת מטרת הפועל, כי אם יחזקו הטיב על המפעל הזה ויתחיל לחקור ולהתבונן בשום לב על הוצרה צוה, אז יראה כי דבר סתר יזק צוה, ועיניו תפקחנה לראות ולהתבונן כי הוא דבר שאלו אשר איש זר שאינו יודע לו מתמול שלשום ישים עליו עין חומלה כזאת, ויפזר עליו כסף חוטפות, בעת שאביו המלך כועס עליו ולאזהר מטרה יכול לעשות זאת, ובאין ספק, כי כל מה שיתחקה יותר על שרשי הענין הנפלא הזה ועל מטרת פעולתו זאת, תפקחנה עיניו יותר לראות, כי השר הזה הוא רק שליח מולנע מאביו, ובפעולתו זאת ממלא רק שליחותו של אביו:

ואחרי שחקירתו זאת תעמוד לו להבין ולשער כי אביו המלך הוא הוא המשפיע האמיתי, אז לא ינוח עוד, כי ההשערה הזאת תתן לו מקום לחקור עוד

ועוד עד שיושע על ידה תשובה רוחנית, וישוץ להיות כאחד האנשים השלמים והמנוינים, כי מיד שיסער שהמלך הוא המשפיע האמיתי, יש לו לחקור, ועם זה להתפללות הרבה על ענין זה, אחרי שבאמת כפי ההשקפה הראשונה יש בהשפעה זאת מעין שני הפכיים בנושא אחד, כי ההשפעה וההענקה של אב, הן אותה אהבה ורחמים, וההסתרה וההתבזה הן אותה שנאה ואיבה, ויראה שיש צוה שני הפכיים בנושא אחד ושני דברים הסותרים זה"ז, כי הלא צפה התלכדו, אהבה ושנאה, כעס ורחמים, אכזריות וחמלה, וכן יתמה תמוה ויתפלא הפלא ופלא. חולם התמהון הזה יהי" לו למפתח לפתוח בו המנועול הזה, כי עי"ז יתן לב לחקור יותר צוה, וכאשר יעמוק לחקור יראה כי אין צוה לא הפכיים ולא סותריים, וכל מעשי האב נוטים אל מרכז אחד אהבת אב לבן, ודאגת האב בעד קיום צנו, ורק שההשפעה וההענקה הן עשויות לשמור את קיום הבן, וההסתרה וההתבזה מסוגלת לשמור קיום הגפש, כי אחרי שיסער בהשערה ברורה, כי ההשפעה הזאת היא מואב, א"כ יוכח לדעת כי עוד לא כבו זיקי אהבת האב אליו, וגם ברובו רחמים יזכור, ולא עוד אלא שמה ישער ויעריך עד כמה שגדלה אהבת האב אליו, עד כי גם צנת שרגלי משוכתו ובערותו מוכרת האב להסתיר פניו ממנו, בר"ג גם במלבו הזה הפרוע והפראי"ל לא יחדל מלדאוג בעדו לשמור קיומו ולהשתדל למלאות מחסוריו, ומכל אלה יוכח לדעת בדיעה ברורה כי האב עודנו אב, ולבו אליו עודנו חס ורחם כלב אב אל צנו, וההסתר הוא רק באונס, כי הוא [הבן] גרם וסיבב שיהי' אנוס להסתיר פניו ולהתבזה ממנו ולהשפיע עליו ע"י איגרות נעלמים וגסתרים, והידיעה הזאת

הזאת היא רבת חונים וכבירת כח להיות לו לסס חיים ולרפואת תעלה להרפא על ידה ממשכותו, כי הבחירה החפשית שהיא מורשה לכל איש וסגולתה להניח גם את האדם לעצוב דרכו הרעה, וגם האיש שהרבה להרע ולהבל מעשיו, אם רק ישיג חיזה תנועה שחניעו לחקור ולפשפש מעשיו ולראות עד כמה שנטה מדרכו הטוב והחסון שהביא עליו בזה, ועד כמה שאבד את נפשו ועולמו, עד שיתחרט על כל מעלליו הרעים ויסיים בלב שלם לעצוב דרכו הרעה, לא יבצר כל זה ממנו, כי הבחירה החפשית תעמוד לו בעוז כחה להוליך מחשבותיו הטובות האלה, ולא עוד אלא שבכל עת שאחד נטה מדרכו, יש להמליץ כי הבחירה [הכח שיש בהאדם לבחור בטוב] תחכה ותלפס על חיזה מניע שיניע את הפורע מוסר הזה שיראה עותתו, ואז תהי' עליו ככרוב סוכך, כטבע כל כח וכח מנחות הנבראים שמשחוקק להראות פעלו. ולפי"ז מובן מאליו, כי גם בהבן השוכב הזה כל עוד ששערי התשובה לא ננעלו ממנו, והבחירה החפשית לא נפטרה ממנו עוד בנט כריתות, אין להתייאש עוד ממנו, כי יש לקוות שאם רק ישיג חיזה מניע שיניע לשוב מדרכו הרעה ולהתייב על דרך טובה ומאוסרה אז ישוב מדרכו הרעה, ואין לך מניע יותר גדול מההשפעה הנסתרה מהאב שטבע העיני מחייב שיחקור אחר זה עד שיחודע, כי ההשפעה היא מאביו, ועי"ז יתן אל לבו להסתדר להשיב לב אביו אליו ולהתעלם עמו בזהבים בראש כל חולות:

(ג) **סוף דבר**, כי ההשפעה הנסתרה כמו שבחומרה נראית כמותלכת משני דברים הפכיים מאלהה וסגולה, כי ההשפעה היא חולדות האהבה, וההסתרה הוא כמו חולדות השנאה, כן יש זה גם שתי סגולות רוחניות הפכיות, ההשפעה לבד שהיא מחזיקתו ומקיימתו בקיום הגוף, עוד היא מסוגלת להזכירו עלם אהבת האב, וההסתרה מסוגלת להזכירו כעסו ורגזותו, וידיעתן של שתי הסגולות האלה [כי יש עליו השפעה אביו ושהיא השפעה נסתרת] דרושה מאד לקיום מלצו הרוחני והמוסרי, כי אם הבן יחשוב שהאב השליכו מעל פניו והסיר כבר השגחתו ממנו ולא יאבה לדעת עוד ממנו, לבד שלא ישדל להטיב דרכו, עוד יתיאש מזה ייחי' חיי הפקר וילך מדחי אל דחי. ורק כשידע שהאב הוא הוא בעלמו המשפיע האמיתי, רק אז יתן אל לבו להטיב דרכו, וע"כ כמו שהשפעה דרושה לקיום מלצו החומרי, כן ידיעת המשפיע האמיתי דרושה מאד להטבת מלצו המוסרי, וכמ"כ אם לא ידע שבזה שמתיר השפעתו ממנו הוא אוח שכווע עליו, לא יסיים ג"כ לבו להטיב דרכו, ואם שהשתי סגולות האלה הכרוכות בעקב ההשפעה הנסתרת, עקבן ושרטן הוא צדיעה שידע שהאב הוא הוא המשפיע ע"י זינורות נעלמים, והמשפיע שנראה לעיניו הוא רק משפיע מדומה, שמלטי"ר בחור משפיע, בעוד שהמשפיע האמיתי הוא האב, וכל עוד שלא ידע מזה ויחשוב שהמשפיע המדומה הזה הוא הוא המשפיע האמיתי, לא תלאה לעולם הסגולות הרוחניות האלה. אמנם ההשפעה הנסתרת הזאת, ששתי הסגולות האלה חלרות בה בזה ובמחשבה, יש בה באתח גם סגולה זו, לעורר את המושפע שיחקור על המשפיע, עד שיתברר לו המשפיע האמיתי, למען שהסגולות האלה תלאה לפעלן, כי כבר נתבאר בדברינו למעלה שכל קשר שבחיי שיש במליחות יש גם מקום בשלם להשיגו, ומודעת שהחכמים הראשונים אמרו בהחלט, שכל מה שיש במליחות יש בשלם, ובאתח כן הוא אחרי שכל דבר כפי שהוא במליחותו, יש לו גם דבר שסיבב מליחותו ונקרא סבת מליחותו, והסבה הזאת שמשבבת המליחות, מספקת להיות גם סבת הידיעה לדעת את הדבר כפי שהוא במליחותו, וכאשר יש לראות אמיתת הכלל הזה גם מהעיני שלפנינו:

ואה

ד והנה בענין זה שלפנינו, שאיש נכרי מתחפש בחור משפיע בעוד שבאמת האב הוא המשפיע, מי שיחזקה היטב על שרשי הענין הזה וינתחו לנתחיו עפי' דרכי ההגיון יראה שבענין הזה יש שלשה נושאים. (א) משפיע אמיתי. (ב) משפיע מדומה. (ג) הסתר והעלם, כי האב הוא המשפיע האמיתי, והמשפיע הזה הוא משפיע מדומה, והאב עשה זאת בכונה מיוחדת שמתחר מזכו שלא יראנו בחור משפיע, וא"כ יש צוה הסתר והעלם, ממילא מובן כי מי שרואה לעמוד על שרשי הענין ולהגיע עד סבת הדברים האלה יש לו לחפש גם שלש סבות. (א) סבת המשפיע האמיתי, מדוע זה ישפיע האב עליו השפעתו. (ב) סבת המשפיע המדומה, מדוע זה יעמוס עליו האיש הזה המעמסה הזאת להטויר בחור משפיע. (ג) סבת ההסתר וההעלם, כי אחרי שבאמת האב הוא המשפיע א"כ מדוע יסתתר ויחבא, כי כמו שהשפעה הזאת מתלכדת משלשה חלקים [משפיע אמיתי, משפיע מדומה, והעלם והסתר וכנ"ל] כ"כ אין ספק שיש לכל חלק וחלק סבה מספקת. ובאמת כן הוא, כי מיד שנדע שיש צוה שלש סבות עוד לא תכבד העבודה למלא גם השלש סבות האלה, שכמעט לא יהי' גם מקום להסתפק באמינותן והוא. (ה) סבת המשפיע האמיתי, היא יען כי רחמי האב מרובים ועוד ירחם עליו גם עתה ומקוה שישוב עוד מדרכו הרעה. (ז) סבת המשפיע המדומה, כי הוא סר למשמעת האב מלד אהבה ועושה זאת ברצונו, או מלד היראה והוא מוכרח ואנוס למלא פקודה הנלוך. (ג) סבת ההעלם וההסתר, בכדי שהבן לא יראה אהבת האב בהתגלות, ויצין מזה שכועס עליו ויתן את לבו להטיב דרכו וכנ"ל :

הננו רואים שהדבר כפי שהוא צמליחותו, יש לכל חלקיו סבות מספיקות. מעתה מובן מאליו, שהסבות האלה שעמדו לסבב את הדבר הזה יכולות להיות גם סבות הידיעה שיחברר לו כל זה, כי לא יצטר ממנו להבין שאיש נכרי וזר לא ישפיע עליו טוב כזה [כמו שבמליחות באמת איננו המשפיע מלד טעם זה] וממילא יבין כי המשפיע האמיתי הוא האב, והמשפיע הזה ממלא רק שליחותו של האב והאב באשר הוא אב יחוס וירחם עליו, ומה שיסחור פניו ממנו הוא רק בכדי שיתן אל לבו להבין שהאב יכעס עליו תמורתו בעד מעלליו הרעים [כפי שהם באמת צמליחות], ובאופן זה יכולה ההשפעה הנסתרת להוליא מטרתה להעמיד את הבן בקרן אורה להשיבו בתשובה שלימה, להגיעו אל מעלה רמה וגשאה, ולהגיעו אל מדרגה טובה ומוצמרת אל מדרגת השלימות, וכ"ז הוא רק ע"י הכרת המטרה וע"י ההתבוננת ממתרה הפעולה, כי רק ע"י ההתבונן על מטרת הפועל והפעולה יש תקוה שיגיע לזה :

פרק ד

א) ההכרה השלישית [הכרת הפועל ביחוד ובפרט] שדברתי ממנה בפרק הקודם וכפי שהארתו בכל פרטיו, לבד שהיא רבת הערך וכבירה תועלת מלד עלמה, והיא דרושה בכל מפעל ומפעל, ביחוד היא נחוצה לנו בזמן גלותנו, ובכל ימי נדודינו יקרה לנו ההכרה הזאת עד מאד, וכל מה שהארתתי לדבר בפרק הקודם ממעלה ההכרה הזאת גדול ערכה ורוממות מעלתה ורוב תועלתה והליוור שלייתי בענין הכרה הזאת של הכרת הפועל ביחוד ובפרט, ועד כמה שהכרה הזאת תעמוד להבן הגולה לשוב לכבודו הראשון, כל הדברים האלה הם רק כמו מצוח ומשל לבוח

לבוז מהם אל תכלית דברינו לבאר עד כמה שיש לנו תמיד לשום לב אל ההכרה הזאת, ולבלי לשכוח גם רגע אחד ממנה וזאת רק זאת היא תכלית דברינו בזה:

ב) מודעת כי בני ישראל מעת שמפני חטאייהם גלו מארצם ונתרחקו מעל אדמתם, והוטל עליהם להיות מפוזר ומפורד בין העמים, ולנוע ולגוד להתאבד

מגוי אל גוי ומממלכה אל ממלכה, מני אז הם לפנים בכל שעה אל כל אסון מורא ולכל פגע רע, כי מה לא עבר עליהם בזמן גלותם, חרב רעב ביזה רחל הרג ואבדון משלחת מלאכי רעים, וכל מזרי שאל ואבדון הקיפוס בזמנה זמנים מכל עבר ופנה, ואין קלה ללרר לבצט ומכאובים המורא, כל מחלה, כל תקלה כל פגע רע כל עקב ומרעין זישין כולם באו עליהם כתומס להמעיטם ולכלותם מעל פני האדמה, מה נקל אשר צימים מוראים ובעתים איומים כאלה ישפטו למראה עיניהם, כי הקב"ה הסיר השגחתו מהם והשליכם מעל פניו, ולא יאבה לדעת מהם, ומשפט שאל כזה יכול להזיק להם הרבה ולהמיחם בהמשך הזמן מיחת הרוח והנפש, כי לרגליו יבאו עליהם ימי יאוש ימי שפלות הנפש ימי רפיון הרוח, וכן יחלו מחלה ממושכת בחולו הנפש עד שיחמו לגוע גועה הנפש, כי יעזבו חלילה את דתם העומדת להם למקולה של ברזל צינם וצין העמים השלטים ושקטים, ויכפרו באמונתם המזדלת להם לרעה מכל שצטי גויי הארץ היושבים לצטח על אדמתם, ויסורו מתורתם האופסדת צינם וצין כל העמים הנאורים השבעים כסף וכבוד למרבה, למען להתדמות עי"ז אל העמים ולהתבולל ציניהם צלילה גמורה ומוחלטת, עד כי כל רוחיהם לא יכירום כי ממני יהודה יאלו, ואז יחיו חיי נחת ושלוה ככל העמים והגוים. ואולם ע"י הכרת המטרה הזאת, לבד שהמועקות והסבלות לא תהיינה להם לסבה שיסורו מדרכי ה', כי עוד תהיינה לסבות מספיקות לפקוח עיניהם לראות, איך שגם עתה ישיגה הקב"ה עליהם בהשגחה נפלאה וישמור מכל משמר את קיומם, ורק שמשתיר פניו מהם עד אשר יאבדו מדרגת הרעה, והינה להם מקום שיכירו שמצין מפלשי עצי ההסתר מתנוגץ אור השגחה האלהית, ומצבד ערפלי העולם זורח אור בהיר אור ה', ומצבד המעטה הכהה המועלפת על ההשגחה, נשקפה השגחה נפלאה, והעננים האלה אס כי הם מעננים את שמי ההשגחה, בצ"ז יש לראות כי הם מריקים גשמי ברכות, וכל נפח ונפח יורד בקול רעש גדול המודיע ומכריז ומפרסם השגחה הקב"ה עליהם, וכגשמים האלה המבשרים כי עוד מעט ויטהרו השמים, כן גם הם מבשרים כי עוד מעט ויטהרו העננים ויחדרו העצים ושמש ההשגחה תזרח צענם טהרה וזהרה, ותאיר לארץ ולדלים ענ"י באור גדול ומבהיק, עד כי כולם יהנו לאור הזה, כי אס רק יחקרו על כל ענין קיומם אז הלא גם במעט ההחבונת יראו שהשפעה הזאת שהם מושפעים בכל ימי גלותם היא היא השפעה נסתרת. אס אמנם אשר למראה העין נדמה כמו שהם מושפעים מהעמים השוכנים בקרבתם, בצ"ז לא תקלר יד החקירה וההחבונת להצינם, כי הם רק כמו יצרי ושלוחי ההשגחה הממלאים משלחתם בהכרה ובאונם, כי הלא לא נכחד מכל איש יהודי היודע גם מעט מקורות עמו, כי היו כמה עתים שהעמים האלה שבני ישראל היו שרוים ציניהם, עמלו בכל כחם להכחידם מגוי, ופערו פיהם לבני חוק לבלעם חיים, או להעצירם מדתם, ונסו בכל המיני תחבולות שבעולם להוליא חפלים זה לאור, ובצ"ז הם קיימים ומיים נאונים ומתפרנסים ודתם משתמרת אללם בטרה, האס כל אלה אינם עדים כשרים ואנמיים להעיד, כי השפעה הזאת שבני ישראל מושפעים בזמן גלותם [בעת היותם מפוזרים בין העמים שהשפעה כפי שהיא נראה שבה להם מהם, כי הם מושפעים בהם ומהם] היא השפעה נסתרת, והם העמים

[העמים הגרואים כמו משפיעים] הם משפיעים מדומים, כי הם מלווים ועומדים ע"ז ממקום גבוה, ויד נעלמה יד גדולה וחזקה אדירה ורוממה נטויה עליהם ככה אדיר וחזק להכריחם לזה שיהיו משפיעים להאומה האחת גם שלא ברעונם ושלא מדעתה, ובמעט התבוננת יראו כי הוד האחת והכח הזה הם הם ידו וכחו של ה' אלהים אלהי ישראל השומר שארית עם אחד לכל יאצד גוי אחד המיוחדים שמו בקדושה ובטהרה, וה' הטוב השומר שארית ישראל הוא הוא אב הרחמים אשר ברחמיו העלומים משפיע עליהם השפעתו כפי לורך ההכרחי לקיומם, והוא הוא המשפיע האמיתי שלהם, ומה שמסתיר פניו מהם הוא רק כבדי שמה יראו שעוד ירחם עליהם ומחכה עליהם על העת שישובו אליו, ואז יאיר פניו אליהם להראות להם אהבתו וחבתו גלוי לעיני כל יושבי תבל :

קז ותכלית הדברים כי ההשפעה שבני ישראל מושפעים בימי גלותם ונדודם מן העמים אשר המה מפוזרים שמה היא השפעה נסתרת, וכל מה שכחבתו צפרק הקדום מענין השפעה נסתרת איך שהיא מתלכדת משלשה חלקים [משפיע אמיתי, משפיע מדומה, והעלם והסתור] ושכל חלק וחלק יש לו סבה מיוחדת, והסבות האלה הן הן סבות הידיעה וכפי המשל שמשלתי שם מההשפעה על צן המלך בימי התרחקותו מאביו שההשפעה הנסתרת יכולה להיות סבה מספקת לפקוח עיני הבן שיטיב דרכו. כל הדברים ההם תלויים ושייכים גם בענין שלפנינו, והקורא שיעמוד על דבריו שם ויעמיק בכל פרטי הענין, יראה ויבין כל הענין של השפעת בני ישראל בימי נדודם, ואז יבין שזאת זאת היא תכלית ההשפעה נסתרת, שבני ישראל מושפעים בימי גלותם וטהרה למודים טובים תלויים בהשפעה זו, אם רק יתנו לב וישמו עין להתבונן ע"ז התבוננת הראוי :

ד) הדברים האלה שבדברתי משבח מעלת השפעה הנסתרת ומתועלתה הרוממה לא מלבי הולחטים, כי באמת מנינו פרשה שלימה בחורה הנאמרה מפי ה' אל משה רבינו, שהיא כוללת כל דבריו הגיל, כי הפרשה היא סחומה ומחומה וכל עמול המפרשים לפרשה באופן נאות ומתקבל עליה בזהו, כי כל מי שיחבונן על דבריהם יראה עד כמה שבדבריהם רחוקים ורחוקים, ואולם דבריו הגיל יסולו לנו דרך ונתיב לבא עד חקר הדברים למצער, עפ"י שער הראשון משערי הבנה והוא שער הפשט, שהוא פתיח לפנינו, ויש לנו רשות להתבונן עפ"י השער הזה, ולו אז נראה כי תכלית הפרשה האחת הוא לעוררם על ענין של השפעה הנסתרת בימי הגלות, ושיולאו התועלת הרוממה שיש להוליא מענין זה, ושרק על ידי ההתבוננת בסגולה ההשפעה האחת יש תקוה שלא יאצדו דרכם בימי סבלותם, ושיחזקו במעוזם לשמור את דתם ואמונתם, ואחרי הקורא הט אזינך ושמע ופקח עיניך וראה נפלאות מסורת ה' :

ה) (דברים ל"א פ' וילך) ויאמר ה' אל משה הנך שוכב עם אבתך וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נבר הארץ אשר הוא בא שמה בקרבו ועובדי והפר את בריתי אשר כרתתי אתו : וחרה אפי בו ביום ההוא ועזבתים והסתרת פני מהם והי' לאכל ומצאהו רעות רבות וצרות ואמר ביום ההוא הלא על כי אין אלהי בקרבו מצאוני הרעות האלה : ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה כי פנה אל אלהים אחרים : ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימיה בפיהם למען תהי' לי השירה הזאת לעד בבני ישראל : כי אביאנו אל האדמה אשר נשבעתי לאבותינו וזאת חלב ודבש ואכל ושבוע ודשן ופנה אל אלהים אחרים ועבדום ונאצונו והפר את בריתי : והי' כי

תמצאן אתו רעות רבות וצרות וענתה השירה הזאת לפניו לעד כי לא תשבה מפי זרעו כי ידעתי את יצרו אשר הוא עשה היום במרם אביאנו אל הארץ אשר נשבעתי : והנה אין דרכי מעולם לפרוט את הדקדוקים בפרטיות בשגם שפפה רבו מאד ובהרבה מהם כבר הרגישו המפרשים , ואולם בכלל יש לראות כי אין שום המשך לכל המקראות האלה , וביחוד יש לשום לב על המקרא הזה . ואמר הלא על כי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה : שהוא אינו מובן כלל וכלל , וכן מה שבתחלה נאמר והסתרתני פני מהם ולאח"כ נאמר ואנכי הסתר אסתיר פני . וכנפל ההסתר והוא ג"כ אינו מובן כלל , ויתר הדקדוקים יבין כל אחד מאליו , ומי שישים עיניו בדברי מפרשי התורה בפרשה זו , יראה מה שדקדקו בפרטיות בפרשה זו . אמנם לדרכינו נאמר , שהקב"ה העיר את משה בפרשה זו על ידיעת ענין רב הערך הזה של שימח עין ולב בימי ההסתר והטעם על ענין של השפעה הנסתרת , לדעת כי גם אז משרה הקב"ה שכינתו עליהם , וידעו בני ישראל שגם אז אינו מסיר השגחתו מהם , וגם ראה להודיעו בפה האמנעים שעל ידם יתברר להם כל זה , ובהיות כי הענין הזה עומד בנפש ונשמת האומה וכל נלחמותה תלוי בזה , ע"כ תאר הקב"ה למשה בפרשה זו את הסכנה העלומה הכרוכה בעקב אי ידיעת הענין הזה , ושלה הכין מראש תרופת תעלה שעל ידם יגיעו לידיעת הענין הזה , וכל אלה ביאר הקב"ה למשה בפרשה זו וכמו שנבאר על הסדר . הנך שוכב עם אבתיך ולא יהי עוד מי שיטיר כ"כ למוסר הזנס ויכול היות אשר וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נבר הארץ אשר הוא בא שמה בקרבו ועזבני והפר את בריתי אשר כרתי אתו . ואז הלל והרה אפי בו ביום ההוא ועזבתים כפי חוקי משפטי העושים השוררים ממני בלרץ וגם יתמשך מזה והסתרתני פני מהם . כי ההשגה וההשגחה הן קשורין ואחוזין זו"ז כשלהבת הקשורה בגחלת , ובערך שהאדם משיג ויודע את ה' בערך זה משגיח עליו ה' מן השמים , והאיש השלם בהשגחתו אשר לא יסור שכלו מלהשיג גדולת הצורא ב"ה וישם בזה כל מעייניו עד שגיע למדרגה רמה ונשגבה בהשגח ה' תהי גם ההשגחה האלהית עליו בתמידות בשפע רב . וכמ"כ בכלל האומה בזמן שהיא עומדת במדרגה רמה בגוגע לידיעת אלהית , והיא דבוקה בידיעת זו , ורעיון זה לא יעלה על מחשבתה תאיר גם ההשגחה העליונה פני אלי , וכל מסך ומחילה לא יבדילו ביניהם . ואולם צעת שהיא עומדת במדרגה נמוכה ושפלה ואינה מתחנן לבה להשיג ידיעת ה' והשגחה בענין זה מועטת מאד , אז לא תאיר ההשגחה פני בהשגחות אלי , כי יסוד מוסד הוא בההשגחה העליונה שהשפעת ההשגחה היא לערך ההשגחה אש בפרט ואש בכלל . וכמו שכתב מוריני ומאוריני צמו"ג (חלק ב' פנ"א) הנה נלה אלי עיון נפלא מאד יסורו בו ספיקות ויתגלו בו סודות אלהיות , והוא שאנחנו כבר בארנו בפרקי ההשגחה , כי כפי שיעור שכל כל בעל שכל תהי ההשגחה בו והאיש השלם בהשגחתו אשר לא יסור שכלו מהשם תמיד תהי ההשגחה בו תמיד כו' וכו' , עייש"ה כל דבריו הנעמיים והנחמדים , וכן כתב צעל חוצת הלצבים בשער הבטחון בפתח דבריו וז"ל סס : ומי שבושח בזולת ה' מסיר האלהים השגחתו מעליו ומניח אותו ביד מי שבטח עליו , ובסוף שער הבטחון כתב וז"ל : וכש"ד בענין הבטחון כי יתרון הבטחון מהבוטחים באלהים כפי יתרון ידיעתם אותו ואמונתם בהגנתו עליהם ורוב השגחתו על טובותם :

(1) **מבואר** מכל זה , שצעת שבני ישראל מעצמים אורחותם ומסירים לבם מן ידיעת השגת ה' , אז בהכרח כפי חוקי ההשגחה האלהית לא תאיר עוד ההשגחה

ההשגחה בגילוי ובפרסום ותבא רק ע"י מעטפות וקיפולים שזה נקרא הסתר, וההשפעה היורדת עליהם אז היא השפעה הסתרת, כי היא יורדת דרך ליטרות מסותרים עד שאינו ניכר לעין מקום חיבור הלימוד שידעו גם צדיקה שטחית מאין נמשכה ההשפעה, וע"כ אומר הקב"ה כי אם הם יזנו אחרי אלהי נכר יתמשך מזה אשר ועובתים והסתרת פני מהם והי' לאכל. וקץ הדבר יהי' אשר ומצאחו רעות רבות וצרות. כי גם העונשים הנאים צעת הזאת אינם באים באופן זה שכל אחד יכירם שהם באים בצורת עונש, כי צליטה ההכרה הזאת היא רק תולדות ההשגחה הגלוי', וצעת שההשגחה מלמלמת דרכי' ועושים כל מעשי' בסתר ובהעלם, עושים גם העונשים באופן זה, שצחליונותם לא ישאו עליהם אות עונש מרי, ויש מקום לחשוב, כי הם בלא צעלים, ולהפקר נחשבו הגחונים לאכול לאוכליהם, והרעות הרבות והלרות הם כמו במקרה עד שיש להמליץ שמלאוס והשיגוס ולא באו עליהם בזונה מיוחדת להענישם, וכמו מי שמולא מליחה תבא המליחה אליו במקרה, כי לא עמל ע"ז ולא השתדל כלל בזה, ורק במקרה בא לידו, כן כל דבר הבא לאדם בצורת מקרה יש לכנות זה בשם מליחה. וזש"א שצחליונותם יראה הדבר כאלו ישראל נמסר לא כליהם לאוכלם ככל פה ואמר ביום ההוא הלא על כי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה. אחרי שיהי' לו מקום לחשוב כי הרעות והלרות הם תולדות העוובה והסתרת ההשגחה, ח"כ יאמת עוד יותר כי רק על אשר כבר הסיר ה' השגחתו ממנו ע"כ יבאו עליו כל אלה בצורת מקרה, וח"כ יהיו העונשים סבה להגדיל עוד יותר עוונתם, אחרי שעל ידם יערערו על ההנהגה השמיימית, ויכחישו בהשגחה האלהית, וח"כ יתחייב הדבר אשר ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא, כי עוד אוסיף להסחיר פני מהם על כל הרעה אשר עשה כי פנה אל אלהים אחרים. כי צערך שיגדילו המרתם והסתרת מדרכי ה' צערך זה יתגדל עוד יותר ההסתר, כיון שההשגחה וההשגחה עומדין תמיד צערך אחד, זו לעומת זו, והן עשויין בשיווי המשקל, ובה שיוסיף לסור מדרכי ה' עד שיבא להספק ולערער בלבם ובפה על ההשגחה, בזה היו כמו שפונה אל אלהים אחרים, ובמלאכ הסרה גדולה כזאת יסבב שההסתר יתגבר מאד עד שיומלץ שההסתר יוכל [שזו היא כוונת הסתר אסתיר], וח"כ באופן זה הלא רחוק ממנו כל רפואת תעלה, כי צמלוקות ותלחות כאלה שעניי ההסתר יתגברו על שמי היהדות וכל פנות שהיהודי יפנה יהי' רק זועה מעוף לרה ומלוקה, ח"כ הלא המלוקות והתלחות תסבבנה להביאו עוד יותר להסרה, כי ישבב שהקב"ה הסיר השגחתו ממנו לגמרי ומחשבה נצטרה כזאת היא הסרה גדולה מאד, עד שזאת לבד תסבב עוד להגדיל ההסתר, וההסתר יסבב להגדיל יותר ההסרה ויחזור הדבר חלילה, ההסרה תסבב ההסתר, וההסתר את ההסרה, וכן ילך הדבר עד אין קץ, וח"כ יש לחוש שילכו כן מדחי אל דחי, עד שיסורו לבס לגמרי מאת ה', ומה יש לקוות עוד מהם? ולזה הגני להראות לך שזאת יש עליה נאמנה, ומראש הכינותי סגולה יקרה לזה איך שבכל עת יכירו ההשגחה האלהית גם מן המעטפה, ומצין ערפלי התלחות יתגלץ תמיד אור גדול אשר יאיר את עיניו לראות את ההשגחה החופפת עליו, עד כי ההשפעה הגסתרת לבד שלא תסבב הסרה, כי עוד תסבב התעוררה גדולה לראות בצור פני ההשגחה העליונה, ולזה הגני אומר לך ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם למען תהי' לי השירה הזאת לעד בבני ישראל. כי הסורה הזאת תהי' לעד על ההשגחה התמידית, והולך ומפרש בזה גדול כמה של השירה הזאת להעיד, ואומר. כי אביאנו אל הארמה אשר נשבעתי לאבותיו זבת חלב ורובש ואכל ושבע ודשן. כי מלכו

יהי' חיזק ויטיב לבו, ופנה אל אלהים אחרים ועבדום ונאצוני והפר את בריתי, והי' כי תמצאן אתו רעות רבות וצרות. כי אז אחרי שכבר הי' למוד לחיות בטוב, ובכ"ז יסבול אח"כ הרבה, גירוש טלטול גדוד ציה הרג וכל מזלי שאל, שכפי דרכי הטבע קשה מאד לשלח ולסבול ממכאובים וממוקות כאלה למי שהורגל כבר לחיות חיי שרים חיי נחת ועונג, ובמצבו הגורל אז חס רק יטה מן המסלה הכבושה מסלת האמונה והחורה, ופנה אל אלהים אחרים ועבדום ונאצוני והפר את בריתי. ולא יראה דבר פלא, כי גם והי' כי תמצאן אתו רעות רבות וצרות. שכל אלה יבאו עליו רק בעד שמירתו חרות הי' ובעד שס ישראל אשר יקרא עליו, כי לוא יבאו בני ישראל לוותר על אמונתם ולפרוק מעליהם סס ישראל, אז לבד שלא ירדפום כי עוד יהיו לזכרה בדרך ויהיו מכל הזכיות ולזמרים נלמנים יחשבו, וכשאז"ל במ"ר פ' מטות. לתת נקמת ה' במדין, הקב"ה אומר נקמת בני ישראל ובושה אמר נקמת ה' במדין, אמר הקב"ה להם אינו אלא דיקו שלכם שנרמו לי להזיק אתכם, אמר משה רבון העולמים אם היינו ערלים או עובדי ע"ז או כופרי מצות לא היו שונאים אותנו ואינן רודפין אחרינו אלא בשביל תורה ומצות שנתת לנו הלא כך הנקמה שלך לתת נקמת ה' במדין ולמרו עוד במד' שה"ס על הקרא כי חולת אהבה אני וז"ל אמרה כנ"י לפני הקב"ה רבש"ע כל תלמים שאוה"ע מביאין עלי בשביל שאני אוהבת אותך ולמרו עוד (סס פרשה ז') ונחזה כך אוה"ע אומרים לישראל, עד מתי אתם סתים על אלהיכם ומשלמין לו הה"ד על כן עלמות אהבוך, ועד מתי אתם נהרגין עליו כדכתיב כי עליך הורגנו כל היום, עד מתי אתם גומלין טובות עליו ולו לעצמו והוא גומל לכם רעות, באו לכם אצלינו ואנו ממנין אתכם דוכסין אפרכין ואימרטלין, ונחזה כך ואתון אינן מחיית' דעלמא הה"ד ואתה תחזה מכל העם. ולפי"ז בעת הזאת שהסבלות חזרו עליהם בחוסן גורל ומזהיל, ובעד מה? רק בעד תורתם ואמונתם, הלא כפי ההשקפה הטבעית ומשפט השכל, הי' אפשר לשער כי בחמת יפרוק מעליו עול התורה והמאות ושס ישראל לא יזכור עוד, בכדי שיגאל מלכותיו וממלוכותיו, ואז בעת הגורלה הגני מצטייה אשר וענתה השירה הזאת לפניו לעד. אז חזא חורת הי' ותעיד עדות נאמנה על ההשגחה הנפלאה השוררת על עם ישראל, כי גם אז יראה כי אשר בכ"ז לא תשכח מפי זרעו, גם בעת שכל המכאובים והיסורים יבאו עליו רק בעד קיום החורה, בכ"ז לבד שהם בעלמס לא יסורו מחורת הי', כי גם ישתדלו לחנך את בניהם במסלת החורה, מבלי לראות צעני צער את החללות והמנוקות העולות לבא עליהם לרגלי חיובם זה, כי העיקר ישימו לבם אל היסוד הזה העקרי והשרשי להרחיב חורת הי' ולמסרה לבניהם אחריהם מדור לדור, וא"כ ההשקפה הזאת היא רבת אונים לעורר תמיד את בני ישראל להצבין על ההשפעה הנסתרת ולראות שהיא מלאה נסים רזופים, והיא בעלמה מעידה על השגת תכליתם הגולה, ושחגיג העם שחורה שמש הללחתם עליהם, ויעלו מעלה מעלה. כי לוא היה כוננו לדכאם ולרללם ולבטלם בצטול היס, מדוע זה יסוך עליהם לשמור אמונתם וחוררתם, וההשקפה הזאת של קיום הדת היא אחת מההשקפות הנכבדות, שיש להשקיף על ההשפעה הנסתרת, שצבול ההשקפות האלה הן רבות הערך, והן מועילות מאד, ומפאת רוב יקרה מעלה העיר לנו פה הקב"ה עליהן, והראה כי ההשקפות האלה הן הן הסגולות היקרות שעל ידן ישאר תמיד היהודי:

צטור דחו ואמונתו:

פרק ה

א) מצינו מאמר נפלא מנח"ל שהוא סחוס וחתום, ואחרי חדירה עין עליו נראה כי גם הם שמו להם את היסוד הזה של השקפות אלו החלויות בגלגל ההשפעה הנסתרה, וגם הם החזונו על הפרשה ההיא [של ועתה כחצו לכם כו'] שדברנו ממנה בפרק הקדום] וזאלו ג"כ המקראות על הדרך הנ"ל שחוכנס הוא לעורר על ההשפעה הנסתרה, והוא צמ"ר [בראשית פמ"ג וצכ"מ] כל מקום שנאמר ויהי כו' ויהי בימי אחו מה צרה היתה שם ארם מקדם ופולשתים מאחור, לבן מלכים שנזדווגו לו פדגונו להמיתו אמר אם אני הורגו עכשיו אתחייב מיתה למלך, אלא הריני מושך מניקתו ממנו ומעצמו הוא מת, כך אמר אחו אם אין גדיים אין תיישים כו' אם אין קמנים אין תלמידים, אם אין תלמידים אין חכמים, אם אין חכמים אין זקנים, אם אין זקנים אין נביאים, אם אין נביאים אין הקב"ה משרה שכינתו עליהם, הה"ד צור תעודה חתום תורה בלמוד, ר"ה בר"א אמר למה נקרא שמו אחו שאחו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, ר' יעקב בר אבא בשם ר' אחא אמר ישע"י והייתי לה' המסתיר פניו מבית יעקב, אין לך שעה קשה כאותה שכתוב בה ואנכי הסתר אסתיר פני ביום החוא, ומאותה שעה קיימי לו שנא' כי לא תשכח מפי זרעו, ומה הועיל לו [וצמ"ר הסתר פ"ח הגירסא ומה אתה מועיל והיא נכונה יותר] הנה אנכי והילדים אשר נתן לי ה' לאתות ולמופתים, וכי ילדיו היו והלא תלמידיו היו אלא מלמד שהיו חביבים עליו כבניו [וגם הגירסא מכאן שתלמידו של אדם נקרא בנן] ודברי המד' הזה חין להם שום מוצן, וגם חין שום המשך להדברים האלה, וזימור חינו מוצן המאמר האחרון של ר"י בשם ר' אחא אמר ישע"י והייתי לה' כו' המאמר הזה חין לו שום מוצן, ואמנם דברינו הנ"ל יפלו לנו נתיב ודרך בע"ה עד חקר הדברים, והמאמר האחרון של ר' יעקב צ"ר אחא, יהי לנו המפתח לפתוח המנטל מכלל הדברים הנ"ל, כי הגה בעל המאמר העקרי הוא ר' אחא [דר"י צ"ר חבא לומר המימרה הזאת בשם ר' אחא], ומלינו עוד מאמר מר' אחא שהוא ג"כ מאמר סחוס וחתום, ועוד לא הסיר אחד מהמפרשים המסכה הכסוכה עליו, וכאשר נעמוד עליהם בעזרה הדברים, הנ"ל נראה בע"ה שרוא אחד להם ויחירו לנו הדברים מאד והוא:

ב) בע"ז (דף ג' ע"ג) אחרי שהבחנו שם המאמר מר"י ח"ר כי י"ב שעות הוא היום ג' הראשונות כו' וכי רביעיות יושב ומשחק עם לוייתן כו' [שעלם המאמר בארתי ג"כ בע"ה והכ"מ]. איתא שם א"ל רב אחא לר"נ בר יצחק מיום שחרב ביהמ"ק אין שחוק להקב"ה כו' וזאלו שם ע"י ברביעיות מאי קא עביד [דהשעות האלו היו קבועות צוה"ב לשחוק ועתה שאין לפניו שחוק מאי קא עביד] ואמר לו יושב ומלמד תינוקות של בית רבן תורה כו' וזאלו ע"י ומעיקרא מאן הוה מגמר להו [בזמן הבית שאז היו קבועות לשחוק ח"כ מאן הוה מגמר לתשד"ר חורה]. וע"ז א"ל אב"ע ממטרון ואב"ע הא הוא כו', הגט רואים דר' אחא לומר, דקודם המוצן ה' מטטרון לומד עם התינוקת חורה, ומעת המוצן לומד הקב"ה עמהם חורה: והנה לבד דעלמי הדברים כפי חלויותם שגבו מגבולי הצנה, וכמעט שקשה לשמוע הגשמה בולטת כזאת, דהקב"ה או מטטרון לומדים עם השב"ר חורה, ולפי"ז חין להשתדל עוד לייסד צחי תלמוד חורה וישיבות בעד הצנים, אחרי דהקב"ה בעלמו לומד עמהם חורה, לבד כ"ז גם הליור מהמאמר קשה מאד להבין, דאיך אפשר לומר דבסירות ההגשה נחבצה אחר המוצן

החורבן, עד שהשפעה שקודם החורבן הייתה ע"י מטטרון שבה להיות אחר החורבן ע"י הקב"ה בעלמנו ובכבודו, הלא כבר מקובל אלנו שמועת החורבן נתלמזמה ההשגחה האלהית, להעטף בזמנה מעטפות, ולהתלבש בזמנה לבזשים, ולמוד החורה עם תשכ"ר הוא ג"כ ענין השפעה תולדות ההשגחה, ואיך יודק לומר כי בזמן הציה הייתה ההשפעה הזאת ע"י מטטרון ורק אחר החורבן החלה להיות ע"י הקב"ה? הדברים האלה הם מופלאים מאד. ואולם עפ"י דברינו הנ"ל, נראה שהדברים האלה כוללים מליצה נשגבה ונפלאה, ואזור בהם רעיון נשגב ומרוס. כי מלינו שדרך חז"ל הוא כשראו לדבר על ענין יולא מדרך המורגל ומההגהה הטבעית ולהעיר לכל, שיחנו לב לראות את ההשגחה האלהית הכוללת בענין הזה, אז בשפת המידותיה שלהם, המלינו ע"י שבענין הזה יש לראות הופעת הקב"ה, ורק חופן הופעת הקב"ה בזה המלינו ע"י בחיזה ביטויים שונים, כפי טבע מהלך הענין, לפעמים ליינו ההופעה בהעובדא ההוא, שאמרו שבעת פשיית מעשה הזה ראו הופעת הדר כבוד הקב"ה וכש"ל במכילתא בשלה (מסכת דשירה פ"ג) מנין אתה אומר שראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל וכל שאר הנביאים, שנאמר בהם וביד הנביאים אדמה וכתוב נפתחו השמים ואראה מראות אלהים, משל למלך בוד שבא לספינה ועליו צפירה מקיפתו, וגבורים מימינו ומשמאלו וחיילות מלפניו ומלאחריו, הכל שואלין איזהו המלך מפני שהוא בוד כמותם, אבל כשנגלה הקב"ה על הים לא שאל אחד מהם לשאול אי זהו המלך, אבל בשראוהו הכירוהו ופתחו בולן ואמרו זה אלי ואנוהו, והכונה הפנימית היא שמרוב הנפלאות והענינים היוצאים מדרכי הטבע שהיו שם ראו כולם כמו של הקב"ה, כי הכירו אשר כל אלה הם מעשי ידי הקב"ה. ולפעמים ליינו ענין ההופעה במקום, שהמלינו כי במקום המעשה הזה שורה הקב"ה וכש"ל בירושלמי הענית (פ"ח). אמר ריב"ל אם יאמר לך אדם איבן הוא אלהיך אמור לו בדרך הגדול שבדומי, מה מעמא אלי קורא משעיר, שהכונה היא שאם נשים עין על ענין הזה, ונדע שדומי נתנה תחיתה אז כמעט על כל העולם, וגבורי רומא דכחו עמיס רבים תחיתה, וגבורים עריצים כאלה הנאזרים ברעם גבורתם שמו אז כל מעיינס להכחיד את ישראל מגוי. ועל גוי הקטן והחלוש הזה לטשו עיניהם ולא יכלו לו, וכל כהם וגבורתם עוזום ותקפם לא עמדו להם להשציה ישראל מגוי ולהכחיד אמונתם, ע"כ המלינו חז"ל ע"י ברוח מליצתם האלהית כי שם הוא מקומו של הקב"ה, כי כל מי שתבונן בענין זה של רומי יראה כמו וגבורתו של ה' אלהים אלהי ישראל, איך שהוא שומר קיומו ונלחמותם של בני ישראל ש"ל להכחידם מגוי, וע"כ י"ל דשם הוא מקומו. ולפעמים ליינו ההופעה בשם כי אמרו ששם של הענין הנשגב הזה הוא ה' אלהי ישראל להורות שכל כך ה' ניכר כי רק יד ה' עשתה זאת עד שיש שהמליך כי שם הפועל מהפעולה המלויינה הזאת הוא ה' אחד. וכש"ל במ"ד איכה (פ"ח על הקרה כי רחק ממני מנחם) מה שמו של מלך המשיח ה' שמו ובזרתי בספרי שערי אורה (שער ח' פ"ג אות ב') שהכונה היא שביאת משיח ה' ע"י נסים גלויים כאלה, עד כי כולם יראו כי רק ה' בעלמנו ובכבודו עשה זאת ועז"ל כי שמו הוא ה' :

ג) וברוח מליצה הקדושה הזאת דבר גם כ' אחא פה בענין למוד תשכ"ר, עת שהתבונן על ענין של קיום התורה, איך שהיא משתמרה ומתקיימת בכל ימי הגלות למרות כל המגורות והמכמורים שפורשים עליה, למרות כל המועקות והמועקות הכחות לבני ישראל לרגלי שמירתה, למרות כל זאת היא משתמרת בקדושתה ובטהרתה, ולא עוד אלא שכל אב ואב יעמול לטעות שרשי האמונה על תלמי לבנו ומנוער

ומועד יאמנו ילדי ישראל רק על זרכי החורה. עת התבונן על כל זה אמר, שאם נשים עין על המחזה הנורא הזה, יש להמליץ ע"ז כי צימיו הגלות לומד רק הקב"ה בעלמנו עם השב"ר חורה, כי רק רוחו הגלמי מרחף שם, רק ע"י כח רוחני נעלם וטמיר של הקב"ה יתקבלו הנערים ללמוד חורה, ומי שרואה חיוקת של צית רבן, איך שהם יושבים לפופים ולומדים תורה ה' הוא יכול לראות נלחיות האומה ולנחיות החורה, ושצדק נקרא עם ישראל עם הרוח. ואמנם צעה שבני ישראל היו שרוים על אדמתם, אז יש להמליץ, כי מטטרון ה' לומד עמם, כי מטטרון שר העולם שר הטבע [ע' ספרי חותם חכיות ח"צ בהערות ע"י סוף הספר] * לומד עם השב"ר חורה, כי על העם ששורה על אדמתו וממסלתו בידו אין להתפלא, אם הוא מתחזק באמונתו ודחו, ואם הוא יתקן את בניו בדרכי תורתו ואמונתו, כי אללו הוא רק ענין טבעי ומורגלי, ולזאת מלמוד החורה להשב"ר בזמן ההוא אין לקחת עוד ראי' על השגחת הקב"ה ביחוד ע"ז, כי זהו ענין טבעי כי בני הנעורים הם שעשועי כל העמים וכל הארצות, והם הם תקות כל אומה ואומה, כי הם לבני יסוד בנין דור הבא, והזקנים אחרי שרואים את המות לעיניהם, ועוד מעט ואינם, אז יהי' הנחם היחידי שלהם, רק בני הנעורים, עליהם ישליכו יהצם, ואליהם ישאו נפשם, ובני הנעורים האלה הם הם משאת נפשם, יודעים הם שמהם יצנו ויתכונן דור הבא, ועליהם ישמו מבטחם, שהם יעמדו עוד לעד אחד האלה, וירחיבו את גבולי מדינתם, ויאדירו את תורתם ואמונתם, ולזאת ישדלו המייד האבות לטעת על בני הנעורים שרשי דתם ואמונתם ולהשריש בקרבם אהבת ארצם ומולדתם, למען יהי' לבם מלא אהבה לדתם ואמונתם לארצם ולמדינתם, ויראו להגדיל כבוד עמם ודתם, וישאילו פעלם ויפליאו לעשות ישועות בקרב עמם, לרוממם מעלה מעלה, והם המה חוקות החיים הקבועים לעד לראות מקור חיים חדשים צעה ובמקום אשר המות יאסו כליון ואצדון להולכים לפניהם, ובני הנעורים בראותם ממשלתם הרחבה והאדירה, וכבוד גדולת הפארת דתם ואמונתם, ירחבו לבם ויתלהבו רוחם להתדבק בחוררתם ודתם, ויראו לקבץ חילים ולעשות תושבי, ולהגביר חיל בשפתם, למען יטב להם ליהנות מכל טוב ארצם המצורכת, להחענג מתענוגי, ולשחות כוס מלא יין ממנעמי החיים, אשר דתם משפעת עליהם ביד רחבה, יודעים הם אשר כל מה שיעשו מותר חיל באהבת דתם וארצם, יבאו על שכרם, כי לרגלי ידיעתם ינחלו אושר ועושר כבוד יקר וגדולה :

ולפי"ז מובן כי צעה שבני ישראל היו שרוים על אדמתם, ואדירים מהם יאל ומושלם מקרבם, לא ה' שום דבר פלא בלמוד השב"ר, כי כן עושים כל העמים היושבים עליון ושקטים על אדמתם. ואמנם אם צימיו גלוחם, צעה שהם נלחמים תחת עול סבלותם, ואשר כל מלוקתם ומכאובם הוא רק בגלל דתם ואמונתם, כל המועקות וההגבלות בדרכי חייהם הם רק בגלל חוררתם ושמירת מלכותו, אם בני העם הנענה והנדכח הזה לומדים מנעירותם חוררתם, ומתאמלים להתקשר בקשר אמיץ וחזק לדתם ואמונתם. צזה יש לראות באספקלריא המחירה, כי רק ההשגחה האלהית חופפת עליהם והיא רק היא תניעם לזה, לבלי להציט על מלצם החומרי והגופני, לבלי לחשוב חשבון מלצם ומעמדם ולבלי לבקש חשבון טבעי מפעולתם זאת, רק לדכא כל רגש גופני, ולהכניע כל מחשבת גשמי לעומת רגש רוחני, ומחשבת קיום הדת. וע"כ ראה ר' אחא להעיר על ענין של למוד חורה שבני הנעורים בישראל שבני המלצים האלה [מלצב שנות ישראל והיוחס על ארצם, ומלצב גלוחם ונדודם] כי כשיערכו המלצים האלה מוערכה מול מוערכה, אז יש לראות מה וינס הם המלצים ה' אלה ביחוסם ללמוד הבנים, עד שי"ל כי צעה שהיו על אדמתם ה' למוד

למוד התורה של הצנים ע"י מספרון, כי לא הי' בזה שום פלא וענין יולא מנבול הטבע, אבל בזמן הגלות ובימי האדוידים יש להמליץ, כי הקב"ה לומד תורה עממה, כי רק רוחו מרחפה שם, והשגחתו הנלחית והצלתי חלית חופפת שם, כי כפי ההשקפה הטבעית צבקה חשבון גשמי וטבעי מכל פעולה, הלא הי' להם עוד להתרחק מזה, אחרי שידועים כי רק עי"ז סובלים הרבה, וצ"ז משתדלים בכל המיני השתדלות לחנך את צניהם עפ"י דרכי התורה לשמור ולחיות התורה, ח"כ יש לראות כי כבוד ה' חופף עליהם והוא ישמור הרוא הזה מכל משמר כאשר שבו תלוי כל אושר ונחיות האומה, ועפ"י המליצה הגבוהה לכנות פעולה כזאת על שם הקב"ה, המליץ גם פה ר' אחא כי צעת החורבן י"ל דהקב"ה לומד עם תשכ"ר תורה, כי הקב"ה ישגיח ע"ז ממכון שבו, אחרי שזה יסוד כל תקנת בני האומה הזאת שע"י צניהם וצני צניהם תלמי המטרה מומטרת ההשתלמות, ומלאה הארץ דעה ובה לזיון גואל, כי רק כל עוד ששלטת התורה אינה נפסקת, והאבות מוסרים יסודי אמונתם ותורתם לצניהם אחריהם, וצניהם לבני צניהם, רק עי"ז יש תקוה, כי יבא מעט מעט להשגת חליתם ומטרתם, והמטרה הזאת יכולה ללאת רק ע"י למוד התורה להצנים, ואז יש תקוה כי גם הם ילמדו לצניהם אחריהם וכל דור ודור יטיין במעשיו הטובים עד שישיגו המטרה הנכבדה מטרת ההשתלמות הרטוי' :

(ד) **וייש** עוד מאמר נפלא מאד שאין קלה לזרחתו ופליאתו, וכאשר התבוננתי עליו ובע"ה ללאת צדי להסיר המסכה הנסוכה עליו ולבא עד חקר כוננו, רחמי שמעש יש לראות נ"כ, איך שר' אחא הצטיין מאד בהשקפתו הצהירה הזאת להשקיף על ענין למוד התורה מצני הגעורים, כעל ענין יסוד אושר האומה ותכלית הללחתה, ולזאת רחמי להעתיק פה ממוכן הדברים, למען יראו כולם כי באורי פה [צבא שלר' אחא מתיחס ללמוד תורה ממשכ"ר בזמן החורבן להקב"ה], הוא באור אמיתי, אחרי שגם משם יש לראות, איך שר' אחא לן בעומקה של הלכה זו, מהלכות חינוך הצנים על דרכי התורה, ואין שהוקיר מאד את ענין זה, והעלה למעלה ראש עד שבו תלה כל תקות גאולה ישראל אושרה ותכליתה והשגת מטרתם הנכבדה כמו שעני הקורא תלמינה מדבריו שדבר פה בע"ה, וזהו :

במדרש חזיה (פ"א על הקרא משכני אהרין) אר"ם בשעה שעמדו ישראל לפני הר סיני לקבל התורה, אמר להם הקב"ה אלעיקי אני נותן לכם את התורה, אלא הביאו לי ערבים טובים שתשמרוה ואני נותנה לכם, אמרו לפניו רבש"ע אבותינו ערבים לנו אמר להם אבותיכם צריכים ערבים, למה"ד לאחד שהלך ללוות מן המלך א"ל הבא לי ערב ואני מלוה אותך הלך והביא לו ערב אחד, א"ל ערבך צריך ערב הלך והביא לו ערב שני וא"ל ערבך צריך ערב כיון שהביא לו ערב שלישי, אמר תדע כי מפני זה אני מלוה לך, כך בשעה שעמדו ישראל לקבל התורה אמר להם אני נותן לכם תורתו הביאו לי ערבים טובים שתשמרוה ואתננה לכם, אמרו אבותינו ערבים אותנו אמר להם הקב"ה אבותיכם יש לי עליהם, אברהם יש לי עליו שאמר כמה אדע, יצחק יש לי עליו שהי' אוהב לעשו ואני שנאתיו שנאמר ואת עשו שנאתי, יעקב שאמר נסתרתי דרכי מזה, אלא הביאו לי ערבים טובים ואני נותנה לכם, אמרו לפניו רבש"ע נביאנו ערבין לנו, אמר להם יש לי עליהם שנא' והרועים פשעו בי, וכתוב כשועלים בחרבות נביאך ישראל היו, אלא הביאו לי ערבים טובים ואתננה לכם, אמרו הרי בנינו ערבים אותנו, אמר הקב"ה הא ודאי ערבים טובים על ידיהם אתננה לכם הנה"ד מפי עוללים ויונקים יסדה

יסדת עון, ואין עון אלא תורה, שנאמר ה' עוז לעמו יתן, בשעה שהלוח נתבע ואין לו לשלם מי נתפש לא הערב, הוי מה שנאמר ותשכח תורת אלהיך אשכח בניך גם אני א"ר אחא גם אני כביכול אף אני בשכחה מי יאמר בתורה לפני ברכו את ה' המבורך, לא היונקים, הוי מרפיון התורה שבתם נתפשו בניכם שנא' לשוא הכיתי את בניכם כביכול גם אני בשכחה מי יאמר ברכו את ה' המבורך לפני, לפיכך צריך אדם להכניס בנו לתורה ולהנכו בלימוד שיאריך ימים בעולם שנא' כי בי ירבו ימך. עכ"ל המד' :

ה) והנה לבאר זכות וסתיונות הדברים האלה הוא רק למוחר, כי כל מי שלב מציין לו יראה עד כמה שהדברים האלה מרעשים ומפליאים, ולכד שכל הענין מערבות כפי שהצינוהו כולם, הוא כהדה סתומה, ואין לזה שום מוצן. עוד יש להחפלא ולהשתחמם במה שהקצ"ה לא רלה לקבל הערבות של האבות, ושמלא עוד כמו דופי במעשיהם עד שמש"ז פסל ערבותם. והדברים האלה זרים ותמוהים מאד, האבות אשר עליהם חנו נשענים, ובלר לנו הגנו מתפללים לה' להשע ולהעזר בזכותם, וכל חפלה וחפלה חנו מוכירים אותם, ומח"ל צעלום אמרו האבות הן הן המרכבה (מ"ר) בראשית פ' מ"ו ופ' פ"ב) ולסוף יאמרו דהקצ"ה הראה פנס במעשי אבות ולא קבלם לערבים בטוחים, ועוד יותר יש להחפלא על התשובה שמשו צפי הקצ"ה לפסול הערבות של הנביאים משום שיש לו עליהם טענה שגא' והרעים פשעו בי גם כשועלים בהרבות כו', והלא המקראות האלה נאמרו על נביאי השקר, והם כשראו להעמיד נביאים לערבים כיוון בלי ספק על הנביאים האמיתים, וח"כ אין זה שום טענה על הנביאים האמיתים, כי במה הם אשמים, במה שגמלאים נביאי השקר, וכן גם ענין הערבות של הנביאים לכד שכלל אינו מוצן ענין ערבותם, כיחוד יש להחפלא על זה, שהשוו ענין ערבות זו לכל ערבות, וכמו שכלל ערבות ידוע אשר בשעה שהלוח נתבע ואין לו לשלם מי נתפם לא הערב קן גם בזה נתפסים הנביאים בענין הערבות, וזה תמוה מאד, דהא בכל ערבות רק אם אין ללוח לשלם גובים מהערב, והכא הלא יש להעניש להאבות כמו לבנים, ובחזיה פרט יש לומר שיש יותר ממה לבנות מהבנים ממה שיש לבנות מהאבות. וגם מה שמוכירים מי יאמר ברכו ה' המבורך כו' אינו מוצן כלל, וכן סיוס המאמר לפיכך צריך כל אדם להכניס בנו לתורה כו' אין לו שום מושג, דהכא מדברים מענין הערבות של הנביאים שמשו"ז נעשים הנביאים צעד עון האבות, וח"כ כשרואים להזיר שיראו להשתמר מזה שהנביאים לא יעשו צעד ערבותם, ה"ל להם להזיר שהאבות יראו ללכת בדרך החורה והמואלה בכדי שהנביאים לא יעשו, ואינו שייכות יש בזה להזירם שמשו"ז יראו ללמד את הנביאים, סוף דבר דהמאמר הזה כפי שהצינוהו כולם הוא תמוה מאד, קן בכללו והן בחלקיו ובפרטיו, ויותר ממה שכתבתי פה מהזרות והפליאות יראה הקורא בעלמו, אחרי שישם עיניו על המאמר הזר והנפלא הזה, כי לחשוב כל הפליאות יארבו הדברים כי רבים הם ואי אפשר לפרטן :

ו) ואולם בדברי המדרש הזה חלור רעיון טורח ונשגב כמו שנבאר בע"ה, כי הגה חכלית נתינת החורה לבני ישראל היתה שחקיים בפועל ושהם ישמרו ללכת בדרכי', וביוחוד הוטל עליהם להוציא המערה הכללית של החפשתות החורה בכל העולם, והפלתה בין כל העמים, וכמו שכתבתי בספרי שערי אורה (שער ח' פ"ג) עיי"ש (אות ט"ו) מש"כ בצאור ד' הוד' אמרו הנביאים לירמיה מה ראית לומר מלך הגוים כל הנביאים קרין אותו מלך ישראל ואתה קורא אותו מלך הגוים, ותכלית דברי הוא שאחד מהיטורים הוא שאמונת ישראל תפשת בכל העולם ועיי"ש (אות יד) שכתבתי וז"ל אחת

אחת מהפעולות שהוטל על ישראל במשך נדודו וגלותו. להפיץ ענני אמונות
 טפילות ולבדר ערפלי דעות כוזבות, ולהעמיד את שמי האמונה בטהרם ובזוהרם
 ולהרחיב הדעת עיי"ש"ה. ובמאמרי התורה והעולם הרלוית דואח היתה תכלית החזרת
 הקב"ה עם תורתו על כל אומה ולשון להראות להם דהתורה הזאת שעתה עוד רחוקים
 ממנה, ושמרגישים בנפשם חלישות כחם לקבל תורה רוחנית ומדעית כזאת. כי יודעים
 הם שהם עודנם צוסר לקבל התורה וכמו דליתא במד' הובא בילקוט פ' יתרו (רמז רפ"ו)
 ולפיכך נתבעו אומות העולם בתורה, שלא ליתן פתחון פה לאומות אלו נתבענו
 כבר קבלנו עלינו, הרי שנתבעו ולא קבלו עליהם, ויאמר ה' מסיני בא נגלה על
 בני עשו הרשע וא"ל מקבלים אתם עליכם את התורה, אמרו לו מה כתיב בה
 א"ל לא תרצה, אמרו לו היא ירושה שהוריש לנו אבינו ועל הרכב תחי', נגלה
 על בני עמון ומואב, א"ל מקבלים אתם את התורה, א"ל מה כתיב בה א"ל לא תנאף,
 א"ל והלא כולן בני מנאפים הן שנאמר ותהרין שתי בנות לוש מאביהן, נגלה
 על בני ישמעאל א"ל מקבלים אתם עליכם התורה א"ל מה כתיב בה א"ל לא
 תגנוב, א"ל זו ברכה שנתן לנו אבינו שנא' והיא יהי' פרא אדם, וכתיב כי גונב
 גונבתי, וכשבא אצל ישראל מימינו איש דת למו פתחו כולם ואמרו כל אשר דבר
 ה' נעשה ונשמע. שהכונה הפנימית היא שעמדו אז עוד במלכ הצערות והספרות, עד
 שהרגישו צעלמם שלמים מסוגלים עוד לקבל תורה כזאת הנוסדה על טהרם המדות ולהבנת האדם
 וכבישת הילר והגבלת החלומות, ובכ"ז הופיע עליהם והודיעם שרלונו ליתן להם את התורה וההופעה
 היתה והסודעה הזאת לא ה' על מנן כי הקב"ה אינו עושה פעולות ריקות לבטלה, רק שהכונה
 היתה להראות להם שחס אוננם שעתה אינם עומדים עוד במדרגה כזאת שיהיו רלוים
 להתחמס לאור התורה ולהתהלך לאורה, בכ"ז ידעו שהזמן יגיעים מזההתחם מעט מעט,
 וכישרים להשתמש במאור התורה, ונתינת התורה לישראל היא היא התחלה טובה לפניהם
 כי על ידי אומה זו יכירו מעט ערך התורה, ויתגערו מעפר שפלות דעותיהם, ויבינו
 פחיתות עצדות האלילות, וכשאו"ל (ילקוט תהלים קל"ח) על הקרא יודוך כל מלכי ארץ
 כי שמעו אמרי פיך וז"ל, לא היתה אומה באומות שלא הלך ודבר ודפק על פתחה
 אם ירצו ויקבלו את התורה מ"ש כי שמעו אמרי פיך ואומר אלוה מתומן יבא וגו'
 ה' מסיני בא וגו', יכול שמעו וקבלו ת"ל ואותם לא יעשו, ואומר ועשיתי באף
 ובחמה נקם בכל הגוים אשר לא שמעו, אפי' שבע מצות שקבלו עליהם פרקים
 ונתנום לישראל, משל לאחד ששלח את חמורו ואת כלבו לגרוך וכו' [יל"ע בספרי
 פ' ברכה פסקא שמי"ג דשם מועתק כל המשל] בא דוד ונתן הודאה למקום על כך,
 שנאמר אתה האל עושה פלא וגו' אמר דוד רבון העולמים פלאות שעשית בעולמך
 שהודעת תורתך לעובדי אלילים ואין עוז אלא תורה שנא' ה' עוז לעמו יתן,
 עכ"ל. וכל העובר על דבריהם אלו יסוס וישחומם, צמה הגדילו הפלא מזה שהודיעם,
 ודוד התרגש כל כך מהפלא הזה עד שנתן הודאה ע"ז, אחרי שצחמת לא שמעו ולא
 רצו לקיים ונשחרו במעמדם הפראי, וכמו המחנך האומן שאומנתו עמדה לו לחנך בן פרא
 ושוצב ועשהו לחי' ישר משכיל ושלם יודע תורה וחכמה, אז יש לפאר ולרומם את המחנך
 הנפלא הזה. אבל אם המורה המחנך הזה, רצה לחנכו בדרך ישרה ונסה לדבר על לבו
 והבן מרוב צערותיו והשחוצצותו, לא חצה ולא שמע, אין שום מקום להלל את המורה
 המחנך הזה. כמ"כ יש להתפללות מאד מזה שהגדילו מעשה הוודעה והתפלחו ע"ז כאלו
 בזה ה' חיה ענין נפלא, והלא אחרי שצחמת לא שמעו ולא חצו הלוך בדרכיו, ח"כ יש
 יש בזה עוד כמו פחיתות, וכעין זה יש גם בילקוט (תהלים ע"ז) על הקרא אתה האל

עושה פלא הודעת בעמים עורך וז"ל מלמד שחזיר הקב"ה את התורה על ע"א שנא' יודוך ה' כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך, וכה"א ויאמר ה' מסיני בא וורה משעיר למו הופיע מהר פארן, יכול שרצו לשמוע בא מיכה המורשת ויארז ועשיתי באף ובחמה נקם את הנזים אשר לא שמעו, הא למדת שלא רצו לשמוע בא דוד ונתן הודאה למקים על כך, אתה האל עושה פלא הודעת בעמים עורך ואין עזר אלא תורה שנא' ה' עזר לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום והוא ג"כ כעין מאמר הג"ל, שגראה שהם מצארים שההודאה היא ע"ז שהקב"ה אדיעס מהתורה ורצה להשפיע עליהם תורתו, והדברים האלה מרעשים את הבנה היסרה ומפליאים את השכל הפשוט, כי אחרי שהם לא רצו לקבל התורה, איך חיזה פלא יש צוה, והרבה יותר יש להתפללות על הפלא הזה ממה שהתפללו על ההודעה וההופעה :

ז) ואמנם חמימת הכוונה היא שדפיקתו על פתחם והופעתו עליהם והחזרתו עם התורה עליהם, רמז להם רמיזה עלומה וזולמת, שידעו כי לקץ הימים יוכשרו גם הם לזה וישליכו את דעותיהם הכוזבות, וישונו להסחות כלל התורה, ורק שזאת שהי' באמלצות בני ישראל מקבלי תורת ה' מקיימי אש דת, כי כל הלמודים בעת שיוצאים מעולם העיון ונכנסים אל עולם המעשה והמציאות, ומראים תועלתם ופעולתם אז נוחים ועלולים יותר להתקבל, וכבר בארתי במק"א דכל המדות היותר נאות ומועילות ואשר העיון והשכל יעידו ויאמתו למדי על טובם ואשרם, בכ"ז לא יפעלו כ"כ להרחיבם ולהפיאם צ"ח אנשים, כמו בעת שכבר הראו פעולתם בעולם המעשה והמציאות, ובעת שכבר נתאזרחו באיזה אנשים וקמו להם זכות אזרח בעולם המעשה, אז האיש הזה צעל המדות שהוא שהוא כמו למוד חי, הוא יועיל הרבה להפיץ המדות הטובות, ולתת להן מהלכים, וכס"א במד' ויקרא רבה פ' אחרי (פ"כ) והוא מרוב רואי א"ר יצחק מרוב רואי בהלכה כל הרואהו נזכר לתלמודו, כי כל מעשיו ופעולותיו היו עפ"י דרכי התורה, ע"כ כל מעשיו ותגעותיו היו למודים חיים, שכתם רב להזכיר לכל אחד למודי התורה ומלות'. ולזאת גם העמים שלא היו עוד מסוגלים בעת קבלת התורה לקבל ולקלוט הלמודים העיוניים מהתורה, בכ"ז על ידי זה שבני ישראל יהיו שרוים ביניהם ויראו בעיניהם לפניהם אנשים חיים המתנהגים עפ"י דרכי התורה בפועל ובמעשה, ויתבוננו על ההנהגה הרגו' הזאת אז יקל עליהם לקבל הלמודים האלה, כי יראו בעיניהם את האושר הרוחני שיש בתורה"ק, וזו יבינו כי רק לטובתם הופיע הקב"ה אז עליהם לזכותם בהתורה. זאת היא הכוונה הנפונה בהמאמרים האלה, וברוח מליצתם זאת פירשו הקרא יודוך ה' כל מלכי ארץ על זמן העתיד, כי לע"ל יודוהו ע"ז ששמעו אמרי פיך, וכמו אם אחד מייעץ חיזה עלה לחבירו ורק שחושב שהיא עלה נבערה, ולא יקמט לעלמו ולא לבד שלא יחזיק לו טובה בעד עלתו זאת כי עוד יכעוס עליו ע"ז שרובה להביא עליו חסון עפ"י עלתו, אבל אם אח"כ בהמשך הזמן רואה שהעלה היחה באמת טובה ומאשרת לפניו, ורק שהוא צבערותו חשבה לחסון, ועתה נפקחו עיניו לראות, כי רק עשבתו דרש, ולא שמע לו אז ה' איש לולא אז ידע שבאמת ה' לו להודות בעד עלתו, בעוד שהוא צבגלותו דחה עלתו וכעס עוד עליו, ועד"ז אמרו גם כן כי אז כאשר יכירו גדולת הצורא ויקבלו עיל מלכות שמים, ויתחילו להביט מעט מנועם וערבות התורה, אז יראו עד כמה שיש להם להודות על מחשבתו הראשונה אז, ועל עלתו הנאמנה, ואם הם לא הוכשרו עוד אז, אבל הלא הקב"ה רצה להליצם בהללחה עולמית, וראוי להם להודות לו ע"ז, וס"א אתה האל עושה פלא כי עשית פלא עמוס

כזה אשר חדעת בעמים עזר, שמהודעה האלה הרחית כי סוף סוף יקבלו עליהם עול מ"ש, ואם נביט ע"ז מנקודת הראות של מלכס הפרוע והפראי אז, הלא כמו זר יחשב לנו הרעיון הזה, שיזויר אשר עמים פראים כאלה יזדככו כ"כ עד שיהיו מסוגלים לקבל התורה, ומי ה' יכול להאמין בזה, ומה נשגבה מליהם האלהית אשר דוד רבוץ העולמים פלאות עשית בעולמך שהודעת תורתך לעובדי אילים שאין ספק שבהודעה הזאת הרחית לדעת, כי אחרי עזר ועדנים תחטט האלילות וכל עובדי' ישובו לאור צהר התורה הזאת, וא"כ כשנשקף על מלכס אז יש לראות מזה נפלאות ה' איך שידע מראשית אחרית :

והדברים האלה מוחתמים עם הדרש שדרשו (שבת פ"ט ע"ב) ואמרו ולמה נקרא הר חורב שירדה חורבה לעבד' עלי, שהכונה כי כבר נקרא אז ההר בשם זה על שם סופו, באשר כי ההר הקטון והגמון הזה, ינלח כל ההרים הרמים, החורה שנתנה על ההר הזה תחריב ותהרס את כל האלילות, אשר על ההרים הרמים והגאים, ומן ההר הזה ירד הרס וחורבן להאלילות [והכונה של חורבה לעבד' קאי על האלילות לא על האנשים העובדים], ורוח אחד לכל האממים האלה שבכללס מרמוזים על העקר הגדול הזה, לדעת, כי נותרת נתינת החורה היחה שחחרתב בכל העולם ותחפשט בין כל העמים, ומי שיזכה לעמוד על כונת דברי הרמב"ם בסוף פ"א מהל' מלכים [שהם נדפסים רק בהדפוסים הישנים מווינעצ'א] יראה עד כמה שגממת הרעיון הזה ומזכר שם ענין זה ותכלית דבריו שיש לקוח כי עוד מעט ויתוקן כל העולם במלכות שדי וכל בני בשר יקראו בשם ה' אחד, ואין בידי להעתיק הדברים היקרים והגעמיים האלה של מוריני הרמב"ם [כמוזב]. ורק מי שיזכה לראות דבריו בדפוסים הקודמים הוא ירגיש נועם דבריו וישיב את נפשו, [ואחרי שספרי הרמב"ם האלה הם מיקרי המליחות, ע"כ ראוי לעיין בהקדמת השו' מהר"י ששם העתיק דבריו אות ב'אות] וכן הוא בכוזרי (כ"א לרביעי) וע' ספרי מוחס חכמות ח"ב בהערות לפ"ז מס' יסוד תורה שבע"פ (לד קל"ה — קל"ז) עי"ה :

ח) ועפ"י הדברים האלה, נבא בע"ה עד חקר דברי האד' הכל הסתומים והסתומים, ואור חדש יאיר עליהם. הנה מודעת כי בזמנות המדינה ובהמות המלך יש מדרגות שונות, ויש משרות וכהונות כאלה, שרק אחת מיחידה הדור מצעלי כשרונות המלכותיים בכשרונותיהם מסוגלים לזה, לאשר המשרה הזאת היא משרה נכבדה מאד, שעלי' תלוי כל אושר המדינה, ואחריות התמללות הכהונה הזאת גדולה מאד, כי אם לא ימלא פקודה כהונתו יכול להביא אסון גדול על מדינתו, ע"כ דורשת ערובה גדולה מהאיש אשר יכהן פאר כהונה הנכבדה הזאת והערובה היא שלימותו במדעים בהלטיניות נפלאה, רוחו הכביר, אומן לבו לשאת ולסבול כל מיני הסבלות שבעולם, מדותיו הנעלות, ועוד מעלות ומדות הדרושות לאיש כזה הם המה הערובה הנלמנה על התמללות חובת פקודתו. וכבאנשים פרטים קן הוא גם בעמים, שכל עם ועם יש לו תעודה מיוחדת ומטרה מלוינה, לפי ערך כשרונו ומלבו בשלימות ומדות. ואולם הולאת התעודה הלאומיות והעממית שהיא תעודה חולדתית, יכול להיות שלפעמים תלח לאור רק אחרי דורות רבים, כי התעודה הלאומיות והמטרה העממית אינן תלויות ועומדות בחיי דור אחד, ואם גם יש חקוקה שאחרי השתלשלות איזה דורות תלאת לפעלן, אז ג"כ לא תבדה עוד תקות הולאת מטרתה, כי כימי עץ ימי כל עם ועם ויאררך ימים רבים, ומה גם העם שיודע בדיעה נלמנה, כי הוא בן אל-מות, וכימי השמים ימיו, כי אז יש לו לדעת מראש שלהגיע למחוז חפצו, יש לו להלך מהלך גדול, כי דרכו היא דרך ארוכה ורחבה, וכל

נאד שער ב דמעות כב

דור ודור פוסט רק פסיעה אחת בדרך הגדולה הזאת, ויש לו רק להשיגה שכל הפסיעות תהינה בדרך כבושה, וכל לעדיו יהיו בדרך סלולה, ואז ילך לבטח דרכו, ומעט מעט יגיע למחוז השלום, ועיניו תהינה פקוחות לשמור רגליו לכל תכשלה ותגפנה לבלי להעות הגדה, כי אם רק יטה מעט אז יאבד דרכו ותולתו נכזבה:

והנה לפי"ז מובן, כמו שבמשרות המדינה כל מה שהמשרה יותר נכבדה יש יותר להתחמקת על נושא המשרה לתהות על קנקנו ולראות צמנה כמו גדול להוליא מטרת משרה רבת הערך כזאת, כן גם העם שהעודתו יותר נכבדה ראוי להתחמקת יותר על צמחוניו בהוליא תעודתו זאת, וההתחמקות על הבטחון בהוליא תעודתה ומטרתה, היא היא התחמקות על הערבות שלה, כי יש להמליך על ההתחמקות הזאת כי היא תחמקה על ערבי העם הזה, לדעת מי הם הערבים שלו שנחנו ערובה בעדו שיוליא מטרה רמה ונשגבה כזאת, ושראוי הוא העם הזה לשאת משרה זאת על שכמו, וברוח מליאה הקדושה הזאת דברו חז"ל פה במדרש כי ראו להראות פה אשר מטרת ישראל היא מטרה רמה ונשאה מאד, ותעודתו היא תעודה כללית ורבת הערך עד כי על הוליא מטרה רמה ונכבדה כזאת וההגעה להפקת תעודה רמה ורבת הערך כזו, יש לדרוש בלדק ערובה טובה, כחוק כל המשרות החשובות והנכבדות שבעת שתמסרנה לאיזה איש מתבוננים הרבה אם ראוי לזה ואם יש לקוות מבניו התמלאות חובתו זאת, שההתחמקות הזאת נקראה ע"ד מליאה בשם ערבות, כי הוא כמו שמתחמקים עליו אם יש לו ערבים טובים שיערבו בעדו שיהא מסוגל למלאות משרה נכבדה ונשאה כזאת ושבאמת יוליא אל הפועל התכלית המקוה. ולזאת אמרו שבעת נתינת התורה התחקה הקב"ה על הערבות הזאת, שהתבונן צמנה כחם גדול להוליא המטרה הרמה הזאת וצמנה גדול כח הפטיינותה של האומה הזאת, עד שיהי' מקום לקוות שתפיק התעודה הכללית הזאת, ומראים פה כמה ענייני הפטיינות, שהאומה נלטיינה בשם והוא מה שעל ברכה נולדו אנשים מזווינים אנשי המופת, שכפי השקפה ראשונה היא באמת ערובה טובה בעדה על הגעתה לתכליתה, וע"ז מראים אח"כ, שעניינים האלה עם כל מעלתם והעדחתם על גודל ערך מעלת האומה, בכ"ז אינם מספיקים עוד לערוב ערובה נאמנה על הוליא התכלית הזאת, וזש"א שהם אמרו אבותינו ערבים אותנו שהכונה היא מאחרי שמהם ילאו אבות העולם, שהפטייניו בקדושתם ובטהרתם ברוחם לבסם ובדעתם הגדולה והקדושה, אנשים נעלים כאלה שכל אומה ולשון לא זכו להעמיד אנשים כאלה, אח"כ הלא זאת לבד מספקת להיות להם לערובה שיש להם לקוות שיוליאו המטרה הזאת, וע"ז מראים איך שע"ז לבד איך להם עוד להשען, אחרי כי גם האבות האלה ג"כ לא היו בטוחים בזה כי אברהם אמר צמנה אדע שצוה הראה שאינו בטוח אם בניו יגיעו לזה [ע"ל שער ד' פ"ד מש"כ בצבור שאלה זו של אברהם וצדין יותר דברינו] ואחרי שהוא בעלמו נסתפק בזה, איך יכולים לסמוך עליו, שע"ז יהיו בטוחים שיגיעו למטרתם. וגם יתקן שזהב את עשו מלד שידע כי יהיו עתים רבים שההזדקנות שלהם תהי' ע"י כמה מיני סבלותים, ואחד מהם הוא שההשפעה הזמנית שלהם תהי' רק על ידי עשו, כי לא יהיו עוד מסוגלים לשלב חיי הזמן עם חיי האל, ולאחר ההשפעה הזמנית עם הרוחנית, אח"כ יש לראות מזה שיתקן בעלמו לא הי' בטוח בהשגת תכליתם. [ויש לי צוה בעיה מאמר מיוחד שבו בארתי כל הענין הזה של הצרכות לעשו והראיתי איך שאזת היחה מטרת יתקן, ודברתי עם צוה דברים נכבדים בע"ה] וגם יתקן ראה שעוד יעברו זמנים הרבה, שההסתר יהי' גדול מאד, וא"כ מובן עד כמה שאין להם להשען ע"ז לבד, וגם מזה שילאו מקרבים נביאים

חזוי יה אשר מחזה שדי יחוז, איין זה עוד ערובה מספקת על הולאת המערה שהרי גם בזמן הכביאים השמיתו דרכם, ולא עוד אלא שאז בזמן ההוא ובהתקופה ההיא, היו עוד נביאי שקר, שלקחו ענין מליאת הכבואה לתחבולה לרמות את הצדיות ולהדיחם מעל ה', וז"ל יש מזה לראות עד כמה שאיין לבנות עוד על מליאות הכביאות שזאת תהי' ערובה טובה על הולאת התכלית :

ט) ואחריו שהראו שכל אלה אינם מספיקים להיות לערבים נאמנים וצמוחים על השנת מטרתם, אמרו שהערובה היותר נאמנה וצמוחה היא הבנים, כל עוד שהבנים מחזיקים בצורת ה', ומתחזקים במסורת האבות, יש לקוות כי מעט מעט ישתלמו בצורת ה', וכן ילכו וישתלמו מדור לדור, עד שיגיעו למטרתם הנכבדה, כי הולאת תעודה עם, כמו שאיננה תלוי' ועומדת על אנשים יחידים ופרטים, כן גם אינה נשענת על דור אחד או שנים ושלושה דורות, ואם יש תקוה שאחרי דורות רבים תלא המטרה איין לה להתיישם מהולאת תעודה [וכמש"ל], ולזאת כל עוד שמהלך הדורות צנוגץ להשתלמות, הולך כשורה וכסדר. וכל דור מתחיל צמקום שהדור העבר פסק, יש תקוה כי יגיעו למטרתם, ויש להמליץ ע"ז, כי הערבים על הולאת מטרת עממותם, הם רק הבנים, כי הבנים הם הם הערבים הצמוחים על הולאת מטרת עממותם :

והנה בכל הערבים צעת שהלוח עומד ג"כ צמאצ טוב עד שיש לקוות שהוא צעמנו ישלם חזוב [והערבות היחה רק ליתר צמחון], לא יתבזק המלוה עוד על מצב הערב. אבל כשיראה שמטה ידו של הלוה, אז יתחיל לדקדק מחדש צעיון על הערב, אחרי שגם מצב הערב אפשר להשתנות וע"כ צעת שרואה שכל תקותו לגבות חזוב הוא רק על הערב, יסום עינו על מצב הערב, ואם יש עוד איזה יחס למצב הלוה עם מצב הערב, אז איין ספק כי אם רק יראה שמצב הלוה מתרופף יתחיל לעשות תחבולות לגבות מיד מן הערב, ובחופץ זה יש להמליץ גם על ענין של ערבות הבנים, שצכלל הכונה היא שכל דור שרואה שצמינו לא יתה עוד המטרה, יש לו לשום תקותו על דור הבא, ומוצץ מחליו שעל פי זה הוטל על כל דור לדאוג בעד דור הבא, ולהכנו בחופץ שילך צמהלך ההשתלמות. אבל אם יהי' דור סורר ומורה, דור מקולקל, עד שלא יסום לב לדאוג בעד מצב המוסרי של הדור הבא, אז הלא יש לדקדק עם הערבים האלה, היינו עם הבנים שהדקדוק צענין זה הוא להראות, שעתה הבנים הם למותר, ורחוי לאצדם מן העולם, אחרי שאיין להעולם עוד לורך בהם ולזו יתנו האבות אל לבם לתקן מעשיהם, ולהחל לחנך הבנים על פי דרכי התורה, ולנהלם על מצובעי היראה לתת מקום לתקות הולאת המטרה הכללית, וזש"א שם הויי מה שנאמר ותשבחה תורת אלהיך אשבחה בניך גם אני, אחרי שהנך שוכח מטרתך ולא תשום לב להחריך הבנים בדרכי התורה ע"כ אשבחה בניך, כי השכחה היא הסרת ההשגחה כמו כל דבר הנשכח מן האדם איננו מקים עוד השגחתו ע"ז, וכן יומלץ על הסרת השגחת ה' ענין שכחה, שאז ממילא עלולים הם לאבד ולכיליון, כי הקיום הוא רק עפ"י ההשגחה, ואם רק יסיר הקב"ה השגחתו רגע אחד, אז ממילא הם אבדים מן העולם, כי הלא גם אני כמו כב"י לי נוגע הדבר, ומביאים ע"ז מאמר ר' אחא שמפרש זאת ביותר באור גם אני בביכול אף אני בשבחה מי יאמר בתורה לפני ברבו את ה' המבורך לא היונקים. צפה מלייר לנו הענין הזה צליור נשגב, כי הנה ענין של ברבו את ה' המבורך שמצרכים על התורה יש להסגיר בה ע"ד המליאה כונה זו, שצעת שאיש ישראלי נגש אל התורה הקדושה לקרות בה, יש לו להתרגש מיד ולהתפעל, ולשום אל לבו, כי תכלית התורה הזאת היא שתתפשט בכל העולם

העולם, ועמידה היא לפקוח עינים עורות לראות בקדושתה, שיכירו וידעו את רוממותה, ולהכיר על ידה מליאות ה' אלהי לצחות צורא העולם, וע"כ כשיגלול רק התורה אומר ברכו את ה' המבורך כמדובר לכלל העולם: שאו עיניכם והתבוננו בדברי התורה הזאת, וכקורא בקול גדול: כל יושבי תבל ושובני ארץ שימו עיניכם על התורה הקדושה הזאת, ומיד תכירו קדושת ה' אחד ותנו בולכם הודאה לה' המבורך, ברכו אותו בברכה הנובעת מקרב ולב עמוק, וע"ז עונים כולם ברוך ה' המבורך לעולם ועד, כמו שכל השומעים דבריו אלה הנמרלים והאמיתים מקיימים גם הם את דבריו שאמנם כן הוא וכן יהי' שלעולמי עד יחברך וישתבח שמו ומלכותו תתפשט בכל העולם, כי כמו שהוא נלחי, ואין לו גבול בזמן, כן אין לו גבול גם במקום, וסוף סוף יחבטלו הגבולים שיגשם עתה עוד בעולם, ומלכותו של מלך מלכי המלכים הקב"ה, תתפשט בכל העולם כולו, כולם יודו ויברכו שמו הגדול, כולם ידעו ויכירו אלהותו. הכונה האמיתית והגעלית הזאת, הבינו חז"ל בצרכה זו שנזכרים על התורה, ואחרי שכל דור יש לו לשום תקות הולאת המטרה ע"י הבנים, ע"כ ימליצו ע"ז כי תקות קיום של הצרכה הזאת ברכו את ה' המבורך הוא רק ע"י היונקים והבנים, כי עפ"י המושג הפנימי שיש בצעין צרכה זו של ברכו את ה' המבורך היא הולאת המטרה הכללית מהכרת ה' אחד בכל העולם, שהיא רק ע"י הבנים, וע"כ צעת שהבנים לא יתחנכו בדרכי התורה, יש להמליץ ע"ז כמו שהקב"ה אומר מי יאמר ברבו את ה' המבורך לפני, מי זה ישתדל להולית המטרה הזאת לראות אשר כולם יפקחו עיניהם להכירני:

(י) וראה והתבונן במאמרו היקר והגפלא של ר' אחא וכמו דליתא סם אמר ר' אחא גם אני כביכול אף אני בשבחה מי יאמר בתורה לפני ברכו את ה' המבורך לא היונקים, כי צעת שהקב"ה רואה שהבנים אינם מתחנכים עוד על פי דרכי התורה, אז יאמר להם שאין לי עוד חפץ בהבנים, אחרי שעתה גם אני כביכול בשכחה, כאלו יאמר תכלית הבנים הוא שהם יזכירוני, וקיומו של כל דבר הוא רק הולאת התכלית, וכל דבר צעת שאינו מולית תכליתו אינו נחשב למאומה ויהי' כלה ה', והבנים שתכליתם הוא להזכיר לצדי עולם מולית ה' ולהכיר בהכרתו, ע"כ צעת שאינם מולית תכליתם אינם נחשבים למאומה, עד שיש לשכוח מהם, כי עתה יש לחוש שגם הקב"ה כב"י ישתכח מן אלו שאין להם עוד הכרה ממונו. וראה להסמיך ענין המאומות הזה להמקרא הזה. ותשבחה תורת אלהיך אשכח בניך גם אני, כי במקרא הקלר הזה יש להסגיר הרעיון הנשגב הזה וכפי דרכם שצעת שראו להסגיר איזה ענין במקרא מלד השתוותם הפנימית, אז כבדי לחזק את ההשתוות הזאת [של הענין ההוא ושל המקרא הזה שרואים להסגיר בו הענין הזה], ראו לצטט הענין צבטוים כאלה, שגם המלים החילוניים יתדמו להמלים האלה של הקרא, ולזאת ראה גם פה לצטט ענין זה גם בלשון שכתה, ולהמשיך מלת שכתה על שניהם כי ע"י העדר התכלית של הבנים יש להמליץ כי שניהם עלולים לשכחה, הקב"ה כב"י, כי כל עוד שיש עמים רבים שלא הכירו עוד כבוד ה', יומליץ ע"ז שהקב"ה כב"י נשכח מהם. והבנים נשכחים, כי אחרי שהם אינם מולית מטרתם אינם נחשבים למאומה ועלולים הם שילא דינם לכיליון ואצדון, ומה יקרו עתה דבריהם צסוים המאמר לפיכך צריך אדם להכנים בנו לתורה ולהנבו בלימוד כו' כי באמת זהו תכלית וקוטב מכל המאמר הנכבד הזה, להראות עד כמה שיש חיוב על כל אחד להדריך בניו בדרכי התורה, וכי כל תקות הולאת התכלית הכללי הוא רק ע"י הבנים. וע"כ מסיימים, שמכל זה יש לראות, עד כמה שיש חוב קדוש על כל אחד להשגיח על בניו, שילכו

שילכו בדרך התורה, זאת היא כונת המאמר הנשגב הזה, וראוי להתבונן עליו כי הוא רב הערך (*). ואחרי כל זה מוצאנו חמישה דברים (לעיל אות ד'), כי גם ממאמר זה יש לראות איך שר' אחא הציטיין מאד בהשקפתו הבחירה הזאת להשקיף על ענין למוד התורה מבני הנעורים כעל ענין יסוד אושר האומה ותכלית ההצלחה, ואיך שר' אחא לן בעומקה של הלכה זו מהלכות הנוהג הבנים על דרכי התורה, ואיך שהוקיר מאד את ענין זה והעלהו למעלה ראש עד שבו תלה כל תקות גאולת ישראל אושרה ותכליתה והשגת מטרתה הגבירה, ומוכן שפי"ז מתחזקים דברינו בכונת ר' אחא, במה שסם הבדל צענין למוד תורה מתשצ"ר בין זמן הבית לעת החורבן, שצז"ב למד מטטרון תורה עם תשצ"ר, וזומן החורבן לומד הקצ"ה עמסה, שהכונה שזומן החורבן משניה הקצ"ה על למוד תשצ"ר, ובעת שלנו רוחים תשצ"ר לומדים תורה, יש לראות מזה השגחת ה', כי כמו שר' אחא הצטיין בהשקפתו על ענין למוד תורה של תשצ"ר, לראות בזה תקות הולאת התכלית הכללי, כן העניין בזה לראות שיש בזה ענין השגחה פרטית, ושם נחבזין שסם לב על ענין למוד תשצ"ר יש לראות מזה השגחת ה' על עמו ישראל:

(יא) ועתה יש לנו דרך ונתיב לבוא עד חקר המאמר הנפלא של ר' יעקב בר אבא שסם ר' אחא [שהבאנו בזה ח'] שז"ל אמר ישעיה' וחכתי לה' המסתיר פניו מבית יעקב אין לך שעה קשה כאותה שעה שכתוב בה ואנכי הסתיר אסתר פני ביום ההוא ומאותה שעה קייתי לו שנא' כי לא תשכח מפי זרעו ומה אתה מועיל הנה אנכי והילדים אשר נתן לי ה' לאותות ולמופתים וכי ילדיו היו והלא תלמדויו היו אלא מלבד שהיו חביבים עליו כבניו, כי עתה יש לראות שהרעיון הזה שסם לו ר' אחא לקו גם במאמרו הזה, והליוור הנפלא הזה מההשגחה הנפלאה שיש צענין למוד תורה מתשצ"ר, ואיך שזומן החורבן יש ראי' מלמוד תשצ"ר על השגחת ה', הליוור הגורל הזה אשר מלא את כל חדרי לבבו הטורח, ראה ר' אחא ללייר לנו גם בהמקראות האלה, שמאלס רחיים ליוור הזה ומסוגלים מאד לליוור הרעיון הנשגב הזה, ואחרי שהראו שסם כי אחו כשנתן את לבו להצטיר את עם ישראל מדתו ראה צראשית דרכו לנעול שערי התורה לפני תשצ"ר, לבלי ליתנס ללמוד תורה, וידע כי עי"ז יעשה כלה וגמלה לבני ישראל ודחם, וכמו שהמיליו שסם עי"ז את המשל הנפלא והנמרץ מהפדגוג שבעת שעלה על דעתו להמית את בן המלך לח מלא עלה היותר טובה ומוכשרת לפניו להוליא ממחבתו זאת רק על ידי שימשיך מניקתו מהבן וימות מעלמו. וכמ"כ ראה אחו שהמיליוע היותר נבחר להכמיד שסם ישראל ולהעצירם מדתם הוא רק עי"ז סתימת ליגרות התורה מתשצ"ר, כי עי"ז יכלו ויתמו

(* ראייתו להעיר להקורא שיקח לו עת לעיין היטב בדברי המד' ולתבונן אח"כ במחיות ובשום לב על דברי פה, וואו אז יראה אור חדש אור בהיר בדבריהם ז"ל, ויראה מה שגבו ודמו דבריהם ומה טובו ועממו אמריהם כי רוח ה' דובר בם ומלחו על לשונם והקורא שישים עיניו ולבו על דברי ידע להעריך ערך יקרה הדברים האלה, וקצתרי פה מאד כי להבין הענין הזה על צוריו ה' לי להפחיק פה עוד שני פאמרים שיש לי צענין הזה מאמר התורה והעולם שהבאנו לעיל שבו מדובר הדבא מענין המסרה הכללית הזאת, ומאמר הזמן והמקום שבו מדובר בימוד מפעלות הדורות זה על זה. ונשגחה מדובר שסם, ומעם ממנו נדפס בסוף ס' שני המסות להרב ר' נפתלי הלוי מלוגדון, ואלס הוא הדשים רק מקצת מן המקצת ממנו, ובמחברת גדולי ישראל מבני החכם מ' משה כ"י נדפס ג"כ מאמר זה, ונדעתי להדפיסו בע"ה בימים אלו בחוברת מיוחדת כי הוא רב הערך.

ויתמו מאלהים. ואולם גם אז צעת המסוכנת היא, התבצרה הכבטחה האלהית של
 בי לא תשכה מפי זרעו על כל פעולותיו אלה, ונלמה את כל השתדלותו הגמולה הזאת,
 ועם כל ממשלתו הרבה והגדולה לא עזר כח להוליא מתבצתו זאת [מנעילה דלתי התורה
 לפני ילדי ישראל] לפעולה ידים. ע"כ ראה ר' אחא לשבץ כל הרעיון הזה בהמקרה ההוא של
 וחביתו לה' סבוב הולך על התקופה האיומה ההיא מתקופת אהו, וזו היא תכלית דבריו
 של ר' אחא אמר ישעיה' וחביתו לה' המסתיר פניו מבית יעקב, אין לך שעה קשה
 לישראל כאותה שעה שכתוב בה ואנכי הסתר אסתיר דהכונה בזה הוא שהסתר
 יתעלם אז מאד וכנ"ל (פרק ד' אות ו'), וענין של ההסתר הוא המכאובים העלומים שיהיו
 לישראל והתרבות הגזירות להעצירים מדתם, ומאותה שעה קיימת לו שנאמר כי לא
 תשכה מפי זרעו, שכונת הקרא הוא דמעט ההסתר יש עוד יותר להכיר השגחת ה' מזה
 שגם אז איננה משתכחת התורה מצניהם, וע"פ מראה ר' אחא הכל, דהכזיא הולך פה
 בהלך רוחו של משה שאמר בזה"ק בשם ה', דבעת שהסתר יהי' גדול מאד יהי' אז
 קיום התורה לאות ולמופת לעד ולראי' על השקחת ההשגחה האלהית בתמידות, ובזופן
 זה אומר גם הכזיא פה וחביתו לה' דע כי בזיוה עת יש עוד יותר לחזק תקותי בזה,
 בעת אשר הוא הוא המסתיר פניו מבית יעקב, בעת אשר ה' יענישם מאד, והם
 מסורים אז תחת יד טעבוד קשה, ואויביהם י'קום ויעיקום, וישתדלו בכל המיני השתדלות
 להעצירם מדתם ומאותה שעה קיימת לו שנאמר כי לא תשכה מפי זרעו, כי אז הנני
 רואה קדושת תורת ה' ואמינותה לעד, כי ההבטחה ההיא היא הבטחה נאמנה וקיימת
 לעד, וקיום ההבטחה הזאת בכל עת הוא המופת היותר נאמן על אמינות קדושת התורה,
 ושמזה יש לדעת שכל היעודים הטובים יתקיימו בישראל ויש להם מה לקוות, ועז"א עוד
 ומה אתה מועיל הגה אנכי והילדים אשר נתן לי ה' לאותות ולמופתים בישראל ובי
 ילדיו היו והלא תלמידיו היו אלא מלמד שהיו חביבים עליו בבניו. צפה ראה לזייר
 הזיור הנפלא הזה בצבעים צהירים המרהיבים עין ולב, אחרי שהראו שאחו שם כל מעייניו
 להעציר ישראל מדתם ואחו בהתחבולה היותר מסוגלת לה, והוא להסיר לב הבנים
 הצעירים מתורת ה' ולנעול צפניהם שערי התורה, שאלו ה' באמת מנזיר להוליא
 ההלכה הזאת לאור, כי אז נעלה מכל ספק, שעלה בידו להעצירם מדתם, אבל
 ההבטחה האלהית נלחמה נגד האעתו ונלמה אוחו, והיא שמה לאל כל האועותיו ומוענותיו
 ועז"א ומה אתה מועיל, כאלו ידבר לאחו ראה חם עלה בידך מה מכל תחבולותיך,
 ואם באמת פעלת לחסוד דרכי התורה בעד ילדי ישראל הגה אנכי והילדים, האל בכל עת
 שאביט על עלמי היינו על דורי, ואראה שדורי הולך בדרכי התורה, וכן בעת שאביט
 על הילדים על יסוד תקות דור הבא, וראה הנני כי גם הם למרות כל התחבולות
 וההשתדלות להגיעם מתורת ה' ולמרות כל המזוקות, והתלאות שכפי ההשקפה הטבעית יש
 לחשוב שהן מעשותות לבא עליהם לרגלי דביקותם בתורה ה', למרות כל זה הם מתאמלים
 להתחק על פי דרכי התורה. בהתבונני על כל אלה אראה ואדע כי הם אחות חיים
 ומופתים קיימים על השגחת ה', וכי לשוא יתגד לוררי ישראל שארית כחם להסירם
 מתורת ה', וכל חכמתם תחבלע בזה, וכל מי שיחבונן בשום לב על המקראות האלה,
 יראה עד כמה שהם מסוגלים לאזור הרעיון הזה, ולזאת ראה להמשיך כל המקראות
 לרעיון הזה, ומזייר צפה כמו שיאמר לאחו [שהוא הוא מראשי המשתדלים בזה להסיר
 לב הבנים מתורת ה'] צור תעודה חתום תורה בלבדרי, דע שאינני מניע אחך מלהשתדל
 לסחור שערי התורה מלפני הילדים, כי אדע ברור אשר רק לחסוד תחבולות לנרור
 התורה ולחוסוד תעודה לבלי יהיו להם מהלכים בין בני ישראל, כי האל וחביתו לה' המסתיר

פניו מבית יעקב וקיייתי לו, כי כל מה שהסתחר יתגבר, יותר תתגבר תקותי כי בכל החבולותיהם ופעולותיהם הגמלויות להפריעני מתורתו ולהשכיחני מדתי לא פעלו עלי כלום כי הלא אנכי והילדים אשר נתן לי ה' כו' וכנ"ל :

יב) הננו רואים עין בעין, כי גם חז"ל פירשו הפרשה הריח של ועתה כתבו לכם כמו שבארנו שהיא סובבת הולכת לבאר ענין של ההשפעה הנסתרת, ובכלל יש לראות מזה, איך שהרימו למעלה ראש את הענין של ההשפעה הנסתרת, כי ראו שבה אזור מושג יקר ונעלה המועיל מאד להזכיר לבני ישראל תקות גאולתם ושובם לארצם, ומסוגל לחזק את לבם ללכת בדרכי התורה והמצוה, גם בכל ימי גלותם, ולשאת ולסבול בדומי' כל העובר עליהם, אחרי שע"י המושג הזה משהשפעה הנסתרת, יכולים לשוות נגד עוניהם הולאת מטרתם והבעתם לתכליתם, ולא יכבד עליהם לשאת המשא הכבד הזה, בזכרם כי עוד מעט וילאו למרחב וירימו ראש :

והנה מדברינו אלה נחבר רק המושג הכללי האזור בהשפעה הנסתרת, ועתה נדבר מפרטי ענין זה, והוא מאזיזה מושגים פרטים לראות שהשפעה הנסתרת הזאת, כוללת בקרבה כמה חלקים, כי ההשקפה על קיום ישראל בגלותו שהיא היא ענין השפעה הנסתרת, ההשקפה הזאת מתחלקת לכמה חלקים, יען שיש כמה עניינים מיוחדים המתחייבים לקיום ישראל ודתו, שמכל ענין וענין יש לראות השגחה ה' על עמו הנענה והגדכח צימיו גדודו, וכל ענין וענין הוא הוא המושג הפרטי האזור בהשפעה הנסתרת, וכמו שיבאר כ"ז בהשערים שפתחו עוד לפנינו פה בספרי זה :

שער שלישי

פרק א

א) במ"ר (בראשית פנ"ו ופע"ד ובמדבר פ"י) איתא וז"ל אין דור שאין בו כאברהם ואין דור שאין בו ביעקב ואין דור שאין בו במושה ואין דור שאין בו בשמואל. המאמר הזה כפי שהוא לפנינו הוא מזהיל ומפליא דהיתכן שכלל דור ודור יש אנשים לדיקים כהאבות הקדושים, ואם חיפא כן מה לנו להזכיר תמיד זכות אבות, אם בכל דור גמלאים אנשים לדיקים כאלה, וביותר יפלא הדבר שחושבים גם את משה רבינו בין אלה הגמלאים כמוהם בכל דור, והלא התורה"ק בעצמה מעידה כי ולא קם נביא עוד בישראל כמושה. אמנם באמת העירו לנו חז"ל בזה על ענין נפלא משהשקפה הנסתרת בכלל, ותלוקה גם לבמה חלקים, והראו כי כל חלק צפני עצמו כולל ג"כ השקפה נפלאה על קיום האומה וכמו שבאר בע"ה : ב) כל מי שישקוף בעיניו בסירות על חולדות ישראל ועל קיומו, ועל דביקותו לדתו ותורתו, יש לו לראות בהעם הזה שני מיני פלאים. ח) בקיום הגוף כי אחרי שעמים רבים ועלומים השתדלו להכחיד את עם ישראל ולהשכיח ממנו זכרו, ובכל זאת נשאר צחיים, האם אין זה פלא נשגב. ז) בקיום הדת שאחרי סבות מוראות שעברו עליהם, שכל אחת ואחת היחה כבירת כח ורבת אונים להעבירם מדתם, ואחרי כפיות גדולות ואונסים טראים, שכפוס ואנסוס בכל המיני כפיות ואונסים להעבירם מדתם, ובכ"ז למרצה הפלא נשאר בטהר דתם וזוהר אמונתם, הלא

הלא הוא פלא גדול, אחד מפלאי התבל היותר עלומים, זהו צדק כלל. אמנם יש צוה חיה פרטים, כי הפליאה בקיום הגוף, יש לחלקה לשלשה חלקים, כי המושג הכללי של קיום הגוף ביחוסו להאומה בכללה, כולל בקרבו שלשה חלקים, (א) החיים (ב) צרכי החיים (ג) העושר. כי כל אלה נכללים בקיום הגוף הכללי, וכל אלה עומדים בישראל בנם ופלא, כי ההשערה השכלית וההשקפה הטבעית שוללות מבני"ל כל השלשה חלקים האלה, וע"כ צעת שאנו רואים אותם במליחות ובהו"י בעם ישראל, יש להתפלא עכא"ל הפלא ופלא, ויש מזה לראות כי ההשגחה האלהית חושפת עליהם תמיד, ועתה נבאר כל ההשקפות הפרטיות האלה:

פרק ב

(א) החיים. יש לדעת כי החיים הגופניים והחומריים של בני"ל הם מעל משפט השכל והליכות הטבע, כי הלא עמים רבים בימי הבינים קשרו עליהם מלחמה, וכולם כאחד שמו להם למטרה להעבירם ולהכחידם מן העולם, וא"כ עמם החיים של עם ישראל, נושאים עליהם פליאה נשגבה, וכל מי שידוע פרק בספר תולדות בני ישראל וקורותיו, יודע כי בכמה עתים היו בסכנה גדולה, עד כי לא האמין עוד שום איש, כי ידרוך עוד כף רגל יהודי על האדמה, כי כולם פערו פיהם לבלעם חיים, ומי? העמים היותר גדולים אשר נהגו אחיהם על כל, ואשר הרעישו את כל חפסי תבל בנצחונותיהם, ואשר דכאו את העמים היותר גדולים ועלומים, וגבורי כח ועריצים כאלה נהגו לבם וגפשו לנח, ועל מי? על אומה היותר חלושה ורפויה עני' ומדוכאה. על אומה חלושה כזאת לעשו עיניהם עמים רבים ועלומים הגאזרים צרעם גבורתם, והם שמו כל מעינם להכחיד את היהודי החולה והחלוש, ולהאביד זכרו. ובכ"ל לא הלילו צמעשיהם, וכל תחבולותיהם הגמרות לא עמדו להם לנח את הגוי הקטן הזה, ולא שלטו בו ידי זרים, וכל חכמתם הצבועה, והעם הרוח הזה עודנו מלא חיים, עד כי למוחר ללכת לבי תיאתראות ולבתי קירקסאות להתפלאות על הדברים הנפלאים שנראים שם, כי יהודי צעת שאנו רואים אותו חי וצריח, הוא המפליא יותר, ועד שהוקרים והתרים מהפסי הדברים העתיקים, משתדלים להשיג המנוסים שבמנרים ומתפלאים על קיומם מאיזה אלפי שנים, אשר סוף סוף הם נראים רק בשלמים, ואם אך הגע בהם יד איש יתפררו לפרורים דקים ולאבק פורה. הלא יותר יש להתפלא על כל איש מישראל שזה אלפי שנים שהשתדלו להמיתם ולהתיטם לעשותם לאבן מקשה, לבלי יזוזו יד ורגל, ולהסיר מהם כל רגשות האנושיות. ובכ"ל הם חיים וקיימים יודעים ומורגשים ככל האדם, ועולים עוד בחכמתם וידיעתם, והעבירו עוד בתריותם את העמים החיים שלום ושקט:

(ב) סוף דבר, כל איש מישראל צמייו וקיומו הוא דבר מפליא, ויש להתפלאות עליו כעל דברים המפליאים מאד, ואשר עומדים בצחי הצויקים והתחזות להפליא ולהרהיב בהם עין הרואים והמתבוננים. וזש"ל הגביה 'ירמיה' לא. [כה אמר ה' מצא חן במדבר. הן תחת שלפעמים ישמע מהיהודי קול תלונה והתאוונת על רוע מלבו, ועל מעוט פרנסתו, ועל מה שלוחים אותו ומקיפוס אותו מכל לך. נגד זה אומר הגביה בשם ה', כי שלא צדק יתאונן ויתלונן, כי הלא אם יזכור אשר מאות בשנים הלך צמדבר ערבה, מקום ל' ושממה, מקום הררי טרף ופרחי חיות, מקום נחשים ותנינים

והנינים, ואשר כולם פתחו את לועם לבלעו חיים, אם יתבונן בכל זה, יראה כי מזה שהוא חי וקיים בריא ושלם הוא אמת נאמן כי עוד מצא חן בעיני ה', כי הלא עם שרידי הרב, ישראל בכלל הוא עם כזה, שכל אחד ואחד הוא שריד הרב, כי כאילו יש להתחשב בעיניו, כמו שהוא נילל וממלט בדרך גם מחרב היונה, וכמו אם יעלו חיל גדול שודדים ורואחים על חיזה עיר לעשות בה כלה לכלי השאיר שם שום איש, ודרך גם נמלטו חיזה אנשים מחרבם הקשה, הלא כל מי שיראה את הנמלטים יתפלל עליהם וירמזו על כאו"א מהם באלבט, שזהו האיש שנמלט בדרך גם ופלא מחרב השודדים, וכל אחד מהנמלטים יזכור כל ימי חייו חסדי ה' מהלכתו ע"ד הפלא, הלא באופן זה, יש לכאו"א מישראל להעריך ולשוות לפניו, כי הוא הוא שריד מהרוגי חרב, והוא הוא מאלה הנקראים שרידי הרב. שנייל בדרך גם ופלא. וא"כ הלא נראה כי האו"ד להרגיעו ישראל, כי הקב"ה אינו מסיר השגחתו מעם ישראל גם רגע אחד, ויראה תמיד להרגיעו. וע"כ גם מרחוק, בעת אשר נתרחקנו מארצנו, והגנו נתונים למרפה ולמשיסה, שמוה יש בהשקפה הראשונה לחשוב, שהקב"ה התרחק מאתנו, אמנם באמת הוא בסיפור, כי אז ה' נראה לי. כל אחד יכול לומר, כי הוא רואה בעיני שכלו השגחת הקב"ה, וכל אחד יכול להעיד, כי באזני בינתו ישמע, איך שה' ממרום השגחתו וממכון שבתו יאמר לו ואהבת עולם אהבתיד. אהבתי אליך היא אהבה נלחית על בן משכתיך חסד. כמו שבצ"כ משכתיך מבין הררי אריות מבין נמרי טרף, כי חסדי חסד אל חופף עליך כל היום, ויש מזה להוכח ולדעת כי עוד אבנך ונבנית בתולת ישראל. כי עוד תבנה ותכונן, וכי עוד תעדי תופיד ויצאת במחול משחקים. כי עוד תבא למדרגתך להיות עניון על כל גוי הארץ, וישיב לך ששון ישעך, לשוש ולשמוח לחול בתופים וכונות, וגם עוד תשעי ברמים בהרי שמרון, במקום זה ששם השתדלו לעקור שרשי דתך, שם תשעי כרמים, שם יתפשטו שרשי אמונתך:

ג) **הנה** מלינו כי גם הציב העיר לנו ע"ז, עד כמה שכו"א מישראל יש לו לראות את עלמו, כאלו הוא נילל מחרב היונה, אחרי כי היו עתים וזמנים שהייהם היו בסכנה גדולה, וע"כ בהלכתו מן המות, יש לו תמיד לשמוח ולהשקוט בזה רעיונותיו הסוערים והרוגשים על שפלותו והכנעתו. וכבר מלינו (צ"ד פ' ס"ד) כי ריב"ח ראה ג"כ להשקוט בהשקפה הזאת תלונת המתלוננים בדורו, בעת שהגיעה ממשלת רומי מלכות ביהמ"ק והתלונה הזאת הלכה וגברה, עד כי עוד מעט ויחזה ללהבת אש, להעיר קשר ומרד. ובידעו עד כמה שיימטו עליהם רעות ולרות, ע"כ למען להשקוט לבס ולהרגיע רוחם ולהשיבם אחר מנחשבתם הטורחה הזאת, ראה ג"כ לשוות להם, איך שיש להם להסתפק בהחיים שעומדים בנם, ולבלי ללכת בגדולות ובנפלאות מהם, ואמר להם ארי טרף טרף ועמד עצם בגרונו, אמר כל מאן דאתי מפיך לי, אנא יהיב לי אנרי, אתא הדין קירא מיצראה דמקורי אריך יהיב מקורי ואפקי, א"ל הב לי אנרי, א"ל זיל תהא מלנגל ואומר, דעלית לפומי דארי בשלום, ונפקת בשלום, כך דיינו שנבנסנו לאומה זו בשלום, ויצאנו בשלום. הנואמר הנמרץ הזה מכלי את ההשקפה הבהירה הזאת, כי אין להם להתלונן ולחפש תואנות ותנאיות על הרעות והמזלכות, המזלחות אולם, כי אמנם יש להם לשמוח בחייהם אשר ג"ז הוא בפלא, ומה יתאונן העם הזה הגרדף על נוארו, דיו לו שהוא חי ובריא. הרי דעלם החיים של כאו"א מישראל, הוא ענין נפלא, ויש לכל אחד להתפלל מאלו ע"ז:

פרק ג

(א) צרכי החיים . נודע אשר כמה מאות בשנים צימי הבינים, בעוד אשר חשכת חיצת האמונה כסה ארץ, וערפלי קנאת הדת לאזנים . אז השתדלו לסתום בערפל כל לימות הפרנסה של ישראל, והחריבו ודללו, וכמאמר הנביא יחזקאל (לד . יח.) המעט מכם המרעה הטוב תרעו . כי כל הפרנסות הטובות והנקלות, כל המשרות משרות מדינות ומשרות זבחים, שמוכל אלה מתפרנסים בכבוד צמטו יגיעה צמטו דאגה, ובמטוט פזור הנפש, ורק בלצ שקט וברוח נכון . מחיה של ברזל מפסקת ציניהם להישראל, למען שלא יקרצ אליהם ולא ינסה כלל כמו להגיע לזה, ואין לו חלק ונחלה בהם . ולא תסתפקו עוד בזה, אולם גם ויתר מרעיבם, המרעה המקולקל שנשאר עוד בעד עם ישראל, חלק המסמור החלק היותר גרוע שאינו מעשיר את בעליו ומטיל עוד עליו טלטולים רבים ונדודים קשים, וראשו עליו כגלגל לחקור ולדרוש אחרי כסף רב, ועוד טרדות רבות וכבידות הקשורות לרגלי המסמור, והענף היבש הזה שנשאר בעד העם האומלל הזה, גם ע"ז תלרייה עיניכם, עד כי ויתר מרעיבם תרמסו ברגליכם . גם על המרעה הנשחת הזה, לטשחם עיניכם ותכבדו עליו חכפכם, להכביד נשאו למען שלא ישא פרי . ומשקע מים תשחו, המים הללוים והזכים תשחו בעלמיכם, ואת הגותרים, המים הגותרים, שאין עוד כזוככם להגמיאם אל קרביכם, תחשו לבל יקרצ העם הנענה הזה, להשיב נפשו בהם, לזאת ברגליכם תרפושנה, תשתדלו להרפיש ולשקץ את המים, למען אשר וצאני מרמם רגליכם תרעינה ומרפש רגליכם תשתינה . ואולי רמזה ע"ז ההשגחה האלהית בתחילת ביאתו של יעקב אבינו לאויר העולם, שידע מראש כי יעיקו ויכבדו על פרנסתו שרק מה שהם ירמסו ברגליהם, ישאירו בעדו למחייתו, וגלל כן בעת גיחו מצפן אמו, ילא באופן זה אשר וידו אחזת בעקב עשו . כי כל אחיזתו בעץ חיי האדם חיה רק מדברים כאלה, שעשו ירמסו ברגליו ובעקביו, והראתה זאת ההשגחה מראש שידע גורלו ומנח חלקו, וימים דברו אמונת הדברים :

(ב) ואמנם אחרי כל המועקות וההגבלות האלה, ואחרי כל האומים והדרדרים שהניחו על מסיילת חיי ישראל, ואחרי הקמשונים הרבים שנחנו על דרכי פרנסתם . הלא כפי משפט השכל, לא היה עוד עולה על הדעת לחשוב, שזבל זאת תמלאינה ידיהם להתפרנס, ושמן הסלע הזה יליאו מי נמיתה . והי מקום לשער, שלאט לאט יגעו ברעב, ויכלו ויתמו . וא"כ בעת שמושאים עיני לראות, שאחרי כל אלה הם מולאים פרנסתם, ועוד לא גועו לשחת מאפס פרנסה, הלא יש להתפלא ע"ז הפלא ופלא :

פרק ד

(א) העושר . כפי ההשקפה הטבעית, העושר הוא תולדות המסמור והמרכולת או תולדות עבודת האדמה, או פרי חרושת האנשה, או תבואת המשרות הנצוהות והכהונות הנכבדות . ומעתה אם נחזונו על העמים השלטים ושקמים, אשר אדירם מהם ומושלים מקרצם, ויושבים לבטח תחת גפנם ותחת תאנתם, וכל שערי המסמור פתוחות לפניהם, וכל המשרות הגעלות והכהונות הנכבדות נמסרו אליהם, והם הם

הס אדוני חרושת המעשה ובעלי האחוזה הגדולות וכל טוב הארץ בידם, כי יש להם חוקים טובים ומשפטים אשר יחיו בהם, וכל לשון של זכות ויפיו כח נאמר בגללם, ושם סבה חילונית לא תפריע מנוחתם ואשרם. אם נתבונן על כל זה, ואח"כ נביא חשבון העשירים שבקרצם, ונראה כי אך מספרים מנומלמים יש בקרצם וחלק היותר קטן זכו לעושר והון, המספרים המנומלמים של אילי הכסף ועשירי העמים נותנים מקום לשפוט כי בני ישראל הנעדרים מכל הזכויות האלה ומשוללים מההיתרים האלה, והם מוזהרים באזהרה ל"ת על כמה מיני עבודות ומעשות, וע"י האיסורים והלא תעשות האלה מולאים על כל מדרך כף רגלם סלעי מלור ואבני נגף, המלירים לעדיהם והדוחקים רגליהם, וגם העולם הקטן הזה העולם המסחור, העולם הקטן הזה כמעט רק אותו רוחה היהודי בחייו, כי מכל רבא רבבות עולמות שבארצו בעו"ל ליהנות צמו ולהתענג עליהם לא נשאר כמעט להיהודי אלא העולם המסחור הזה. ואמנם גם העולם הזה אינו כולו טוב, כי על כל פסיעה ופסיעה רוחה, כי גם העולם הזה חשך בעדו, וא"כ העושר בישראל מואין ימלא? אחרי כי כל המקורות נשחתו, וכל המעיינות נרפשו כי סתמום לפניהם בעפר, ואי זה מקום העושר וההון, ואין כל מקום להיהודי לחשוב מהעושר ולהתחונן ולהתחונן על העדר העושר, כי דיו להיהודי שהוא חי, ומואל פרנסתו אם גם בצממס. ואם אפוא כן, אם נראה כי אחרי כל זה מלא העושר קן גם בין היהודים, ולמרות כל המכשולים והסגעים האלה וכל המונעים והמעיקים, למרות כל אלה, יש רבים שזכו לעלות על גפי מרומי העושר. עת נתבונן על כל זה, נראה כי רק יד נעלמה עשתה כל זה, כי ההשגחה האלהית העומדת למעלה מכל חשבון מדעי והשקפה שכלית, ההשגחה האלהית הזאת, שאינה זזה לעולם מצנ"י ומרחפת עליהם, ההשגחה הזאת פתחה את ידה והריקה עליהם צרכה, וביד מלאה וגדושה העניקה להם מטובה והמטיירה עליהם גשמי צרכה והאלחה:

ב) והעושר הזה שאוה למקצב לו גם בין ישראל, שהוא אחד מפלגי ההשגחה וממפלגות תמים דעים, הוא לתכלית נכבד ולמטרה נשגבה ורוממה, כי העושר הזה שבין העמים בכלל הוא רק לכבוד ולתפארת, כי כל עם ועם מתיימר בכבוד עשיריו ואדיריו, בישראל הוא בחיי וקיום האומה כי למחי' שלחם ה' בכל דור ודור, כי רק מהם פנה מהם יחד לתחית האומה ולקיומה, כי לולא העשירים והאדירים שהקים ה' לישראל בכל דור ודור אז היו לברות למלתעות הגזירות והלרות, כי מודעת שהיו כמה עתים אשר לרגלי הגזירות הנוראות והלרות והרדיפות האיומות נחרשו ונתלדלו מאד, ומרוב ענים ודלותם היו לפי' אלי כפן ורעב, ורק בחמלת העשירים הגדיבים נולו מתרפת רעב, כי בכל עת וזבל זמן היו גם עשירים עדינים בעלי רגשות טובים, נדיבים אשר על נדיבות יקומו, ואשר חיו בעד אחיהם האומללים, כי ארת אחיהם ננעה עד נפסם, וכמה פעמים ללחה בידי הנכבדים האלה, למחות את עבי הגזירות, ולפזר את ערפלי השנאה, כי בימי הבינים ימי הערפל והחושך, בימים אשר כל דעה זרה ובידו מלאה לה מסילות בלבב ההמון, ואזני ההמון הנכבד היו פתוחות לשמוע כל דבר שוא ואון, וכתיי און אויבי וסוגי ישראל, להאיבו תמיד את לבבם באש קנאה זרה והשתדלו להסיתם על עם בני" עם חרמם, ובעת ההיא הנקל ה' לברות כל שקר ולטפול על בני" עוונות וחטאים, שלא ראו ולא שמעו מזה, שהם הם היו הסבות להרדיפות והגירושן והטלטולים, והי' דרוש לזה אנשי המעלה שיתליו טוב בעד בני", ויבררו כי אך שקר טפלו עליהם הזדים האלה, וכי באמת נהפוך הדברים כי בני" מביאים רוב צרכה בכל מקומות מושבותיהם. ואמנם לחות השרים הגבוהים ואשר בידם עתותי האומה

האומה, הדלתות האלה היו נעולות צמנעל וסגורות על מסגר לבלי לפותחן ולבא לפניהם לתקדק, והדלתות האלה לא צנקל וצמנהרה נפתחו, כי יש שפתחמה רק צמפתחות כסף, ויש דלתות חסובות ונעלות כי רק ע"י מפתחות זהב שפתחמה, ויש שרק מאצנים טובות, ואולם הכבדים האלה ידעו תמיד לכונן לכל דלת ודלת המפתח הראוי לה, ולאשר רק נפתחו, אז היתה להם שעה מוכשרת לדבר טוב על אחיהם, ולהראות עד כמה שהוליכו להם שולל, וכי רק צעליה באו עליהם להשפילם ולהשיחם:

ג) וגם כל הבתים הכוללים שיש בישראל, שהם הם מאריכים ימי חיי בני ישראל החומריים והמוסריים ציחד, כמו צתי הישיבות, צתי תלמוד תורה, צתי הכנסיות, צתי גמילות חסד, צתי צקור חולים ועוד ועוד, הבתים האלה שהם הם מחזיקים את חיי היהודי החיים החומרים והמוסריים, הבתים האלה נבנו ומוסדו רק בעזרת העשירים נדיבי לב, עד כי כל מי שידע רק פרק אחד בצלכות קורות היהודים יודע כי רבות פעל ועשה העושר בישראל, ולזאת הקצ"ה חיינו מסייר השגחתו מזה, וצכל עת וצכל זמן הם מתקיימים צגם להללחת ואושר האומה בצללה, ואם כן העושר שהוא חלק מחלקי קיום האומה מעיד ג"כ על ההשגחה האלהית, כי הלא העושר הזה הוא עומד ומתקיים בישראל רק צגם ופלא, ועדות הוא לישראל שהשכינה שורה צתוכו:

ד) הנה מצוחר דכל השלשה חלקים האלה שהם הם חלקי קיום הגוף נושאים עליהם גם פלא ותמרון, וצעת שאחד יקח לו עת להתצונן צמתיות ובישוב הדעת ולראות כי צנ"י חיים וקיימים יצויגים מייגיעת כפיהם ומתפרנסים מעמל ידיהם, וכמה מהם עשו עוד עושר וחיל, וצעת הריא ישווה נגדו כל העצר עליהם כל המלחמות הרבות והאיומות שנלחמו בהם, אז יתמה תמוה, וצתוכו ישחומם לבו, וצתרת קודש ורגשות טהורות ונעלות יקרא ויאמר: עם ישראל עם חידות הוא עם פלאים עם המעורר השחומנות נוראה והתפלחות עזומה, עם אשר על מנחו מרותות המלים האלה: אין זה כי אם בית אלהים. כי מכל אלה די לראות ולדעת כי יעקב צחר לו אלהים וישראל הוא עם סגולתו, ובו צחר הקצ"ה לגלות על ידו חכמתו ויכלתו הצ"ת, להפליא כל ראוי, למען כולם יראו ויוכחו לדעת כי ה' אלהיו עמו בצרותיו, והוא הוא הנותן לו עז וחיל להצבר על כל מנוקותיו, ולבלי לרצון תחת סבל משאו ולהחליף כח. התצאר לנו כל השלשה חלקים האלה שכולם נכללים בצפלא הכללי המתייחס לקיום הגוף, ועתה יש לנו לצחר עוד את הפלא בקיום הנפש והדת, וצבאר כ"ז בצרק שאח"ז:

פרק ה

א) בקיום הנפש והדת, הפלא הזה אם שהוא מתחלק ג"כ לכמה חלקים, אולם באשר שסוף סוף נכללים כולם תחת השקפה אחת ע"כ לא נעמל ויגיע לפוררו ולפורטו לפרטים וחלקים, ונדבר רק צדרך כלל. כל מי שידע פרק אחד מפרקי של ספר החיים ועמד שם גם על פרקי חיי היהודי, האיש הזה יודע ומצין כי כל קיום הדת בישראל הוא צגם ופלא, ויש לכל אחד ואחד להשתומם ולהתפלחות על הפלא הגדול הזה, שאולי הוא אחד וחין שני לו צסגנונו זה בעולם החולף הזה. כי הנה זאת לא נעלם מכל חוקר צדצרי ימי עולם ומעמיק צהחולדה, כי המנוקות היותר נוראות והמנוקות

והמלוקות היותר חזומות וכל המכאובים הרבים והעצומים שעברו על בני ישראל היו ברוב העתים רק בגלל הדת והאמונה, וכאשר חז"ל זיירו לנו הרעיון הזה במאמר זר ומפליא, וחמרו [במ"ר בראשית פ"ב ובטור כ"מ] וחשך זה גלות יון, שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן שהיתה אומרת להם כתבו על קרן השור שאין לבם חלק באלהי ישראל. שבאין ספק, כי כיוונו לזייר הרעיון הזה, כי הגה השור בסוגי נקיו מתחלק לשלשה חלקים. (א) בוונתו להזיק, שיש היזקות כאלה הגעשים ע"י השור, שנראה ויכיר כי תכלית כוונתו הוא רק להזיק, כי אין לו מזה שום הגאה, ורק שרואה להזיק כמו נגיחה נגיפה נשיכה רביצה ב'. (ב) הנאה להזיק. שמכוין רק להנחתו כמו חס אוכל פירות, או שמתחכך בכותל להנחתו, שצטל הפירות והכותל מתחזק אבל השור אינו מכוין להזיקו רק להגאת עצמו. (ג) הזיקו מצוי. צעה שהולך ודורס פירות ברגליו, שאינו נהגה מזה שום הגאה, ואינו מכוין להזיק, ורק שבדרך הילוכו ירמסם וידרסם. השלשה סוגי ההיזקות האלה יכולים להעשות מחד השור בהרבה אברים, אך לאשר כפי המורגל והטבע ההזיק של כוונתו להזיק נעשה בקרן, והגאה להזיקו צאן, והזיקו מניו ברגל, ע"כ מתייחסים השלשה סוגי ההיזקות אלה לקרן וכן ורגל, [ואם יודמן שמוזק בשאר אבריו, או כפי תכונת ההיזק נקרא על שם אחד משלשה אלה, אחרי שלא יזיייר שלא יפול תחת אחד משלשה אלה שם נקראים על שם נושאיהן עפ"י רוב]. ויולא מזה, שההיזק הנעשה מהמוזק למטרת ההיזק שמוכוין רק להזיק, ולא לשום תועלת והגאה עצמית, היזק כזה נקרא בשם קרן, כי המליצה ראשית והיכולת צידה לכנות כל ההיזקות האלה בשם קרן :

(ב) **יש** שני מיני לחיזות וסבלות שהעבדים נלחטים וסובלים לפרקים מאדוגם שיש לקרוחם בשמות אלה. (א) הנאה להזיקו, (ב) בוונתו להזיק וכמו שנבאר. (א) הנאה להזיקו, יש לפעמים שהעבדים סובלים הרבה מאדוגם כי האדון מכביד אכפו על עבדיו, אבל כוונת האדון הוא רק לטובתם ולתועלתם. כמו ברבינו מסיס ולקחת אנשי מוגן ושומרים דאין ללמד שבני המדינה חוששים ומרגישים כי הם נלחטים וסובלים הרבה מזה, אבל צ"ז אין מזה שום אות שאדוגם יחכוין ללוחסם ולדוחקם למרר חייהם, כי באמת נראה שטיקר כוונתו הוא רק לטובתם ולתועלתם, וא"כ עפ"י שפת המידות, יש לקרא סוג הסבלות הזאת ציחם הגוזר ומעמם זאת על העבדים בשם יש הנאה להזיקו. (ב) בוונתו להזיק, כי יש לחיזות ונגישות כאלה שמכריות ולומרות כי כוונת הלוחץ והגוש הוא רק להזיק כי אחרי שאין לו שום הגאה מזה, א"כ נראה בעליל שכל כוונתו הוא רק להזיק, והיזקות כאלה היו שכיחים ומאויים בימי הבינים ימי זועה ורעדה. כי לשמע שם הימים האלה ירעד כל איש ויחול ויזוע, כי אז גזרו גזירות כאלה על עם ישראל שלא הי' להם שום הגאה מזה, ושכל עיקרם לא נעשו אלא להרעויםם ולהקניטם להכאיבם ולהדאיבם, והיזקות כאלה מכוונים ונקראים בשם בוונתו להזיק, השם המלאכותי שגאה מאד לענין זה. והנה למרפת מין האדם ולצומח האנושיות אין ללמד, כי היו עמים כאלה שהעמים הבכירו אכפס על ישראל רק בכדי להסירם מאמונתם, למען לברר להם עי"ז כי הקב"ה הסיר השגחתו מהם, אחרי שהם נלחטים ונרמסים מכל עבר ופנה, ובכ"ז אין הקב"ה תובע עלצונם, וא"כ יקמו מזה אות נאמן שהקב"ה הסיר השגחתו מהם, ונתנס למאכל לכל פה, וע"ד שאלה"כ (תהלים זד). עד מתי רשעים יעלוזו יביעו ידברו עתק יתאמרו כל פעלי און. המסורר בלהבת אש קדשו שופך שימו לפני הקב"ה, ובהטעם עליו נפשו, ילעק ויתחן. עד מתי, עד מתי יסבלו כ"כ בני, מתי הגיע העת לחוננם, כי כבר נשל כח הסבל וגדול הכאב מאד, כי עוד יעלוזו מיגון ואמתת בני ישראל האומללים

האומללים והמדוכאים, חבירי הלב ישיגו מזה עוד ששון ושמחה ומי יכול לשער לחבון לב האומלל, בעת שרואה שחמד יעמוד מנגד וישמח לאידו ופירו, גדול כלב כזה משוא. וגם הלא יביעו דיברו עתק, כי החרות האלה לוקחים להם לחרב לעצות ישרי דרך, ולחלים שגויים הם צדיהם, וכמו שמושיטים צפיהם בזה טענות שיהיו להם בזה להוליא חפסם הגבוה, לדבר טועה על קדוש ישראל ומושיעו, כי הלא הם אומרים אשר רק עמך ה' ידבאו ונחלתך יענו. כי כן הי' וכן היה שהחוק ידכא את החלש, והגבור ילחץ את הרפה כח, וע"כ מחליטים כי אלמנה וגר יחרגו, כי האשה היא חלושה בטבעה, וקשה לה לחבוע עלצונה, ולוחה עלולה היא לסבול מאגשים רעים, שרק אימת גבור הצעחה למונעם משוד ורלח, וכ"כ הגר ג"כ הוא עלול להזקק מרשעי הדור. ואמנם האשה שהיא חשה איש אז בעלה מגין עלי', ואימת בעלה תעמוד לה להשיב חמור מחשבה האגשים הרעים, וכן הגר שאין מי שינקום נקמתו, עלול הוא לשוד ורלח, וכן היחומים הקטנים שאין להם אז שישיג עליהם ויגין עליהם הם עלולים ג"כ לסבול מהאגשים השואפים להם. וצני ישראל נדמו ג"כ לאלה שהם בעצמם חלופים ורפויים לעמוד נגד מתקומניהם, ואחרי שחושבים שאין מי שינקום נקמתם ויחבט עלצונם, ונחשבו צעיניהם כמו אלמנות חיות וגרים גרורים ויחומים נעוצים, ואם איפא כן הלא ויאמרו. מזה שמריעים ומליקים לצני' מכל עבר ופנה, ואין מי שידרוש דמם מידם, נמשך מזה שמחליטים אשר לא יראה יה ולא יבין אלהי יעקב. ויכול היה, שרק לתכלית זאת, הם מליקים כ"כ לצני ישראל, ודורסים ורומסים אותם בכדי להעבירם עי"ז מאמונתם, כי מהצרות שסובלים מהם רואים להראות להם ולבררם, כי אין להם שום טובע שיחבט עלצונם. כי לולא כן, מדוע זה לא יעגשם קשה. והרעיון הזה מזיירים חז"ל במ"ד, שמראים שהיו כמה עתות שהרעו לצני ישראל והליקום לא בדבר שהגיע להם מזה עושה רק צעמיים כלה שיראו וידעו שמכוונים רק להכאיבם ולהרזיבם בגלל אמונתם, ובכ"ז הלא אלהים אלהי ישראל אינו נוקם נקמתם מהם, וא"כ יש להם להודות שהקב"ה הסיר השגחתו מהם ואין לו עוד חפץ בישראל כי אין להם עוד שום חלק בו. וש"ל שהיו אומרים כתבו, יש לכם לכתוב ולחמוס על קרן השור, בזה שאחס רואים שיגמרו אחכם בקרן השור, לא בשן ורגל, כי כל עקרו של הדיק הוא רק להזיק ולהזיק אחכם, וא"כ מזה יש לכם לדעת, ולהודיע גלוי לכל שאין לכם חלק באלהי ישראל, כי כבר הסיר השגחתו מכם ולא יחפון עוד לדעת אחכם:

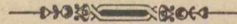
ג) דרי שמוינו כי הרבה סבלו צני ישראל בעד הדח, בעוד אשר נעלה מכל ספק כי גם אחת מרבוט רבצות החרות והתלחות והמלוקות האלה, היחה מספקת לעם אחר, גם מהיותר נעלים ונשאים להסירו מאמונתו, והגסיון העד היותר נאמן מעיד ע"ז, כי יש כמה עמים שבעה שמושלם מקרבם יאל ואדירם מהם, אז דחם מעלה מעלה, ורבים חסו בללה ומוטות כנפיו מלוא רוחב הארץ, כי עד מהרה נחפשט בחפסי הכל. ואולם כשירד כוכב הללחתם ושמש מושלחתם המדינית כזה, אז נכזה גם אמונתם ודחם, עד כי אין עוד זכר לכמה דחיס מהדחיס האלה, ולזה חשבו כי גם עם ישראל הוא כאחד מהם, ולזאת נסו להעבירו מדתו באמצעי התלחות והמלוקות, האמצעים אשר כבר התחמו להועיל לזה, וכבר יאל טבעם בעולם שהם מסוגלים להעביר עמים דכים וגויים עלומים מאמונתם ודחם, אבל למרבה הפלא ולתמיהון לצבם, ראו כי שנו צמחפטם, כי העם הזה עולה על כולם, וגדי ברזל גידם וערפם נחושה, וכלי כלי יולר עליהם לא יוללח, להסירם מאמונתם, וא"כ קיום הדת בישראל הוא פלא גורא ונשגב: וש"ל

ד) **וזשא** חז"ל (במ"ר פ' ננצ"ס) למה נסמכה פרשת אתם נצבים לקללות, לפי ששמעו ישראל מאה קללות חסר שתיים חזין ממ"ט שבתו"כ, הוריקן פניהם ואמרו: מי יוכל לעמוד באלה התחיל משה לפייסם אתם נצבים היום, הרבה בעצמתם למקום ולא עשה אתכם בלי' והרי אתם קיימין לפניו, היום כיום הזה שהוא קיים והוא מאפיל ומאיר, כך האיר לכם, וכך עתיד להאיר לכם, והקללות והיסורין מקיימין אתכם ומציבין אתכם לפניו. [הוא לפי מוסחת רש"י]. ובהשקפה ראשונה הדברים האלה תמוהים כי לפי"ז אבדו התועות כל כחם וחילם, הלא כל עיקרם בלא רק בכדי להזהיר את בני ישראל שלא יסורו מאמונתם, כי רק אם יסורו מאלהיהם ותורתו אז יבאו עליהם כל האלות האלה, והודיעם מזה בראש, בכדי שיראו למלאות כל דברי התורה ולא יבאו עליהם, ואם איפא כן באיזה חופן הרשה לו משה לנחם אותם בדברים כאלה המפייסים את ארם התועות, ומחלישים את כחם שלא תפעלנה פעולותיהן, והוא ממש כמו אם אב יודיע לבנו שבאש שלא ישמע בקולו וילך לשוט בזמים, אז יבאו מכות נמרזות, והתחיל לעקוב מי יוכל לסבול מכות אכזריות כאלה, וישיב לו אחד מאזהבי אביו: אל תפחד ולא תירא, כי לא יעשה לך מאומה, ורק להפחידך וליראך אמר כך. הלא כשישמע האב יעקב עליו מרה, ויאמר לו מדוע זה חתן מקום לבני למרות את פי, הלא רק בעבור זה הודעתני לבני שאכהו ואיסרהו, בכדי שלא ילך לשוט בזמים שאלע כי נפשו הוא, ואין לי תחבולה אחרת במה למונעו מההשטת המסוכנת לו מאד רק בפתח מכות ויסורים, ולמה זה שמת לבך לראגותיו שלא יוכל לסבול המכות והיסורים, הלא לך להשיבו שיראה להזהר מההשטת ולא יאונה לו כל צער ופגע, וכל מה שהבן מפחד יותר מההכאות והיסורים יותר טוב, וגראה שיש לקוות שהאזהרה תקלע אל המטרה, כי לוא לא הי' מפחד מזה והי' נותן לחיו להכות ורק בכדי לשוט בזמים, אז לא פעלת מאומה בהאזהרות, שבאמת אינני חפץ להכותו רק למונעו מההשטת. וא"כ איך מלאך לבך לקרר את האזהרה ולדבר נחומים על לבו שלא יפחד, שבזה אבדת טעם האזהרות, ובחופן זה יש להתפלאות גם על תשובת משה שהשיבם שלא יפחדו כי אין כל רע. ואמנם הבאור האמיתי הוא כן, שבני ישראל פחדו ויראו, אולי כשיעברו על מצות ה' ויבאו עליהם כל האמור בהתועות גליות ונדודים ומלטולים, אולי לא יעזרו כח לסבול כ"כ, ומטורר רעה ויגון יאללו לתן עורף לדתם ואמונתם, בכדי להקל מעליהם עול האלות, וע"כ נתכרמו פניהם. וע"ז השיבם הרבה בעצמתם למקום, כי קיום הדת הוא ענין אלהי, ושלא תהי' חליה שום עת, שכלל האומה חתן לב לסור מאחרי דמה ואמונתה:

ה) **סוף** דבר בענין קיום הדת, אם כי יש בזה כמה סעיפים ועגפים, בכ"ז בעקר ושורשו הוא ענין אחד ענין כללי שיש להשקיף על קיום הדת בכלל בישראל בכל עת מן העתים ולתמוה תמוה ולהתפלאות הפלא ופלא למען להוכיח ולהודיע, כי יש בזה ענין ניסו ופלא מפלאי ההשגחה האלהית. ואולם מי שירצה לחקור בענין הפלא הזה, ויאבה ללון בעומקה של הלכה זו, יפקח עיניו לראות גם הסבה האלהית, שהיא היא עומדת תמיד לשמור את הדת והאמונה, והיא היא החיים הנלחמים של הדת, והיא היא נפשה ונשמתה. כי הגה זאת ידוע לכל שבכל עת שבני ישראל החלו מעט להתדמות ולהתבולל בין העמים, אז מיד ראתה ההשגחה האלהית, שהעמים ירחיקו ויחדפו מהם, למרות משפט השכל והחכמה, כי ההתדמות וההתחקות יש לגרום להם אהבה יתירה וחבה נפרזה והשגת משפט זכות אורח. למרות כ"י, עשתה ההשגחה את שלה, להראות להם כי לא זאת מטרתם, ולא זה תכליתם. וע"כ בכל עת, שהחלו להתדמות

אל העמים ולהתחקות אל מעשיהם למען שעי"ז ירווח להם, וחזרה עליהם שמש לדקת העמים, ואור שיווי הזכויות יאיר עליהם כאור שבעת הימים. אז באו עליהם תמיד לרות ומלוכות שמררו את חייהם, ועניים כבדים ועצים נוראים עגנו והציבו את שמי חייהם, כי הריקו והמטירו עליהם פחים אש וגפרית, עד כי כולם ראו שבהרדיפות האלה ובהחלואות והזועות האלה סגור מוסר שדי וחוכמת אלהים. ובה קול מתפוללת מביין מפלטי העצים האלה, ובקול רעם נורא ורעש גדול, תוכיחם ותיסרם על עזבם את תורת ה', ותזכירם באזהרה נוראה לשוב לתורת ה' ולמונותו. והתקופה הזאת של הרדיפות והנגיפות, יש לקרותה בשם תקיפת התובחיי והמוסריי, והשקפה ע"י, יש לקרות בשם, השקפת התובחיי והמוסריי:

ו) ואם נעמוד בדיוק על חלקי השקפות האלה מה שיש להשקיף על קיום עם ישראל מההשקפות שהעוררנה תמאון ופלא, ותזכירנה את ההשגחה האלהית הנפלאה המשתח בכל עת ובכל רגע על עם ישראל להחיותם ולקיימם, אם נעמוד עליהן, נראה שארבעה השקפות עקריות יש להשקיף בזה. א) השקפת החיים, ב) השקפת אמצעי החיים, ג) השקפת העושר. [ואלו שייכות לקיום האומה ביחסה למצבה החומרי]. ד) השקפת המוסריי והתובחיי. מה שכל עת שומרת ההשגחה ליסרם ולהוכיחם על שמירת דתם ועמדתם, ומשמנת עין לשמור את עממותם ובידודתם, וע"כ בכל עת שנתנו לב לחפש תחבולות לקנות לב העמים ע"י התקרבותם אליהם, אז באתה ההשגחה וטפחה על פניהם, להזכירם שידעו, כי לא להם הוא להתדמות ולהתחקות אל דרכי העמים:

שער רביעי

פרק א

א) אחרי הדברים האמורים בשער הקדום, שיש להשקיף בחיי האומה הישראלית בקיומה ובקיום דתה ארבעה השקפות נכבדות, שהן הן מועילות לחוק בלב כל אחד מישראל שורש האמונה והבטחון, אחרי כל זה אשובה למקומי הראשון, לבאר את המאמר הנפלא של אין דור שאין בו באברהם כו' [שהבאתו בשער הקדום פ"ח], כי מזה יראו כולם, אשר לא מלבי הולאתי את הארבעה השקפות האלה, ולא אנכי מלאחין. כי כבר השקיפו חז"ל צעיניהם הבהירות עליהן, והם הם עמדו כבר על חלוקותיהן והראו לנו לדעת, שארבעה השקפות הן מה שיש להשקיף בחיי האומה וקיומה וקיום דתה ולמונותה. ואולם בשפת הידותיית שלהם ובמליצתם הקדושה, ראו לייחס את הארבעה חלקי השקפות האלה, לארבעה הבטחות שנאמרו אלל ארבעה אנשים מבחירי האומה, שאלל כו"ל מהם נאמרה הבטחה כזאת, שיש לפרשה באופן שבייל חלק אחד מארבעה השקפות האלה, ובאשר שבמקום שהוזכר ההבטחה הזאת לאחד מבחירי יה האלה, נכפל שמו, שהכפלת השם יש לנטות פירושו שמרמו לענין תנידי, להורות שלא לבד שאז נקרא ונתבשר בצורת ההבטחה הזאת, כי גם לעולמי עד יקרא ויתבשר על זה, כי להבטחה הזאת לא תהי' שום הפסק וביטול לעולם, ע"כ אמרו זאת בלשון אין דור שאין בו באברהם, שהכוונה הוא על ענין זה ביחוד, כי ראו שהענין הזה שנאמר שם לאברהם, כולל הבטחה על חלק אחד מחלקי ההשקפות הנ"ל, ושלכן יש מקום לומר, שביחוד

צביחוד נכפל שמו בענין זה, להורות על התמדת ההבטחה הזאת. ובאשר שהבטחה הזאת עומדת בחיי האומה וקיומה, ע"כ לא סמכה החורה על הכלל הכולל והיסוד המוסד, כי כל מעשי אבות הם סימנים וליונים בעד הבנים, והם בכל ההנהגותיהם כבשו את הדרך לבני בנייהם, ורק שהסיפה בכאו"ל מהן ליון מיוחד, להורות ולרמוז שהיא נאמרה לדורות ולחוטין ולנתיחות עלמין, ובכל דור ודור יראו אמינות ההבטחה הזאת. ועל הרעיון הזה השתמשו במליצה הנשגבה הזאת אין דור שאין בו באברהם, שהבטחה שנאמרה פה לאברהם לא נאמרה רק לו ולדורו לבדו, כי על כל דור ודור נאמרה, וכן כולם. וגזאת מליצי שבארבעה מקומות האלה נכפלו שמות האנשים, דכל אלה הארבע הבטחות, שהן הן הארבע השקפות, שראוי לכאו"ל מישראל להשקיף עליהן, ולדעת כי הן נוכחות חמיד, והן הן חולדות וחולאות ההשגחה האלהית, וע"כ באו כונן בהכפלת השמות לאמץ ולחזק את היסוד הזה, כי הן נאמרו בעד כלל הדורות, והן הן שעמדו לישראל להתקיים בגלותם ולהשאר בטבר דתם, זהו הרעיון הכללי האזור בהמאמר הנורא הזה. ועתה נלך לבטא דרכינו לבאר את המאמר הנ"ל בפרט, ולהראות איך שבארבעה אלה נחשבו, שנמלאו בכל דור שיש בהם ארבע הבטחות, שהן מכוונות לעומת הארבע השקפות הנ"ל:

פרק ב

(א) **הנה** ענין העקידה תכליתה הוא, להראות כי אהבת ה' יש להתגבר אלל כ"א מצוי ישראל, עד אשר בכל הדברים היותר אהובים אליו, ויותר חביבים לו יעבדנו בהם ויקריבם על מזבח אהבתו, וגם הבנים אשר הם יותר קשורים אליו, ומרגיש ומחיש אהבתו עליהם גם הם יקריבו אל אהבתו, בעת שידוע שממלא צוה רלון הקב"ה, והוא למוד נחון ומוכרח לדורות הבאים בעת שדומה להם, כי עי"י שילכו בדרכי החורה, ויהגו את בנייהם על מצועי החורה, עי"י ירעו להם, כי יגדרו בעדם דרכי פרנסותיהם וימנעו מלצבוע כבוד וגדולה מאיזה משרה וכהונה, בכ"ז אחרי שידעו, כי עפ"י דרכי החורה יש להם למקד את בנייהם על פי החורה, הלא הוא ממש כמו שזומעים מפי הקב"ה שמלווה עליהם ליווי זה, שלפי דמיונם יראו שיש צוה אסון גדול על בניו, שאם ימלא ליווי יכאוב חלקו בחיים ויסתום מעיני פרנסתו, כי רק כשיגלגל את אבן הדת מעל פי הבאר אז ישחה מימיו. ובכ"ז לא ישימו לב לזה כי להם לדעת, כי גם אם הקב"ה ילווה לאחד מצוי ישראל להקריב את בניו קרבן על המזבח אז מוטל עליו לשמוע בקול ה' ולבלי למרות את פיו. כי אם אמנם אשר אברהם שמע מפי הקב"ה שאמר לו קח נא את בנך כו' ואז רק אז נדרו למלאות פקודתו, אולם קודם מתן תורה ה' בהכרח לשמוע ליווי כזה מפי הקב"ה, אבל מעת שהקב"ה נתן לנו את תורתו מליצי בה פקודים כוללים המוקפים את כלל האומה, וכולם הם דברי ה' אלהים חיים וכמאמרם ז"ל [שבת דף קל"ח ע"ב] דבר ה' זו הלבנה, כי כל מאמר ומאמר הלכה והלכה שנאמרו בתורת ה' הם תשובים כאלו שזומעים דבריו היום:

(ב) **והנה** בהעקידה ה', שאחרי שהאב והבן שניהם כאחד, התעמדו למלאות פקודת ה' בשמחה עמומה, אז שלח הקב"ה מלאכו ואמר אל תשלח ירך אל הנער ואל תעש לו באומה, וקודם שהמלאך הודיעו זאת בשם ה', קראו מן השמים והזכיר שמו שתי פעמים רופים. וכש"ל מקודם ויקרא אליו מלאך ה' מן השמים ויאמר אברהם

אברהם אברהם, כי בהודעה הזאת הודיעו המלאך, כי אחרי אשר התעתד למלאות דברי ה', ולקריב את בנו על מזבח אהבתו, יש לו לדעת, כי הבן האהוב ישאר בחיים ובעת הזאת שכבר נתייאש מחייו, ברגע ההוא התבשר שישאר בחיים. שאם אמנם ששמחתו העלומה בהקרבת בנו על מזבח אהבת ה', לא נתייב לו מקום לראונו על חייו, בכ"ז הוא רק יען שידע, כי בזה ימלא רצון הקב"ה, אבל בעת שהודיעו כי בראונו ה' ישאר בחיים שמה גם על זה. וע"ז מלאו מקום חו"ל פה לדרוש שהענין הזה לא בא רק בגלל דורו לבד, כי גם בגלל כל הדורות, כי בכל דור ודור מדורות בני הגולה, יהיו עמים ומקומות כאלה, שיסבלו הרבה בעד דהם, וידמו שהם וצניהם מאבדים חיייהם בזה ששומעים דברי ה', ומשתדלים למלאות פקודותיו, ובכ"ז אין להרהר אח"ז, ובלב שלם ובנפש חפילה יש להם לקבל את הדין, והוא יהי' כ"פ שיראו כ"כ, כי המלאך שלוחו של הקב"ה ההשגחה האלהית התמידית, המשגחת על בני ישראל בלא הפסק, תשגיח ממכון שבתה להלילים מכל אסון, ולשמור חיייהם, ויהי' כ"פ שהשחרתם בחיים יהי' ע"ד פלא, עד שיש לראות בזה אלצפ ההשגחה וכאלו שומעים אזרה נוראה אל תשלח ירך אל הנער ואל תעש לו מאומה. ראה הזרהיך אשר אל תעני לשלוח ירך אל הנער הזה, אל היסודי הזה שאתה מקיל בכבודו וכחין ואפס הוא צעניך, וחושב אתה כי עוד מעט ותאלכוו בכל פה, ומקומו לא יכירו עוד. טועה אתה בזה, כי אזרהי היא אזרה נמרצה, שעם כל המרותך את פי חלף למלאות אזרהי ופקודתי, והגני אומר לך מראש כי אל תעש לו מאומה, כי לשוא תחגור שרית כחך, להעבירו מדתי, או להכחידו מן העולם, כי ידוע הדע כי אל תעש לו מאומה כי עתה ידעתי כי ירא אלהים כו', ידעתי והודעתי לכל העולם, כי בני בכורי ישראל הוא ירא אלהים, ועל ידו הודעתי לכל העולם חמונת ה' ותורתו, כי הוא בא ללמד דעת אלהים בארץ, ולהרמיז גבולי הדת, ולהעמיד את שמי האמונה בעלם טהרם, לפזר ולבדר כל עוני הסבלות וערפלי הפחיתות, אשר עננו והעיצו את שמי הדת :

ג) והורה לו בזה, שיהיו כמה זמנים ועמים, אשר הם רק בני ישראל יכינו את עלמם למסור נפשם על קדושת ה', אז ישלח הקב"ה מלאכו המצוי לשמורם ולהלילים, ובכלל סגור בזה הבטחת קיום חיי האומה, שהודיעם שאל ידמו ויחשבו כי עי"ז שיסתדלו למלאות מצוה ה' בעת שהאויבים יכינו להם בעד זה מטבת, כי עי"ז יכלו בחמת ויתאפסו, כי באמנם ישמור הקב"ה תמיד קיומם. וכמו צענין הזה שבחי יחזק היו תלוי כל קיום האומה ולוה בחמת הקריבו על מזבח אהבת ה', כי אז הלא בא קץ חיי האומה אחרי שהוא ה' האיש היחידי, שממנו יש להוסיף ולהשתכלל בנין האומה, ע"כ בעת שהבין והזמין את עלמו למסור נפשו, שלח הקב"ה מלאכו לשמרו ולהלילו, וכ"כ יהי' עם כלל בני ישראל, שהם מלידים יש להם למסור נפשם, יש להם לדעת אשר הקב"ה ממכון שבתו ישיגה תמיד לשמור קיום כלל האומה, ותמיד יראה שהכלים יהיו קיימים לעד ולנצח נלחם, ולעולם לא יהי' חלילה כליון כללי :

ד) וכבר מנינו רשמים בולטים, המוכיחים שח"ל הבינו, כי הענין של העקידה וכל פרטיו, ה' לסמן את ההלטימות של האומה הישראלית בענין נוסירה נפש, ולחזק הבטחת קיומה ולנחיתה, כי מנינו בדבריהם ז"ל מלאכו זר ונפלא, ח"ל וירא את המקום מרחוק, א"ל ליצחק רואה אתה מה שאני רואה א"ל אני רואה הר גאון ומשובח, וענין קשור עליו. אמר לנערי רואים אתם בלום אמרו לו אין אנו רואין אלא מדבריות. אמר להם שבו לכם פה עם החמור, הואיל והחמור אינו רואה, ואינכם

ואינכם רואין כמותו, עם הדומה לחמור שבו לכם פה עם החמור שאתם כמותו, ואני והנער נלכה עד כה מה הוא עד כה? נראה מה יהי' בסוף כה, שאמר לו הקב"ה כה יהי' זרעך [מ"ח וירא ובמ"ר עם קלת שמים] האמנר הזה עם כל זכותו ופליאותו, וכמו שהוא מוקף ומוגדר בפליאות ותמיהות, בז"ז הניחו לנו פתח קטן להכנס בהבנתו ולהליק נר הבינה, כי כזה שסימנו מה הוא עד כה נראה מה יהי' בסוף כה שאמר לו הקב"ה כה יהי' זרעך, פתחו לנו פתח כמותו של סדקת לפתוח ע"י פתח הצלור, דרמנו לנו שיש צענין זה של העקידה התייחסות עם ההבטחה ההיא. להנה צפד"ל (פ"ח) איתא רחבד"א אותו האיל לא יצא ממנו דבר לבטלה, אפרו של איל, הוא יסוד שעל גבי מזבח הפנימי, שנא' וכפר אהרן על קרנותיו אחת בשנה, גידיו של איל הם עשרה כנגד עשרה נבלים של כנור שהי' דוד מנגן בהם, עורו של איל הוא אזור מתניו של אליהו שנאמר ויאמרו אליו איש בעל שעיר ואזור עור אזור במתניו, שתי קרניו של איל של שמאל תקע בו הקב"ה על סיני שנאמר ויהי קול השופר, וקרן של ימין הוא גדול מן השמאל, ועתיד לתקוע בו לע"ל בקבוץ של גליות, שנאמר והי' ביום ההוא יתקע בשופר גדול. וההצבונת וסימח עין גם על המאמר הזר והגפלא הזה כראוי להצבון במאמר טמיר ונעלם כזה, הועלנה להוליא העלומום העניינים האלה, ולהופיע עליהם צע"ה אור הצלור. כי מודעת אשר קיום האומנה צדקה ולאמונתה הוא רק ע"י כח סבלותה, שגשאה וסבלה כל התלחות והמנוקות בלב שלו ובנפש שקטה, ובכל עם היחה מוכנה למסור נפשה צעד קיום דתה ולאמונתה, כי הלמוד של מס"י נשרשה בלבה עמוק עמוק, והוא כי צנ"י יודעים צדיעה פנימית ומודעת שיש לתח משפט הקדימה להדה על החיים הזמנים, ולולא הידיעות האלה ושמואלים גם תמיד צפועל ובמליאות, לולא כל זה לא היו מחסיינים צלוחם ובטלטולם אפי' יום אחד, כי לצד שהיו עמים [כמעט חלק היחזר גדול מימי חיי' צלוחם] שהוצלו לטבח והולאו לשריפה, רק צעד החזקה דת, וכמאמ' ז"ל (מ"ר פ' אמור פ"ב ומשוח"ט י"ג) מה לך יוצא ליסקל? על שמלתי את בני. מה לך יוצא לישרף? על ששמרתי את השבת. מה לך יוצא ליהרג? על שאכלתי מצה. מה לך לוקה בפרגול? על שעשיתי סוכה על שגמלתי לולב על שהנחתי תפילין על שהמלתי תכלת על שעשיתי רצון אבא שבשמים. ולאמרו עוד (מ' חיות) כו' ונחזה בך אזה"ע אומרות לישראל.

עד מתי אתם מתים על אלהיכם ומשלמין לו? הה"ד, על כן עלמות אהבוך ועד מתי אתם נהרגין עליו כדכתיב כי עליך הורגנו כל היום, עד מתי אתם גומלין טובות עליו ולו לעצמו והוא גומל לכם רעות, באו לכם אצלינו ואנו ממנין אתכם דוכסין אפרכין ואיזרטלין, ונחזה בך ואתון אינן מחזיתי' דעלמא כו' ובמ"ר פ' מטות הקב"ה אמר נקמת בני ישראל ומשה אמר נקמת ה' במדון? אמר הקב"ה להם, אינו אלא דיקו שלכם, שגרמו לי להזיק אותן, אמר משה רבון העולמים אם היינו ערלים או עע"ז או כופרי מצוה לא היו שונאין אותנו ואינן רודפין אחרינו אלא בשביל תורה ומצות שנתת לנו, הלא כך הנקמה שלך [וע"ל סע"ג פ"ד אות ו' שהבאתי ג"כ הנד' הג"ל], הגנו רוחים איך שחז"ל כליינים אומנים זיינו לנו קדמות דיוקנן של החקופות הגורלות האלה, שבני ישראל נידונו במיתות חכזריות רק צעד לאמונתם ודחם, ובחקופת ההם מוצן מאלויו, כי הכח של מס"י עמד להם להשאר צטוהר דת, אמנם באמת גם צזמנים השלטים והשקטים, ושהתגוריס לא ניסוקו והכבשונום נלפנונו ולא יזולו ויטונונו על האש, גם אז נתקיימו רק ע"י מסירת נפש, כי כל עוד שלא נגה עליהם אור, והם גדורים ומוקפים מכל לך, וליגורי הפרנסות סחומים וסחומים לפניהם,

צעת שידעיס ומרגישים, כי אינס מופלים בכשרונותיהם משארי העמים שלפניהם פתוחות כל שערי הפרנסות, ושבעים בעושר וכבוד, לסבול אז את הרדיפות והגניחות האלה בגלל הדת הוא מסירת נפש אומית, כי הבעיטות והדחיפות האלה לצד שהן מוגעות לחיי הגוף שעל ידן סובלים חרפת רעב, עוד יעטו עליהם חרפות וכלימות, להכאיב את הנפש המרגשת, ולהדאיב את הרוח, שבכח התפעלותו סובל הרבה מזה, ומייד כאלה שאין בהם פרנסה וכלכלה, יש בהם רק צושה וכלימה. ואמנם היהודי שלמוד הוא להקריב כל אשר לו בעד דתו, ולסבול כל העינייים קשים ומרים, רק לצלי להטות כמלא שעל הגדה, הוא ברגשי דתו ואמונתו, יודע להוקיר גם את החיים האלה, וכל יום ויום מימי חייו האלה, לא יערכנו זהב וכסף תמורתו, כי יודע הוא שכל יום ויום ממיי ההוה יש בו חלק בגלגלות, כי רק על ידי חיים הזמנים מניע לחיים הנלחמים, ומאומת בלבו שהחיים האלה הם שזורים וטווים בחולדות חיי כל האומה, כי כל דור דור וסבלותיו, דור דור ומקורותיו, דור דור ומכאוביו, יפעלו הרבה לפנות מקום לשלימות האומית, להגיע לעת קץ. הידיעות האלה מסוגלות ונולחות, להקל ממנו מעט משא מכאוביו, אבל סוף סוף אין לנחד, כי הוא מסירת נפש תמיד בעד הדת:

ה) באופן שכל הזמנים שנראים לעינים כשליים ושקטים, יען כי שריפות והריגות אינם שכיחים ומלאים, גם הזמנים ההם הם מלאים פלעים וחבורות, ובהם יש להיהודי למסור נפשו תמיד, בכל עת ובכל רגע בלא הרף על קדושה ה', וע"כ נחוץ עוד יותר להחזיק במעוזו של הלמוד ממסירת נפש. וכמו הלוחם יש לו מתחלה לשווח כל הסבלות והתלאות המשותרות לפניו בכל עת המלחמה, כי אם לא יחשבס מראש ולא יכין את עלמו אליהן תמענה רגליו כשתגיענה אליו פתאום, ע"כ בהכרח לו ללייך מראש ולהתעמד עליהן ואז ישאן ויסבלן ברוח שקט ולא יסוג אחור. כן הוא גם בענין מס"י הזה שמי שלא יחשב מראש ע"ז, ולא ילין בעומקה של הלכה זו, ויהשוז כי באתה השעה משקפה לפניו, ומזמנה לו כל טוב, אז כשיוכה לדעת טעותו ושגותו ירתע לחורויו, ויכול היות כי יכשל וירבץ תחת משאו, וע"כ יש להשריש בלבו את הידיעה האחת שידע מראש מה הדת דורש ממנו, ויכין את עלמו לזה ואז ישא ויסבול בלב שקט עד שיגיע למחוז חפלו:

ו) רייז צוה לחז"ל מאמר אחד נפלא מכל נפלא ונעלם מכל נעלם, ובכ"ז אחרי ההתבוננות יש לראות שהשאירו לנו מקום להתבונן עליו, ולראות שחוכנו הוא הרעיון הזה של מס"י התמידית, דהנה במדרש הגעלם פ' בראשית [הוצא צם] ילקוט חלעזר] אחת שאל ר' דוסתאי את ר"א העמידני על זה הפסוק, עולת תמיד העשוי' בהר סיני, א"ל חייך בני דבור אמרת לי, שעדיין אינך יכול לעמוד עליו, ולא שאלני אדם ע"ז, וזולת עקיבא תלמידי, ועדיין השרשים בידי, שמע ר"ע ואמר כיון שהנצו הפרחים אבלתי השרשים, א"ל עקיבא עקיבא מוכן אתה לריח נידוח לה'. בצור הדבר כי באתר המלים האלה עולת תמיד העשוי' נוחות ועלוטת להכיל גם הכוונה האחת: שקרבי העולות מתקדסים בחמידות, ע"כ ראה לעמוד ע"ז בצויה אופן יתכן זאת, אחרי שבזמן שביהמ"ק חרב אין עוד לא קרבנות בכלל ולא עולה בפרט, וכאלו הראה לו שחשב מעלמו, שסגור צוה כוונה שני' היינו שהמלים האלה יורונו לדעת, שיש ענין צוה שנחשב כמו הקרבת עולה, והענין ההוא לא יתבטל לעולם, גם צעת שהקרבת העולה בעלם תחבטל [בזמן חורבן ביהמ"ק], ולזאת ראה ר"ד שר"א יסבירו זאת ויעמידו על הכוונה המסוגרת צוה, ועל איזה ענין כיון הקרא שיחנהג לעולם, מה הוא הענין שהוא מכין ממש לעומת הקרבת העולה, ושעליו נאמר שהכחז מרמז שהוא לא

לא יחצטל. וזלמנט שזזה כיון ר"ד חת האמת, כי ענין של מסירת נפש שהוא הקרבת והעלאת הנפש כליל על מזבח אהבת ה', הוא מכוון ממש נגד הקרבת העולה [ובאשרי במק"א באורך, שהקרבות בכלל היו מכוונים נגד מסי"ג (וע' בספרי ח"א ח"א פ"ו אות ג' והערות לפ' זה בח"צ הערה ג')], וביחוד הלטיין מהם קרבן עולה באשר שהוא כולו כליל לה', ע"כ הוא יותר מכווין ומתערך בערך מסי"ג, ושעל כן אינו רחוק לומר שהכתוב מרמז בזה, את הרמז הנעלה הזה, שכלל עת לא תחצטל מטרת הקרבת העולה, היינו ענין מסי"ג לא יחצטל לעולם. ואחרי שהענין הזה של מסי"ג התמידית הוא ענין אמתית בפני עצמו, ע"כ אינו רחוק כ"כ הדבר להרחות כוונת ענין זה בהמליט האלה שמסוגלות מאד לזה הן מלך עלמון [שהמליט מוכשרות לקבל הכוונה הזאת], והן מלך מקומן [כי בעת שהכתוב מדבר מקרבן עולה נאם ויאה מאד להסביר שם ענין של מסי"ג, שהוא מכוון אליו ומקומו נאם לו]. ור' דוסחאי שהתעורר לשאלו מר"א פהרון המליט האלה, יכול להיות שהבין גם זה מעצמו, שהכוונה היחיד נאומה להסביר בקרא זה היא כוונת מסי"ג. ואולם שאלתו היחה בזה שיסביר לו את הענין הסתום הזה באופן שישיג ויבין את הכח הנפלא הזה, כי אחרי שצאה ע"ז הצטחה מרומות, שהכח הזה לא יושבת ויופסק לעולם, וישמש בתמידות, ולזאת רצה לעמוד על אופ' של הכח הזה, לדעת באיזה אופן פועל הכח הזה על החומה לדבקה ולחבקה לצורחה באופן נעלה כזה, עד שבלב שקט ובנפש שלוו, נושאות וסובלת כל מכאובי' ומנוקותי', ובכל עת ורגע היא מוסרת חיי' ונפשה, כבודה ואשרה, בעד אהבת ה' ודתו :

ובאמת הכח הזה הוא כח נעלה ונפלא, והוא אחד מהכחות הנעלמים המסתתרים בחציון עוזו של היהודי, אשר נובלי משים פועלים הם עליו, וכמו שיש כחות הגופניים שפועלים פעולתם על האדם, גם בעת שהוא בעצמו אינו יודע מהם מחומה, ואינו מוצין כלל דרכם והליכותם וסדר פעולתם, ובכ"ז הם עושים את שלהם, ועובדים את עבודתם בלא הרף. כ"כ יש כחות הנפשיים שפועלים על האדם בלא הרגש ובלא ידיעה פנימית, וביחוד מלטיין בזה הכח הנשגב הזה של מסי"ג, שהוא פועל פעולתו על היהודי בלא הפסק. ואחרי כי הוא כלל גדול שכל דבר שיש במציאות יש בשכל וגם בהמלאכותיים המציאותיים המצויים מאד נוהג הכלל הזה, וכמו אם יש חייה מכונה נפלאה שגרהה שנסודה ונעשית בחכמה נפלאה ונשגבה, ושרוב אנשים לא ירבו עון בנפשם לנסות כחם, לעמוד על הכוונת ולהתבונן עלי', כי יודעים הם שבמכונה נפלאה ומצויינת זאת סגורות ומסוגרות שערי הבינה, בכ"ז באמת יש לדעת, שגם במכונה זאת יש מקום בראש להשיגה, כי אחרי שיגנה במציאות מוצן שהיתה בשכל הממילא והאומן להמליאה, וממילא יש מקום ג"כ להשיג אופן עשייתה ופעולתה אחרי שידע רק מראש את יסודי המדעים הדרושים להשגתה [וע' שער ב' פ"א. אות א'], וכ"כ בכל ענין וענין שאנו רואים שיש במציאות, יש לדעת כי אין להתייחס מהשגת הענין הזה, אם כי הענין הזה קשור עם ידיעות רמות ונשגבות שבהררי קודש יסודתם. וע"כ גם הכח הנעלה של מסי"ג שכולס רואים ויודעים שיגנו במציאות, מוצן שיש בשכל, ורק שגור לר"ד בינה יחידה, וידיעות רמות ונשגבות ידיעות רוחניות. וע"כ ר' דוסחאי שהרגיש בנפשו שראוי הוא לעמוד במקום הידיעות האלה הרהיב עוז בנפשו לשפוך לקון לבבו לפני ר"א, ולבקשו שיאיר עיניו בהשגת הידיעה הרוממה הזאת. ואולם ר"א השיב לו בני מקרא אמרת לי שעדיין אינך יכול לעמוד עליו, כי ראה שעוד לא הגיע למדרגה זו שיהי ראוי למסור לו ידיעות רמות ונעלות כאלה. ולא שאלני אדם על זה, כי עוד לא נסה שום אדם לבקש ממני לגלות

לו את הלוט הלוט ולהסיר המסכה הנסוכה על הענין הסהום וחסום הזה . זולת עקיבא תלמידי , רק הוא שכבר נחבשו אליו הידיעות הדרושות לזה , ומלאו כל הדרי לבבו , וע"כ הוא רק הוא נסה לגשת אל הקודש , ולבקש ממני לגלות לו העלמות הענין הזה , ועדיין השרשים בידי וצכ"ו גם עמו אינני בטוח עוד , אם עמד היטב על שרשי הדברים , ואחשוב כי השרשים העקריים מזה הענין עודם בידי לבד , כמו שהי' אללי לבדי קודם שמסרתים אליו . וע"ז השיב לו ר"ע ביון שהנצו הפרחים אבלתי השרשים , הורה לו לדעת כי באמנם כבר נשרשו השרשים האלה עמוק עמוק בלבבו , עד שהוליוו פרחים , והכוונה שהלימודים האלה הנו שורש בלבבו ובלו בקרבו ואכלס לשובע , וגם עשו פרי כי הוליוו פרחים ועלים , כי כבר פעלו עליו פעולה עזה ונמרלה , שעי"ז שידע ומצין את הכח הזה שיסודו בהתקשרות הנפש והגוף והקב"ה וישראל , עי"ז דמו אש ורוחו שלהבת ונפשו גחלים תלהט , להגיע להעת המאשרה הזאת , למסור נפשו על קדושה ה' ותורו ועי"ז אל עקיבא עקיבא מוכן אתה לריח גיחוח לה' , כי דרך שאדם רואה לילך מוליכין אותו , והבא לטהר מסייעין אותו . ואחרי שר"א ראה כי תשוקה ר"ע העלומה לדעת שרשי הענין הזה בוערת בקרבו כי קוד אש , ולא השך נפשו מכל עמל ותלחה , לבא בסוד הענין הסהום והחסום הזה , ח"כ הוא חות גלמן עד כמה שר"ע יודע להעריך ערך יקרת מעלת הענין של מסי"ג , ושיער ר"א כי בלא ספק שכל אלה פעלו עליו פעולה עזה ונמרלה עד שמשחוקק לקיים כ"ז בפועל למונן ללמד את הלאמוד הזה גם במעשה ובמליאות [וכמו שמלינו באמת שר"ע אמר כל ימי הייתי מצטער בו] , וע"כ יש לקוות כי הקב"ה ימלא רלונו ויזכה להיות לריח גיחוח לה' , למסור נפשו על קדושה ה' ותורו , לקדש ש"ש ברבים ולסול מסלה להדורות הבאים אחריו , להורס וללמוד רוס ערך ענין של אהבת ה' , ולהודיעם כי יש ביכולת היהודי למלאות ענין מסי"ג בפועל כשיגיע לזה שלא יהי' שום דבר חוצץ בינו לאהבתו את ה' ותורו , ובעת שהאהבה הקדושה הזאת דורשת להקריב את נפשו כליל על מוצה אהבת ה' , לא יתשל בזה , וברגשות מאד נעלות ימסור כלא"ל הונו וגופו ונפשו . ועי"ז מסיים ועדיין בליעת המתוק נשאר , כי מי שיאכל דבר המתוק לחכו , ירגיש המתקות גם אח"י . וכ"כ יכול גם עתה כל אחד לשער נועם וערבות מיתה קדושה וטהורה בזה , כי זכרון מיתה כזאת שידוע שהוא מה באהבת ה' , וגם ברגע האחרון מרגעי חייו שהוא רגע של יליאת הנפש , גם הרגע ההוא הי' קשור עם אהבת ה' , זכרון מיתה כזאת , לא לבד שאינה מעלבת , כי עוד מפיחה רוח עז וצורה , ומנעמת לו את המות , ותעיר בקרבו רגשי שמחה וחדוה :

ז) וזהו גם משאל"ז בסוף מנחות לעולם זאת על ישראל אמר ר"ג אמר רב זה מזבח בניו ומיבאל שר הגדול עומד ומקריב עליהן נשמתן של צדיקים , כי עמדו בזה ג"כ על המלה שר הגדול עומד ומקריב עליהן נשמתן של צדיקים , כי עמדו בזה ג"כ על המלה של לעולם שחורה של יופסק ענין הקרבת הקרבנות , ועי"ז דהמוצה בניו לעולם ומקריבים עליהם נשמתן של צדיקים , כי בכלל למודים בני ישראל להקריב את כבודם , נפשם , ורוחם , על מוצה אהבת ה' , כי הם יודעים למסור את נפשם בעד קדושת ה' , ואחרי שמי"ג הוא המכוון והנמורה של הקרבת הקרבנות וכל"ל , ע"כ יומלך עי"ז כאלו מוצה בניו והצדיקים מקריבים עליהם נשמתן , כי בני ישראל שהם עם הרוח עם ה' אלהי אמת , בזה שבכל העתים נשאו וסבלו הרבה בעד יהדותם ובעד שם ישראל הנקרא עליהם , הראו בזה גדול רוחם ולדקתם , עד שכלא"ל שעומד בקשר האומה ושם ישראל נקרא עליהן , שאין ספק שיסבול מן השם הזה אם מעט ואם הרבה , וצכ"ו יקר

יקר בעיניו שם זה, ובעד כל הון לא יאבה להחבדל מעמו ולהתפרק מהם, ורק להכלל בכלל עם ישראל, זאת לבד נותנת מקום לחשבון ציון לדיקים גמורים ע"ד שאה"כ [ישעי' ס' כ"ח] ועמד בולם צדיקים. בזה שהם מתחזקים בשם עם ישראל, ואינם מותנים לבד להבדל מהם כבדי שיגיעו למעלתם ומדרגתם בחיזה טובה גופניות, הלא הם מראים לדעת שהם לדיקים גמורים לעולם יירשו ארץ, כמו שכל הבנים יורשים נחלת אביהם, כן כל אלה שנשאר עליהם שם ישראל יירשו ארץ צעת הקץ, כי הלא נצר מטעי, כח"א שנשא וסבל כל המכאובים ולא פרק עול מלכות שמים ממנו, הראה בזה לדעת כי הוא נצר מטע ה', עד כי כאו"ח העיד שהוא מעשה ידי כי ה' בראו יצרו, חף עשוק, שהתכלית הי' להתפאר, לפאר ולרומם בזה שם כבוד ה'. וא"כ כל אלה שלא מעלו בשליחותם, והשתדלו ללכת בדרכם דרך היהדות, וגם צעה שקולים סבוכים הי' על דרכם ושרטו בצפרם שרטה עד זב דם, גם אז לא פגרו מלכת. כל אלה הם לדיקים וגמורים לקרבנות שעולים כליל על מזבח אהבת ה', וקרבתות כאלה הלא לא נפסקו ונקרבים לעולם, גם בזמן החורבן. זהו תוכן הרעיון האלור בהמאמרים הנ"ל, וראוי לשום לב על הרעיון הזה, שהוא עומד ברומו של עולם היהדות:

פרק ג

(א) **הנה** חס אמנם אשר אחת דברו בהמאמרים הנ"ל, חבל שהים זו השמיעונו, כי פי שנים בהודעתם הזאת, שהודיעונו מענין מס"י החמידי [היינו שבהעת השלוח והשקטה מיסורים חומריים וגופניים גם אז יסבלו הרוח והגפש הרבה] כי כיוון בזה שתי כוונות נכדורות, ששתיכן טובות ומועילות, כי לבד שכיוון בזה להודיע לבלי יתיאשו מן הפורעניות, ורק שיהיו מוכנים ומוזמנים לזה, עוד כיוונו לגלות לנו בזה סוד אחד מסודות הצריחה, והוא כי אין לקוות על תיקון העולם והשתלמות מין האנושי, כל עוד שה' ממרוס מכון שבתו לא ייק ברכתו, ויעבור רוח טהרה על הארץ, ואז ישוכו המים הזדוניים. חבל כל ההחבולות מחכמות האנושיות, לא תועלנה לשום מהג ורסן להשתחת האדם, וההתפתחות כל עוד שאינה יולאה ממשין קדוש, כל עוד שאינה מוחלמת עם האמונה הטהורה והקדושה, לא תועיל מאומה למחלת מין האנושי. לשוא יקדמו בשמחה אח פני ההתפתחות המלאכותית, ישירו לה שירי הפארת ויגידו תהלתה בקהל עם. לשוא יתארו תולדות פעולותי', להראות עד כמה שהגליחה את האנושיות. לשוא יעמלו להראות כי צעון ידה ונצורת ימינה, הרימה את האדם ממלבו, והשפיעה עליו שפע מרות טובות ומאשרות, והשרישה בקרב שרשי הישר והלדק. לשוא יראו להעמיד את הדורות הקדומים לעומת הדורות האלה ולהעריכם מערכה לקראת מערכה, להעריך פעולותיהם אלה לעומת אלה, לנען להראות כי הדורות האלה ששמו להם החכמה לקו וההתפתחות למשקלות שפרו מעשיהם, ושוד ושבר לא ישמע עוד בגבולם, כי לרגלי אור החכמה וההתפתחות, נפקחו עיניהם לראות ולהבין את מעלת האדם באשר הוא אדם יח' מלחיה אמונה שיהי'. כי ככל הדברים האלה רואים רק צרחי' שטחיות וחילוניות, חבל כל אלה שעניניהם צריחות וצהירות, יראו את הדברים כמו שהם, יראו כי שנחת הדת ואיבת האמונה לא חבל עוד מן הארץ, עוד לב האדם לאדם מלא שנאה וקנאה ותחבות, וכל מעייניו רק להשתרר על זולתו ולדכאו תחת רגליו. עוד המשפט כל דאלים גבר שורר בעלם עוון. ואולם כל חולאותיו של ההתפתחות המלאכותית הוא רק לשום מסוה על פני ההשתחות האלה לשנות

אח לורוהיין הקדמות, להסיר מעליהן לורחן המוחשית, ואם כי אין דבר נסתר מעד עיני השכל, וכל עמוס לא יעמוהו, ומצעד המסוה יהדרו קרני אור השכל, אמנם בזה כהסירו מעליהן לורח המוחשית, עלה צידם למות עיני אשים, כי רבים הם אשר יעמדו רק החת ממשלת המושים, ורחוקים הם מפעולת השכל, וכל אלה לא יחשו עתה שום דבר רע ואון:

ב) ואמנם אלה המעטים הרואים גם צעיני השכל, ורוח מצינתם חשופט על כל דבר הם רואים ויודעים כי הלצבות לא נטהרו עוד, והרגשות לא נזכרו והרעיונים לא נלטרפו כל לרכם, ועוד היום לא נשרש כלה מלבם סערה איבה ושנאת עולם, רק שלא נראה זאה לעין כי יפעול במחיותו בלא שום רחיה והסיה, עד כי כל הרואה יחשוב, כי דורשים בשלום כל אדם הנצרח רק בללם אלהים כי על פניהם ילין רוח אה רחישיה. ולמרות ההפתחות המדעית הנועדה בלעדי און, להרבות חכמה וזמיע, להעשיר אה עולם המדעים, למרות כל זה, בנוגע אל טהרת הלצ והזדככות הנפש, לא הרחיקו ללכה, וההפתחות המדעית לא פעלה על כל זה הרבה. כי לוא בלאתם השכילה ההפתחות המדעית לטהר את הלצבות, ולרפאותם ממתלת שנאת הבריות, ואיבה האנושי ומשטמה האדם אל האדם, לוא אזרה חיל וכח לתקן את כל הפגומות הגסות האלה, ולהעלות את האנושיית על גפי מרומי השלימות האמיתי, להשריש בלב האדם אהבה ורדיפת הדיקה והסוד, לוא עשהה את כל אלה א"כ מדוע זה ידל היהודי לרעה מכל שצטי הגוים, מדוע זה רחוקים מכל משפחות האדמה, מדוע זה לא יתנס ליהנות מטוב הארץ, מדוע זה ינצילום ויגדירום ויקשום בגדרי גזית ובמחיותם של ברזל, וע"כ יש להודות על האמת הזאת המרה כלענה, כי אך לשוא תתפאר ההפתחות המדעית בנחה וחילה להועיל למין האנושי. ואם אמנם שהגדילה והאדירה את החכמות והמדעים, אבל קלר קלרה ידה לוכך ולטהר את האנושיית, והחכמה וההשכלה אינן מועילות הרבה בנוגע אל המדות הטובות, ואל ארחות הישר והלדק, ומזה יש לדעה כי האנושיית לא הצח אל מטרחה, רק ע"י עזר אלהי כשהגיע העת המאושרה אשר ה' הטוב יערה רוח טהרה בעולם, להעביר את הרמות הרעות, ולכלות את הטללים הרעים, לבער ולכלות כל שנאה ואיבה, אז הגיע האנושיית למטרתה ותכליתה, אבל עד העת הלאה אין ליהודי להאמין, באילי התפתחות המדעים, כי כל אלה לא יצילו להם מרפא רב כנפיהם, וע"כ גם בהעת המאושרה של ההשכלה והמדע יש ליהודי להיות נכון להקריב כל אשר לו על מזבח הדת, ולמסור חייו ונפשו על קדושת השם:

ג) סוף דבר ידיעה של מסי"ג היא רבת הערך, ולבד שיש לדעה הענין הזה בכללו, כי ראוי לשום לב ולדעה כל פרטי וחלקי, הולדותי וחולאותי. כי אם אמנם אשר בכלל היא רק ידיעה אחת לדעה מעלה מסי"ג, ושהיא היא נשמת וחי הדת הישראלי, אמנם ידיעה הכללית הזאת, יש לפרטה ולחלקה לשלשה חלקים ראשים. א) עצם מסי"ג, לדעה ערך מעלה מסי"ג. ב) ידיעות ולסודים של מסי"ג. כי יש כמה ידיעות ולמודים הדורשים לענין מסי"ג, ומובן מאליו, כי בערך מעלה עלם מסי"ג כן הם גם ערך הלמודים הגורמים ומסבבים להצילו לזה. מסי"ג התמיד, לדעה כי גם בעת השלוח והשקטה יש ענין בהי' מסי"ג וכמשנת"ל. ולכל החלקים האלה, יש גם תולדות ותולאות רבות, ואולם פה ראינו לדבר רק מתולדות ותולאות החלק של מסי"ג התמיד שהוא הוא הענין שאנו עומדים בו עתה, והוא הוא כולל הפרק היותר גדול בספר החיים של בני ישראל. וגם מזה נדבר רק מהחובות הכלליות שיואלוה מידעת המסי"ג התמיד,

וינאָרס בקָרָה. ח) ההכנה וההזמנה, כי כאשר ידע מראש שהטל עליו לחיות חיים שיש בהם מסי"ג תמיד, יראה להתכשר לזה. ז) תקות הגאולה, כל איש שלא השא חזונו ה' מחכמה, יודע ומצין, כי העולם כליונו שהוא עתה, והאדם בתמונתו הנוכחית לא הוליו עוד את מטרחתו ולא הגיעו עוד לתכליתם, כי לא לתהו ברא הקב"ה את העולם, ולא לתנחם הרים את מעלה האדם, ונתנו עליון על כל רצונו רצבות הגבולות, ואין כל ספק, כי סוף סוף יגיעו לשלימותם ותכליתם, ואחרי כי ההתפתחות האנושי לא הביאם ולא העלתם עוד על מדרגתם הראויה להם, א"כ יראה לעיניו קץ הגאולה, ושהו יבא ע"י המורה והאמונה. ג) שמירת רגשי הבודד, כי הלחיות והדחוקות עלולות להשפיל את נפש הנלחמים והגרדפים, ולכלות רוחם ולהשכיח את מעלתם, לאבד את עצמותם ולבטל את ישותם, עד שבטובג למעמדם המוסרי ירדו מטה מיום ליום. וכאשר מודעת בהחלטה, כי עמים רבים כצירי המעלה ורבי השלימות, כאשר רק עברה עליהם הכוונת להגלות ממקומם והתענו תחת ידי מעניהם, והבדילום לרעה מכל אורחי וגרי המדינה, אז ירדו מיום ליום ממדרגת שלימותם עד כי נשאלו בשפל המדרגה וכבהמות נדמו. כי חמנם כן הידיעה משויו הפש וממעלתה, היא ידיעה רבת הערך, ואם פור', הרבה בניס מאושרים ילאו מחללי', כי כמה מדות טובות ומאושרות תולדה רק על צרכי הידיעה הזאת, והסבלות הגורמת להכחיד מהסובלים את הידיעה הזאת עד שמעט מעט יחשבו, כי לכך נולדו ולא ירגישו עוד, אחרי שיחשבו שאינם שום יותר, וההרגל שכחו רב יפעול עליהם שבמרות הזמן יגיעו למדרגה נמוכה כזאת שזכיותיהם המלומלמות תעלינה בד צבד עם מעלותיהם והלך רוחם. ואם איפא כן בני ישראל שסבלותם במשך הזמן הרב הזה עליה על כל הסבלות שבעולם, הלא היו עלולים להשפל מאד ולרדת במצבם המוסרי עד דיוטא התחכונה, וצראותיו כי עוד היום ראוי הוא העם הרוחני הזה להיות דוגמא ח' מהגריבות והרחמים, כי הוא הוא סמל דמות הלקה והיושר עם כל המדות הטובות שנתנו חכמים, כי רגשותיהם חיים בקרבם ורוח חמין להם עוד היום, צראותיו כל זאת, יש לדעת כי ידיעה ערכם ומעלתם בכל, הביחיתם לכל זה, כי הידיעה הזאת השתמרה בלבם בכל עת, והיא שמה משמר על כל רגשותיהם הנעלות לבלי ידה מהם נדה, וע"י זה הגיעו למה שהגיעו. והידיעה הזאת ממסורה נפש התמידית היא המבצר החזק שבו שמורים ונלורים כל אלה, כי בהידיעה הזאת כרוכים וקשולים כל אלה, כי מזה שידעו שבהסבלות הזאת יש צח' מסי"ג, יוכחו לדעת, כי הצלת זכיותיהם הם הם תולדות חיבת ושנאת הדת, וצ"ז ישאו כל זה בדומי', כאשר נוטל עליהם להקריב נפשם ורוחם על מזבח אהבה ה' :

פרק ד

א) **הנה** בערך שח"ל הוקירו את הכח של מסי"ג, כי חזו בו חזות הכל, וחשבו להכה אתה לאבד שנסמת הדת תלוי' בו, ושהוא הוא חיי האמונה והתורה, בערך זה, הוקירו והחשיבו את מעשה העקידה, כי חז"ל, בקבלתם הקדושה ובעיניהם הבהירות, ידעו וראו כי העקידה היתה סמל דמות מסי"ג, וכל עקר ביחית ויליחתה היתה להורות ולהשריש בלבות בני דורו ובכל הדורות הבאים אחריו את הכח של מסי"ג, שהוא הוא כל קיומה של האמונה והדת, כי יסוד מסי"ג נוסד על אהבת ה', כי האהבה הטובה הזאת יכולה להגיע למדרגה כזאת עד ששאר דברים הקשורים אל האדם בעצמותם אהבה

אהבה, לא יחשבו מאומה לעומת אהבת ה', וכמשפט כל שני דברים הגאהבים המוגדים זה לזה, ולא יתקיימו שניהם בצת אחת, ונלח האחד החזק בזמנתו ואיכותו להשני החלש ממנו, וע"כ אם האהבה היותר גדולה ואדירה תהי' רק לה' אחד, או במקום שאהבתו זאת תדרוש לנצל ולדחות את אהבתו לקיימים הזמניים, או לחיינו הנופניים, או לחיי בניו, שכל אלה גם כשהם לעולם הם ג"כ אהבים וחביבים לו עד מאד, בכ"ז בעת שיפריעוהו לאהבתו לבוראו ישליכם אחרי גיוו, כאילו אין לו חפץ בהם, ולא ישקוף עליהם כלל [עיי' בספרי שערי אורה שער א' פ"ד]. והעקידה נוסדה ג"כ על אהבת ה', כי היא היתה אנדרטת ודוגמא ממדרגת אהבת ה', והיא הראתה לדעת עד כמה שאהבה הזאת יכולה לפעול, כי על ידה הרחו שניהם האב והבן, כמה שהאהבה הטובה הזאת יכולה להגיע, כי היא הכל תכיל ותכלים יחד, וע"כ בעת שלטוונה מפי הקב"ה להעלות בנו יחידו אהבו לקרבן, לא היתה לו אהבתו לבנו יקריו זה למסך מזדלי, ועוד הזדרי בזריזות יתירה, למלאות רצון ה' להראות אהבתו העזה לבוראו ויולרו, עד שברצו אהבתו אהבת ה' אינו מרגיש כלל אהבת אב לבן, והכין ח"ע להקריבו קרבן על מזבח אהבת ה'. וגם הבן כשנודע מטרת הליכתו לא המרה את פיו, ובשמחה עלומה הלך למקום זה הנועד בעדו להעלות על מזבח ה', וח"כ גדולים מעשי העקידה מאלד מטרתם ותכליתם, עד כי כל ענייני מסירת נפש הפרטיים שהתרגשו וצאו בכל ימי חיי היהודים, יכולים להתייחס אל מעשה העקידה כפי הכלל שה' מקובל לחז"ל, כי האבות כצבו את הדרך להבנים, וע"כ יש לומר, כי רק העקידה פעלה ועשתה כל אלה, כי היא היא היתה האבן הראשי לבנין האומה, היא היא סללה מסילת מסי"י להדורות הבאים, שסלילה מסילה הזאת, היא היא גם כבישת דרך התורה והאמונה:

ב) אמנם כן, כי העקידה לא יתה למענה בהקרבת הבן, וברצון ה' נתחלפה על הקרבת האיל, אולם בכ"ז צוה שהרצון והמחשבה והלב, היו מוכנים כולם למלאות דברי ה' על הבן, ו"ל שגם צוה הו"יאה המטרה הזאת בפועל להראות ערך מעלת האהבה, והם הם פעלו את הפעולה העזה והגמולה של השרשת כח מסי"י גם על הדורות הבאים, עד כי גם עתה יש לומר כי כל מסירת נפשם של כל הדורות שהם חולדות ותולדות אהבת ה', כלם אחזיקים ודבוקים במעשה העקידה, ומשם הם נמשכים והולכים:

וכל זה חדו לנו חז"ל בהמאמר היחידותי שלהם בפדר"א [שהבאתיו לעיל בשער זה פ"א אות ד'], שכפי חליונותו נראה שמכוונים בזה לאמר שהאיל שנקרב תחת יחוק אבינו נשאר קיים לעד, ולא עוד אלא שחלקו את האיל לחלקיו ונתחו אותו לנתחיו, והראו כי כל חלק וחלק, נחם ונתח, נשאר קיים לעד, עד שבדורות הבאים השתמשו איזה אנשים בהם, כל אחד ואחד באיזה חלק ונתח. ומי לא יראה שכלל הרעיון הזה הוא רעיון זר ומפליא והמאמר הזה הוא אחד מהחדות הנפלאות החמומות וסחומות. חמום לפי דברינו ה"ל נראה כי דבר גדול דברו בזה, והגיעו לנו לבא עד חקר כוונתם, ולפתור את החדה הנפלאה הזאת, והשבינו בזה רעיון נשגב ונורא, כי ביחוד ראו להראות שפעולת העקידה היתה פעולה הכלית, כי הו"יאה מטרתה ותכליתה, להשריש אהבת ה' בדורות הבאים, במדה כזו עד שימסרו נפשם על קדושת ה' ותורתו. וכל המיני מסי"י שהוא בפועל בכל הדורות הבאים, הם הם חולדות ותולדות של פעולת העקידה, זהו חוכן הרעיון האלור בהמאמר הנפלא הזה. ואולם חז"ל בשפת היחידותית שלהם, ראו ליייר את הרעיון הזה בציוור של מאמרים זה שמלאוהו לציור נאמן, ליייר

ע"י אה הרעיון הגורח והליור בתמונתו זאה, והוא בלמה לור נעלה ונשגב, המסוגל להרהיב אה העין ולקחה אה הלב, ולה העריכו אה המחמד הג"ל בלופן שיחלים עם כוונה הליור הזה וזש"א אורתי האיל, האיל שנקרב במקום יחק, ואשר בפועל ובמעשה נכללו בו כל מעשי העקידה לא יצא ממנו דבר לבטלה. כי העקידה אה של אה יאה אל עולם המעשה בלכיונה הראשון, כי יחק לא נקרב לעולה, בל"ו המחשבה הזכה והלרופה והכוונה הטורה, הועילו ג"כ להשריש בלב כל בני ישראל, אה האהבה הטורה כנדרש. ובאשר כי העקידה בפועל ובמעשה נעשה בהאיל, ע"כ צעה שרלו לדבר על דרך המליכה אה הרוחש העז שעתה הפעולה הזאה, ולהראות גם אה האגשים השלמים שהלטינו מאד בההבחה לה', והמעשים היוהר מעידים בחיי האומה על גודל אהבה, צעה שרלו ליייר כל אלה ולהראות דכל אלה הגיעו לזה רק בחלמעות העקידה, רק פעולתה פעלה עליהם, ראו להעריך העניינים האלה לעומת דברים כאלה הנמלאים בחיל, ולהריס מעלת המליכה יותר, אמרו עוד בלשון כזה שיהי נראה, כאלו הם עשו זאה ע"י האיל, אבל כלל הכוונה הוא כוונה כללית, להעריך מעשי העקידה וחלואותיו נגד כל הפעולות המעידות על עמס האהבה לה' ולהראות כי הם מכוונים אלה לעומת אלה, ורק להאדיר זאה המליכה ראו לברר חיזה אגשים פרטים ומעשים פרטים שנלטינו בהאומה הישראלית ביחוסם לאהבה ה' ולמסי"ג, ולהעריכם נגד חלקי ונחתי האיל האה וזש"א, אפרו של איל הוא יסוד שעל גבי מזבח הפנימי, כי יסוד הקרבנות הוא עיני מסי"ג, וללא שהיתה הקוה שעי"ו יתחזקו בלימוד של מסי"ג, לא היו מקריבים שום קרבן, ולא הי' מזבח בניו לבטלה, וע"כ רק העלאת האיל ושריפתו והווייתו לאפר, שכל אלה באו תמורת הקרבה יחק, שמורים שכל איש ילייר זאה בנפשו צעה שיהי' דרוש לעלות על מזבח אהבה ה', אז מיד ימסור נפשו ויעלה על מזבח אהבה ה', וא"כ שריפת האיל ועשייתו לאפר שהכליתה היא להורות מסי"ג הכללי, הוא הוא יסוד שע"ג מזבח הפנימי, על יסוד זה נבנה המזבח להעלות עליו קרבנות לריח ניחוח לה'. גידיו של איל הם עשרה בנגד עשרה גבלים שר כנור שחי' דוד מנגן בהם, כי לב דוד הי' מלא כ"כ אהבה, עד כי לא כלכל אה האהבה בחובו ובצבנה וילאה לחוך ע"י התפעלות של שמחה, שתולאותם הן זמר וכנור, וכ"כ הי' נתלהב באש אהבה ה' עד שמרוב ידיעותיו והשתוותו באלהות לבו לא שקט, וגם צעה ששכב לנוח, גם אז לא נתפרד בפירוד גמור מהתלהבותו זאה, עד כי כנור, הכנור הזה הידיעות האלה שהולידו התפעלות עזומה בלבו, כמו הכנור שמבלי משים גורם התפעלות גדולה על השומע, עד שלא חזן רחוק הוא שהשומע ירגיש בלבו התפעלות עזומה ויטע וירקוד ויפזז, כמו שמרוב התרגשותו חיטו יכול לעמוד על רגליו. וכ"כ ידיעות נעלות מאלהות גורמות התפעלות עזומה שלבו יאה לר להכילם ובלאותות זמרה ונגן ויליא התפעלותו לחוך, והכנור הזה, הי' תלוי לו למעלה ממדתו של דוד. גם צעה ששכב הי' רעיונותיו לחוך דבוקים אליו, וכנוו שהכנור הי' מרחק למעלה ממנו במקום שנתנו, וכיון שהגיע חצות לילה באה רוח צפונית ונושבת בו, הרוח הלפון עמוק עמוק בלב כל איש מישראל, שעליו אמרו [גיטין (ל"א ע"ב) וב"ב (כ"ה ע"א)], ורוח צפונית מנשבת עם כולן, הרוח הצפונית מנשבת בלא הפסק, כי הרוח הזה הוא לפון ונגונו בלב כל איש מישראל, שאלמלא כן, לולא הרוח הזה אין העולם מתקיים אפי' שעה אחת כי הרוח הזה יעורר ויקין כל אחד מישראל לתחי', ולא יתנחו לישן שנה עולם, ומושבו הוא עמוק עמוק ומסתתר בחביון עוז לב של כאו"א, ולולא ממשלת הרוח הזה שלעולם אלה מהבטלת ונפסקה, לולא זאה לא הי' קיום לעולם היהדות, שהוא הוא העולם העקרי

העקרי בעולמי האמונות והדעות, והרוח הזה שמושל בלב כל איש מישראל שלריך לחי
גם במעמד היקלה, בגדולי האומה שהם ערים ויקינים, בהם ימשול הרוח הזה בעת
שנחה ונמנום, כי אז ירחף עליהם הרוח הזה, וישגיח שלא ישתקעו בשינה, וכן יפעל
עליהם עד כי בחלות הלילה יעוררם לשבז אל הכנור, שכבר הורגל בו עד שדמה כמו
שהכנור ינגן מאליו, כי לא נתן לו דמי, ומיד הי' עוסק בחורה [עי' ברכות (דף ג'
ע"ב) וסנהדרין (דף ע"ז ע"ח) עי"ה]. הרי שהכנור הזה מלייר ערך התלבוטו של
דהע"ה בהצבת הכנור ית"ש, וכ"ז הי' רק בחמנעית פעולת העקידה, שהרחתה עליו
פעלה והדרה, והמליצה תלייר כי ימי הכנור הי' מאליו של ח"א, אחרי כי הכנור יש
לה ימיין העשויין מגידי חיל, ע"כ נחה מאד להמליץ המליצה הזאת, כי בעת שהמליצה
תלייר את עולם החבטו והתפעלותו והתלבוטו בשם כנור, ורחתה ללייר גם את הרעיון
הזה שהאבה העלומה הזאת בזה לדהע"ה מא"ח, מפעולת העקידה, רחתה המליצה
ללייר גם את הרעיון הזה בלויי הכנור, והיינו שנותרי הכנור היו מגידיו של חיל.
ערוי של איל הוא אזור מתניו של אליהו שנאמר ויאמר אליו איש בעל שער ואזור
עור אזור במתניו, כי האזור מלייר הדבקות הגורלה והזריזות העלומה וההשתדלות
הנמדית בענייני אלהות ועדה"כ בי באשר ירבק האזור וכו', ובזמן ספק כי הכתוב הזה
שמתאר את אליהו בתואר חגורת האזור, כיון להראות דבקותו לחלקיו והדררוטו
בעניינים השמימיים, ועולם תשוקתו למלאות רלון הקב"ה, וכשרלו לומר שגם עליו
פעלה רק העקידה הפעולה הזאת, ורק מומנה בזה לו כל זה, ראו ללייר מלייר זה
שהאזור הי' מעורו של האיל ההוא, כי מומנשה ההוא בזה לו הטמיעותו הזאת. שתי
קרגיו של איל של שבמאל תקע בו הקב"ה על הר סיני שנאמר ויהי קול השופר
הולך, כי מה שזכו למ"ת הוא ג"כ רק ע"י אהבתם הנפלאה להקב"ה, וע"י כח המסי"כ
שכבר הראו סבלותם במזרים, וגלות מזרים פעלה עליהם שהכשירם לקבל התורה, כי
כבר נשרש בלבם שורש למוד של מסי"כ, ואחד ממופעלי המ"ת הי' התקיעה בשופר של
חיל [שבחה ג"כ לתכלית נגבז כמו שבארתי במק"ח], וע"כ בעת שרלו לומר כי מה
שזכו למ"ת הוא רק מוד הטמיעותם בענין מסי"כ, ושזה בזה להם ע"י העקידה, אמרו
שהשופר שתקעו בו בעת מ"ת הי' מהסקרן של חיל, כי רק בגלל מ"ת תקעו אז,
והגעתם למ"ת הוא רק ע"י מעשי העקידה. וקרן של ימין הוא גדול מן השמאל
ועתיד לתקוע בו לע"ל בקבוץ של גליות שנאמר והי' ביום ההוא יתקע בשופר
גדול, כי הגולה שהי' בעת קץ הגליות תבא ג"כ רק ע"י מסי"כ, כי לולא זה כבר
התבלעו והתבלבלו בין האמונות, ולא הי' לאבר בפני עלמו ולא חלה עוד קבוץ גליות,
וע"כ התקיעה הגדולה בשופר הגדול, שתכריז ותפרסם את הקיבוץ הגורל והגפלה מכני נדמי
ישראל מכל מקומות פזורים, שאז יראו כולם כי בכל מה שסבלו ומשאו בעד דתם ובכ"ז לא
השליכו דתם אחרי גיוסם להתבולל בין העמים שהוא הוא ענין מסירת נפש חולדות ותולדות
אהבת ה', כ"ז יחא רק ע"י מעשי העקידה, ותלייר המליצה הקדושה כאלו הקרן של האיל
ההוא התקיים אלפי שנים, והשתמר בכל הזמן הארוך ההוא שמורה מעולה ולא נחסר
ממנו מאומה עד שעליו יתקע תקיעת הקיבוץ וקול שיבת ישראל לאדמתם, כי על
ידו יכזו לתחית האומה ולקבוץ נדמי:

ג) והרעיון הזה מפעולת העקידה על מסי"כ, ומפעולת מסי"כ על קיום הדת הי'
לאבן פנה לחזיל, גם במאמרם משאלת אברהם ליחזק והערים על
מעשה העקידה ותשובותיהם השונות, כי על פי ההשקפה הזאת שהשקפו על העקידה
שראו

שראו צה אוח מסי"ג עולמית ותמידית, עפ"י ההשקפה הזאת, ליירו גם את הליוור הזה של שלחת ח"א ששאל לבנו ליתחק אס הוא רואה מה ותשובתו ותשובת הנערים הנצברים מדעת [כאשר הזאת' לעיל פרק ז' אוח ד'], כי אחרי שצדה היו קפול הענין של מסי"ג, מוזן מאליו שבה הלטיירו כל המועקות הגורלות והמנאזים הרבים שיצברו על בני ישראל, וגזר אמרו ששאל אברהם ליתחק, וח"ל, רואה אתה מה שאני רואה. אס גם אהה החדור הטב צחדרי הענין הזה, ותראה מרחוק את כל המסובבים הרמזים צהענין הזה ותבינים לאשורם, וע"ז השיב לו תשובה הגונה ומרלה, א"ל אני רואה הר גאה ומשובח וענן קשור עליו, כי בכל הסבלות והגזירות שצבאנה על העם הזה איני רואה צזה שום שפלות וסימן ריקות, רק כי נהפוך הוא שצאמת נראה מזה שהוא הר גאה ומשובח, ורק ענני שגחת הדת וערפלי חיבת האמונה ועבי משטמת החורה מחשיכים את יפעת ההר. ואולם כמו העננים המעננים את השמש, אינם מאפילים את זוהר השמש, ורק שמסתירים את השמש לבלי ליהנות מאורה, וסוף סוף יצדירו העננים, ויתפזרו העבים, ותסוף השמש לזרחה ולהאיר לארץ ולדרים עלי', כן יהי' סוף וקץ האומה הזאת, כי כל העננים האלה פעלו רק להסתירם ולחגום צחוג לר וקלר, וכמו שלא הניחו להשמש שתשלח קוי אורה, אבל להשמש צעלמה לא יגעו לרעה, וסוף סוף ימחו העננים וימחקו העבים והשמש תעמוד בעלם זהרה וטהרה להאיר מחשי ארץ. ואמנם אברהם רלה לדעת גם מחצבת הנערים מצני העמים, עד שלה א"ל רואים אתם בלום. שאל מהס אס גם הס יטיבו לראות את הכוונה הלפונה צעניי הסבלות והמועקות, א"ל אין אני רואים אלא מדבריות. כי הס אינם רואים למרחוק, ואינם חודרים צעין חודרת וצונחת, ורק למראה עין ישפטו, ע"כ צראותם את המולקות האלה שיזיקו להס והרדיפות שירדפו אותם, אז ההמון צאשר הוא המון נצער מדעת, הלמוד לשפט כל דבר עפ"י חליונותו, ע"כ בני ההמון האלה צראותם איך שהס נחונים למכים ותצבום צאמתה לנצבים ושפלים, ויחליטו כי עס ישראל הוא עס ריק ונצער, וע"ז השיב להס, שבו לכם פה עם החמור הואיל והחמור אינו רואה ואינכם רואה במותו, אחרי כי צצערו כ"כ עד שתקלר דעתכם להצין לראות הדבר כמו שהוא צאמת, ואינכם מציינים דבר לאשורו הרי הנכם רק גסי השכל ונעדרי הצנה הישרה. ואולם אני והנער גלבה עד בה נראה מה יהי' בסוף בה שאמר לי הקב"ה בה יהי' זרעך. כי הקב"ה הצטיה לו שהס יאירו ככוכבים, ואס שיהיו מפוזרים בכל קלוי תבל ככוכבים האלה, בכ"ז יאירו ויזריחו כל העולם, ויפילו דעותיהם ויסודי דתם בכל כנפות הארץ, וע"כ רואה אני כי הענין הזה של העקידה הוא התחלת קיום הצטמה, שכל עקרה ושורשה של הצטמה הזאת, היא להצטיחם שיהי' כחם לשאת ולסבול כל המועקות והתלחות שצבולם, ולבלי להתרפות ציום לרה ולעמוד כסלע חיתן צלב ימים, שרק זאת היא הצטמה שהצטיח להס שיאירו ככוכבים, כי רק ע"י סבלות החזקה יגיעו לזה שיאירו ככוכבים, ומשו"ז הראה לו מיד את המחזה של עגלה משולשת ועז משולשת כו', כי כל יסוד של המחזה הזה הוא, שהקב"ה הראה לח"א מראש, כל מה שיצברו על בני ישראל, והרגיע את לבו, כי הראה לו צמחזה הזה, כי כל גלי הצרות לא ישלרו כח לצבות את נקודת היהדות העמונה וחצוי' צחציון עוז לב כאו"א מישראל, והצוערת צקרבו קיוד אס :

ד) **ובאשר** נשים עין על מדרשי חז"ל צנוגע להתחזה הזה, אחרי עצור ההשתממות וההתפלחות הראשונות מדבריהם הגפלאים והתמוהים, אשר צמצט הראשון הס מפליחים ומתמיהים עיני הרואה, כאשר הן תצבורנה, והשקט והתרגוע יקחו עמדתן, וננסה

וננסה להתבונן עליהם במחשבות וביסוד הדעת, אז נראה שהם צעניי הם הבהירות והזכות
 הצמחונות והחודרות לב כל ענין וענין, נראה שהם צרום קדשם חדרו צפנים הממחה
 ודבריהם הקדושים הראו לנו כי חוכן הממחה הוא לגלות את רוב הסבלות שיסבלו וכח
 סבלותם של בני, כי ז"ל סס ויאמר ה' אלהים במה אדע, ר' היא בר' חנינא אמר
 לא בקורא תנר, אלא אמר לו באיזה זכות, א"ל בכפרות שאני נותן לבניך. ויאמר
 אליו. קחה לי עגלה משולשת, הראה לו ג' מיני פרים וג' מיני שעירים וג' מיני
 אלים. ג' מיני פרים פר יוד"כ ופר הבא על כל המצות ועגלה ערופה. וג' מיני
 שעירים, שעירי רגלים שעירי ר"ה ושעירה של יחיד. וג' מיני אלים, אשם וראי
 ואשם תלוי וכבשה של יחיד. ותור וגזול תור ובר יונה, ויקח לו את כל אלה, רשב"י
 אומר כל הכפרות הראה לו ועשירות האיפה לא הראה לו, ורבנן אמרי אף עשירות
 האיפה הראה לו, נאמר כאן ויקח לו את כל אלה, ונאמר להלן והבאת את
 הסנחה אשר יעשה מאלה לה'. ואת הצפור לא בתר, הראה לו הקב"ה שמבדילין
 בעולת העוף ואין מבדילין בחטאת העוף. ד"א קחה לי עגלה משולשת, זו בבל
 שהעמידה ג' מלכים נבוכדנצר ואויל מרוך ובלשצר, ועז משולשת זו מדי שהי'
 מעמידה ג' מלכים כורש ודריוש ואחשורש, ואיל משולש זו יון, ר"א ור"י, ר"א אומר,
 כל הרוחות כבשו בני יון ורוח מגרחת לא כבשו כו' ואת הצפור לא בתר ר"א ב"כ
 בשם ר' לוי אמר הראה לו הקב"ה, כל מי שהוא מעמיד פנים בגל הגל שוטפו,
 וכל מי שאינו מעמיד פנים בגל אין הגל שוטפו, וירד העיט על הפגרים א"י אסי
 נסב אברהם מבישה והוא מכיש להן, ולא היו מתבתשין, אעפ"כ וישב אותם
 אברם בתשובה, א"ר עזרי' לבישעשו בניך פגרים בלא גידין ועצמות זכותך
 עומדת להן, והנה לבד הזרות שיש בכלל המאמר, ביחוד יש להתפלל בחיזה חופן יתלכדו
 שני מיני רמזים הרמזים זה מזה מרחק רב צענין אחד. כי הרמז על קדמות והרמז
 על מלכים, הם רמזים זמ"ז ואין להם כל יחס, ואיך יכול להיות כי הענין שמסוגל לאזור
 רמז על הקדמות, יהי מסוגל כ"כ להכיל רמז על המלכים, וכל חלקי המאמר הזה הם
 כולם המוהים, כולם נפלאים. אולם הרעיון הג"ל יעמוד לנו פה במקום מפתח לפתוח את
 המגעול הגורף מדבריהם אלה, ולבא צע"ה עד חקר דבריהם. כי עפ"י הרעיון הג"ל
 קרוב לשמוע, שהז"ל הביטו ג"כ כי תכלית הממחה הוא להראות לא"ח מראש כל מה
 שיעבור על בני ישראל, וכל מה שיסבלו לרגלי שמירת דתם ואיך שלרגלי הסבלות יתחלקו
 אלה מאלה, כי צעוד שרבים מבני יעמדו כאלע איתן בלב ימים והסבלות לא תפעול
 עליהם מאלוה, אז גם אם יהיו כמה שילאו לסבול את המכאובים עד שיניחו ויוותרו מעט
 מדהם, כי הסבלות היא חולדות הטבע, וכמו שפרלופיהם של בני אדם אינם דומים זה
 לזה, כן גם טבעם שונים זמ"ז. ואולם גם אלה שהסבלות תפעול עליהם לוחר מעט
 מדהם, צ"ל לא יהי זה ויתור גמור בלב שלם ובנפש חפיה, ורק למראה עין ישימו
 סחר פנים, בכדי להקל מעליהם מכאובם, אבל בלבם ישארו נאמנים לדתם ואמונתם,
 כי זיקי וינלו"י היהדות יבערו בלבבם ולעת מנולא יתנפחו הזיקים והינלו"ים האלה, ויהיו
 לשהבת גדולה, עד כי מי כל הטרות והתלחות לא יכבוה ונהייה יסורים והמכאובים
 לא יטפיה, כי אז יתרומו צדומות מעלת הנפש ויסבלו המכאובים היותר עלומים,
 ומסרו נפשם על קדושת ה', עד כי גם אלה שלמראה עין נדמו, כי הם נדמי ישראל,
 אלה הגדמים יקדשו ש"ש צדיקים. זהו תכלית המכוון מהממחה הזו, כפי שפירשוהו, ועל
 פי זה הערינו בדבריהם הג"ל. וכמו שנבאר פחה צע"ה את בלור הממחה ופירוש
 המקראות לפי כוננת חז"ל, ולא דברי חז"ל הקדושים והטהורים:

(ה) **הנה** אחרי שהקב"ה אמר לא"ח, שיספור הכוכבים, והבטיחו ולאמר לו בה יהי זרעך. דהכונה שיתפשטו בכל העולם, ויליכו במאור תורתם ואמונתם, וכולם ילכו לאורם, אחרי זה ספר לנו הכתוב, כי והאמין בה' ויחשבה לו צדקה, כי ח"ל חשב שרק בלדקה הקב"ה יגיעו בני' לזה, כי הם לא יסו לזה. ואולם הקב"ה ראה להראות לו, כי בחמת, יגיעו צמטתיהם הישרים לזה, וכמו שכתוב חח"ו ויאמר אליו אני ה' אשר הוצאתיך מאור בשדים. מזה שנחתי לך כח וחיל ללכת מאור כסדים, אחרי שמסרת נפשך בלב שלם שם, יש לך מזה לדעת, כי כ"ו עשיתי למען לתת לך את הארץ הזאת לרשתה, שחדע כי הארץ הזאת תהי' לך ולזרעך אחריך ירושת עולם, כי להגיע לירשתה הארץ הזאת, יש להיות בקי ורגיל בצנין מסי"ב, ע"כ הראיתך זאת מראש למען חדע כי גם בניך אחריך יחזיקו בדרכך זה לקדש ש"ש ולמסור נפשם על קדושת ה', עד שמשו"ו יזכו לנחול את הארץ הזאת בחורה ירושה, כי קדושת הארץ וקדושת ישראל חד הוא, וע"י קדושתם ומסירת נפשם ירשו את הארץ. ואחרי שח"ל ראה לדעת צביון, אם כה הגדל מסירת נפשם עד שצדין ובמשפט ינחלו את הארץ הקדושה, ע"כ שאל ולאמר במה אדע כי אירשנה, כל עוד שחשב שהקב"ה יכנס עמוסה לפניו משוה"ד, ובלדקתו יספיע עליהם טובו, לא חבה כלל לדעת מראש פריטו וטעמו הדברים כי הלא לדקת ה' כהררי אל. אבל אחרי שאמר לו, שצפרי שחרם ירשו את הארץ, שרמוז בזה כח סבלותם שהם ישאו ויסבלו עד שיכריעו את הנלחון הדתי ללדס, לזאת ראה שיגלה לו מראש בכלל ענייני הסבלות ופעולתם, וע"ז ליהוה הקב"ה ולאמר לו קחה לי עגלה משלשת יעז משלשת ואיל משלש ותור וגוזל. הראה לו שיש שני מיני צע"ח. ה) כבדי התנועה. הם הצע"ח ההולכים על רגליהם כי הם יתנועעו ממוקומם בכבדות, ומה גם השמנים והצריחים מאד כמו הנולדים שלישי לבטן, שהם המוצחרים והשמנים [ע' שבת (י"א ע"ה)] עירובין (ס"ג ע"ה) פסחים (ס"ה ע"ב) סנהדרין (ס"ה ע"ה). [שמהוך שומנס הם מתנועעים בכבדות מאד. ב) קלי התנועה, והם העופות המעופפים בכנפיהם, שברגע אחד יתנועעו ויעופו ממוקומם. ויקח לו את כל אלה ויבחר אתם בתוך, ויתן איש בתרו לקראת רעהו, ואת הצפור לא בטר. הראה לו שאלה הצע"ח מוכדי התנועה, הם עלולים להפסד ולאבדון יותר מקלי התנועה, כי צעה שיארצו עליהם לידים ללדס למען יהיו לברות למו, אז כל אלה שמתנועעים בכבדות, בצבת כובד תנועתם, לא ינלטו מהם, ועד שיתנועעו ממוקומם לברות, יפלו בידם, והם ינחמום וינחמום. אבל קלי התנועה, שברגע אחד יעופו, כח עפיתם יגין עליהם לבלי לפול שדוד בידים, ועד שהליידים ילדוס, יעופו ממוקומם, וישאלו חיים וצריחים :

(ו) **ותכלית** החזיון ה', לרמוז שגם בהאומה הישראלית נמלאו שני חלה, כי יש צהם כבדי התנועה וגם קלי התנועה, ותהייה עתים כאלה שכבדי התנועה בצבת כבדות תנועתם ושחתו ויופסדו, ורק שההסתחה לה תהי' השחתה נלחית וההפסד לא יהי' הפסד עולמית, וישובו עוד לתחי'. כי אם אומנס אשר לרות רבות ותלאות גדולות תעצורנה על בני ישראל לרגלי שמירת דתם והחזקת אמונתם, והיהודי יתרגל לשאת ולסבול כל הצרות והתלאות, וכל עקף ומרעין ביטין, בכ"ו ראה הקב"ה היהודי לאברהם אבינו מראש מאסון אחד שהוא קשה מכולם, והוא מסוכן מאד להדת, וגם הוא יפוק על פתחם לרגלי שמירת דתם, ויתרגש ויבא לפרקים עליהם, והוא מסוכן הנירוש שגם לשמע שם גירוש תסמר שערות איש ויאלחמו שער, כי אז הוטל עליהם אחת משתי חלה, או להשליך מעליהם תורת ה' ומסירת אבות או לעזוב הארץ וחיו

ואיזו ארץ? ארץ מולדתם, הארץ אשר בה נולדו ונתגדלו ובה קבורים כל זכרונותיהם היקרים, כל מחמדיהם וסגולותיהם, בה מלאו מנוח אבותיהם ואבות אבותיהם. ומארץ הזאת שלשמה ולזכרה תאחז נפש, מארץ הזאת, הוטל עליהם להעתיק ולהקריש ולעזבה בעת קרבה וללכת, ללכת! ואנה? השאלה האיומה והגוראה הזאת, אשר מבלי משים ומבלי חשבון תתעורר בלבם להגדיל המכאובים ולהרבות הפגעים להסויף עליהם ואש על מדורת לבבם, כי השאלה אנה נלך? רבת אונים היא, להפיל אימה ופחד עליהם, ולהשיבם אחור, כי יודעים הם שהדרך ירט לנגדם, יודעים הם, כי הדרך הזה מסוכן מאד לפניהם, יודעים הם, שעל כל שעל יפגשו אבני נגף ואורי מכשול, יודעים הם, שרבות יש להם עוד לישא ולסבול, עד שיבאום למקום מנוחתם, כי אם הארץ הזאת שבחריצות ידיהם וכשרון מעשיהם העשירה עושר רב, אם היא התקוממה נגדם והקיאתה, מה יש להם לקוות חסד מאנשים זרים ומארץ חדשה? אם מכירה יגרשום, מני זה יקבלם? ומני זה הוא שיפתח ארצו לפניהם? ומני יודע עד כמה שיארכו ימי נדודם במדברות ובארץ הלחוצות? ולמלאות סאת האותם, יראו אז בעיניהם איך שכל קניינם ורכושם, שבמעל רב, ובזיעת אף, רכשו להם ושמורשה הם להם עוד מאבותיהם, איך שכל אלה יהיו לאפס ואין, כי בדרך מסוכנת כזאת לא יעמיסו עליהם משא כזה לעיפה, בעת שעליהם לשאת עוליהם וילדיהם ולרכייהם ההכרחיים. ולמוכרם במחיר, ג"כ אין כל תקווה, גם בחיי שווים. כי בעת כזאת, שהמוכרים רבו על הקונים והמוכרים אנוסים הם לעצבם שם, מני זה יואל לתה להם כסף, בעת שיודעים כי בלא כסף ובלא מחיר ג"כ ישאירו הכל בידם, ומני יוכל לשער גדול המכאוב, מזה שרואים כי כל מחמדיהם וסגולותיהם יאלצו לעזוב לאויבם בנפש, לרודפיהם ולמגדיהם!! סוף דבר הגירוש הוא תלאה איומה וגוראה, והוא ארת הצרות, עינוי העיניים, מכאוב המכאובים, כאשר הוכחנו מזה, לדאבון לבנו, מכמה גירושין שעברו עלינו, וביחוד בגירוש ספרד בשנת רנ"ב. ואין לכתור כי כפי מהלך הטבעי והסקפת השכל, היו כמה דברים ועניינים שהכבידו עליהם אז את התנועה הזאת וכמו שקשרום לארצם, לבלי לזוז משם, ורק לקנות זכות אזרח צדקה ואמונתם:

ז) והנה אהמנו עתה שכבר עברו עלינו תקופות רבות של גירושין ונדודים וטלטולים, יודעים אהמנו מפי הגסיון, שתקופות כאלה, הציבו תמיד ליומים נאמנים, לזיין בין כבדי התנועה ובין קלי התנועה, כי אלה שלא עלרו כח לכבוש את יארם ושאוקתם לארצם ולמלדתם, וקנו זכות אזרח בקנין חליפי הדת, הם נקראים בשפת החידותית והמוסרית, כבדי התנועה, וגמשלו לבעלי חיים נמנין הזה, כי הראו שכ"כ תכבד להם התנועה, עד שלא יכבד להם לשלם מחיר גדול כזה בעד המנוחה והישיבה. ואלה שלא הביטו על כל זה, והפקירו ביתם ורכושם, ועזבו את ארצם וזרחו לנפשם, ורק ספר הספרים בידם, אלה נקראים בשפת המגליה האלהית, קלי התנועה, כי הם קלים כנשרים לעוף ממוקום למקום, וגמשלו לנפשים ועופות שבמעוף אחד ינועו ויעופו ממוקומם להגלל מאורביהם. ואולם גם אלה שהסירו מעליהם אדרת האמונה, למען קנות מנוחתם וזכות ישיבתם, גם באלה נשאר הלב על מקומו, כי רק בחומר ודברים ופסוף מלים, עשו מה שעשו, אבל בהרעיון והמוחשבה היו נחונים נחונים לאלהי אבותיהם, ובלבם היו תמימים לה' אלהי ישראל, וגשאלו יהודים נאמנים לאורחם ודתם, ולזאת כאשר קרה שנתפשו בכף שהמתווח עליהם קו של חסד, שאז נשאר להם לעשות אחת משתי אלה, או להפרד מדתם פרידה נלחת ולהכחיש צפורהסיח ובפומצי בה' אלהי ישראל, או להענות תחת ידי מעניהם, ולמות מות אכזרי על קדוש ה', אז בחרו תמיד בהאופן

בהאופן האחרון, וכל העיוניים הגוראים ומלרי שאלו, לא העבירו מדתם, וקדשו תמיד ש"ש צרבים, כי אז חספו כל כחות אמונתם המפורזים וזיקי היהדות הנפולים, שגם מתחילה לא מתו לשחת, ורק שהיו מפורזים אלה ואלה, ורוח תרדמה ה' נסוך עליהם, ואמנם עתה צעת שכבר נתגלה עונם זה, והחלו לנסותם בנסאות ובנסיונות, אז התעוררו מתרדמתם והכחות המפורזים נתאחדו, וה' לכח אחד אדיר וחזק, לשאת ולסבול הכל בצורה נמרצה, והגי'ולות התלכדו והיו למדורה גדולה וגוראה ולשלהבת-יה, ובכח אדיר וחזק, לחמו מלחמת הדת, וגשאו וסבלו כל המכחזבים הגוראים, וקדשו ש"ש צרבים ובשמה עלומה קבלו עליהם דינם הגורא, ובקול חוצב להבות אש, לווחו ולרחו שבע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. המלים שהיו שגורות על שפתותיהם בקץ רגעי חייהם, ובסוף התפרדו, מעולם העובר:

(ח) **עתה** נתפלה ונשתומם לראות, איך כי כל זה הראהו הקב"ה לא"ל במחזה זה, כי הראהו שצעת הגזירה רעה של הגירוש, שהייתה שתי כחות שונות, שהן מתייחסות לשני מיני הבע"ח של כבדי התנועה וקלי התנועה, כי כח אחת תהי' שלא תהיין כח לקדם ש"ש צרבים מיד, ובני הכח הזאת הם כבע"ח כבדי התנועה, וכמו כבע"ח כבדי התנועה הכבדות היא סבה שיפלו בידי ארביהם ולודיהם, כן גם הם בסבת כבדותם יפלו בידי אויביהם עד שינתחו ג"כ, כי החלישות והרפיין לעמוד בנסיון הגירוש והעלטול כפי המבוקש האמיתי של היהדות, נקרא ניתוח, כי בזה מראים שאינם בשלימותם. ואמנם כפי הסגולה הנלחית של היהדות יש לדעת, שהמנותחים האלה התנתחו רק בתוך, כי לא התפרקו לאברים אברים, עד שלא יתחברו עוד, כי גם בעודם מנותחים אז ג"כ איש בתרו לקראת רעהו. כי בסתר יתחברו ויטו שכם אחד לעבוד את ה' במחילות ובנקיקי הסלעים, מקום אשר עיין שוגאם לא תשרונו, וסם ישפכו לפני ה' אלהי ישראל קוץ לחשם, וירצו תפילה ותחנונים על עונם זה, כי שבחמת לא במרד ובמעל עשו זאת, וישפכו דמעות כמים, כי ברוחם ובלבם הם יהודים כמו שהיו. וכת אחת תהי' שבני, יהיו קלי התנועה, שגות יהי' להם לעוף ממקומם כרגע אל כל אשר יהי' רוח היהדות ללכת, לבלי לכפור חלילה בה', גם באומר ודברים, והם משולים להעוף הזה שקלות תנועתו ועפיתו תעמודנה לו, להגן עליו, להמלט מרודפיו ואורזיו ולהשאר בחיים, כן גם ישארו בחוס אמונתם ובשלימות יהדותם, ולא ימעלו מעל בה' ובחורתו אפי' למראה עינים, וכהלצ כן הפה כולם יהיו קדושים לה' ולחורתו. ולאחמת בני הכח הזאת, הראה לו אשר ואת הצפר לא בתר, כי הלפר בגלל מהירת תנועתה נשאלה ח"י וקיימה ומלי האויבים לא הגיעו עדי'. וירד העיש על הפגרים, כמו העיש שמריח מרחוק ריח פגור, וירד עליו לבלעו בקרביו. כן יהי' משפט המנותחים למראות העין שחביע עת שהם יכידו חכפם עליהם לבלעם בקרבם, ולשרש מהוכס שורש וענף יהדותם ואז וישב אתם אברים. כי צעת ההיא שיחגלו מלפניהם, ויכופס לכפור לעיני השמש בה' ובחורתו להחודות על חמאם זה, אז יראו כי לא יכלו להם, וכל עינוי אכזרותיהם לא יפעלו עליהם מאומה, כי אז יתנפחו הויקים האחדים שהיו טמונים עמוק עמוק בלבבם, והיו לאור גדול, כי שרשי היהדות שא"ל השריש באלאחי אחריו, נשתרשו עמוק עמוק ויקלר כח העיש לעקרו, והמליכה האלהית תלייר כמו שא"ל יגרש את העיש הזה, לבלי לחת לו מקום לעשות מעשהו. והראה הקב"ה כ"ז לא"ל, שידע מראש, כי גם אלה שלשעה קלה הסירו מעליהם אדרת האמונה, עד שנדמו לפגרים מתיס, כי גראה שכבר מת בהם כל רגש דתי, וככה בהם כל זיק אמונה, גם אלה צעת שהעיש ירד אליהם לבלעם ולהתילם

נאד שער ד דמעות לח

והפילם למשואות נלח, אז יעמדו צנסינס, כי וישב אתם אברם, כי הוא צרוח
 אמונתו הכביר ינצבו מהם ולא ייחוו לבלעס חיים. זו היא הכלית החזיון:

ט) וחז"ל בעלי המדרש הבינו ג"כ, את מטרת המחזה על דרך זה, וכפי דרכם
 בקודש בנו ע"ז מוסדות דרשה, כי אחרי שקרבנות מרמוזים ג"כ על
 מסי"ג, ע"כ דרשו כאלו הראה לו בזה את הקרבנות, היינו את תכלית המכוון מקרבנות,
 וחז"ל בארו יתר את תכלית המכוון מהמחזה הזה, ואמרו שרמזו לו בזה נגד המלכיות,
 שהכונה בזה הוא נגד כל הגליות והסבלות והתלאות המתרגשות לבא עליהם, ושכ"ז ימסרו
 נפשם וינצלו כל אלה בדומי', לבלי לוותר מאמונתם ודחם, והמלכים היותר אדירים שנחנו
 חתימה על כל החיים, ושללחה בידם להתעטר בור תפארת נאמן בכל מלממותיהם,
 ושכבשו תחת ידם ממשלות ומדינות, בכ"ז בענין אמונת ישראל ודחם יאבדו דרך הנאמן,
 וכל התבולותיהם והשתדלותיהם להכניע אמונת ישראל לא יועילו להם, וידיהם כל תעשייה
 תושי'. וש"א, כל הרוחות בבשו בני יון ורוח מזרחית לא בבשו. כל הרוחות
 שבעולם נכבשו לפניהם והם שפכו עליהם ממשלחם, ואולם רוח אחד יש אשר שם רפתה
 רוח נאונם, הרוח הזה לא נכבש, ולא יכבשוהו לעולם, והוא רוח מזרחית, רוח זריחה
 שמש אמונת ישראל, הרוח הזה יהי פתוח תמיד לפני בני ישראל, ועוד יוסיפו אומץ
 לעשות כה וחיל להגדיל ולהאדיר את רוח האמונה ולהפילו צין כל יושבי תבל וכוכי ארץ,
 ועוד לא נוטר האדם, שישיג ברוח אמונת ישראל לכלל את הרוח הזה, כי רוח ה' נשבה
 צו. ומה רמז ונשבו דבריהם על הקרא ואת הצפור לא בתר שדרשו וז"ל, הראה לו
 הקב"ה כל מי שהוא מעמיד פנים בגל הגל שוטפו, וכל מי שאין מעמיד פנים
 בגל אין הגל שוטפו, כי כפי המכוון הכללי במחזה הזה, מלייר הענין הזה של שלילת
 הצחירה בהפטר להורות, כי מי שלמוד להיות קל כנשר לעוף במהרה ממוקומו,
 ולהתייחס מכל מחמדי הגשמיים, ולכוף ראשו כאגמוון לקבל עליו דין הגלות באהבה לבלי
 לעמוד נגדו, ולבלי לחפש תבולות, איך להשאר על מקומו, רק אלה ישאלו תמיד תמימים
 דחם ושלמים באמונתם, וגלי הגזירות והמועקות לא ישטפום, ע"כ הביאו חז"ל על
 הקרא הזה שמכיל הפרט הזה את המאמר הנמרץ הזה הראה לו הקב"ה. בשלילת צחירת
 הפטר הראה לו, ורמז לו ע"ז שדע, כי כל מי שהוא מעמיד פנים בגל הגל שוטפו.
 מי שהוא מנסה כחו ללחום נגד הגל אז יתגבר הגל עליו וישטפו מן העולם. ואולם וכל
 מי שאינו מעמיד פנים בגל, כי הוא כופף ומרכין ראשו צעת שהגלים הנוראים
 מרמיים ראשם, אז אין הגל שוטפו. כי סוף סוף הקולות יחלון והגלים יעברון, וישאר
 צחיים, והיא רעיון נשגב ועלה מאד. ומה נמרזו דבריהם על הקרא וירד העיב על
 הפגרים וישב אתם אברם נסב אברם מבישה והוא מביש להן ולא היו מתכתשין,
 כי כל התבולות הנפשיית שבעולם לא הועילו להחזירם חזר ואעפ"כ וישב אתם אברם
 בתשובה, שמזרו לראות צעותם וחזרו צחוצה. א"ר עזרי' נקט נפשי' בקצרה, ולקח כל
 הדברים חזר לראשונות, להראות שחוכן המחזה הוא, כי גם צעת שיתאלו בחוארם
 החילוני ננקרשים וכחמטים, וכאלו אין בהם שום למחזית הורה ואמונה, ויתאלו כמו
 פגרים מחים באין שום רגש מי מחיי הגשם והדם, אז יראו כולם כי זכותך עומדת להן,
 כי הרוח הזה שהפחת בהם, הוא ישיבם לתחי', ועל ידו יקילו לחיות חיי
 האמונה והדת:

סוף דבר, זהו יסוד החזיון, וזאת היא מטרתו ותכליתו, שהראה לו, שהעם הזה יוקיר תמיד קנייניו הרוחניים ורכושיו הגפשיים, וגם צעת שיטבע בים החרות, וישטף ציון גלי המכאובים והתלאות גם אז לא יאבד עלמותו, ותמיד ימלא בו כח חזק ונעלה מאד, לשמור את יהדותו ועממותו, וכך ילך דרכו בצעדי און, עד שיגיע למחוז חפלו, ובני העם הזה יאירו בשמי האמונה כוכבים מוליים, ולאורם ילכו כולם. וזש"ח ז"ל נראה מה יהי' בסוף בה שאמר לי הקב"ה בה יהי' זרעך. מכל דברינו הנ"ל מובן, דמה שהקב"ה הולילו לא"ח לחוץ והליווי על הצטפה כוכבים, וההצטפה מההדמות של בניו להם, כל אלה הן חוליות משרשרת ההצטפה האלחית הזאת, כי צוה שהצטיח לו שירשו את הארץ, שכפי שצארו היא הצטפה שיגיעו לזה במשפט, כי בהגהגתם ובנחיתת נפשם על קיום הדת, יזכו אל הארץ הקדושה הזאת, שגוררה רק למען אנשי מעלה כאלה, כי אנשים נשחתים חקיא מקרבה, ואינה סובלתם לפי רוח קדושתה הרופפת עלי'. וממילא עי"ז שהם שווים לשבת במשפט, בארץ הזאת המצורכה בשפע קדושה וטהרה שהוא רק עי"ז כשרונותיהם וכחותיהם המלויים, עי"י היתרונות האלה יזכו להיות כוכבי השמים, להאיר לארץ ולכל הדרים עלי', להאיר ככובי אור לכל אלה המושקעים באמונת הבל ובאלילים שימונו מצטתם. ליושבי משך וללמות אלה, יפתחו חלונות האמונה, להאיר לפנייהם את הדרך אשר ילכו בה. והמחזה של קחה לי עגלה, שבא מיד אח"י, הוא רק השלום ההצטפה הזאת, כי שם באו מצוורים ובלטים כל מה שיעבור עליהם, ואיך שהם ישאו זאת בגודל נפש, ובזרוע איש יכלכלו כל אלה, ויש להמחזה הזה מטרה אחת עם העקידה, עד שי"ל שהוא רק כמו מצווא ופתיחה להעקידה, שבהעקידה סגור ומקופל הענין של מסירת נפש, ועי"כ צעת שחז"ל ייירו שהגערים המגושמים בצטנות המוחין שלהם, לא הבינו ערך הענין הזה, ורק הוא הביין את המטרה הזאת, שפה הוגה האבן השתי שממנה הושחת ונוסד בנין האומה, ופה היא ראשית למיחה האומה, וההצטפה על הולאת מטרתה מטרה הארת שמי האמונה בחבל כוכבים בשמים. ועי"כ דרשו שכיון בצאמו נלכה עד כה כלאומר עתה נלך לצטת דרכינו כי עי"ז יכול מוכל שגייע למטרתנו להפיץ אור האמונה בחבל ולהאיר חשכה הלילה ככובי אור, וחז"ל במליאתם הזכה והרמה, ועי"ד ההקבלה של שווי החיבות במקום שהעניינים משחויים, אמרו עי"ז ונראה מה יהי' בסוף בה שאמר לי הקב"ה בה יהי' זרעך, כי שם מצווארת ההצטפה הזאת, ועי"י העקידה הזאת תלא ההצטפה לפעלה: (יא) בהגלות לנו כל אלה, שצטעם העקידה סגור ומקופל ענין של מסירת נפש, ושליחות המלאך וקריאתו אל תשלח ירך היא, להרחות כי גם צעת שהמוצח הוכן והבן נעקר, והמאלכת הוחדה וגם מורטה, וצעת מיואשה כזאת מן החיים, שלח ה' מלאכו לומר אל תשלח ירך כו', כי אחרי כל אלה צכ"ו ברזון ה' יהי' חי וקיים, כי ה' ראה רק לנסותו ולהרחות כמו לאלהו. בהגלות לנו כל זה, ילא לאור מתיקה ועימות דבריהם הקדושים אין דור שאין בו באברחם, שכונו צוה נגד השקפת החיים בזמן שחי ישראל עומדים בנס, שכפי ההסקפה הטבעית והמדעית נחשבים למואשים מן החיים וכלל יתהלכו, ובזמן כזה גי"כ יתגברו על כל אלה, ויהיו חיים וקיימים, כי הענין הזה של העקידה והאזהרה לבלי לגעת בו, מסוגלים מאד לרמוז על הצטפת החיים המסוכנים, שגם בזמן שמכל עברים ימרו את חייהם בעד קיום דתם, ויחשיבו עיניהם בצוריות רעות ומרות, וכמו שהארץ תתקומם נגדם לבלעם חיים, עד שכפי ראות עיני בשר יש לחשוב, כי עוד מעט ויפלו שדודים, ויחמו מן הארץ, ולא יזכר שם ישראל עוד, גם אז למרות כל ההשערות האלה, יהיו חיים וקיימים. כי אין דור שאין בו באברחם. כי בכל עת מן העתים הרעות והמסוכנות האלה,

ישמע קול גדול ממרומים אל תשלח ירך אל הנער . דע נא , חס אמנם שהנו בידך , ככ"ז הזהרתיך לבלי לנעת צו לרעה לכלותו בכליון גמור ורק אח נפשו שמור , כי נער ישראל הוא מלא כח עלומים , עיני ישראל לא כדפו מזוקן , הוא צריך חולם וכלי זימו בידו וחלי שמונים ללחום מלחמה קיום הדת , כי צו בחרתי לגלות על ידו גדולות ונלוות להיות לאור עמים , להודיעם חוקי האלהים ויסודי אמונתו , וצכה האלהי הזה יחיו לעד ולנצח , וכל כלי יוצר עליו לא יולל , וכולם יראו ויוכחו לדעת , כי זאת נחלת עבדי ה' , וימין ישראל יפרוץ , ועוד ירום ונשא וצבה מאד :

שער חמישי

פרק א

א את הדרך שהחוינו לו בציאור המאמר הנפלא והזר הזה , של אין דור שאין בו באברהם . בדרך זה נלך לבאר מאמרים זה גס על משה , ובאמרים על משה כיונו על ההשקפת חמלעי החיים , שראו שבמחזה הזה של הסנה ששם נכפל שם משה שראו לדרוש את כפילת השם על ההצמחה החמידיה , הוא משום שלדעתם נכלל בזה ענין של חמלעי החיים , כי המחזה הזה , עלול לאזור בקרבו הענין הזה , כי מה שהראה פה הקצ"ה למשה אשר הסנה צער בלש והסנה אינו אכל אין ספק כי הוא למטרה נשגבה , כי החלונים האלה עקר חיותם היא ליחותם ויניקתם מן עפר הארץ , ואם רק נפסק לשדס וליחותם השרשי , אז נפסקה חיותם ועומדים לעבור ולהצטל מן העולם , ואם בחלונים כאלה ישתדלו עוד להשחיתם ולכלותם צמיני כליונות והשחיתות , הלא אז יש לראות מראש צעני השכל , מיתתם והעברתם מן העולם . ופה הראה הקצ"ה , כי הסנה שהוא אילן שיונקתו חולה , וליחות השרשי שלו נפסקה , ושלי זה יש לחצבו לעובר צטל , ולבד זה עוד בער באיש , שהוא אחד מן המכלים היותר גוראים , ומתמחיתים העלומים , ככ"ז הסנה הזה איננו אבל , ועומד על עמדו חי וצריך ומתפרנס צטוב , ולעג לכל מכליו ומשחיתיו , והוא יען כי הקצ"ה השרה שכינתו עליו , ע"כ קיומו וחיוו ופרנסתו מתנהגים בהנהגה ניסיית , ואינם עומדות תחת חוקים הקצויעים הטבעיים , כי ההשראה האלהית העלתהו מעל גבולי הטבע , ונתנתהו עליון על כל משטרי הטבע וחוקי הכליונות הטבעיים . ותכלית הכוונה של המחזה הנפלא הזה , הוא יען כי פה היתה התחלת ההתגלות של הקצ"ה למשה למען שעל ידו יצאלו ישראל ממלרים , והנחולה הזאת היתה עוד רק כמו הכנה לכל הגלויות שאחריו , וכמבוא ופרוודור לכל התלחות והמטוקות שתצבורנה עליהם , ע"כ ראה הקצ"ה שנחוץ להראות לו עתה , עד כמה שצני ישראל יעמדו מעל גבולי הטבע , וגם צעת שיעיקוס ויליקוס וידכאס לבלי להניה להם שום מקום ומעין על המחוי ועל הכלכלה , וידמו ממש למלצ הסנה , ועוד ישימו עינם ואם תחת הסנה היצב הזה , למחר חליפתו ולקרצ קץ כליונו , ככ"ז יראו כולם כי הסנה איננו אבל :

ב כמו שמשך רבינו התפלא והשתומם על המראה הנפלא והמזר הזה , עד שאמר אסורה נא ואראה את המראה הגדול הזה מדוע לא יבער הסנה , כן מתפללים חכמי דור ודור על קיום של העם הנפלא הזה , ובתמהון לב ישאלו מדוע לא יבער

יבער הסנה? איך הם חיים וקיימים? ואיך הם ניזונים ומתפרנסים? יודו ולא יכחדו, כי קצרה שכלם להבין כל זה, ואמנם באשר קיום ישראל הוא באמת אחד מהדברים הגעילים והרוממים, שבדי ריק יגע האדם קצר עינים להשיגו ולא ניתן כלל רשות לבין אדם לחקור בהענין הרם והגשא הזה, שהוא מופלא ומכוסה ממנו, ולחזק להשריש רוממות הענין הזה והעלמתו וטמירתו, ספר לנו הכתוב, כי כאשר ראה ה' אשר ער לראות, שמתעתד לחקור בהדבר המכוסה והמוזנע הזה, מיד ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה, מלא לנכון לעוררו שידע את ערך רוממות הענין הזה שאל יהיו לנסות לגלות את המסכה המכוסה עליו, ואמר לו משה משה ויאמר הגני, ואז החל לברר לו את מעלת הענין הזה של ליווי המחזה הפרטית מקיום הסנה הזה, וגודל ערך מעלת המצוייר מהחזיון הזה, שרומז לקיום ישראל בין מעניו ורודפיו, והאגת אלמעי החיים בין לוחזיו ועוגשיו, והיורדים לחייו. ויאמר אל תקרב הלום, הזהר מלגשח להבין את הענין הסתום והסתום הזה, של נעליך מעל רגליך. להאגת הענין הגעלה והמרום הזה, יש להפשיט את החומר ולנער את לבוש הגופני, כי הוא מהדברים הכמוסים והמוזנעים מרזח דרזח, שכל עוד שהנפש תחלבש במלבושי החומר והגוי, אינן לו כל תקוה להשיג זאת. כי המקום אשר אתה עומד עליו, הענין הזה שאתה עומד עליו ומתן את נפשך עליו, הוא ענין קדוש וזך, שעומד מעל כל גבולי השכל והבינה. והתשובה הזאת שכפי שטחיותה היא ערוכה רק להשאלה מהמחזה הפרטית של הסנה, באמת היא מכונת וקולעת גם לעומת הגמטל והמצוייר של המחזה הזה, שהוא ענין של קיום ישראל, כי קיומו וחיוו והתמלאות אלמעי החיים, כל אלה הם הם רמים ועגלים ומרום על כל עמודי יסודי הבנה. עוד לא ערה עליהם בינה איש, ועין אדם לא תשורם, כי כה קיומו, הוא כח עמיר ועגלם, נעלה מעל כל המחקרים, ומרום מעל כל ההגיונים והעיוניים, והבנה הטמיר והגעלם הזה שוכן בקרב ולב עם ישראל, ועל ידו הוא מחקיים לעד ועולמי עולמים, וכל בלי יולר עליו לא יוללה, כי הכח האלהי הזה משצר הרים ומפרק סלעים, יפץ ויהרס כל האצני צליטרות שמורים על בית חייהם, ויכתת וישצר כל החאים והצני קלע, שזורקים להפיל בית חייהם, ולהרוס מצלרי פרנסותיהם. כי הכח האלהי הזה, לא יתנוס למוט, וע"כ שבו תמיד חלויים, ויהיו לאבק פורח, ולא עשן חיל, וכי האי קדו סיפיי הו עפרי, וגיירי הו גילי :

ג) עתה נראה מה רמו הגיוני חז"ל בזה, ומה שבזו מליחת הקדושה, דכל מה שכבצנו פה חנו למדים מדבריהם הקדושים, הם פתחו לנו פתח המדע ושערי הבינה בהמחזה הגפלא הזה, הם האירו לנו את הדרך לבא עד תמותת החזיון הזה, כי במה שאמרו פה אין לך דור שאין בו במשה, שכפי שיצרנו שכוונתם הוא שהחזיון הזה בעלם חומו נראה ונתגלה בכל דור, נראה מזה צדור שהם הבינו, דהחזיון הזה כולל תקופה ארוכה וממושכה, כי הוא מכון נגד מאורעות של כלל האומה בכל תקופת נדודה ויגותה, שאז יהיו כמה עתים שכפי ראות עיני צפר ידמו בערך חסרון פרנסתם והעדר אלמעי חייהם ממש לסנה הזה, לאלון שפסקה ליחותו ויונקתו חדל, ששז להיות סנה יש המוכן להשחת ולהכלות מן העולם, ועוד ישמו חש ועלים תחתיו, למהר כליונו ואפיסתו, ובכ"ז גם במלכס הנורא הזה מלכ הסנה בער באש, יעמדו על עמדם כסלע איתן בלב ים, וכלם יראו כי הסנה איננו אבל, כי רק על מולא פי ה' יחיו ויחפרנסו, וכולם יתפלחו וישתוממו ע"ז, אבל לא יכישו את המזליות, כי יראו שיש דברים הגעלים משכלם ואשר קצר קצרה יד בינתם

צונתם להשיג, יראו שיש חומה אחת חלושה ורפוי' גולה וסורה, וכמו שהיא נוטה למוות, וכל רגע ורגע יש לחשוש שצא קולה, והיא מארכת ימים יותר מכל האומות שהיו צבירות, ונאזרות ברעם גבורתם, הם כבר הלפו ועברו מן העולם, והיא חי' וקיימה, ניזונית ומתפרנסת, כי האלים ואבני הצליטראות ממנה והלאה:

סוף דבר, דחכלית החזיון הזה הוא, להבטיח להם את אמצעי החיים, על כל העתים, וגם בהעמים שהעמים יגדרו דרכי חייהם, ויסתמו מעייני מחייתם, ולימורי פרנסתם, גם אז לא תסיר ההשגחה האלהית עיני' מהם להוליח להם מזון וטרף, כי כמו שחיי ישראל בכל ימי נודו בהמדבר הגדול הזה, עומדים צום, כן גם השגת אמצעי חייהם, היא מעל הליכות הטבע, ולנלנת המן נגמה, למען ידעו הדורות הבאים, כי גם צמדבר שמים ומרב, לא קלרה יד ה' להמטיר להם לחם מן השמים, ומן הסלע הוליח להם מים, והענין של השגת אמצעי חיי ישראל, הוא ענין רם ונעלה כזה, עד שנגעלו לפניו כל שערי ציה, ולא ניתן כלל להחבונן ולחקור ציה, כי הוא רם על כל רמים, וכהה צינת האדם, להחבונן ציה, וגם צעת שמושה רבינו נסה לחקור ציה, הזהירו הקב"ה שלא יהיו לחקור ציה, כי בחיי האדם אין להשיג, וכל עין רואה חכהה להביט צוהר קדושת הענין הזה:

פרק ב

(א) **מצינו** לחז"ל עוד מאמר אחד בענין זה מאמר זר ונפלא, מסוייג ומנוגד מכל פנתו, נעול צמנעוליו הפליאות וההשתוממות, וכמו שכל המפתחות שבעולם לא יפתחו, ואמנם דברינו הג' יסולו לנו בע"ה מפילה חדשה להביע עד פתח המאמר הזה, ולפתוח הפתח ולהכנס צטרקלין דבריהם, כי שם על המקרא הזה וירא ה' כי סר לראות ויאמר משה משה וז"ל ויאמר משה משה, אתה מוציא באברהם אברהם יש בו פסקא, ויעקב יעקב יש בו פסקא, שמואל שמואל יש בו פסקא, אבל משה משה אין בו פסקא, למה כן, משל לאדם שנתן עליו משא גדול, וקורא פלוני פלוני קרובי פרוק מעלי משאי זה. וכל מי שיעבור על דבריהם יראה, כי שער הצינה סגור הוא, ואמנם דברי הג' יפלטו נתיב ודרך לבח עד חקר דבריהם אלה, וכפי שנהבחרו חכלית הכפלה השמות האלה היא להורות, כי המחזות האלה [שצבה נכפלו השמות] לא יספיקו ולא יחדלו בכל דור ודור, והענינים האלה שצבה הוכפלו השמות להראות שהיו שוררים תמיד, וממשלתם בכל דור ודור, הם עניינים רבי הערך וכבירי המעלה ואשר צבה תלויים חיי האומה, כבודה אשרה, והחזקה דתה ואמונתה, וא"ל צדרך כלל יש לכל אלה הארבע כפילות השמות מטרה אחת, ולמקום אחד הם הולכים, וע"כ דקדקו, מדוע בכל השגחה שמו [אברהם יעקב שמואל]. שהוכפלו יש הפסק באמצע השני שמו, והכל בכפילת שם משה אין שום הפסק, ושני השמות צאו תכופים ורלופים, כי לפי דרכם צהבנת רמיזת הענין הזה המצוייר הכללי, שסגור ומרומז ציה, מתפרש שאלתו אסורה נא ואיראה, נגד אלה שיצאו לחקור ולהחבונן ציה ושחותרים ויגיעים למלח סבה טבעית על קיום ישראל, ועל השגת אמצעי חייהם. והתשובה על שאלה זו שהקב"ה אמר לו משה משה בו

של נעלך כו' חוכמה היא, להראות כי החקירה בזה מסוכנת מאד, כי אם יתלו
 לחפש ע"ז סבות טבעיות ויתנו לב לחקור ולדרוש בענין הרס הזה, רוח חקירתם
 חוליקם שולל, עד כי לא יבצר מהם לקחת חיזה דברים הטוויים וזשורים בדרכי חיייהם,
 לחומר ולצנים לבנות מהם מגדלי השערותם עד כי יבא למסקנא ברורה, שהסבות
 האלה הן הן העומדות להם למלא מחיייהם לחלל מפרי הארץ ולשבוע מטובה, ולבד שזה
 מנגד לררכי הבטחון והחקיה וההשענה על ההשגחה האלהית, עוד יש לחוש שבעת
 שיראו שגם הדברים האלה שברוח דמיונם עשו להם למשפיעים ולסבות מספיקות, הדברים
 האלה ימנעו וילערו, ועוד מעט ויפסקו לגמרי, ואין להם עוד להשען עליהם, או
 החלש הקוחם מיום ליום, וידיהם תרפינה, ואז יחמילו לחפש אלמנעים אוחס שיסכימו
 עם טבע החיים ותגלי המקום שעל ידם יהיו מטוב הארץ, וסוף סוף יכשלו בהם, לבד
 שהם מנגדים לררכי החורה ויסודי האמונה והדת, כי גם הם לא יתלכו שד להם,
 ותקוחם תהא להם לאכזב, ופרי החקיה הזאת, יהי רק המעילה והבגידה שמתעו בה'
 ותורתו ובגדו בעמו, וע"כ החקירה והחשוקה להגיע להבין הסבות האלה, ולהשיג
 בשכלם, היא מלאה קוליס ודרדרים, ומסוכנת מאד מאד ליסודי הדת והאמונה, ולהם
 לדעת כי רק הכח האלהי הספון ונעלם הוא הוא שופע עליהם טל של חיי, וממיר עליהם
 גשמי ברכה והלחה, ואז לא יהיו תמימי דרך, כי ילכו בחזרת ה', ותקוחם התחזק
 והתחמץ מיום ליום, ובשום עת מן העתים לא יאבדו אומץ לבם ורוח תקוחם תחגבר
 אלס מעת לעת, וה' הטוב אז הרחמים והחסד ירחם עליהם, ובטובו הגדול לא
 יתנס למוט, כי כערך תקוח איש הישראלי לה' ובטוחו בו, כערך זה יחופף עליו חסד
 ה', וכש"א יהי חסדך ה' עלינו במדה זו ממש כאשר יחלנו לך, כי הבטחון והחסד
 הן קשורות ואגודות, וההשגחה מהבטחון וההשגחה האלהית הן כמו סבות ומסובבים עלות
 ועלולים, וע"כ רק בעת שהבטחון והחקיה יהיו להם לעינים, אז יושעו מה'
 חשועת עולמים :

ב) **עת** התבאר לנו, כי החשבה למשה שבה בא הכפלה השם, תכליתה היא להראות
 יקרת התמימות וההשענה בה', במוגע למחית היהודי וכלכלתו, נראה עד
 כמה שתול' ברוח קדשם חדרו בזה בעין בוחנת וחודרת, ועמדו גם על רליפת
 ותכיפת השמות, והראו שב"ז מסכים להכונה הנכבדה הזאת, כי החכיפה והחיבור
 של השמות מסוגלים לרמוז על גודל ערך הענין הזה, ועל עולם הסכנה והאיש שלא ישמע
 לזה, ובשרירותו לבו ירהיב עוז לחקור בהדבר הזה המכוסה והמופלא. וכפי דרכם
 בקודש אמרו ע"ז המשל הפלא, מהחדס שנתן עליו משו, וקורא חבירו לעזר, כי
 המשל הזה חולר בקרב הרעיון הנשגב הזה, כי זו דרכם של מליצח חול' הקדושה,
 לקרא את ההשתמשות בסבה טבעית ביחוסה להקב"ה, בשם משא או משא כבד, והוא
 ע"ד לשבר את החוץ, באשר שיש מקום לחשוב שבה מקילים המש"א, כאלו כבי' רוליס
 להקל ממנו את המעמסה הזאת של השפעת החיים העמוסה עליו, ולפרוק מעליו כב"
 כבידות המשא הזה מהספקת מזון ונמי' לבוש ומגעל וכל לרכי החיים המרובים, ע"כ
 בחור מליצח מקבלת אמרו ע"ז, שיש להם לדעת, כי לא לבד שאינם מקילים בזה המשא,
 כי עוד יכבדו עד שעי"ז יתשב הדבר למשא גדול, תחת שלולת חבולותיהם האנושיות
 והטבעיות, אינו נחשב כ"ז לשום משא, וכמו שמליצו בת"ל (שמות פי"ג) אמר הקב"ה
 יקרה היא בעיני בני אדם, ורואין כאלו יגיעה היא לפני, ואינה יגיעה שנאמר
 לא יעף ולא יגע, במה אני יגע במי יהוא מכעים לפני בדברים במלים, כי מה
 שבני אדם חושבים ליגיעה אינה שום יגיעה, ורק מלד שמדמים היוצר להאורה חושבים

שער נאד של דמעות ה מא

זו היא יגיעה . אולם מזה שהם חוקרים בשכלם ומוחנים לב להבין בשכלם כאלו יש להם מקום נמלא הסבות הנעלמות האלה , ולהשתתף בעבודה זו , מזה אני מתייגע , שהיא ג"כ רק מליצה ע"ד ההקבלה , להראות כי הקלחת מכבדת עוד , ופריקת המשא (לפי דמיונם הכוזב) מטענת ומעמסת עוד . וזהו גם שאמר הנביא (ישעי' ח' י"ד) חדשיכם ומועדיכם שנאה בפשי , כל המועדים שנחנו רק לעונג , לענג גם את הנפש , המועדים האלה בזמן שהם עשויים ונהוגים כחוקי התורה , נקראו מועדי ה' , וכמשא"כ אלה מועדי ה' , ואולם אלה שמועדיהם ושבחותיהם , הם עוסקים בלרכי הגוף במשא ומתן וכדומה , או נקראו רק חדשיהם ומועדיהם , ולמען שלא יחשבו שזה מקילים עוד המשא מפרנסתם שנקלב להם מר"ה בעד כל השנה , ושחושבים שבימי המעשה לבד לא יספיקו להם על הסך הזה , וע"כ כמו להקל את ההחייבות הזאת מוסיפים הם משלחם עוד איזה ימים שהם לא נכללו בימי המשא ומתן , כי ההשפעה האלהית יש לה להשפיע כל המזון הקלוב רק משעה ימי המעשה , ע"כ מלייר ע"ד המליצה , כאלו הם נכנסים לפנים משוה"ד , ורואים להקל מעט . וע"ז אמר הנביא בשם הקב"ה שלא לבד כי לא יקילו בזה , כי עוד היו עלי לשורה , שזה מעמיסים מעמסה גדולה , וגורמים טורח גדול . והמשא מזה גדול ורצ כ"כ עד כי נלאיתי נשא , שאין בי כח לשאת ולסבול עוד , והוא הכל ליורי מליצה רוממה ונשגבה . ומש"ח בר"ה (כ"ו ע"ב) לא הווי ידעי רבנן מאי השלך על ה' יהבך והוא יבלבלך , אמר רבב"ה יומא חד הווי אזלינא בהדי ההוא טייעא הווי דרינא טונא ואמר לי שקול יהבך ושדי אנמלאי , כי הלשון השלך על ה' נראה כמו ציטוי עזוחד , והתפללו מאד על ציטויים שנויים וחדודים כאלה ושכפי חלוטתם נראים חליה שחולפה כלפי שמיא נחשים הדברים האלה וקשים מאד , וע"ז מספר רב"ה העובדח שכוונתו בזה להטעים הדברים ולהמתיקם עפ"י המשל הזה , שהוא משל נמרץ , שמה יש לראות שהכוזב השתמש במליצה הזאת , רק ע"ד ההקבלה המליייה , כי האדם בזה שמשם כל מעייניו לעסוק בלרכי פרנסתו , ומבלה ע"ז ימיו ושנותיו יש להמליץ ע"ז , שהוא רוצה להיטיב עם ההשגחה האלהית , ולהקל מעליו משא ההחייבות , שע"ד המליצה נחשבת ההשגחה כמשועבדת להשגיח להטריף לבני' לחם חוקם , ושחס גם לא ישימו אלצב צמים קרים , ויקדישו כל ימיהם לתורה ועבודה , גם אז לא נפקע השעבוד , ויהי' לה לבדה להספיקו , וע"כ בזה שהוא מתנדב לעסוק בעלמו , ולקחת חלק בזה הוא כמו שרואה לעזור להשגחה , ולהקל מעלי' עולה עול ההחייבות . והמליצה הזאת חלייר כי בחמת נהפוך הדבר , שהמשא הזה דחושבים למשא כבד , אינו שום משא , וכל עוד שהם רואים להעמיס גם עליהם זאת , אז היא למשא כבד , ואם רק יטעינו זאת על ההשגחה האלהית , בלא השתדלות יתירות מילד , ובלא תחבולות חנוניות , אז יושעו ויעזרו , ולא לבד שזה לא יעמיסו מאומה על ההשגחה , כי עוד יקילו ויניחו בזה הנחה גדולה להשגחה האלהית , שרואה שבני' יבטחו בה ויסמכו עלי' ואז רק אז יפיקו רצון מהקב"ה . ולחמת הרעיון הזה הביאו המשל הנעלה הזה מהטייעא , כי הטייעא הזה כל עוד שרצן החת משאו הרגיש לירות וכבידות , אבל כאשר רק פרק ממנו יבדו ומשאו חש בנפשו שרווח לו , ואינו מרגיש עוד עיפות ויגיעה , וגם נושא המשא הזה לא הרגיש מזה שום כבידות , ולא נחשב לו לשום משא . וכן היא בעיני ההשגחה שאם המושגחים יפרקו מעליהם המשא הזה , וישליכו יבסם רק על ההשגחה , אז ההשגחה תענה להם ותמלא חפסם [ומש"ח המשל מנמל שגראה למשל מנושם מאד ע' בספרי חו"ת ח"ב פ"ב מספר מושגי הנמלאים

הערה ג' משכ"ב עיי"ש"ה :

(ג) **והרעיון** הזה, הוא גם רוח החי' בחפצי המאמר המצויין הנ"ל [של כפילת השמות בלא פסקא והמשל ע"ז מהגושא המשא], כי באשר השאלה של אסורה נא ואראה, כפי תכלית הגמבל והמצוייר, מרמזת על הדרישה והחקירה קיום בני ישראל, בנגוע להתמלוח לרכי החיים, והתשובה של של געלך כו' כוללת אזכרה עלומה על ההרחקה מהחקירה בזה, ועל ההתאפקות מהדרישה ע"ז, ע"כ כשראו להראות ערך גודל סכנת הדרישות האלה ראו לרמוז כ"ז בחיפופ וסמיכות של השני שמות, שאין שום הפסק ביניהם, כי נוח מאד להכניס בזה הכוונה הזאת, על נחלת האזהרה, וכמו שהנחיה גדולה כל כך עד כי אין להשהות ולהפסיק אפי' רגע אחד, כי כערך חכיפת הדורות [שע"ז מורה הכפלת השמות] כן נמוך להיות גם תכיפת וסמיכות האזהרה, לבלי לעזוב שום איש מכל דור ודור בלא האזהרה, וגם להראות שכלפולת השמות שהוא כמו כפילות האזהרה לכל דור ודור, שבכל דור ידעו ערך מעלת האזהרה, ומליירים זאת במשל, שזו כחה של המלייה הקדושה להטעים דברי' עפ"י משל נשגב, שיש להם יחס ושיווי מליותי'. כי הגה האדם שנחון עליו משא גדול, שרואה שעוד מעט וירבץ תחת משאו, יראה למהר לקרוא לעזרה ויכפיל הקריאה, וזה שם האיש שקורא לעזרה, כי רואה מלבו הנר והסכנה החיומה המרחפת עליו, אם לא ימהרו להיליו ולפרוק מעליו מעט ממשאו. וכ"כ קרא בזה הקב"ה למושה שני פעמים למונעו משאלתו זאת, כי שאלת כאלה שיש לחשבם בהקלת המשא, באמת נחשבות כב"י למושא כבד ועמוס [וכמשנת"ל], עד שנחון למהר ולהחיש פריקת המשא, שהכוונה שאם באמת ידרשו ויחקרו אחרי הסבות הטבעיים, יש חשש סכנה גדולה, וראוי להם לדעת שבנפשם הוא, ואל יתנו את פיהם לדבר עחק, ולהשוב מחשבות כאלה, שבידם להגיע לדעת הסבות האלה, כי הן מהדברים שבסם עתיק יומן וכבודן הסתר דבר :

(ד) **סוף** דבר המחזה של משה רבינו, כולל השקפה אלהית על אמוצי החיים, והיא נשקפת בכל דור ודור, כי בכל דור שהאויבים עומדים על עם ישראל, ומריעים לו ומליקים לו מכל לך ופנה, ומושכים ממנו וינקחו, וסותמים לוטרי פרנסתו, בדורות כאלה יש לראות במראה ולא בחידות, כי והסנה אינו אבל. כי למרות כל אלה, עוד ניר לו בלחומים, ומזנו לא יחסר לו, כי לחם אלהיו הוא אוכל, והמקום הזה שישראל עומד שם, וחי וניזון ומתפרנס, המקום הזה קודש הוא, לשוא יחגרו שארית כחם החוקרים הטבעיים הפילוסופים, לחקור סבה הדבר, כי יסודתו בהררי קודש, מקום אשר לא דרכה שם עוד כף רגל איש, והמשפט הזה רק לאלהים הוא, ולא לבן תמוחה לעמוד בסודו :

שער ששי

פרק א

(א) **העושר** שהוא סימן ברכה לישראל, וחוט של חסד משוך עליו, ובידו לרומם קרן ישראל בכלל [כמו שדברנו מזה בש"צ פ"ג], אין לחד, כי לפעמים יתפקד העושר לסימן קלה, ובנגוע לכלל האוונה יביא קלה ולא ברכה, עד שלפעמים הסבול

חסכול האומה מעשירי אלה יותר נמנה שהסכול מבני אומה אחרת, כי בערך הכח
 האדיר והעגלה שלפון בהעשיר, אם יבא הכח הזה, למי שאינו רואה להשתמש בו לעובת
 אחיו המדוכאים והנענים, אז יביא על עמו בכחו זה חסון גדול, ויטב לבס רעה
 טבעית וגם מוסרית ביחד. כי בעת שהעשיר ישים פעיו ויכניס כוחותיו לעובת עמו
 האומלל, יכול לפעול הרבה, ולבד שיכול לעזור הן בכלל והן בפרט ולשחד מכחו בעדס,
 יכול גם לדבר טובות על עמו, וכאיש שדבריו נשמעים לא יטובו ריקס, ויכול להיות
 לאות ולמופת על כשרונות אחיו, ובידו לקרבתם להכניסם לחיזה משרה ולספחם לאחת
 מכהונותיו, לפתוח ידו הנדיבה, ולהריק עליהם גבמו צרכה, ולהטיף על לבס דברי מחושים
 ולהליל עשוק מיד עושקהם כח. וטובה מוסרית יכול ג"כ להביא בעשירו, כי בעת שהעשיר
 יח' קשור לרתו ואמונתו, יפעול הרבה גם על עוד אנשים רבים שילכו בדרך זה, כי
 העשיר הוא כאלבן המושכת, ואחריו כל אדם ימשוך, וכבר הארכתי בזה בספרי חו"ט
 ח"א בפתח דבר בהערה סס. ומוזן מאליו דבמדה זו שהטובים והמוצתרים שבהם יליתו
 וירוממו את קרן ישראל, במדה זו מביאים הגרועים והפחותים המתגברים לעמו ולמולדתם
 ולא יאצו לדעתם, חסון גדול על אחיהם ורעה מוסרית וטבעית גם יחד, כי במקום
 שעשיריהם רחוקים מתורת ה' ועבודתו, שם עומדת היהדות בשלל המלכ ובדיוטא
 התחזקה, ומיזם ליוס חרד פלאים, כי עי"ז שרבים יאצו להתדמות אליהם, או למלא חן
 בעיניהם, ילכו בדרכיהם, וגם חין עוד לקוות שיעניקו מטובם על הדברים המחזיקים את
 היהדות. ואולם מי יכול לשער ולהעריך את הרעה הטבעית, שעושים לאחיהם המדוכאים,
 כי הם הם משפילים כבוד האומה כי בעת שאדירי ישראל יתרחקו מהם, עושים רושם
 רע על השרים אשר עתות האומה בידיהם באמנם: כי גם אחיהם יבינו את שפלות
 ערכם, כי משחתם בהם, ועי"כ לא ישפיעו עליהם מטובם, ויבחרו לקחת בכל
 עסקיהם הגדולים צבתי מרכולתם וצבתי אולרותיהם אנשים נכרים שלא מזכ"י, כי הם
 יודעים שאין להאמין לאחיהם ונרפסם הם, ולחם עללות ינעם להם. ובפה מלא נוכל לומר,
 כי עשירים כאלה ראשית חמאת המה לישראל, כי הם מותנים מוקס לגולל כל העונות
 והפשעים על כלל האומה, ובחמת אחרי שהם יבשו בצבור עמם ומתגברים לאור מחלבתם,
 ויתנו להם עורף, חין נבקש מעם אחר חסד ורחמים, שכל עוד שהיעוד משפה ברורה
 ואחדות האומה רחוק מאחגו ולא בא עוד, חין לחשוב בהם יאירו פניהם אלינו, אחרי שאין
 לכחד כי מונח גם בטבע הדבר, שההבט האיש לעמו תגדל מלבני עם אחר, וכמו
 שהטבע הליב בגלות בין עם לעם בין בני אמונה אחת לבני אמונה אחרת. וגם אלא
 אלו שנקראו בשם אהבים כוללים שהעולם נותן בלבם, גם אלה הם יבדקו היטב בחדרי
 לבם לאור נר שכלם, יראו ויכירו, כי אהבתם לבני אומה אחרת חלושה ורפוי' מלבני
 אמונתם, ואורה כהה מאד, ורק תחת אשר המכנים ח"ע לאומיים, המשחילים להסחיר
 איבתם למין האנושי, תיבת שם לאומים, ישנאו בשנאה גלוי' לשם מזה בני אמונה
 אחרת, ובאותות דם ואש ותמרות עשן, יחרתו דגלם וצבולי לאומיותם, תחת זה האהבים
 הכוללים. יבשו לרדוף בחף לבני אמונה אחרת, ושלוש שלוש ישמע על דל שפחה,
 בעת שאולי גם לבס מלא קמאה ושנאה והמרות, אבל האהבה במדה גדושה לא חס'
 מעולם לבני אמונה אחרת, ומה גם לבני ישראל אשר כל אולכיו לא יאשמו, ודי לאנשים
 אומללים כאלה, אם מראים להם פנים מוסריות, וכהעני היה שלא ילך בגדולות וצנפלות,
 וכל בקשותיו ותחיתותיו הוא על הגורות וקשיות שבעיניו יחשב ג"כ לדבר גדול ולא יבין
 לבקש יותר, ובלב מלא בושח ומרפה, יקרב אל העשיר, שידע מראש שהעשיר מביט
 עליו כעל צרי' אחרת, כעל קרוץ מחומר אחר, כעל איש שאיננו עמו במחילה אחת,

ובקדוה והשתחוויות יגש אליו עד שיתקפו כל חוליותיו ששדרה, ואחרי כל זה אם העשיר יאיר רק פניו אליו, וידבר עמו חיזה דברים מקוטעים, יחשב העי' לאיש מאושר ולולח, והעשיר מלידו ג"כ ימלא כי הרבה לעשות עם העני הנכזה והשפל הזה, וממרום כסאו השפיל לקחת עמו דברים. כן גם מי שמראה פנים שחוקות להעם האומלל והנדכר הזה, וינדב עוד מליס אחרים בעדו, יחשוב זאת ללדקה גדולה, וא"כ צעת שפשירי ישראל וגאוריהם מסתירים פנים מבני עמם, אז הלא יתנו חומר ולבנים לבדר את חומת השנאה, עד שימלאו היתר גמור מזה לרמוס ישראל ברגלם:

(ב) **מדברינו** חלה מוכן מאליו, כי בנוגע לתועלת לכלל האומה מהעושר, הוא רק אם העשירים יהיו אנשי חסד שיקדישו עתותיהם וזמנם והונם, ובעד בני אמונתם, ולבם לא יהי' לר ומלומס באהבת עמם, רק שיהי' רחב כפתחו של חולם להכניס בו כלל האומה, ואהבת עולם יאהבו את בני עמם, כי אז ירלו לקבץ כל כחותיהם, ולהשתמש עמם בעד הכלל, ובעת שידעו שדבריהם ימלאו מסילות בלבב השרים שעתותי האומה בידם, יעשו ויפעלו הרבה לשכך כעם וחמה, ולסתוס פיות המסטינים והמקטרגים, ועי"ז יגדילו ויאדירו כבוד האומה, כי אחד מהאסוות של בני ישראל הוא שאינם נודעים בתכונתם האמיתית, כי שרי הממשלה אינם יודעים אתם וטבעם ותכונתם, ורק מה שמועטים מפי אויביהם ומנדיהם, שצרות קנחתם יתארום בלבעים נוראים ומגוחלים, ולזאת המעטים שזכו לעלות על פסגי מרום המעלה, שיש להם מהלכים בצחי שרי מעלה, הם יכולים למחות פשעי עמם הצדדים, ולהעביר חמאתם הכוזבת, כי הם בעלמם בהנהגתם הרעו' ובכשרונותיהם ובהלך רוחם, יכולים להיות למחאה חי' וגלוי', לגול כל הטענות הכוזבות והעלילות שוא שטוענים ומעלילים על ישראל, כי אחרי שהשרים יודעים אתם, ורואים כי חוננו בכשרונות נעלים וצמדות טובות ומאשרות, שתפארת להם מן האדם, כל חלה לבדם מספיקים לפקוח עיני השרים והמושלים, לראות את שגיתתם בנוגע לתכונת בני ישראל. ויוכחו מזה, כי המליירים והמתאחרים עשו מלאכתם רמי' והות נפשם דברו, וכמו שראינו שצעת שהמלך אחשוורוש נודע שרעיתו בחירת נפשו, האשה גדולת הלב ובצירת רוח זאת נולדה על צרכי ישראל, וזמני יהודה ילחה, נהפך לבצור מיד לאהוב את כלל האומה הישראלית, והסיב אחר גזירתו הרעה, וכמו שצברתי בספרי חו"ת ח"ב בהערות לפ"ז מס' יסוד תוסבע"פ הערה ג' לר קל"א. שרק ידיעתו זאת שהיא מנזע היהודים היא היא הסירה מלבו חיבה ומשמטה על ישראל, והיא היא הטיבה את לבו לבטל גזירתו עליהם, ולהביא במשפט כל חלה שהעלילו על היהודים עלילות שוא ותפל, כי מזה נודע לו בצירור, שהאויבים והמקנאים השפילו בזון ובזלזל', את ערך כבוד ישראל. ואולם יש לדעת, כי ההכרה הזאת שמכירים גדולי ורבי המדינה חיזה יחידים מישראל לטוב, יכולה לפעול פעולה טובה על כלל האומה, רק אם חלה יתראו לפניהם בתור אהבי האומה ופטרונים לעמם, עד כי נוחים את נפשם רוחם וגשמתם עליהם, אז רק אז יכולים לפעול ולעשות רוחם גדול בנוגע לאחיהם, כי גם אסתח המלכה עם כל האטיינותה בכשרונותיה וצמעותה, פעלה רק עי"ז שאמרה נתתן לב נפשי בשאלתי ועמי מבקשתי שהכונה היא, שבעד נפשי הנני מבקש רק בחורת שאלה, חבל בעד עמי אבקש בחורת בקשה, כי הוראת שאלה הוא צעת שהמבקש יבקש חיזה דבר בחורת אמנעי, שאין בו חפץ תכליתי בהדבר הזה, רק שלהגיע לחיזה ענין תכליתי, יבקש זאת, שהושב שעל ידי זה יגיע למצוקתו התכליתי. והוראת בקשה הוא צעת שמבקש דבר תכליתי ושבבעדי זה אי אפשר לו להיות, ואין לו תמורה ותלפין ע"ז

ע"ז, ולזה דקדקה בלשונה להורות, שאם אמנם שהיא מבקשת על שניהם עלי ועל עמה, בכ"ז יש הבדל רב ציניהם, כי בעד עמה היא מבקשת זאת בחזרת בקשה בחזר ענין חכליתי, כי אין לה ע"ז שום תמורה וחליפין, אבל על נפשה מבקשת רק בחזרת שאלה, כי חושבת את חיי' לחועלת עמה ומולדתה, ואם רק הדע דאין לפני עמה שום חפץ בזה, ויכולים להשיג החועלת גם בלעדה, ומה גם אם תראה שתוכל לגרום להם עוד רעה בחיי', אז היא נכונה להקדיב נפשה ונשמתה ולוותר על חיי', כי כל אשר לה חתן בעד עמה ומולדתה. וזוהי הרחקה והבזיה הטעורה והקדושה לעמה ולמולדתה, ובאין ספק כי כוונה בזה לזכר עד כמה שחיי' קשורים בחיי בני עמה, עד כי צעת שמבקשת בעד קיומם והאלתם רואים את עממה לנכללת בבקשה זו, אם כי ידעה ברור שהבזיה הרעה הזאת אינה נוגעת לה, ומדת הדין הקשה מהריגת ואבוד בני ישראל אינה מתוחה עלי', בכ"ז רואים כי ביטול הבזיה ישב צעני' להלאת חיי' ממות, כי יודעת בציבור שאם תאלה הבזיה הזאת למעשה ומדת הדין הקשה הזאת תאלה לפעלה, אז מעולר רעה ויגון גם עלי' תעבור כום, כי מרוב מלוקת לבזה על אדן עמה, ומרוב יגונה, תמות כרגע, וע"כ הקדימה כי בבקשה זו שכפי שטחיתה היא בקשה טעורה, באין שום נטיית עלמית, ובאלה שום תערובת קורטוב מפניית עלמית, בכ"ז באמת מסוגרת בזה גם בקשת נפשה לעממה. ורק לבלי לפגום בזה בקדושת הבקשה, ולבלי להפחית ערך מעלתה הקדימה לה, כי בכ"ז יודעת היטב, כי הבקשה כפי גדרי הבקשה ותנאי', יכולה להתחשב לבקשה רק בעד עמה, ולא בעדה, ואם כי ממיילא נכללת גם היא בזה, אמנם מה היא ומה חיי'? לעומת חיי' כל בני עמה, ע"כ רעונה על חיי', יש לחשוב רק בחזרת שאלה, כי הבקשה האמיתית שתבקש מעומק הלב, ושאלה לא תמלא בקשתה לא תהי' לה שום נחם, ואין שום דבר שיביאו לה תמורתה וחליפתה, הבקשה הזאת הוא רק בעד עמה, ולא בעד נפשה, והשכילה להראות צמלים המעטות האלה גדול ועולם אהבתה לעמה, עד שחיי' קשורים עם חיי בני אמונתה, ואם הבזיה הזאת תאלה לפעלה, אז יחד עמם כבודה על עפר ינחת, וכמש"א בי איבכה אוכל וראיתי ברעה אשר ימצא את עמי ואיבכה אוכל וראיתי באבדן מולדתי, וזוהי ציריה את ערך בני עמה, כי היא היתה מודעת לרבת השכל ולכבירת רוח, ואם היא קשורה בבקשה אהבה כזה לפני עמה, אין ספק כי כלם הם אנשים ישרים ותמימים שלמים ועלים. ואולם אם היא צמלצה הרס היתה בועטת בעמה ולא נתנה נפשה עליהם, לא הי' מקום לקחת ממנה אות ומופת על ערך בני אומתה, כי תשבוה ליולאת מן הכלל והעד שגם היא לא תסבלם, כי מוס צם, נזאת תסתיר פני' מהם, ולא תאצה לדעתם, ואז לבד שלא הביאה חועלת לעמה מהרמת קרנה ומעלותה על גרם המעלות, כי עוד היתה כקוד מכאיב וכסילון ממאיר לבית ישראל [ועיי"ה בספרי הכ"ל]:

ג) הדברים האלה נוהגים בנטייל הכסף של כל דור ודור, שטוב עמם צדיקים, כי עיי"ז שמחודעים לרשות, ויש לה מושג טוב מהם, יכולים להרים קרן כלל האומה. אמנם רק צעת שהם עומדים כעמוד ברזל בעד בני אמונתה, ונותנים נפשם עליהם, ומראים לכל כי הם קשורים ודבוקים לפני עמם, וקרובים אליהם קרבת החומר והרוח, ובכבודם יתיימרו, אז רק אז יכולים לעשות רושם טוב. אולם אלה מהעשירים שפונים עורף לדתם ומתרחקים מבני עמם, אלה לא לבד שאינם מביאים את הצרכה והאשר שהי' צידם להביא לאחיהם, כי עוד יביאו תקלה וקלון, והם הם משחיתי האומה, שונאי' ומנדי', וחלק גדול מסבלות האומות יש לגלול עליהם, כי הם

יהיו כעדי קיום לכל דברי קיום של חייבי האומה ושגאלי, וכמו שמקיימים ומאשרים כל דברי נרגן שלהם, ומקיימים בעדם חומר ולבנים, לצלל חומת שנאתם וחייבתם, באחרים: כי גם חלה אשר ממעיהם ילאו, אם רק יתנשאו משפל מצבם ויתרוממו מעט, יכירו גם הם קלון וחרפה עמוס, וע"כ יעצובם לנפסם, ויתרחקו מהם. עושר כזה הוא סימן קללה לישראל, ועשירים כאלה הם כקולוס ועקרבים לישראל, כי אין להעריך את האסון שמביאים על בני עמוס, ועליהם יש להמליץ יש עושר שמור לבעליו לרעתו, העושר שהוא שמור רק לבעליו להנחתו וללרכו הוא לרעה ולא לטובה, כי עשיר כזה מביא רעה רבה וגורם קללה לחייו, כי יגיע לזה שיגור לשונו מלדבר טוב על אחיו, לבלי ימנע כבודו ע"י צעונו השרים שידוע שלבם אינו טוב על ישראל, ובכל הגה והגה שיוצא מפיו, יתבונן עליו היטב שלא יזרוק מפיו חליה דבר כזה, שינשיך עליו חסד חסדה לחייו, שעי"ז יצטוו עליו כעל אחיו האומללים הנצבים ויצוו גם אותו, וכעש הזאת שאם רק תשים קנה צמקוס בסתר, ותשלח שיני' לה תרף מנס עד שתעשהו למסוס נוסס, כן ילך העשיר הזה מדחי אל דחי, עד כי לסוף יזדרז לספר בעלמו בגמותם של אחיו, להכבד צוה על פני השרים והמוסלים, ואין קלה להאסון שמביאים צוה על אחיהם ועל היהדות בכללה. עשירים באלה מצטלים כל יסורו ועלמותו של ישראל, ומאזדים אותו לדעת, ובעד איזה פני' ונטי' כוזבת ילדה הדמיון השוא, מקטקטים צורת ישראל. הרבה יותר ממה שעושים לנו שוגאיו ומגדיו צעמים, עושים לנו לחייו חלה, כי להם עושים וגלים כל דרכי ותהלוכות אחיהם, ולפעמים יחמדו ללון ויהתלו בפני רבי הממלכה ממנהגי ישראל ומוסיהם, וירימו צוה לבס עד שכל נגוס אם נחמר, כי הם מתריצי ומארכו האומה הרבה יותר מחייבונו שצעמים, וכמו דחיתא בתו"כ פ' בחקותי פ"ד ורדו בכם שנאכם, שאינו מעמיד עליכם אלא מכם ובכם, ובשעה שאוה"ע עומדים על ישראל, אינן מבקשים אלא מה שבגלוי, שנאמר והי' אם זרע ישראל ב', אבל בשעה שאעמיד עליכם מכם ובכם, הם מחפשים אחר מסבוגניות שלכם, שנא' ואשר אכלו שאר עמי, כי אמנם כן הוא, שאנשים כאלה, מכהים זוהר האומה ומחשיכים אורה, ומקדידים את פני' כשולי קדירה, והם הם מתריצי ומארכו האומה:

פרק ב

א) **מצינו** לחז"ל ספור נפלא שכאשר נעמוד עליו נראה, שתוכנו הוא לרמוז על ענין זה של עולם החטא והפשע, מאנשים האלה, שיוצאים להבנות מתרבתן חומתם, ובמסוס הנחתם והגדלת הונם וכבודם נוהגים יד לחייבי ומגדי האומה, לעזור להם בהריסה האומה ובחירבנה, וזהו צמ"ד תולדות, (סוף פס"ה) ספרו ללי חז"ל ספור חיוס וגורא. וז"ל, בשעה זה שבקשו שונאים להבנם לחר הבית, אמרו יבנם מהם ובהם תהלה, אמרין לי ליוסי משיתא עול, ומה דאת מפיך דייך, נבנם והוציא מנורה של זהב, אמרו לו אין דרכו של הריוט להשתמש בזה, אלא עול זמן תנינות, ומה דאת מפיך דייך, ולא קיבל עליו, אר"פ נתנו לו מכם ג' שנים ולא קבל עליו, אמר לא דיי שהבעסתי לאלהי פעם אחת, אלא שאכעיסנו פעם שני', מה עשו לו נתנו אותו בחסור של חרשים, והיו סנסרים בו, והי' מצוח ואומר ווי אוי שהבעסתי לבוראי. חייבי ולורבי ישראל חלה מתריצי חלו ומבקשו, ומארכו האומה

האומה, האויבים האלה לא הסתפקו בזה שהחריבו בית מקדש ה' ורעלו ורללו את בית ישראל והכו אותם לרסיסים, לבס השואף לנקמה לא נתמלא עוד מחורבן החומרי והגשמי של ישראל, כי ידעו שכל עוד שמקדש הרוחני שלהם שורר בעולם עוזו ותקפו, כל עוד שהיכל הדת קיים על חלו, וקדושת אחדותם קיימת, כל עוד ששומרי ויטרי רוח בני ישראל האלה, יעמדו על עמדם, אין לבני ישראל להתייאש משופם וארסם, כי על ידי דוחם הכביר שמפרק הרים ומשבר סלעים, ישובו עוד לחחי, ושובו לארלם ולמולדתם, ויבנו חרבות ליון וירושלים, ומוסדי דור ודור יקימו, ובית מקדשם יבנה ויוסד על מקומו, ולור חרבם ישוב ריקס. הרעיון הזה לא נתן מנוח לנפשם המלאה איבה ושנאה נלחם, וע"כ השתדלו שטם חורבן הגוף יבא גם חורבן הנפש וגויעת הרוח, פס כיבוי אור ממשלתם המדינית יבבו גם יליוי אור ממשלתם הרוחנית והמוסרית, ועם חורבן מקדש ה' ירחו צעיניהם חורבן קדושת הכנסי' הריסה אחרותם הספרדותם ופירוד לבבם, עד שתחילה ויסוד החורבן יהי' על ידי ישראל ובהם ובהם. מן בני ישראל ימלאו מי שיחן ירו להחריבו ולהרוס את מקדש ה', ואז ידעו כי לא יגעו לריק, כי תבוסה בני ישראל שלמה ואחד נלחמו וחתלחו, ואשר נפל לא יוסיף קום, ויתפארו לכל רוח וילכו בדרך שלא ישובו עוד, כי יבלעו ויחבולו בין העמים, וחדל מלהיות לגוי מיוחד ולעם מליין, וע"ז יהיו מלאים רליון, כי הגיעו למטרתם, וע"כ הבעיתו מתנה נכבדה להאיש שיקבל עליו את העבודה הזאת, וימלא המלאכות הנכבדה הזאת להשתלל ולהשתתף בחורבן אחיו לעזור להכות אותם חרס, ולבער עי"ז את שמש מן הארץ. ולרגע זה מלאו להם את האיש שבקשו, כי יוסי משיחא, שהי' אחד מגדולי פריי ישראל, ומראשי צריגא, נתן ידו עמדה וקבל עליו למלאות פקודה זו, ובעלמו ובכבודו נכנס בבית מקדשו של ישראל, להחל פעולת חורבנו, לפרקו וגתלו ולבער ממנו כל כליו הקדושים. ואמנם לבלי ידח מבט"ו נדה, ולבלי תתמלא תאנה לבב האויבים, הזניין לו הקב"ה בדרך גם, ענין פלא, שיעמוד לו לעוררו משנתו הדתית, למען יראה ויכיר עשתו, וישוב אחר ממשבתו הרעה הזאת והוציא טעורה של זהב, וההולאה הזאת, הייתה תולאת ההשגחה האלהית, למען לפקוח עיניו שיראה, כי בעבודתו המפוגלת הזאת, ראה להשקיף שגשש של ישראל, ולכבות אורם, להוציא מהם את המעורה הטעורה, מעורת ישראל המפילה להם אור נובה, וכעמוד האש הולכה לפנייהם, להאיר להם את הדרך הנרה והמלאה מוקשי מות, מעורה ישראל זו מורשת קדומים וגתלה אבותם שארית נחמסם, המעורה הזאת המכילה אור ישראל קדושת חוררתו ואחדותו, המעורה הזאת רואה עתה לשדוד מהם, ולהולאה מביניהם, למען ידמו בחשך, כי החטא נגד קדושת אחדות האומה, הוא כיבוי אור ישראל, כמו שהפתיל הזה הנחון בשמן המעורה, כל עוד שחוטיו שזורים וטוויים וקלועים ביד, יאיר אור גדול, ואם יתחקו חוטיו הפתיל זה מזה ידעך אורו. כן גם מעורת ישראל ששמן החורה והאמונה נתון בה למאור, כל עוד שחוטיו פתיל ישראל שזורים וקלועים ביד, אז יפין אור בהיר ולא יכבה נרו לעולם, ואם רק יתחקו חוטיו ויתפרדו יכבה אורו ואחד זברו, וע"כ רואה היהודי לשמור מכל משמר את המעורה הזאת, כי יודע שבה אורו כל מחמדיו וסגולותיו, קדושתו רוחו אורו, ובכל מקום שרואה את המעורה עמו, יודע כי נהרס עמו שרא ובר הדת לא יכבה, ועוד ישוב שמשו לנרחו באור גדול. ואמנם צעת שגרה בבית ישראל הגעג הזה, שנתמלאו בקרבה אנשים נשחפים כאלה שיתנו ידם לאויבים להשפילם ולהרסם להתמלא מחורבנם, אנשים כאלה שומדים לכבות את הנחלת הנשגרה, ולהתשיך את הילועים האחרים הגוללים. וע"כ מזמנה לו המעורה, שידע כי הוא מליץ מבית ישראל המעורה המפילה להם אורם, והוא מותן יד לפארם ולזרם בפיוזר הכות והנפש

והנפש, והוא הוא מענג את אויבי האומה ולר"י הלוטשים תמיד עיניהם על האומה הישראלית, וכל מאוויי לבבם לראות מיתחה הרומנית וגויעחה הנפשית, וכיבוי אור הדת, והוא הוא ימלא עתה לב האויבים עונג ורלון שיחשקו על משכתי ישראל :

ב) הוצאת המורה הזאת, לא החטיאה את המטרה, כי עמדה לעוררו על עומו הגדול הזה, ועל צגידתו הנוראה בעמו ומעילתו בקדשי ישראל, ולהקיפו מתדמתו עד שעתה השיב בקשחה ריקס, והצריחה לא פעלו עליו, להנכס עוד הפעם צבית מקדש ה' לעסוק בהריסתו, והמסה והמתן שהרצו לו בעד זה, לא לקחו עוד את לבבו ולא שעה מאומה לזה, וזכותו עמדה לו שלא הסיה עוד את דעתו מזה, ומטאו זה ה' נגד עיניו, וכל מה שבחן בעלמו פעולתו זאת הבין יותר עון צגידתו ומרידתו בה' ועמו, ונתרעס ונתרעש מאד מזה, עד שמרוב לערו ויגונו נקרע לבו לגורים ופלעי לבבו נחרצו מרגע לרגע, וכאבו ה' גדול כל כך, עד שגם בעת שדמוו צבית קשה ולאזרי' מאד שנסרו אותו, שגם לשמע שם מות כזה, יחרד כל לב, ותסמר שערות כל איש, אולם מכאב לבבו הרחמי מנליותיו ומעוונותיו, שסר מדרך ישראל ומרד בהם. מכאבו הרחמי הזה, לא חש ולא הרגיש מכאובי הנסירה, כמדע שבכל יסורים ומכאובים יתבעלו המועטים והקטנים לעומת הרבים והגדולים [ע' ספרי חו"ה ח"ב בהערות לפ"ו מס' יסוד תושבע"פ הערה ח'], וגם פה לא ה' מקום שיכנסו לבבו רגשי הכאב מהנסירה וחיסוך אבריו בעת שלבו ה' מלא חונה ויגון על צגידתו ומעילתו, וכאין ואפס היו מכאוביו מהנסירה לעומת מכאובי לבו מרגשי הנחם על עומו הנורא הזה, וע"כ בעת שנסרו ותחכו אבריו ולעק ווי אוי, באר מיד לבל ידמו שמכאב הנסירה ילרח, רק אוי שהבעפתי לבוראי, הכאב הזה גדול מאד, ומתו מכאוב הנסירה נגד מכאובים גדולים ומוראים כאלה? ומי יחוש עתה מכאובים קלי הערך, כמכאובי הנסירה, בעת שיחוש מכאובים עלומים ורבי הערך, מכאובי הנחם על צגידה נוראה ומרידה עלומה. זאת היא כונת הספור האמיתי הזה, והחורה היואלת ממנו, היא רבת הערך, כי זה כלולים כמה למודים יקרים ומועילים [ובבאורי על מ"ר בארתיים, גם בארתי כל ד' המד' הוא עס הספור השני שם עיי"ש], והלמודים הכוללים והראויים להיות חרותם על לוח לב כל איש ואיש מצני ישראל, הוא הלמוד של שימת עין מההשגחה האלהית וההתקוותה על לעדי הבוגדים והמורדים האלה, והכרכורים שמכרכרם להשיב לב הפושעים האלה למקורם, יען כי הוא צנפס האומה. והלמוד הכללי השני היותר נחוץ עוד, הוא לראות עד כמה שקשים ומורדים באחוחם ואהדותם, ומועלים בקדושת ה' אחד ובשמו היחוד והמיוחד, עד כי כל יסורי ומכאובי שבעולם, לא ידמו ולא ישוו ליסורי ומכאובי הנחם הזה, כי גדול כים השבר ברוח אהדות האומה, ולזאת גם פלעי לבבו מהנחם רבים ועלומים הם :

ג) ראוי חיפא שהלמוד נחם של הבוגדים, יהיו נגד עיני בוגדי זמננו, וכל אלה שבעת שהאללה מאזירה פני' אליהם, אינם פונים לאחיהם להרים קרנם להושיעם לתלם מן המיזר לתת יד ליסד צתי חסד, להמליץ עוז בעדם, ומנסחירם פנים מצני אמונתם, כל אלה יחילו וירעדו מהנחם הזה, ישינו אל לבם שכול היות שקרובים הימים ולא ירחיקו חוק, שיכרו להם חון, וכיבו את לבם לראות ולהבין עוותתם ומטא צגידתם בעמם, ואז יקחו מיד ההשגחה האלהית כפליים ככל שחשבת. הן החולדה היא כעד כשר ונחמן להעיד שהעושר חין לו צמים נחמן ועמידה קימת כי מלא סמון חסד

חסר, עוד לא נוצר ולא נברא בעולם המלח למלוח את המזון לעשותו לדבר קיים, ולא חזון רחוק הוא לראות, שהעשירים ואדירי האדירים ירדו ממלכתם פלאים, ויבקשו עזרה, ואז יראו שלבד שמואמה לא יראו מכל עמלם, כי עוד ישבעו חרפה וגאלות תחת שה' בידם לקנות להם שם טוב ולהשאיר להם זכר ושאריה מהעת המזוהבה, שזה הי' עתה חלקם מכל עשרם, והיו מתנחמים בזה על יגונם וגם לבד זה אחרי שאז יהיו כאחד העם, יכול להזדמן, שהם בעצמם יסבלו אז מהדברים שהטומו על אחיהם ויכשלו בהם, ועוונותיהם יהיו על עצמותיהם, אזי ואזוי לעשיר כזה שכל עוד שלטם שלטת בממלכתו כסף וזהב, חשב להכבד ולהגדל בחסון אחיו, ואחר זה יכשל וינגף. באבני נגף ולורי מוכשל שהינה בעלמנו בהיותו מנטילי הכסף ואלי הזהב, ושפרה עליהם מלידת הירושלמי (בילה פ"א ה"ח) אבנים שישבנו עליהן בנערותינו עשו עמנו מלחמה בזקנותינו, כי בנערותם הניחו בידם האבנים האלה והתענגו עליהם, ועתה הם לוחמים עממם מלחמה עזומה ומליהם שגונים יורדים חדרי לב, בהעת ההיא רואה ויודע מה שהעוה ועיניו כלות לראות כל זה, אשר רעתו חיסרו לו לעלמו, ומשובתו חוכימו, יודע ורואה מה רע ומר תולדות הבגידה בעמו, ומי יכול לשער ולהעריך ערך העונש הזה, שרואה בעיניו מה שקלקל וסובל בעלמו מפגעיו וממכשוליו, ושמו לקללה ולחרפה בין אחיו, ואם חמסם שכל הפגעים והפגעים רעים ומרים, אבל הפגעים והפגעים שידע שהוא בעלמו חוללם והולידם והם הם מדריכים עתה מנוחתו, הפגעים האלה הם חיומים וגורמים ומכלים שאר ובשר, ואין קלה למזוקת נפשו, בכל עת שגייע לאבני נגף האלה שהוא הוא הניחם בידיו, ועתה יכשל בהם כשלון חמרי ורומי :

(ד) **וכבר** הביאו חז"ל סודר אחד, שתוכנו הוא ג"כ להעיר ולעורר לנו על הדברים האלה, כי צ"ק (ג' ע"ב), אחרי שהביאו ההלכה לדינא כי לא יסקל אדם מרשותו לר"ה ספרו לנו ספור אחד, שכי הכראה בל לחת עוז והענומות לזה גם מן הגסיון, להרחות מן המליחות התקלה והקלקלה שמציף האדם גם על נפשו אם מסקל מרשותו לר"ה, וזהו מעשה באדם אחד שהי' מסקל מרשותו לר"ה ובמצאו חסיד אחד, אמר לו ריקה מפני מה אתה מסקל מרשות שאינו שלך לרשות שלך, לגלג עליו, לימים נצרך למכור שדהו והי' מהלך באותו ר"ה, ונכשל באותן אבנים, אמר יפה אמר לי אותו חסיד מפני מה אתה מסקל מרשות שאינו שלך לרשות שלך, הספור הזה הלכות מעולם המליחות והמעשה, ושחין כל ספק, שבחמת קרה כן, הביאו חז"ל למערה נכבה, לקחת ממנו למוד יקר ובעלה, עד כמה שאלם היחידי צהיות לאל ידו אל יחבול תחבולת, לתקן את רשותו היחידי צנוק והפסד הרבים, כי הפרטים חבודים, והכללים מתקיימים, ויכול להיות, שרשותו וכל אשר לו תמס יתלכו, ויחבדו בענין רע, ואז יקם בעלמו מהצוק שגרם לרבים מקייניו ורכושו היחידי, ומזה יבין וישכיל, שכל עוד שיש לאל ידו יש לו לראות לתקן את הכלל בקייניו הפרטים, והתיקונים הכללים האלה ישארו חמיד אללו, ויחייסו אליו, ובשמו יקראו. וגם צעת רעה שכל אשר לו יחבד ממנו יהיו התיקונים הכללים שלו, ואז יתענג בהעונג היחידי הזה, שיראה כי כל מה שפעל ועשה צעד הכלל. הם חיים וקיימים, כי בהתיקונים הכללים האלה לא תיגע שום יד לרעה, כי אין יד היליון שולטת בדברים הכללים הרומיים, כי עם כל עלמנה כח של החליפה והתמורה שידה בכל, צד"ו רפה כח היא בדברים הכללים הרומיים, כי רק בהפעולות הפרטיות שהן תולדות ותולדות הגשמיות יכולה לשלוט בכח שלטון עז, ולא בפעולת הכללים, שהן תולדות הנפש והרוח, שמה לא

העין לנוע ידה, כי גם לא חגיג שמה, כי הן למעלה ממחילתה ומגבולה, זאת היא הכלית הספור הזה שלא חזן רחוק הוא גם בזמניו, ומי שרואה ביעני רוח, רואה בכמה עתים חיותות כאלה, שכחם רב לעורר את אדירינו, שכחו"ל יראה שכל עוד שהוא מושל בזמננו וחולרותיו, יראה לעבוד בהם על הרי ישראל, להטיב לעמו, לתקן לחק ולשכלל את היהדות, להרים קרן עמו ותורתו, כי כל אלה ישארו לעד, וגם אם הגלגל החוזר ישוב עליהם, יתגשם בהטוב שעשה ובתיקונו הכללים, כי ההשחחה עם רבא רצבות לבאותי, לא יעשו למחות מתחת שמי ה':

ה) אדירי

עמנו שינו עיניכם אל הנאמרים האלה, וכחותם על לבכם השימוס, ראו כי אחיכם הטובעים בים הדאגות והתלאות, פושטים יריהם אליכם, פחו רוח חיים בעלמות היבשות, גלגו את ספר ההולדה, וקראו בו בשום לב, ותוכחו לדעה, כי רק אלה שחיו חיי הכלל, ונתנו רוחם נפשם ונשמתם על אחיהם, ושחרו מכחם בעדם, אלה הציבו להם יד ושם בהתולדה, אלה רק אלה הקימו להם מלכת זכרון, וחיים הם אתנו כהיום הזה, עוד היום יוקירו בני עמם; וברגש קודש מאד נעלה וזכירו שם. ואלהם העשירים שרעו רק את כריסם לעבדות ולשמה, וזו את גופם, ומן אחיהם העליונו עיניהם. אלה או שכבר נאבדו מתוך הקהל ונתחה שמת מתחת השמים, או שעודם יזכרו לקללה בין אחיהם, לשוא ספרו ספדיא וקינוו מקונינא על מות עשירים כאלה. לשוא פרו הבנים ובני משפחתם כסף לקרא למקוניס ומספידים לכבדם בזה על פני העם, כי בני שטרס [ששכרום לבנות] ודמעות דמעות [שבעד מעות], לא תפעלנה מאומה, ומספידים כאלה יעשו עוד עליהם כלומת עולם, וגם על נפשם יבואו חרפה וכלימה, שבעד בלע כסף יקראו לבני ומספד, הן בלבד עשירים כאלה רנה, ולא את ספור צעת קרוד כזאת, בני ישראל השבוס למחיס בעודם בחיים, בעוד שהההלכו ביניהם, כי גם אז כבר מת בהם כל רגש חי, ורק שאז גרמו להם עוד רעה, בשנאחם וקנאחם, וענה גם שנאחם גם קנאחם כבר אבדה, אבל חלק אין להם ביעניי כלל האומה ומדוע יבכו בני של חס, יבכו עליהם בני העם שהתגרסו מהם, ושמהם בחרו פקירי עסקיהם להם נאה למצבי ולמספד, ולא לבני העם שסבלו מהם, ומי ישים לב לדמעות תנינים ובני בנות היענה כאלה, גם המספידים בעלמם יודעים כ"ז ולא על חרבה של האומה בוכים, רק על בנינם להבנות מזה ולמלאות חוריהם זה, ההולדה לא תדע הקף היא בקנה המדה, וכמודד האויר, המודדת מעלות האיש, כפי מה שהוא, כי האמת נר לרגלה ואור לנתיבתה, היא לא תתפחה ולא תשתחד להקים שם לאלה שאינם שווים לזה. ההולדה הישראלית יודעת טבע אומתה, שכל אלה שלא פנו אלי, ולא הראו לה אוחות אבה, לאויבים נחשבו ביעני. ואמנם כן הוא, הדקה עם האומה העלובה לבקש מעשירי עזר ותמיכה, כהגולל במים האדירים שיפרש ארצות ידיו, להסולק על החוף ולזעק אליו לעזרה, ואם לא יפנה אליו יחשב לשודד ורואה, כן גם האומה הטובעה בים הדמעות והתלאות, פורשת בלדק ידי לעשירי היחידים השרידים, כי למי זה חפנה האומה החלופה והעלובה, ואם בני ילאו מהם ולא יאבו לדעתה, על מי זה חשים תקופה? ולזאת השליה והשוא"ל של האדירים האלה, נחשבות לפעולות מורשמות וקיימות וכמו שיעבירים בקום ועשה, בשנס שכבר נחשאר כי אלה שתחילה חשאה חתי בשוא"ל, סוף דבר שיחשפנו גם לאויבים ויביטו עמל וחזן בישראל, כי צראחם אשר לב בני עמם אינו הולך עמם, ומצטיים עליהם ביעני צח על התחזקוה מהם, ע"כ יתחילו לחפש על כלל ישראל עליות ברשע, ויחרישו את מערכות ישראל, ובה יחשבו להשקיע התיח לבבם, שלפסקים ירבו עוד הלך רגשי נחם ע"ז, ולהקל מעליהם משאח הנחם יחשבו

יחפשו אמתלאות, לגולל עליהם עוונות ופשעים ולטפול עליהם חרפות וגדופים, ומצוים ומנאליס אה אחיהם, ועשירים כאלה נחשבים כמו שהם מטביעים אחיהם במלכות, ודוחפים אותם לתהום רבה, ואיך תסלח האומה להם, ועוונות כאלה אינם נמחקים לעולם. ואם חמסם שהאומה למודה ורגילה בטביעות ודחופות, בזכות יודרות חדרי צטן, בחרפות וגללות, ואמנם המכות מאחיס ומצויה מנאליס יכאבו מאד ואנוש שצדק ומכאזיבס אה הגו והנפש, וזש"ח המשורר (תהלים ס"ט), הושיעני אלהים כי באו מים עד נפש, טבעתי בין מצולה ואין מעמד באתי במעמקי מים ושכולת שמטפתי, כי יש שני מיני טביעות. א) בנהר. שהלך לשחות וללל או שגפל מהחוף והמים שטפיהו והטביעיהו, ואז גופו נקי מכל שמן ולכלוך, והמים מוככים אותו עוד. ב) בביצה ורפש, כשהעמיד רגליו במקום רפש וטיט ואינו יכול להמוש רגליו משם אז בטמדו שם יכידו עליו אבריו ומעט מעט יסקע בעומק הביצה עד שיטבע שם. בטביעה כזאת יש להמליץ שאבריו הטביעו זה אה זה, ומטביעה כזאת מתלכלך כל גופו ומחרפש ומחטקף, והמשורר מזייר כי גם בהאומה יש שני מיני טביעות האלה א) הטביעה בנהר, היא מהאומה שהם כמו ממי הנהר [ע"ד דה"מ מים רבים אלו אורח"ע כו'] שאז צאה הטביעה מכה אחר ולא מהאברים, וגם אינו מתלכלך מזה. ב) הטביעה בביצה ורפש היא הטביעה מצני ישראל הבוגדים בעמו, שגם צפה האברים מוכזבים זה אה זה וכל הגוף מתלכלך ומודרס מאד, כי אין חרפה גדולה יותר מחרפה הזאת, וזש"ח טבעתי בין מצולה ואין מעמד, נגד הטביעה מצני האומה גופא, וגם באתי במעמקי מים, כי גם העמים אינם שוקטים בזמנים, וצעה כזאת שגלי הים רועשים, מה מסוכנת היא הטביעה הזאת מיון מלואה, שע"ז נוחטים מקום לשונאיהם ומגדיהם לכלות צהם כל חמסם, וההשקפה הזאת, יש להשקיף על כל אלה שבזשים ממקורם ומחבלים תחבולות, להסיר מהם כל אות וליון מאחות וליוני ישראל, מחליפים שמוחיהם, משנים מנהגיהם ומדקדקים לעשות הכל כחוקי העכו"ם, אלו מציאים זוהמא ורפש על כלל האומה:

ואם חמסם שבאמת העושר הוא נסיון גדול, וכמו שצטבע הוא כמו ענן כבד המענן אה שמי רגשות היהדות, ומקדך אה הלב, ומצלבל אה המחשבות, והוא כמו השותה משקים חריפים המשכרים אה האדם, ומצלבלים אה מחו, כן גם העושר הזה משכרו ומצלבלו, כי מלך חיי הרווח והתמללות החלות, וההתקרבות עם שרים ופושטים, הכרוכים בעקבי העושר, כל אלה עלולים לצלבל אה המחשבות הטורחות, ולהעביר אותו מדעתו ודעת ישראל. אולם הלא הבחירה החפשית יכולה לעמוד נגד כל הנסיונות, ולנצח כל המונעים האלה, ולהצקיע אור שמש היהדות מצין העניים האלה, והלא גם המשקים החריפים, אם יסקה אותם אדם צריח השכל זך הרעיון, ישמור גם אז, אה פיו ולשנו מלדבר חושה, ונהפוך הוא, כי אז רק אז, יכירו צו כשרותותיו הסובבים וסגולותיו הנעלות, בהראותו שגם אז לא חבד עצמו ויראו לא נמר, וע"כ י"ל, כי העושר הוא באמת כקה המדה וכמודד האויר, לשקול ולמוד מעלות ותכונות האיש, וכבר השקיפו חז"ל על העושר ההשקפה הזאת, ולצותן נחיהו, כש"ח צעירובין (ס"ה ע"ג) בשלשה דברים אדם ניכר בבוסו ובכיסו ובכעפו, שהכוונה היא מהתאמר האשכנזי הזה, להשוות אה העושר להכוס והנעם, שצבל אלה יצחן מעלות האדם, ומדת שכלו ורוחו, כי צעת שהאדם שותה לרווי, יש להבחין אז אה כשרותותיו וסגולותיו, כי איש המעלה ובעל כשרון משתמר גם אז מלדבר דברים שאינם מהוגנים, לא יצוה אה אש"י חצרו, לא יקיא שיהי להם לגועל נפש, ונהפוך הוא כי אז חס"י חצרו נצימה. כי ידבר

ידבר בהשכל וזדעמ, והמעט שפעלה עליו השחי', הוא לפתוח סגור פיו, לדבר, אבל רק דברי מדע והשכל, או גם דברי חרדים ומהחלות כאלה שינעמו מאד לשמוע. ואולם הכסיל והבער, יגלה אז בערותו ופתיותו, כי ישחה עד שיקיא לטוף בגדיו ובגדי חבריו להיות לגועל נפש, ובני חברתו יקילו בו, וידבר אז דברי בלע ודברי נבלה, יבזה ויגנה אהביו וחבריו, וגם בני משפחתו, ולא חזון רחוק הוא שבשכרותו ימטיר על אהביו ואחיו, מהלומות ומכות יורדי חדרי צפון, עד שחרפה היא למיין האדם להיות אז בחברתו, ויאלצו להתרחק ממנו להניחו בודד במועדיו. וגם הכעס הוא כמגלה טמירין, ו כדולה גזי נסתרות וטמוני שפוני סודות הכמוסות ומכוסים בלב האיש, לשוטחם לעיני השמש ולהציגו לעיני כולם כפי מה שהוא, כי האיש השלם רב השכל, גם כשיכעס ישמור פיו ולא יזכיר מלדבר הוות, ושכלו לא יעזבו גם אז. וכסיל אדם שבעודי שפוי ושקט יעמוד להסתיר כסילותו ופתיותו, אם רק יכעס ישחו ויזפו למעלה, כי ירקע בגליו, ויקרוץ בשיניו, יעקס פניו וכולו אומר חרפה וקלון, יתלול אז בכבוד חבריו ורבותיו, ופיו מלא אלה וקללה, ואז יגלה כל לבו. ועל אופן זה העריכו גם את העושר, כי גם העושר הוא אבן בזמן לבחון מעלות וכשרונות בעליו, כי באדם השלם ובעל שכל בריא ואשר באמונתו יחי', בו יהי' העושר לברכה ולהללה, וכעד נאמן יעיד על שלימות בעליו ואשרו וישרו, כי בעשר לא יתגאה על אחיו, ועוד יחיר פניו אליהם שיש כל מעייניו להלליהם, ולהאדיר כבודם ישחד מכחו בעדם, ישחדל להרים קרן התורה והאמונה. ואמנם באיש כסיל ובער יהי' העושר לקללה, כשכור הזה יקיא חלב אמונתו ושלך שקולים על אחיו ויבל את בני אמונתו, פיו פתוח ורירו נוטף עד כי יהי' למשא לאחיו ובני אמונתו. זהו חוכן כוונה המאמר הזה שהיא כוונה רמה מאד, להראות שהכוס [בהיותו שבור] והכיס [בהיותו עשיר] והכעס [כשיכעס] הם צוחנים מומחים ובקיאים לבחון שכל וזינת איש, שאם הן [השכל והזינת] לא תכרענה לפול שדוד לרגלם הוא אות נאמן על רוחב שכלו ומעלה זינתו, ובענין זה שווים השלשה אלה באפשרות פעולתם ובזינתתם:

זי קי הדבר, העושר הוא כסולם כפול בעל דו פרופין, שמוצב חרלה, ויפרד לשי: רוחות ברום שמים ובתחתיה ארץ, כי ברוח אחד הוא זקוף למעלה וראשו מוגיע השמים, ומרוח השני הוא יורד למטה, ומוגיע לשאול תחתית וכלל רוח ורוח יש שלבות ומעלות בעד ההלך, ומי שתחיל ללכת למעלה ילך כן דרגה אחר דרגה, עד שיגיע ברום שמי שמים, ומי שיטפס למטה בשלבותיו ירד מטה מטה עד צור תחתית. וכן הוא העושר לפעמים יעלו על ידו בני עמו, וירס קרנם מעלה מעלה, ולפעמים ירדו על ידו מטה מטה, וכל האסונות והמכאובים באים עליהם לרגלי עשירים כאלה. וזשאו"ל צנ"ר (בחוקותי פל"ה) הבכר והמקל ניתנו מבדורבין מן השמים, אמר להם אם שמרתם את התורה הרי בכר לאכול ואם לאו הרי מקל ללקות בו. כי הככר הוא כינוי על העושר, ואם הולכים בדרך התורה, אז הוא סימן ברכה לישראל. ואם לאו, אם יסורו מדרך התורה וילכו בשרירות לבם, אז הרי העושר הזה נעדר אז לכלל האומה כמו מקל ללקות בו. כי העושר הזה נחשב למקל חובלים ולרצועה של מדרות, ללקות ולרדות בו את האומה:

פרק ג

א) הדברים שדברנו עד כה מחכמת העושר, הם יפלו לנו נתיב ודרך, לבחן עד חקר כוונת דבריהם ז"ל, על אמרם אין דור שאין בו ביעקב שקפי

שכפי מהלך באורי נראה, שרמזו פה על מעלת העושר, כי חז"ל ראו שבמחזה הזה
הבטיח הקב"ה ליעקב אבינו גם על העושר, שיצטרך גם בבחי ישראל, והענין סוד
בדברי אלהים חיים לראות, איך כי כל חלקי המחזה מהאמינים להכונה הזאת, של הבטחה
העושר, כי אחרי שהחיים והמות ביד העושר, שאם הוא ביד איש המעלה שלבו טוב
לאחיו, ורוחו כנחל שוטף אהבה ואהבה לעמו, אז יביא חיים וברכה לעמו. ואולם העושר
ביד איש קל הדעת נעדר הרוח, ימיט בעשרו אסון על עמו, וישתדל עוד להציתו
מיתה רוחנית ומוסרית, ואם איפא כן מוצן שהבטחה העושר לא תקרא בשם הבטחה, רק
אם תקבל עליו גם אחריות של העשיר מהכונותיו ומדותיו, אשרו וישרו, ואם הבטיח שיבא
לאנשים הטובים לזה, שידעו להשתמש בו להללח ואושר כלל האומה, אז תקרא בלדק
בשם הבטחה טובה. וכל זה השקיפו חז"ל על המחזה הזה של יעקב אבינו ע"ה, שראו
דבמחזה הזה בזה הבטחה הזאת של קיום העושר בישראל, עם כל תנאי ברכותיו,
ושבו יפאר ישראל, כי הבטיח להם שהעושר המבורך הזה לא יחסר בישראל, כי
מזה שהקב"ה אמר לו במראות הלילה אל תירא, נראה שיעקב התיירא מאד מההליכה
הזאת למארים, שהיא ראשית למיתה גלות מארים עם כל הגלויות שאחריו, ונעלה מכל
ספק, שמוראו לא הי' מעלם הגלויות, רק מחולדותיו ומחולאותיו ומתנאיו הכרוכים
בעקביו, כי מתנאי תולדות הגלות להשפיל רוח בני הגולה, ולאבד יושרם ועצמותם,
לדכאם, להכניעם, וע"כ התיירא שאולי בעת שהמועקות והרדיפות והתלאות והכרות
המתרגשות וצרות לרגלי הגלויות, בעת אשר תחגברנה עליהם והכבידה חכפן עליהם,
אולי ינסו חלילה להקל עולם ע"י הפרת הדת וההסרה מדרכי התורה, וע"ז ראה
הקב"ה לתמך את לבבו ולחזק את רוחו, שידע עד כמה שבני ישראל לא ינעו לחוקי
הגלויות, והגלות לא יפעל עליהם לרעה להשפילם ולהקפישם, ויהיו תמיד מלאים רוח
חיים, כי יעמודו תחת חסות השגחה האלהית, המתגברת על כל גבולי הטבע,
וההשגחה האלהית הזאת תאזיל מרוחה עליהם, וברוח כביר ולב אמין ישאו ויסבלו, ובכל
מקום שיגלו ילכו להם רוח אדיר וחזק, והרוח הפנימי הנערץ והגשגש הזה, יח' את
האומה תמיד, ויתן לה עוז ותעזומות, ולא ייחס למוט ולהתמוטט, ובכל עת יעשו
חיל ועושר, כי רוחם זה יעמוד להם לנלח את כל המונעים הטבעיים, והמעיקים
המורגלים, וילכו לבטח דרכם, כאלו כל הפגעים והנגעים האלה מהם והללה. והעושר
שכפי הליכות הטבע יתרועע רק עם השלטים והשקטים, שכל שערי המדינה פתוחים
לפניהם, רק עם אלו ילך שלובי יד, ופסוח יפסח מעל בתי הסובלים והמדוכאים, ומה
גם לבני ישראל בגלותם שיש עוד כמו שומרים ונטורי מדינתא השומרים את לעדי העושר,
ועל עקביו יתחזקו לבלי יעזו לבקר את בית יהודי, וכל הגדרים והסייגים הגזירות והחומרות
שגדרו והקיפו את בית ישראל, ושנמסרו לפקידים למלאות כל אלה, והפקידים האלה
לא יתראשו במלאכתם, ומוסיפים משלהם, חומרות על חומרות, וגוררין גזירות לגזירות,
וכל הספיקות וספיקי ספיקות, שזימנו להם בהלכות אלו הולכים לחומרא, כל אלה הם
רק תנאי השמירה, לשמור את העושר ראוי נפשם, לבלי יתבאל להתרועע עם היהודי.
למרות כל אלה יראו כולם כי העושר השמור בשמירות יתירה מן היהודים, גם הוא
יסול לו מסלה ישרה, להגיע אל היהודי העלוב והנרדף, כי רוח ה' נשבה בו, להוליכו
למחוז חפלו, והרוח הזה ישבר הרי המגיעות ויפרק סלעי העיכוזים, וא"כ מזה לבד יש
לראות כי אין להם לירא ולפחד מפני חמת המליך, כי בעיניהם יראו שאינם עומדים תחת
חוקי הטבע, ורוח ה' חופף עליהם בכל מקום שהם, והוא ישמור תרילות שלכם ויושר
דעתם, ובכל התלאות הרבות לא יאבדו עצמותם וישוהם, למען ידעו איך לקשור המלחמה,
מלחמת

מלחמת הקיום, לכבוש את כל המונעים, ולגלח כל המפרעים, ולבדד שהעושר יהי' כחות ומופת על הקרחת השכינה, ושימנת עין ההשגחה על ישראל, יהי' גם לחועלת כלליי חגורי ורוחמי לכלל בני ישראל, כי ימלאו עשירים כחלה שלכם יהי' ער לעמם, וכלל עת לר ומנוק, יקחו חלק בראש, כי לרה אחיהם יגיע עד לבצם, ויפעלו לרוממם ולשמש, כי המדות הטובות והנעלות מורשת קדומים לישראל, המדות האלה יליו אחסם בכל ימי נדודם, וכלל מקום שיגלו יגלו גם תמוותיהם ומדותיהם הטובות עממם, ועל העשירים תפעלה הרבה לעוררם לטובה בני אמונתם :

ב **כל** זאת ראה הקב"ה לגלות ליעקב אבינו, בעת התחלת ימי נדודו, בראשית ימי הליכתו ונסיעתו הזאת, שהלך להרחאות עם יוסף בנו, כי ההליכה הזאת הייתה יסוד ואבן פנה לכל הגלויות והמנוקות והגדומים, כי מהנסיעה הזאת נסתברה הגלות הגדוע והקרח בשם גלות מצרים, ושהגלות הזו היה רק כמבוא ופרוזודור להגלויות הבאים אחריו. ע"כ בהליכתו זאת ראה הקב"ה לחזק את לבו, לאמונו ולהבטיחו בהצטת העושר, הכוללת נחמה רבה, ושעור זידה להנעים ולהנחיק את כוס המרורים מהגלות, כי אחרי שיעמוד תמיד תחת חסות ההשגחה העליונה ושהצטע לא יפעול מאומה, ובעת שפני משטרי הטבע יש להחליט, כי יתדלדלו ויחרשו עד שיגיעו ברעב, גם אז ימלאו בהם עשירים מלויינים שילטינו בעשרם ובהגם, ברוחם ובמדותם הנעלות, עד שהם יתנו נפשם לחזק את מלב ומעמד של כלל אחיהם, יראו וידעו כי השכינה אינה זזה מהם, ומנה יתחזק לב בני ישראל, ויוסיפו אומץ לבטוח בה' וללפות לישועתו :

ג **כל** הדברים האלה כלולים בסדר הליכת יעקב למצרים, ובתחומה שמה, וזהו סספר הכתוב ויסע ישראל וכל אשר לו ויבא בארה שבע. כי בדרך הילוכו למצרים פנה גם לבאר שבע שע"ז אמרו שם במדרש להיבין הלך אמר ר"ג שהלך לקיץ ארזים שנמנע אברהם זקיני בבאר שבע האריך מה דאת אוטר וימנע וגו', שכוונתם כי האשל הזה שנטע ח"ח שידעו עד כמה שיש לכל אחד לדאוג בעד חבירו, ושכל אחד ואחד מצני ישראל ידע שהוא רק חבר אחד מאצרי הגוף של כלל האומה, וכמו שכל חבר ואחר מרגיש בלעזר חבירו, שאם ילקה איזה חבר יקחו חלק כל האצרים וכולם ירגישו את המכאוב, וכולם כאחד ישתדלו לרפאותו להעלות תעלה לו. כן יראה כאו"ח להרגיל את עצמו במדה ההסד והרחמים, לחוש ולהרגיש את חבירו, ושע"כ שם הנדיבות בא לישראל רק מאברהם אביהם, וכשה"כ (תהלים מז). נדיבי עמים נאספו עם אלהי אברהם, וכמאמרם ז"ל [מניגה ג' ע"ח] וסוכה (מע ע"ב). בתו של א"א שנקרא נדיב. ואחרי שהמדות האלה שמונו בהן ישראל, הן יסוד נלחוחם, כי רק על ידם הגיעו למה שהגיעו והי' בהם כח ועוז לשאת ולסבול, ע"כ מספר הכתוב, כי אחרי אשר וימנע אשל בבאר שבע, שנטע שם את האשל הזה שהוא ענין המדות הטובות, ושחז"ל דרשו ע"ז [בסוטה י' ע"ח]. מולמד טעשה פרדם ונטע בו כל מיני מנודים ובלבמה מרבותיו ז"ל מורים ע"ז האותיות של אשל, שמרמוזם אבילה שתי' לוי'. [פיי"ש ברש"י ד"ה פוגדק], כי אחרי שראו שתכלית כונת הקרח היא על המדות הטובות בכלל, וביחוד על מדת התנייה והחמנה, שגורמות הנדיבות והלדקה, לזאת ראו ע"ד הסמכתא לרמוז כ"ז בעטם המלה, להלקה לחיותי', בלופן שכל חות וחות יורה על חלק אחד מתלקי הנדיבות ומעשי הלדקה הולדות התמלה והרחמים. ואחרי שנמנע וראה ששרשי האילן הזה נקלטו ושטרפו עמוק עמוק בלב, אז ויקרא שם בשם ה' אל עולם. שדע כי ה' יסכון

המיד צה, ושכל עה לא יתפרדו, כי יהיו חבוקים ודבוקים בכל עה לה', כי המדות הנעלות והמאושרות האלה, הן הנה חלקי הנלחיות, והן הן הועילו הרבה לקיום האומה ולהתפתחותה. ולזה אמרו במד' כי גם יעקב בהליכתו זאה ראה לסבב דרך הליכתו את באר שבע, לבקר המקום הזה ולקוץ הארזים משם ולקחחם עמו עהה, כי ראה שצאה העה שדורשת מאד את האלונים האלה, כי אם אמנם שהמדות הטובות האלה הן גם בפני עלמון טובות ומאושרות ונחמות הן וכבוד לבעליהן, אולם בימי הגלות הן מוכרחות ונחילות והן הן מיי האומה, ע"כ מליירים עד כמה שיעקב אבינו ראה אז להשדל בהטעת המדות האלה בלב הגולים האלה, שהן כרפוחת העלה למכאוביהם הרבים, עד כי ראה ראשית לו לקחת את עלי פרי האלה דדרכו זו:

ד) ובהיות שכל דאגותיו של יעקב אבינו ואנחותיו הכבדות שהוליו מלבו, הי' רק צעד כלל בני ישראל, שהתירא מאד מפני קושי השעבוד המתעתד לזאת עליהם, ומפעול הגלות המתרגש לפניהם, שלא יכבדו את אכפס עליהם, עד שיכרעו תחת רבך משאם, ולא יהיו כח לעמוד על עמדם במלכ דתם ואמונתם, לזאת התראה אליו הקב"ה, ואמר לו יעקב יעקב. שקרא לו בהצה יתירה, להראות לו כי חינו זו מלחצבו לעולם. והוא גם הוא ענהו ויאמר הנני, הנני מחכה ומיחל לדברך כאל מלקוש, ויאמר. וזו התחיל הקב"ה לדבר אליו דברי נחומים ולהטיף על לבו חגלי נחם ורסיסי הישועה, ואמר אנכי אלהי אביך, עוד לאבוחך נגלתי והראיתי להם מראש מה שיעבור על צניהם, ולזאת אל תירא מרדה מצרימה. כוס מורא לא יעלה על ראשך, אל תדאג לא צעד מלכס החומרי ולא צעד מלכס המוסרי. כי לגוי גדול אשימך שם. תמיד תהי' לגוי מליון, הן צנוגע למדות מוסריות ולמעלת הגפש, והן צנוגע למלכ החומרי, בכל אלה לא תשוב לחור גם בימי נדודך וגלותך, ותעלור גם אז כח טפס ולעלות על ראש ההר, ובין כוכבי ההללחה תשים קנך, כי ימלאו בך תמיד אנשי מעלה כצירי הרוח, ורצי השלימות בחורה ותכמה, וגם ימלאו בתמידות אנשים שליטיימו צהונם ועשרם, למרות כל המכשולים והמתחמים שישומו על דרכם:

ה) ועתה. מבאר לו צפרט את הצטחה הכללית הזאת, שפי שנים ברובה. (א) הבטחה רוחנית, (ב) הבטחה חומרית. ונגד ההצטחה הרוחנית, אמר אנכי ארד עמך מצרימה. בכל מקום ביהיו גולים תגלה גם השכינה עמהם, כי הרוח האלהי לא יבליקם ולא יפרד מהם כי עמו אנכי בצרה, בעת לרתם הנני משרה ג"כ שכינתי בהם, ורוחי חופף עליהם כל היום ואנכי אעלך גם עלה, הרוח הזה שאנכי נותן בקרבם והשמור בהם בתמידות הוא יעלם הוא ירוממם וינשחם, ולא יתנם להכניע ולהשפל לאחד את עממותם וישותם, להסתקע צשערי השפלות, כי יעמדו מעל המועקות האלה, ולא ישרמו צרוחם שרעת, כי רוחם יחי' ע"י רוח ה' השוכן בקרבם, ועי"ז יתחזקו תמיד בהקות הגאולה, כי מזה שיראו שרוח האלהי שוכן תמיד בקרבם ושומרם מכל משמר, ולא יעזבם כרנע, יוכחו לדעת, כי קץ הגאולה דופק תמיד על פתחם, ומצטד השנני עניותם וסבלותם יציטו תמיד על הגאולה, וישווה לנגד עיניהם. ונגד ההצטחה החומרית אמר, ויוסף ישית ידו על עיניך. הכזיר לו את יוסף, שהוא הוא סמל העושר וההון, והוא הוא ליור עליה איש גולה וטודד, והאללחת אדם מעונה ודרכא, אשר ברזל צאה נפשו, ומצית האסורים יאל למשול והורם לשבת ראש ולדבר דברי נגידים, אשר דבריו יהיו נשמעים בכל המדינה, וברוב חכמתו ותבונת לבו יאשר ויללח כל המדינה, וע"כ ראוי יוסף בקורותיו הנפלאות האלה, הנמכריות ומפרסמות את השגחת ה' אליו, ראוי להיות

להיות לאות נאמן ולמופת חי עד כמה שגם הגליוחים והטלולים והגדומים לא יעזרו כח להכחיד את כשרון העם הזה, את יתרונותיהם ואומן רוחם הנעלה, עד שגם בימי תשך ואפילה האלה, בחקופה מלאה לרות והלאות לבית ישראל וצבת דם, גם התקופה האורחה הזאת, יצרה וברחה מקרבה איש המופת הזה, שצחכתו וצניחו יעביר כל חכמי העמים השליש והשקטים, ועולה הוא על כולם בחריפותו וזאשרו ועשרו צרותו והטו, ובכ"ז יוסף, יוסף הזה שזכה לעלות במרום הררי פסגה העושר ולעמוד על ירכתי מרומי הררי ההללחה, וזרעו משלה לו לאות ולגזור במדינה רחבה וגדולה כזאת. באושר וגדולת הלחחו הזאת ישית ידו, כח ממשלתו הזה יראה לשעבדו רק על עיניך. להגדיל זוהר שמשך [ע"ד ועינו בעין הבדולח]. ולהאדיר כוכב הלחחה עמו, הוא לא יבש במקורו, ולא יסתיר מולדתו, ולא יפנה עורף אל אמונתו, ולא יתרחק מאחיו הסובלים והכואבים הנענים מתגרת ידי לחייהם, כי בצבדוס יתיימר, והוא יכניס כל עוז ממשלתו וכח פקודתו ועולם משרתו לטובת אחיו, ולאשר עמו האומלל, וישמש צבחו זה להרים ולגשח קרן עמו. ובאשר כי ההצטחה הזאת שכוללת הצטחת העושר וחכונת העשירים הנעלים היחידים, נזכר שני פעמים יעקב, ראו חז' להסביר פה נלחיותה של ההצטחה הזאת, באשר שמאומת ומקובל אללם, שההצטחה הזאת לא יחה רק לשעתה לבד, כי אם לכל הדורות מצני הגולים. ע"כ ראו לרמוז זאת בהזכרת שני פעמים יעקב, כאלו כל דור ודור, שמוע באזניו קול ממרומים כקול רעם בגבל שדופק על אזניהם ומטיף להם דברי נחומים ואומר, אל תירא מרדה כו' ויוסף ישית ידו על עיניך. ראו כי בכל דור ודור ימלאו אנשים כאלה, שיזכו לעלות על צמתי ההללחה, ודבריהם יהיו נשמעים, והם יקדישו כל חקפם וחסנם, רק לטובת כלל האומה וזו היא כוונת אמרם, אין דור שאין בו ביעקב. נגד הצטחת העושר, ושיגיע לאנשים רוממים שישראל יתפאר בהם:

שער שביעי

פרק א

(א) **המניע המוסרי**, שזרגלי הבחירה החפזיה הטל עליו למלאות מקום ממשלת הטבעי, בכ"ז באשר שעס כל כחו אינו מניע צדום חופן לכה מניע טבעי, ע"כ בהדברים הנחולים לקיום העולם הכללי, ולקיום האדם וכוחותיו צפרט, רחחה הצריחה האלהית, ללרף אל המניע המוסרי, גם כח מניע טבעי, בכדי: שלא לסמוך צעניינים רבי הערך כאלה, על כח המוסרי לבד. כי הנה מודעת שיש מנוע בטבע או שלילה טבעית, כמו העפיפה לאדם, הדבור לדומם לומח חי ודומיהם, שכל אלה הם מנעיים מולד הטבע. ומנוע מוסרי, כל הדברים שהקב"ה ליוה עליהם לבלי לעשותם, שכל אלה יש טעם לזה שכפי חוקי הנפש וכוחותיו האוליים ממרומים, יש למנוע מזה שהם מנגדים לדרכי המוסר. וכן יש הכרח טבעי או חיוב טבעי כמו החום והאור מאש, או כל הדברים הטבעיים לאדם, האכילה והשחי' והתמלאות מחסורי האדם בכלל, שהם מוכרחים בטבע. ויש הכרח או חיוב מוסרי, מה שהקב"ה ליוה לעשות לאדם, שכפי חוקי המוסריים והחוריים הוא מוכרח וממייוב לעשות:

והנה

ב) והנה לולא הבחירה החפשית שהיא מתגלית עלמנות בריאת האדם, אז ה' בחפשי לעשות את האדם באופן זה שכל המונעים והשוללים המוסריים יהיו טבעיים. כמו שהאדם אינו יכול לאכול בטבע את הברזל והאש, ולעשות איזה דברים המונעים בטבע, כן תחסר לו האפשרות לאכול ולעשות דברים האסורים. או כמו שש בטבע דברים שהוא מוכרח ומתאזהב בטבע לעשותם, כמו אכילה ושתיה, וכל התמלאות מחסוריו ההכרחים שהוא מרגיש ויודע שאינם מניחים לו לנוח עד שימלא תפקידם, כן יהי לו מניע טבעי שיחוקק בטבע להדברים המוסריים, להניח תפליין ולעשות צליה, לשמור את השבת ודומיהם. ואולם אז היתה צטילה בחירת האדם החפשית, שהיא היא הכלית בריאת האדם, לזאת נאלצה הבחירה להניחו בחופשיותו, ולסמוך בכל אלה על הכח המוסרי :

ג) ואין להעלים עין מן האמת הגלוי והידוע, כי עם כל עולם כחו של המוסרי, כ"ז אינו מגיע לכח טבעי, כי עינינו רואות עד כמה שממשלת המוסרי רפת אונים היא לעומת ממשלת הטבעי הנאזרת ברעם גבורותיה, ובעת שרבו המורדים בממשלת המוסרי, ועל כל שעל ושעל אלו מולאים מורדים ומתפרלים העוזרים את גבול המוסרי, בהעת הזאת אלו רואים כי ממשלת הטבעי היא כבירת כח ועלומים כל עושי דברי, ורק כיוצא מן הכלל ישמע לעתים רחוקות עקבות איש המורד בטבע, ומשתדל לפרוק עולו מעל אחריו, ואיש כזה יהי לאות ולמופת, ויהי למלה בפי כל ויתפלאו עליו כעל דבר פלא עולם. והמורדים בממשלת המוסרי רבו כמו רבו, כי יש כמה וכמה שאינם ממלאים חוקי התורה, ומצטיים עליהם כעל דבר המורגל והמנוי, וחוקי הטבע ותשוקותיו מתמלאים בכל פרכיהם ודקדוקיהם, וא"כ יש מזה לדעת, שמה שהקב"ה הניח את הדברים המוסריים על כח המוסרי, ולא נתן להם עוז שלטון כח טבעי, שאז היו בטוחים יותר בקיומם ובתמלאות פקודתם, כי גם זה הוא רק לטובת ואושר האדם, למען ינלא בעלמו את כל המונעים והמנגדים, ועי"ז יבא על שכרו. כי הלא מודעת שיש כמה וכמה בעלי חיים שהם משוללים בטבע מאפשרות עשיות איזה דברים רעים וכמו שאין בכחם לעשותם כלל, ויש להם עוד כח טבעי אל איזה ענין טוב מה שלהאדם הרבו ע"ז אזהרות ותוכחות, ומוצן מאליו כי לא קצרה יד ה' לעשות גם את האדם בתכונה כזאת. ואולם אז ה' כמתחייב בטבע על פעולותיו הטובות, ועל בריחתו והתרחקותו מן הפעולות הרעות והגשחתות, ולא ה' לו שום עילוי ויתרון, בעד כל זה, כי ההכרח לא יגונה ולא ישובח, ולא ה' מגיע לו שום שכר, וע"כ הניחו הקב"ה בחפשיותו, וההנעה וההטי' שלו לעניינים המוסריים תבאנה רק ע"י התורה, שתלמדו להתמשך אל הטוב המוסרי, ולברוח מן הרע המוסרי, כדי שהמעשים הטובים והפעולות הרעיוניות תקראינה רק על שמו, כי הוא הוא פעלם ועשם ויתגדל ויתרומם שמו ושכרו יהי' שלם. ושאז"ל בעירובין (ק' ע"ג) אלמלי לא נתנה תורה, היינו למידין צניעות סחחול וגזל מנמלה ועריות מיינה ד"א מתרגגולים, כי גם בלא התורה ה' באפשרות לברא את האדם, שהי' מוטבע בו מדת הנעשות והד"א והבריחה מן הגזל והעריות, כבעלי חיים האלה שנבראו וגוררו בתכונה כזאת, שהם מושבעים ועומדים ע"ז מן הטבע. ואחרי שלא יתפק שום איש בן דעה כי האדם הוא עולה על כל הבע"ח, והוא הוא מטרת הבריאה ותכליתה, וככ"ז יחסרו לו הכחות הטבעיים האלה שניעוהו בטבע לזה, ורק שהזהר על כל אלה בציווים ואזהרות, יש מכל זה

לדעת, כי כל חלה הוא רק לאושר האדם והאלהות ורק לעובדתו נכרה בחפשייתו, בכדי שמעלמו יתן לבו להתנועע אל העוב המוסרי, ולהתרחק מן הרע המוסרי, וע"כ ההליכה שלו בדרכי המוסר מתייחסת לו לבדו, וכל פעולותיו הטובות והרעות, הן פרי יגיעו ותנובה עמלו, ועי"ז רב טוב לפניו לו :

ד) כאשר נתבונן בעין חודרת נראה, דיש שלשה דברים בחוקי ההנהגה חיי האדם ופעולותיו, שאם חמס שיש להם כח מניע מוסרי אל האדם, כי בני ישראל מזויים ועומדים עליהם מפי הקב"ה, בכ"ז הוסיף להם הקב"ה, גם כח מניע טבעי שהקב"ה נטע גם בטבע האדם, שישתוקק לזה אליהם בתשוקה טבעית, ואלו הם: א) קיום הגוף, שהוא התמלחות מחסוריו ושמירת זריחותו, שיש ע"ז מניע מוסרי, כשאה"כ ונשמרתם מאד לנפשותיכם, והזהירה התורה על שמירת זריחת הגוף והשתדלות התמלחות מחסוריו, וכשאה"כ והי בהם. ובירו' קדושין (פ"ח), עתיד אדם ליתן דין וחשבון על כל מה שראת עינו ולא אבל, ובכ"ז לא סמך הקב"ה בזה על המניע המוסרי לבד, והוסיף לזה עוד מניע טבעי. ב) קיום המין הגופני, שמדוע שהיא אחת ממלות שבחורה, ובכ"ז יש לזה כח מניע טבעי. ג) קיום המין הנפשי, ללמוד ולהחכים להצירו ליישר דרכיו שיש בזה מלוא מיוחדת, ובכ"ז יש לזה גם תשוקה טבעית שכל אחד משתוקק להועיל לזולתו בענינים הנפשיים ולהפיץ תורתו ותוכחתו וכדומה. וכאשר נעמוד על טעם הצטיינותם של שלשה חלה, שבהם לא הסתפקה הבריאה בכח מניע מוסרי לבד כמו בכל המלות, נראה דההשערה הקרובה היא, מלד ששלשה העניינים האלה הם הם עמודי ויסודי קיום העולם, והאדם בחומרות וצרכויותם, לזאת לא ראתה הבריאה האלהית לסמוך בעניינים עקרים כאלה, על כח מניע מוסרי לבד וראתה לזרף להם גם כח ותשוקה טבעית, בכדי שגם הכחות הטבעיים ישימו עיניהם על קיומם, והם הם יגיעו את האדם למלחות הפקודה הזאת, כי ההנעה הטבעית מנעת לכח הכרחי, בעוד שהמוסרי הוא רק כמעורר ומניע לבד :

ה) כלל הדברים, דבכל השלשה דברים האלה של קיום הגוף, וקיום המין הגופני, וקיום המין הנפשי, מלד שהם הם עמודי ויסודי קיום העולם והאדם בחומרי וצמוסרי, ע"כ לא סמכה הבריאה האלהית על השומרים המוסריים, היינו על האזהרות והלויים החוריים שכל השגחת השומרים המוסריים האלה, הוא רק לעורר ולהניע את האדם להטותו לזה, ורק שראתה למנות עליהם גם שומרים טבעיים, כי נטעה בהאדם רלון ותשוקה טבעית אליהם ופקדה עליהם שהם ישימו על קיום של השלשה האלה, שכן השגחתם גדול מאד, ומגיע לכח מכריח, כי בכל מקום שכחות הטבע באמצע, והם שומרים ומשגיחים על איזה ענין שיתקיים, ושהאדם ימלאנו, שם נחשב האדם, כמו במצב ההכרחי, וכמו שהוא מוכרח ואנוס למלחות את אשר המשגיחים האלה נוטלים עליו, כי פקודתם היא כפקודת מלך שלטון עז :

פרק ב

א) מצב היחידות והבדילות של עם ישראל ביחסו להעמים, והסתחקותו וזרותו משכניו במוגע לפנינים דחיים. המצב הנפלא הזה שנמשך וקיים זמן ארוך

ארוך כזה שמנה עשר מאות ושמונה עשר שנה. קיום מוצב נורא כזה בתקופה ארוכה וממושכה כזאת, הוא אחד מפלאי תבל היותר עלומים! על קיומו זה נשמו אחרונים, וקדמונים אחזו שער! החדה הסתומה והגעלמה הזאת, עוד לא פתח לה שום איש חכם ונבון! התעלומה הנפלאה הזאת מרעשת הלב, וכגל נעול ומעין תחום היא סגורה על מסגר ואין פתח:

ב) ואם אמנם שאחרי שפ"י ההשקפה הזכה יש לראות שהתכוונה הבדידותיית הזאת, היא כגולת הכותרת על ראש ישראל, וזה לפנות וקפולות כל תקותיו ותנחומותיו של העם הזה, הלא יש מקום לומר, כי ההשקפה הזאת היא כמגן וחרים בפני כל הדרישות והחקירות, וגודרת גדר בפני דרך הדרישה, וכמו שהעמידה מחילה של ברזל להפסיק בינה ובין כל החקירות והדרישות. כי במדה זו שההשקפה הזאת מרימה את ערך מעלת התכוונה הבדידותיית הזאת, ומעמדת אותה במדרגת קיום נפש האומה ונלחיותה, במדה זו היא מנרת לעדי החקירה המדעית, וחוסמת דרכי הדרישה הביבותית, כי הלא מוצן מאליו שבצענין שהוא בעמידה כל קיום נפש האומה, לא קמאה ההשגחה האלהית בנסיים ונפלאות, ואין כל ספק עוד כי הריקה בזה כל פלאותי' ואותותי', וזיך מנלה ופתחה וגדושה השפיעה שפע אוחותי' ומופתי', לשמור את קיום התכוונה הזאת, וכשימת עיני ההשגחה תמיד על שמירת עלם קיום האומה, כן משמת עיני' לשמור את התכוונה המיוחדת מהבדידות, שהיא היא אשר נשגמת קיום האומה תלוי' בה, ואין להחקירה והדרישה חלק צענין ניסי', ונחלה צענין השגחה פלאית:

ג) ואולם שאמת אין עוד להחליט כן בהחלטת צרורה, כי מודעת שיש לנו כלל נאמן וקיים שגם בכל העניינים הרוחניים והמושגחים, ראחה הבדיחה האלהית לקופלס ולכורכס בלבושים טבעים ומעטפים גשמיים, ומזכי הראות ובהירי השכל, לא יבצר לראות תמיד את המתלבש מחוך הלבוש, והמעוטף מחוך המעטפה, ובקדושת אספקלריא המאירה שלהם, רואים תמיד מוצן אשנבי המורה הטבעית, את נר האלהי הדולק בקרבה, והמאיר לארץ ולדרים עלי'. ועקבות הכלל הזה מדועות ונראות בכל ענייני מעשי בראשית וכל כחות הבדיחה הכללית והפרטית, וגם התכוונה הנעלה הזאת, אם כי ראשה מניע עד שני השמים, בכ"ז איננה יולאה מן הכלל הזה, המורה לדעת שכל העניינים הרוחניים שראשם מניע השמים הגם כסולם מוצב ארצה, ולזאת אין כל ספק שאין להתייחס מלמלא פה בהתכוונה הנפלאה הזאת של מוצב הבדידות והפרישות את הנקודה התכוונה, שהיא היא מוחזקת מעמדה, והיא היא הן והבסיס שעליו היא נשענת, ועל פיו היא חי' וקיימה, ואין להרחיק גם בפה את מיליאה השומרים הגאמנים שהפקדו על שמירת התכוונה הזאת, שטובל לומר, כי הם הם ילאו ידי חובת שמירתם והם הם הילווה מכליון ואבדון, והם הם עטרוה בעטרת תפארת זר הנאחז, כי על ידם נלחה את כל הקמים עלי' לבלעה ולאצדה. סוף דבר, כי הכלל הזה מאפשרות ההשגחה גם בדברים רוממים ועלים, הכלל הזה מורה שאין למנוע מליגע ולעמול בדרישת הענין הנעלה והנשגב, על התכוונה הנפלאה הזאת וההבטחה הנאמנה שקיבלה עלי' אחריות של הדרישה והחקירה הרלויות צעיני' ה' ותורתו שיגיעתן לא תהיינה לריק, ועמלן להביל, ובכל פעם תהיינה מאושרות במלאכתן, כי הדרישה עם היגיעה תמלא את אשר חבקש צדקה הרוחניי ותשיג את אשר חפש בכרמי הדרישה המוסרית, ההבטחה הזאת עומדת גם פה להדרישה והחקירה, למלא ולהשיג שומרי התכוונה הנפלאה הזאת:

(ד) **ובאמנם** כן הוא, שהדרישה והחקירה על קיום התכונה הזאת, תעמודנה
 להראות לנו, כי שומרי התכונה הזאת, הם הם השומרים הנאמנים
 שבידם הפקדו כל הסגולות היקרות של האומה, וכל המטמונים הנעלים הגועים לחיי
 החומרי והמוסרי של האומה, כי כבר הראינו לדעת שכל העניינים רבי הערך שהם חבוי
 פניה ומוסדות מוסדות בחיי האומה. מנה עליהם הקב"ה שני שמרים, שומר מוסרי ושומר
 טבעי, והקיף עליהם שתי חומות, נטוי מוסרית ונטוי טבעית, כי בכל אלה יש לבד
 האזהרה המוסרית, שהיא כשומר מוסרי, גם אזהרה טבעית שנטע בטבע האדם
 נטוי לזה, עד שהטבע צעמנו יזהירו ויגלהו מלעבור על זה, ויניעו לקיים פקודתו,
 השומרים הללו הפקדו על התכונה הבדידותיית הזאת, אחרי כי גם היא מהסגולות
 היקרות והמנות הנעלות עד שהיא נערכת בקיום האומה ונלחמותה. וע"כ יש גם עלי
 שני השומרים האלו, שומרים מוסרים ושומרים טבעיים, המשמיעים עיניהם לשמור את
 התכונה הפלאה הזאת, להרחיק את בני ישראל מן ההתערבות וההתבוללות, והיינו,
 השומרים המוסרים הם האזהרות שיש ע"ז בחורה, כי לבד האזהרה של וצחוקותיהם לא
 תלכו, שהיא אזהרה מפורשת ובלטת על ההתבוללות, יש עוד כמה מלות ואזהרות
 שתכליתן הוא לשמור את הנקודה הזאת [וידוע שהרמב"ם ביאר שכמה עניני תורה מורים
 רק ע"ז]. והשומרים הטבעיים, הוא הכח הדומה מהעמים, כי הבדידות יכולה להיות,
 או מלד הבודד שהוא העדר כח תשוקת ההתקרבות ושליפת תשוקת ההתערבות, כי
 ימלא לבלי להתמשך ולהתקרב לשכניו, או מלד הדומה כי השכנים והקרובים ידחוקו
 וירחיקו, ואז ישאר בהכרח במלכ הבדידות. וההבדל בין שני מיני הבדידות האלה,
 הוא, כי צעת שהבדידות הוא מלדו הוא ענין בחיירי, כי הבודד צעמנו צוחר לו את מלכ
 הבדידות. וצעת שהבדידות, הוא מלד, שדומים בשתי ידיים את המתקרב, או
 היו זאת בהכרח, והבדידות היו כמו ענין טבעי, כי צאין לו רעים וחברים המתקרבים
 אליו בהכרח לו להיות בודד במועדיו, ולזאת ראינו שלבד האזהרות הרבות שהן
 השומרים המוסרים הצאים לעוררו ולהגיעו שיצחור צעמנו הבדידות, צאים גם שומרים
 טבעיים והוא הכח הדומה שהקב"ה הטביע כן מראש, שצעת שתחלש פעולת השומרים
 המוסרים ולא יעזרו כח לשמור את בני ישראל, מן תשוקת ההתערבות וההתבוללות, או
 ימלאו השומרים הטבעיים מקומם, ויעוררו את הכח הדומה, שלא יניחם לזה בשו"א,
 וב"ז הוא רק פעולת ההשגחה האלהית שאינה מסרת עינה מהעם הרחוק הזה, ומשגחת
 תמיד עליו שיעמוד בצדיותו לבלי להתערב ולהתבולל, וכמה כרכורים תכרח
 ההשגחה, להגילם מן הטמיעה והטביעה במזלות התבוללות, וזו היא מראשית מעשיו,
 שכל עת שהעם יאבד דרכו הישרה הנייחדת לו ביחוד, והחל לסור מעט ממסילתו,
 ולעבט מלחכותיו הנייחדות למעטו, ולהתנועע אל דרך העמים להגיע אליהם, להתבולל
 בהם להתחשב לחבר מאבריהם, והשומרים המוסרים לא יועילו לו לשמרו מזה, או צעת
 המסובנת הזאת תראה ההשגחה את אמונתה ושקידתה על משמרתה זאת, ויניח
 חובתה, כי לפנת הזאת רואית לעורר את הכח הדומה, שהוא כח טבעי, שהפקד
 ונתמנה ע"ז, כי ההשגחה מוליאה מאלוה, רוחות סערות, למרר את חיי ישראל,
 ובימים הגוראים ההם, מתגברות הרדיפות והבזיעות מהעמים וירדפום על אחרם,
 והעמים האלה שהתרפסו להם, והשיטו להם ידם לבקש אהבה מהם, העמים האלה
 ירמסום וירדפום ואין מליל, ואלה שהתרפקו על אהבתם, הם בועטים בהם
 כרגל גזאה ובשאלו נפש ישטמום ויצום, ולא יניחום להתדבק אליהם:
 והכח

(ה) **והכח** הזה שהוא כמו כח הדוחה, שצנעט שעס ישראל יחל להתקרב להעמיס ידחור ויסגורו אחר, הכח הזה הוא השומר הנאמן, ששומר קיומו של ישראל, והדות להכח הזה, שעל ידו נשאלו בני ישראל צטערותם וצקדושת דתם, ושאלו"ל צמ' תמורה (תמורת כ"ו) ועת לשנא כנגד הודו לאל השמים, שהודו גדולה מבקשים ישראל להודות להקב"ה שהמיל ביניהם ובין אדה"ע שנאה ותחרות, שאלולי כן היו מתערבים ולומדים ממעשיהם, שנאמר ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם, לפיכך הודו לאל השמים בל"ה. הדברים האלה אינם לריקים בלור, כי הם מצוהרים מעצמם, והם כוללים דברינו הנ"ל, שהכח הדוחה הזה החזיק את מלכ הצדירות, שהוא כל קיום ישראל וקיום דתו ואמונתו, כי רק על ידו נילוו משיני הטמיעה וממלחמות ההצולות. ואמנם יש לדעת כי לצד שע"י הכח הזה נילולים צמליחות מן הטמיעה והצולות, כי עוד מסוגל הוא לזכך את לב בני ישראל, ולזרף מחשבותם ורעיונם, שיטו כלם שכם אחד, לשבז אל ה' ותורתו, ולהסכות תחת השגחת השומרים הצושריים. כי מי שישקוף על הפעולות האלה ישתומם ויתפלל ויראה, כי הן מלאות מוסר שדי ותוכחה נמרצה, ושבלו רק להזכיר את המוטל עליהם, וילום כמפגיע לעצוב את הדעה של הצוללת, ולשבז לאמונתם ודתם, כי הרדיפות והציעות האלה, הן תולדות כח הדוחה, וכח הדוחה הזה שהוא מקביל ממש לעומת כח המושך, הכח הזה הוא כמוכית צדברים נאמנים וכמייסר צטפה צרורה שישבו מדרכם הזאת, להתמשך ולהתקרב אל אנשים אשר מן גו יגרשו וינאלוס כלל הנאלות שבועלם, כי כל מי שעינים לו יכול לראות שאין שום טעם מספיק וסבה צולטת, על הרדיפות והתללות האלה שבאים רק להס ציחוד, ועל כל העלילות שוא שמעלילים עליהם, שכולם רואים ויודעים, כי צשקר יסודם, וכולם מצינים את החועלת שבני ישראל מציאים לארצם, ואמונתם לצבא למלכם ולארצם, ובכל עמל הרב והיגיעה הנמרצה שעמלו ויגעו איזה מהחוקרים, למלא יסוד ושורש על השגחה הצבשה הזאת, העלו רק קרם צידם, יען כי צחמת הן תולדות ההשגחה האלהית, ותולדות תוכחה ומוסר שדי. הצאים ציחוד לייסרם ולהוכיח להם שגיונם מצקשת ורדיפת אהבת העמים והתקצרותם. וכערך זה שנתנו לבס להתלכד עמהם ולהתקרב אליהם, צערך זה צא כח הדוחה להדיחם ולהרחיקם, וע"כ תקופות הרדיפות האלה יכולות להקרא צלדק צבש תקופות פעולות המוסרי והתוכחי. וההשקפה עליהן היא היא השקפת המוסר והתוכחי. כי זו כחה של ההשקפה הזאת לבאר ולבאר שהפעולות האלה הן תולדות מוסר ה' ותולדות תוכחה שדי, וכמשאלו"ל צסומה (ח' ע"ב) אע"ג דמדה בשילה במדה לא בשיל, דהעונש שבא מכוון לעומת החטא והפעע מסוגל לעורר את המתעבה ולזכך את הרעיון, וע"כ צענין יסודי וללוי כמו צתכונת הצדירות, הראחה תמיד ההשגחה האלהית דרכה זו של במדה שאוררת תמיד ופעולתה הנמרצה, ולזאת עשהה וגם הכינה לחוק עולם, כי צמדה זו שבני ישראל. מתינים לב להתקרב אל העמים, צמדה זו ריחיקים העמים, וידרכו עליהם קשתם, להשיגם אחר, ולדוחפם צדחיפה נמרצה ומרצה:

פרק ג

א) מושג הקודש והמקדש, הוא אחד ממושגים היותר נעלים במושגי הדת, והוא מתערך עם מושג הנלחיות, כי הנלחיות היא תולדות הקדושה, כי מגדרי הקדושה היא שעומדת מעל לגבול הכליון והצדון השולטים ומושלים רק בהגשמים והגופניים, ולא בענין קדושה ורוחני, ורצ כח צרגש של קודש ומקדש למלאות לב היהודי לזורים רוממים ונשגבים ובהדרת קודש יחשוב מרגשות האלה, ומי שמקיל במושגי הקודש והמקדש, הוא אוח נאמן כי כבר סר מדרכי ה' וכופר בהשגחתו הצלתי תכליתית, ולבו נטמטס כ"כ עד שאינו יכול לזייר עוד את המושג הנעלה והאמורום הים, ולזה נשבח התנא האלהי לחשוב את הדברים העקרים בהדת עד שכל המקיל בהם אינן לו עוד חלק בנלחיות, ראה לחשוב ענין של חילול קדשים מראש, וכמש"א באבות (פ"ג מי"ח) המחלל את הקדשים והמבזה אה המועדות כו' אין לו חלק לעוה"ב [ובצאורי לאבות הראיתי בע"ה, שכל אלה שמעב שס הם מעקרי הדת ויסודי האמונה], ומלינו בעת שחז"ל חשבו החטאים והפשעים המאבידים ומכחידיים את נלחיותו של היהודי כמש"א בר"ה (י"ז ע"ח) אבל המינין והמסורות והאפקורסים שכפרו בתורה ושכפרו בתחי"ה, ושפירשו מדרכי צבור ושחטאו והחטיאו את הרבים כגון ירבעם בן נבט וחביריו יורדין לגיהנם ונידונין בה לדורי דורות כו', שהכוונה היא שכל הפשעים האלה הם פשעים כאלה שנחשבים לפשיעה ומרידה בנלחיות ישראל [כמו שבארתי בטוב בדרשותי] וסיימו ע"ז ובל כך למה מפני שפשטו ידיהם בזבול ואין זבול אלא ביהמ"ק. והכוונה מבוארת וזולטת, כי בזה שמורד בנלחיותם, פושט ידו צביהמ"ק, ומסיר קדושתו, כי הקדושה והנלחיות הן כתרין רעין דלא מתפרשין, ומי שמשיג ומאמין במושג הקדושה הוא משיג את הנלחיות, ומי שכופר במושג הקדושה, הוא כופר בנלחיותו של ישראל, ואין לו לב להבין. וכן להיפוך מי שכופר במושג הנלחיות, הוא מהרס ומחריב קדושת מקדשו של ישראל. וכן אמרו בשבת (נ"ה ע"ח) אל תקרא מקדשי אלא מקדשי אלו בני אדם שקיימו את התורה בולה, דקדושת ישראל ומקדשו הוא נלחיותו הדבוקה והצוקה בתורתו ודתי :

ב) מבל זה יש להבין, דבני עלי שחללו את הקודש והמקדש, פשטו ידיהם בנלחיותם של ישראל, וכש"א צמי שמואל (פ"ו) ובני עלי בני בליעל בנים שפרקו עול שמים מעליהם אמרו אין מלכות בשמים דכתיב ובני עלי בני בליעל, דכיון דחללו את הקודש והמקדש מרדו בזה במלכות שמים, וכפרו בכל נלחיותם של ישראל. ושחחז"ל דהעזרה לזוהה על בני עלי ומתנה עליהם צקולה ואמרה צאו מבאן בני עלי שמיאמו היכל ה'. [ע"י פסחים (נ"ז ע"ח) וכריתות (כ"ה ע"ח)], כי כל עזרת ישראל נודעעה ארבע מאות פרסה, כי בזה רצו להרוס כל אשיות ויסודי עזרת ישראל וקדושת מקדשו :

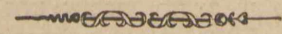
ג) והנה החטאים והפשעים האלה של בני עלי, היו גדולים ומראים, כי הם ככהי האומה המשמשים צביהמ"ק, שהוטל עליהם להרגיש רגשי קדושת הקודש והמקדש, ולהפיה לעומתם בלב האומה רגשות נעלים ורוממים מקדושת ישראל, ולסוף לבד שלא עשו מה שהוטל עליהם כפי משרתם זאה, עוד חללו את הקודש והמקדש והשפילו כל רגש קודש, וביטלו כל רגשות הנלחיות. בעד פשעים עגומים וכזירים כאלה ראה

ראה הקב"ה מרחש להודיע עונשם המר והגמור, ואמר מרחש שהעונשים יהיו מכוונים ממש לעומת הפשעים האלה, עד כי כולם יבינו שהעונשים הם תולדות ההשגחה האלהית בעד עוונותיהם אלה, וכש"ל הקב"ה לשמואל (ג' י"ח) הנה אנכי עשה דבר בישראל אשר כל שמעו תצילנה שתי אוניות, שהכוונה היא כי כולם יראו שהעונש שהם נענשים הוא בעד ההגנתם הנשחתה והמקולקלת, וכמו שילללו בקול, ויפרסמו תכליתם ומטרתם, וכש"ל קס ביום ההוא אקים על עלי את כל אשר דברתי אל ביתו החל ובלה, כי גם אז צעת שהקב"ה הודיע מה שיעבור על בית עלי, רמז ע"ז שיענשו בעונשים שיהיו בולטים וגלויים שצלו מדה כנגד מדה, כי יהיו מכוונים לעומת העונות, וכמש"ל וזה לך האות אשר יבא אל שני בניך כו', וע"ז מרמז פה כי ציוס ההוא יתקיימו כל אלה, ומסיים תוכן הכוונה והגדרתי לו, העונשים יבאו בחמומה כזאת, עד אשר כולם יראו ויזכרו לדעת צבירור, כאלו שמעו מפי הדברים האלה, וכאלו מגיד אני שהעונשים באים לתכלית זה, להראות כי שופט אני את ביתו עד עולם, כי כל השפטים והדינים הקשים, שהגני מוחה על ציתו הוא רק בעון אשר ידע פי מקללים להם בני ולא בזה בם, כי ההקבלה מן העונשים לעומת העונות, תהי' הקבלה גלויה וזולתת כזאת, עד שלא יאחר שום ספק בזה, וכולם ידעו כי באים לייסרם ולענשם בעד עוונותיהם אלה:

(ד) **תכלית הדברים**, שהקריאה הזאת שקראו הקב"ה לשמואל וההודעה מרחש ע"ז הי' ללמד דעת, כי מדרכי ההשגחה העליונה, שצעת שההמרה מנעת למרום קילה ומנעת צדברים העומדים ברומם של עולם האמונה, אז רואה הקב"ה לענוש קשה בעונם בעונשים אלה, שהם בעלמם יורו וילמדו להם שגינם וזדונם, והם בעלמם מורים בלצבע שמיד הי' באים להם, למען להשיבם אחור מדרכם הרעה. והמחזה הפרטי הזה, הוא בקרבן חמומה שלימה מתקופות ארוכות וממושכות רבות העלילי והן הן שקראונו צנס תקופות של השקפת המוסרי והתובחיי, שהוא מה שכתבו לעיל (סוף שער ב') שתכליתה היא לדעת שכל עת שומרת ההשגחה, ליסרם ולהוכיחם על שמירת דתם ועמדתם, ומשמת עין לשמור את עממותם וצדיקותם. וע"כ בכל עת שנתנו לב לחפש תחבולות לקנוח לב העמים ע"י התקרבותם אליהם, באתה ההשגחה וטפחה על פניהם, שידעו כי לא להם הוא להתדמות ולהתחקות אל דרכי העמים, כי מאסו בהם ורק את נפשם יבקשו, וא"כ תכלית ההשקפה הוא להשקיף על העונשים ולהבין רמזותם וקרינותם, שמרמזים על ההסרה הזאת, בכדי שיתנו אל לבם לחדול מזה. וכל זה אנו למידין גם מהמחזה הפרטי הזה של שמואל, שהקב"ה אמר לו שיבאו העונשים באופן זה, שיבררו משוגתם והסרתם. ולפי דרך חז"ל שהכפלת השמות מורה על תמידות הענין ושלטתו העולמית בכל עת שתדרוש לזה, וכמ"כ ראו לדרוש גם בפה כי הכפלת השמות בקריאתו של שמואל, מורה ומרמז על תמידת ההגבה האלהית הזאת, וחז"ל אין דור שאין בו בשמואל, כי בכל הדורות ישרו וישלמו חוקי ומשפטי העונשים האלה, ובכל דור שבני ישראל יחלו לבעוט בדרכי ה', לנאץ את חורו הקדושה, ולחלל קדשי שמים, ללכת בדרכי העמים ולהתדמות אליהם, שאז יהיה נחוץ להענישם קשה, ובאופן שכולם יראו ויזכרו לדעת כי שלא במקרה באו, רק בהשגחה מיוחדת באו להסירם מדרכם הנלוזה הזאת, ולהשיבם לדרכי ה' וחורתו, למען שיזיחו מטרתם, להקטנם וליישרם ולהעמידם על דרך ישרה, בכל דור שהי' הכרח לתקן העולם

העולם במלכות שדי, בעונשים כאלה, שיהיו מכוונים ממש לעומת החטאים והפשעים, אז תוליד ההשגחה מאזורה עונשים כאלה שיוליחו מטרסם, לצדד להם משוגתם למען שישמרו קיומם ונלחיותם עמומתם ולאומיותם, [ובדרשותי הארכתי בזה הרצה ובארתני עפ"י מאמרים ז"ל בסוטה (י"א ע"א) ותתצב אחרתו מרחוק א"ר יצחק פסוק זה כולו על שם שכינה נאמר, ואכמ"ל]:

ה) עם הדברים האלה, השלמנו פה דברינו על הארבעה יסודות שעליהם נשענים חיי האומה והם מחזקים ומקיימים את האומה, ושעליהם ציחוד יש להשקיף בהשקפה נאמנה, ולבלי להעלים עין מהם, והראינו בע"ה שח"ל בקדושתם השקיפו ב"כ עליהן, והראו לדעת, כי הם שוררים תמיד בעלם עומם ותקפם, ועל ידם חיים וקיימים בני ישראל כהיום הזה, והעטו הרעיון הזה במעטה מליכה אלהית רוממה ומשגבה כדרכם בקודש. ואם כי לעניינינו פה דרושה רק ההשקפה על העושר, והי' ראוי להקיף דברים עליו ציחוד, בכ"ו באשר לדעתי הארבעה עמודים האלה הם החוליות העקריות של שרשרת החיים החומריים והמוסריים של בני ישראל, שלמרבזה הפלא ולתמהון כל לב, הולכת ומתמשכת זה אלפי שנים. לזאת ציוס זה שאנו עומדים עתה, שנאה ויאה לכל איש האהוב עמו ודחו, להעביר לפניו זכרונות קורות האומה מכל התקופה הארוכה הזאת, ציוס זה ראוי לשוב אחר ולשום עין על השרשרת הארוכה הזאת, ולהתבונן במה כמה גדול, שכל חילי העולם ואדירי חיומה, לא עלרו כה לנתק את השרשרת הזאת, ולהפרידה. ע"כ ראוי מאד, להוליד לפני השמש את החוליות האלה שיכולות להתחשב לחוליות השובות ועקריות בהשרשרת הנפלאה הזאת. וע"כ עשינו את חובותינו והטפנו עליהם בע"ה דברים נמרלים ומשגבים, וגם ראינו לבאר כמה מאמרי חז"ל זרים ותמוהים ולהראות שהם מתבארים עפ"י הרעיונים האלה, וכל אלה קולעים אל הנטרה הזאת, ומסוגלים להחיות את לב האומה ולהפית רגשותי' לחזקה ולאמנה, למען תחליף כה לשאת ולסבול עד עת קץ:

שער שמוני *

פרק א

א) במ"ד איכה על הקרא בכה תבכה בלילה ספרו לנו הספור הזה. מעשה באשה אחת שהיתה בשכונתו של ר"ג, והי' לה בן תשחורת ונת, והיתה בוכה עליו בלילה, והי' ר"ג שומע את קולה, והי' נזכר וחרבן ביהמ"ק, והי'

בוכה

(* השני שפרים הבאים פה מהם מעניינא דהספידא שהספתי בקיוב בלום החמישי שנת חרמ"ז בבית מועד לכל חי, ואחרי כי בספרי זה באו דברים המתייחסים ליום ההוא, ע"כ הנגתי גם הדברים האלה שנאמרו ממני ביום ההוא, וכבר רמזתי על השפרים האלה בפתיחתי לספרי זה יראה הקורא שם.

בוכה עמה עד שנשרו ריסי עיניו, כי זהיון שאיש האלהי הזה לא מירק בעד עלמו מי אס בעד כלל האומה, והתערך תמיד בערך חבר מאברי האומה, חס והרגיש משמחה ומעלצונה, ולזאת הי' לבו כואב בתמידות על שפלות האומה וגלותה מארצה, טלפולה וסבלותה, ורק בהרגשים שה' עוסק בענייניו הסיח מעט דעתו מזה, ואמנם כשחשעוררו בו רגשי העולב והבזי ע"י זכית האשה האומללה, כטבע קול הבזי שמעורר גם בלב חבירו רגשי עולב ויגון, התעורר מיד לבכות ולחנות על חורבן ציהמ"ק, ועל גלות האומה:

(ב) **הורו** לנו בספור הזה (כי חז"ל הביאו רק ספורים כאלה שמועילים לקחת מהם חיזה למווד), כי כל איש ואיש מבני ישראל ירחא לבא למדרגה זו, ללאת מגבולי פרטיותו ומתחומי חכיותו, ולהכנס בגבולי כלליות האומה, עד כי רגשות שמחותיו ועלצנותיו, לא יהיו בודדים, באופן שיתייחסו רק אליו, אלא ישתדל לראות שיתחיימו עם מלכ האומה, לכלול שמחתו הפרטית עם שמחת כלל האומה, ועלצנותיו הפרטיות עם עלצון וחוגת כלל האומה. ולא לבד שלא יגרע וישפיל בזה ערך עלצון שלו, כי עוד יעלהו בזה למדרגה היותר רוממה וגשבה כערך יחרון הכללי על הפרטי, שגם כי באמת כל אסון פרטי ומקרה בודד שנקרה לאיש יחידי מבני ישראל, יש מקום לחשבו לאסון כללי, כי בערך זה שכל אחד ואחד מבני מתייחס לכלל האומה, בערך זה מתחשב אסון איש יחידי לאסון כללי, וע"כ יש לכאוף לראות שרעיונותיו יהיו כ"כ שקועים וטבועים בענייני כלל האומה, לראוב דאגת חורבן בית מקדשה, ולהטער בעער גלותה מארצה, עד כי בהזדמן לפניו חיזה ענין מעליב ומדליב, יזכירו גם את העולב הכללי של האומה, ויבא אז לפניו זכרון מלכ האומה, וקורות' וכל מה שעברו עלי', ויראה להשתמש אז בהמקרה הפרטי המעליב לבכות גם על שבר בת עמו:

(ג) **הדברים** האלה הנני מקדים לפניהם שומעים נכבדים למען תשימו אל לבכם שבעת הזאת שגשגפתם כלכם בעינים מלאות דמעות ובלבות כואבים ודואבים לבכות ולחנות על האסון הנורא שקרה פה, כי האשה הכבודה ורבת הערך מ' מרים עטיל רלוינבערג בת הרב הגביר הנכבד הטודע לתהלה מ' ישראל בראדסקי ג"י, מחה באביז ימ', ובאתם כולכם לחלק את הכבוד האחרון להאשה הכבודה הנפטרת הזאת, שהיתה רבת הערך וכבירה המעלה, שלדאבון לב משפחתה הכבודה והגשאה וכל יודעי ושומעי שמעה הטוב נקטפה בדמי ימ', בעת הזאת יש לכל אחד ביחוד להתעורר על האסון הנורא הכללי של האומה, ולשפך דמעה כמים על שבר בת עמו אשר גדול כים שברו, וביותר אחרי שצמאורע זה אנו רואים שגורל תליפתה מן העולם העובר אל עולם העומד. ויום הובלה אל בית מועד לכל מי אירע ביום אצל הלאומי, כי יום זה שאנו עומדים בו עתה, הוא גם יום אצל כללי, יום שנועד והוקבע מראש לבני ומאספד, ואס בעלם היום המר והגממה הזה נתאספנו כלנו לקחת חלק בהאסון האיום הזה, וכולם כאיש אחד התאספו פה לתנות ולבכות על האסון הזה, וכל פנים קבלו פארוור ברותיה כרות וננפשות עטופות, ובעינים מלאות דמעות עומדים פה כולם, כי גדול הכאב מאד. עתה מוזן מאליו שראוי גם לכל אחד להעלות עתה על הלב את אסונינו הכללי, אסון כל בית ישראל אשר ביום הזה נושאים כולם קנה ונהי, ובלבות נשברים ישו נגדס אסונם הטרא וכל מה שעבר עליהם לרגלי האסון שזא עליהם באלף תחי"ה שנה מקודס. ואלים

ואולם ראיתי להטיף מתחילה בקצרה אודות הענין הפרטי הזה, ואח"כ נדבר בצרכה אודות הענין הכללי העומד בצנפא האומה :

פרק ב

א) לדבר עתה הרבה אודות פרטי האסון, ולהראות ערך גדול האסון והשבר לחשוב כי הוא רק למוחר, כי כולכם יודעים את ערך מעלת הגפטרע, טוב לבזה, ולדקת פורונה, וההגות' הישרות והנחמות, ונוכל לומר כי על פרטי האסון הזה, ועל מהירות חליפתה בדמי ימי', יש להמליץ מליט הגבוי [יחזקאל כ"א]. ויהי דבר ה' אלי לאמר בן אדם הנבא ואמרת, בה אמר ה' חרב חרב הוחרה וגם מרושה למען טובה טובה הוחרה למען ה' לה ברק מורשה, שלדעתי הגבולה הזאת שהקב"ה משים צפי הגבוי שינבא, כי חרב חרב הוחרה וגם מרושה, חיינה גבולה צודדת לעלמה, ואמנם היא שייכה להגבולה הקודמת, וגמשת להשעבה על השאלה הקודמת, שאחרי שהקב"ה ליוס להגבוי להחלטה במרייות וכס"ח ואתה בן אדם האנה בשברון מתנים ובמרייות תאנה לעיניהם, שם צפיו גם השעבה צעד אלה שיסאלו ממנו פשר דבר מרייותיו, וכמס"ח והיו כי יאמרו אליך על מה אתה נאנה, אם ישאלו ויהפלאו עליך ע"ז, הנני מבאר לך השעבה, למען תדע להשיב לשואליך דבר להשקיט המיית שאלתם, ואמרת אל שמועה כי באה וגמס כל לב ורפו כל ידים וכל ברכים תלכנה מים הנה באה ונהיתה נאום אדני ה'. ואם נחשוב שבהגבולה הזאת לצד נשלמה השעבה על שאלתם, יפלא מאלה הדבר, כי הלא השעבה הזאת לצד שאינה השעבה מספקת על השאלה, כי הלא גם אינה מזיזה את השאלה ממקומה, כי הלא גם מהשואלים לא נעלם, שהאנחות והמרייות אינן צאות על איזה דבר טוב, כי על ענין מוללה לא יבכה שום איש ולא יאנה, ובלא תפונה כי כולם ידעו ויצינו שהמרייות והאנחות צאות על איזה אסון שקרה, והשאלה תבא רק לדעת פרטי מקרה האסון, כי יש כמה מיני אסות שיכולים למרר את חיי האדם, ואח"כ אם צאמת יחוש לשאלתם, ורואה להבינם ולידעם פשר הדבר, הלא יש לו להודיעם פרטי האסון ביחוד. וכל עוד שהקב"ה לא נס צפיו השעבה, שיסודה תהי' לצרר להם פרטי האסון, ישארו השואלים צאי-ידיעתם מתקדם, וטוב ה' לבלי לחוש לשאלתם כלל, מלחוש ולהשיב להם השעבה שתומה ומחומה כזאת. וע"כ צרור שצמקרא הזה לא ציאר עוד כל פרטי השעבה, ורק צמקרא שאחר זה [שכולל הגבולה של חרב חרב הוחרה ו'] , משלים את השעבה על השאלה ההיא שצאמת לא נשלמה עוד שם :

ב) כי יחלק את השעבה לשני חלקים, באשר גם השאלה הזאת שהקב"ה מעריך לפניו, שיכול להיות שיתעוררו לשואלו, היא שאלה כזאת שנחשבת כמו שאלה כפולה, כפולה משני חלקים שונים שחלול בקרבה א) פליאה, ב) שאילה. כי הוראת שאילה, הוא שאחר ישאל לדעת איזה דבר אם גם לא נפלא הדבר כ"כ בעיניו, ואינו רואה את הדבר לדבר זר ותמנה. ואמנם פליאה היא אם רואה איזה דבר היוצא מההגבל הטבעי, ושלא שראה זאת לא האמין בשו"א שיהי' דבר כזה, כי הוא נגד החוקים האנוסים,

אז נגד חוקי הנהגת הליש הזה ביחוד [צעת שהשאלה תשוב על חיזה ליש פרמי], וע"כ כולל בשאלתו גם ענין פלא, ושכל עוד שלא ידע פשר הדבר, לצד ההעלם שנעלם ממנו, עוד יפלא הדבר בעיניו. וגם פה משווה לו הקב"ה שהרואים אותו במצב המרירות והאנחות ישאלוהו שאלה כזאת שתכלול גם פליאה נשגבה, כי יתפללו עוד על זה, וזש"ל והי' בי יאמרו אליך על מזה אתה נאנח, היינו, אחת שדועפת לליש שלב חמיך לו, ובעל רוח כביר ונפש שמהה, כי מוגדרי הנבואה שהנביא יהי' שמה ועלו, וכמלאמרם ז"ל אין השכינה שורה לא מתוך עצבות כו' אלא מתוך דבר שמחה של מצוה שנאמר ועתה קחו לי מנגן והי' כנגן המנגן ותהי עלי יד ה' [ע' שבת (ל' ע"ב) ובכ"מ], וז"ל יפלא מאד הדבר, מדוע אתה נאנח, כי על אדם פשוט אין להתפלל על בכיותיו ולאנחותיו, כי רבו כמו רבו המקרים והאסונים המתרגשים וזאים בעולם להעניב לב ליש פשוט, ולהדליב נפש כל אדם, וע"כ אם יראוהו צוכה ונאנח יכול להיות כי ישאלו ממנו רק פרטי האסון. אבל עליך יש גם להתפלל מאד על הבכי והאנחה, כי האסונים הרגילים ומקרים המזויים, הם לא יעזרו כח לשלוט עליך שלמה, להכניע רוחך הכביר, ולשבר לבך החמיץ, ולהתרחות לפני בני עמך, בצור מוג לב שלא נאה ויאה כזאת לליש המורס מעם, שיש לו לעמוד מעל לגבולות הטבע, ולהיות עליון על כל המקרים והפגעים, וז"ל לצד שישאלו לדעת פרטי האסון, עוד יתפללו מאד עליך. וע"כ סדר הקב"ה לפניו את התשובה ג"כ בחופן זה, שתכלול שני חלקים, הסרת הפליאה, ותשובה על השאלה והבקשה לדעת פרטי האסון, ונגד הסרת הפליאה הורה לו כי ואמרת, בתחילה תראה לכוין חמריך שלא יתפללו עוד עליך ביחוד, כי תצטר להם אשר על שמועה כי באה ונמס כל רב, שצאה שמועה מצהילה כזאת מהודעת מקרה נורא ואסון ליוס, עד כי ונמס כל לב, גם מי שלבו לב חמיץ. ורפו בל ידיים גם חלה שדיהם חזקוה מאד, וכהתה בל רוח, גם מי שרוח כביר לו, לא יועיל לו רוחו העז להמלט משצרון לב ומרות כהה. וכל ברכים תלכנה מים, גם הברכים החזקות מאד תדרנה דמעה כמיס. הגה באה ונהיתה נאם אדני ה', הגני רוחה כי כצר צל האסון האיום הזה, שלפניו לא יעמוד שום ליש, וכולם יכנעו מפניו, ויפרק כל לב וישבר כל כליות, והדברים האלה ערוכים להסיר הפליאה שיתפללו עליו ביחוד, אחרי שבאחר להם דבאמת הוא אסון ליוס ונורא, שאין שום ליש שיכילנו לשאת אותו צרות שלו ובלב שקט :

ג) **ועתה יש לו עוד לפחור להם השאלה, להבינם ולהודיעם פרטי המקרה הנורא הזה, וע"ז מספר אשר ויהי דבר ה' אלי לאמר, כי לויתיי לשום לב גם על שאלתם ולהודיעם למנער ידיעה שמיית מפרטי האסון הנורא הזה, וכה אמר אלי בן אדם הנבא ואמרת. תנצל להם הנבואה הזאת, שעקרה ויסודה היא לבאר ענייני האסון, כי כה אמר ה' חרב חרב, כצר הכימותי ותקיתי שני מיני חרב, הרלון כי הגשרתי את החרב צבני מיני תקונים, כי הוחדה שנחדדה למען תמהר מעשי. וגם מדושה, שעשיתי לה צרק כי הצרקתי ושפשתי, ומפרש לאיזה חכילה נעשו הפעולות האלה. למען טובה שבח הוחדה, כי הטביחה חסי' במהירות נפלאה, וע"כ הוחדה. למען שהעטה מפשי החליפה במהירות וצוריות, כי המדה החרב הוא צעת שיש להתרצ לשחוט במהירות בלא שחי' כל דהו, כי ע"ז תבא ההשמה למדדה ולשנה, שהשחוט במהירות נפלאה. למען הי' לה פרק מורשה, כי האסון יהי' אסון כזה שיהי' לו צרק נורא,**
 כי

כי יראה וישמע למרחוק להחריד כל לב ולשבר כל כליות, כי השפשוף והלחוח הם כבדי שהרחה החרב מרחוק, כי בעת שהחרב היא חלודה אינה נראית למרחוק, אבל בעת שהיא מרוטה ומשופשת, מעלה ברק וזוהר ונראית למרחוק, ונותנת חתיה גם להעומדים מרחוק [ואז"ל בסוטה (מ"ג ע"א)] אל ירך לבבכם מפני צהלת סוסים וצחצוח חרבות. כי לחימי חרבות מרככות את הלצבות ומשברתם], ובה מתאר ע"ד המליצה פרטי האסון שהיו במהירות ובחטיפות, ויהי' אסון נורא כזה, עד שישמע למרחוק, ככל דבר היואל ממוקי ההגה המורגלה, ומדרכי הטבע הנהוגים, שמיד יעשה לו כנפים לעוף למרחוק ולהיות למלה בפי כל:

(ד) **אחרי** כל זה יש לדעת, כי גם בהאסון הזה יש לנו להשתמש במליצה הזאת, כי שמועה באה אשר וגמם כל לב, לא לבד מוג לב והרך בטבע, לא לבד לב בני משפחתה יום כמים לחגי האסון הזה, כי גם לב כל מכירי' ויודעי', וגם נוי שיש לו לב אמיץ ורוח כביר לו, גם לבות אנשים כאלה ימסו כדונג, כי חרב חרב הוחרדה. כי החרב עשתה פה מעשי' במהירות איומה, ובשגשה ימים לקחה את האשה רבת הערך הזאת. וגם מרויחה, החרב הזאת נמרטה ונשפשה, כי מיתת אשה כזאת, מיתת אשה רבת התלה כמוה שבדמי ימי' הלכה וחלפה מעולמה בעורגה בת כ"ג שנה, שרבות ה' לקוות ממנה, כי היחה אשה גדולה במעשי', אזני' היו תמיד קשובות לכל בקשת מר נפש, ובעתה לך ודברי חן השיבה לכל איש מר ומאוק, והשתדלה למלאות בקשת עמי ונכה רוח. מות אשה מנשי רוס המעלה כמוה, שסיחה שלימה צדיעות' האעלות, מיתת אשה נודעת ומפורסמת כזאת, חעשה רושם גדול ותחריד כל לב וגם למרחקים ישמעו את האסון הנורא הזה, וכל שומעיו יפחדו ויחרדו כי למען ה' לה ברק מורטה:

(ה) **ברברינו** אלה מתוארים עקרי פרטי האסון הזה, וכל אלה נודעים גם לכם שומעים יקרים וכבדים, שחזות פניכם תעיד עד כמה שנגע האסון הזה עד לכבס. ואמנם זאת ראיית לחובה להעירכם עוד הפעם, שיש לדעת כי אם אסון נורא כזה קרה עוד ביום המר והנמהר הזה, ביום הכללי ואבל הלאומי, בעת שכולם זוכים ומייללים על חורבן בית מקדשנו, הלא כפי ערך עלמות האסון הזה לעלמו, כן רב כמו להעיר גם אל העולב והצבי הכללי. וכמשפט כל דבר המעליב שיש לו לשורר גם על עצבון כלל האומה, ולזאת ראוי לנו לשוות עתה נגד עינינו מלב האומה, ולהעריך גם כל מה שעבר עלי' במשך גלותה, בשגם כי אם נחזור היטב נראה כי כל אסון פרטי כזה כמו רב להזכיר ענין של מלב האומה, להחשורר על ידו להעריך גלגולי קורות האומה בכל עת טלטולה וגלותה, כי היא מתייחס עם אסון כללי. ולבאר עתה כל זה, יש לנו להסקיף השקפה כוללת על קיום האומה ועולם כחה מסבילה הרב, ואז אז יראה לנו אמימת הדברים האלה, ואמנם ראיית לדבר עוד מעט באיזה פרטים המתייחסים להענין הזה, כי על ידי הדברים האלה תצונו יותר להעריך ערך הענין הזה, והדברים האלה נשגם לעלמם הם ג"כ רבי הערך, כי ראיית לבאר איזה ענין שאחשבהו לענין רב הערך. ויש לקוות, כי ציור ענין כזה, יביא תועלת לא מעטה וכמו שיתבאר הדברים האלה בשער הבא לפנינו:

שער תשיעי

פרק א

א) כמו בחיי איש פרטי, יש אברים ראשים שהנשמה תלוי בהם, כי הם שופעים חיים לכל האברים, וע"כ יש ביחוד להשגיח עליהם בהשגחה מנרצה, ולשום משמר חזק עליהם כי מהם תולדות חיים לכל האברים. כן גם בחיי משפחה, יש אנשים ראשים שבהם תלויים חיי החומרי והמוסרי של כל אנשי המשפחה, ויש לשום לב על הראשים האלה שיהיו בתחלה מזויינים ומסובלים בכל העניינים האלה שעליהם להשפיע מהם על בני המשפחה, כי כל משפיע ופועל על נושא אחר, איננו ראויה להיות משפיע רק בעת שהוא בעלמו עשיר מאד בכה הזה, ואז יכול לשחד מכחו זה על אחרים ולהחליט מרוחו עליהם, אבל כל עוד שאין בו בעלמו הכח הזה בשפע, אינו ראויה להיות למשפיע, והדבש הזה הממתיק את המשקה, הוא רק משום שיש בו המתיקות בשפע, וע"כ יכול להשפיע ממתוקותו על עוד נושאים אחרים. ומוכן שכמו כן בחיי המשפחה, כל אלה שם אבני ויסודי המשפחה שעליהם הוטל להשפיע ולהעניק מטובה הגשמי והרוחני על כל המשפחה, יש להם לדעת מה שהוטל עליהם לעשות, ובמה שיש להם להשתלם שיהיה היכולת צידם למלאות חובתם המוטל עליהם, בכדי שכל אלה המלפס לישועתם ומיחלים להשפעתם, לא יבשו משכרם. ועוד יותר יש להמספיעים האלה לזכור ולשום לב שיש להם להשפיע על המושפעים, בשיעור כזה, שגם הם ילחו להיות ג"כ משפיעים, כי כל ילד יולד יתגדל ויהי לאיש ולאדון הבית, ויחול עליו חובת ההשפעה. וכ"ז תלוי רק בשיעור השפעת המספיעים, אם יעשו מלאכתם בצריזות ובחריזות וצביה יחירה, וידעו את אשר לפניהם, אז יראו לחק את הבנים להכניס ולהזמין שיהיו לאנשים ראויים והגונים, חרוצים ושוקדים, ויהיו צידם לבנות בתים כמו רמים, ולגדל גם צניהם לבנים נאמנים לארצם לדתם ולמולדתם:

ב) והנה אבני פנת כל בית ויסודי כל משפחה, מוזן מאליו שהם האיש ואשתו, כי הם כדווי הבית וכאבות הילדים, נחשבים לעמודי המשפחה ויסודותיו, כי עליהם נשענים כל בני המשפחה. והנה צנוגע לפעולת האיש על משפחתו, אין להעתיך צדברים, כי פעולתו מודעת וגלוי לכל, וכמו שהיא רשומה וחרוזה בזהותיות בולטות וגלויות הנקראים מכל אדם. ואולם מפעולת האשה על המשפחה, ראוי לדבר מעט, כי רבים לא הבינו ערך פעולתה, ומחקו מאד את פעולתה ותועלתה, עד כי חשבו שכל עקר פעולתה על הבית ועל משפחה, הוא רק בעניינים חומריים, כי מכינה מזון וטרף ומשמח עיני על נקיון הבית, טווה, חופרת, ומבשלת, ועוד דברים כאלה שבהרי החומר והגשם יסודתם, ושללו ממנה כל תועלת רוחני והשפעה מוסריית. ובאשר שלדעתו הסו מאד בזה את דינה וקפחו שכרה, והשיגו גבול פעולתו של צדק, ע"כ אמרתו לבאר קצת ולהראות כי נהפוך הדברים, כי לצד כל אלה שחשבו ויחדו אלי, יש לה גם חלק ונתלה בכל ההנהגה הרוחנית, ומשפעת השפעה מוסריית על הבית, עד אם תעריכנה פעולה

פעולת האיש במוסרי, ופעולתה, תעלינה בד צבד. ואולי עוד תכריע היא בפעולותי' את הקף, ולא בלדק הקילו בכבוד פעולתה, ומאד הטו ועווחו בזה את הדין, והטית דינה זה וקפוח שכרה והשגת גבולה יכולים לגרום נזק גדול, כי ערך השמירה היא כערך מעלת וחשיבה המסומר [ע"י ס' חו"ת ח"ב פ"ב מס' עה"מ]. וע"כ כל עוד שלא נמוך בזמנה נכונה ואמינה מדה פעולת האשה על ביתה ומשפחתה, אין לקוות ללאת חובת השגחה על הבת המעוהדת להיות לאם ולגברת הבית, לנהל ולהנהיג כל לאחאי, כי רק צעת שנדע ערך האשה ופעולתה, על הבית ועל הבנים צעת שתי' לאם, רק אז נדע עד כמה שיש להשגיח על הבת, על חימוכה ועל גידולה ועל כל הנהגותי' :

ג) והנה צעוד שלנו חוקרים בזה מודעתינו, יש לנו להתבונן על דחו"ל בעינינו אלה, ועם זה להתפללות לראות, כי חז"ל ברוח קדשם כבר שמו עיניהם ע"י, והראו לדעת מה כח פעולתה של האשה על הבית, ועטרו עטרה לראשה, והעלו פעולתה ותועלתה על גפי מרומי המעלה, כי ראו שרק צעת שנדע ערך פעולתה כי רבה היא, אז יראו האבות להשתדל לטעת בלבה מדות טובות וישרות, ולהפיח בקרבם רגשות נעלות ללמדה דרכי החינוך וסדר גידול בניו, וזשאו"ל בצעת (ק"ח ע"ב) אמר ר' יוסי מימי לא קראתי לאשתי ולשורי ושורי אלא לאשתי ביתי ולשורי שדי, שכונתו בזה להראות כי האשה היא יסוד אבן פנת הבית, ורוח החי' בכל לפני סדרי הבית, כי בחינוך הילדים היא נוטלת חלק בראש שעל פי' יתחנכו, ואשה טובה מתנה טובה לבעלה, כי היא תעמיד לו כל הבית בקרן אורה, ותפיץ אור על כל הליכות עיניי הבית, ותתן את לבה לחנך ולגדל הבנים בדרכי המוסר, לנהלם על מצועי החורה והיראה, ולהקריש בקרבם שרשי האמונה והדת. כי האם תשכון תמיד בבית, ותשגיח בעינה פקוחה על הבנים, ובעת שהאב ינוע וימוד בחולות ובשווקים, מבלי לראות ולהשגיח על הנהגת בניו, היא כאלו רחמני' מקננת ומרחפת על בני' ולא תסור עין השגחתה מהם, וע"כ קראה לה צפת בית, על שם תכליתה ולהזכירה בכל פעם תכליתה זה, לבלי תשכח מזה כרגע, וע"כ קראה לה בכל פעם צפת בית, וכמש"ל גם בריש יומא ביתו זו אשתו. והו' שמלינו שבעת שחז"ל דברו מכל אגפי המעלה שנתגדלו צפת טוב ושעשו פעולה ותענומה על עמם בחורתם ובלדקתם, ראו להזכיר עליהם שם אמם, ואין כל ספק כי בלו לרמו בזה שהאם נוטלת חלק בראש בזה, ופעולתה גרם כ"י, והש"א רבא במכות (י"ז ע"ב) דילידא אימא בר"ש תילוד ואי לא תילוד. כי צעת שהזכיר פעולת ר"ש ראה לנחון להזכיר ע"י שם אמנו לרמו שחמו פעלה עליו הרבה בזה. וכ"כ מלינו בצבורות (דף ס' ע"א) אמר רנב"י זכאי אימי' דר"ה בר סחורה דשני ל"י שמעתא בריגלא כשמעתי עיי"ש, והוא ג"כ ע"ד ה"ל :

ד) וזהו גם מה שמלינו, שצעת שמנו שבתם של ת"ח, הזכירו על ריב"ח החוחר הזה אשרי יולדתו, כיוון בזה שמדותיו הטובות ורוחו הכביר והגעלה תתפרסמו כ"כ לטוב, עד שכולם אמרו אשרי יולדתו. כי ממנו יש לראות פעולת אמנו רבת המעלה וכבירת הרוח, עד שיכלה לפעול עליו כ"כ ברוחה ובפעולותי', ונדע דריב"ח הגטיין מאד במדותיו ובמדברו הנעלה עד שה' מראשי המתוכחים, וראש וראשון לממשלי משלים, כמוכח בהרבה מקומות מהפלגת מדותיו, מהאבתו לחכמי החורה, ובזירת הכבוד להם, [ע"י ירו' ברכות (פ"ב ה"ס)]. והנהגתו צנוה יחירה, [ע"י ירו' חגיגה (פ"ב ה"א)],

ורדיפתו אחרי השלום עד שרק בו צתרו לשכך לצורח עיי"ה מ"ר בראשית (סוף פס"ד),
 יעול ריב"ח דהוא ארכלוסמקי דאוי עאל ודרש כו'. וע"כ ראו להזכיר שם אמו לטוב,
 יען כי האם היעיתו לזה, ובהסתדלותה הגיע למדרגה הזאת. ובמדרש שמואל על
 חצות כתב ע"ז וז"ל יב"ה אשרי יולדתו בירך את אמן לזה יותר מהאחרים, לפי
 שאפשר שהיו בעל מוסר ודרך ארץ, וקנה זה דרך קנין גמור מהמוסר אשר יסרתו
 אמו בבחרותו, וכמו שאמר הבתוב בשלמה המלך ע"ה, אשר יסרתו אמו, וע"כ בירך
 את אמו ובברכו אותה היו מונה שבחו, לפי שהיא היתה סבת המוסר, אשר היו
 בו, מבואר פה כדברינו שקיניו בזה לייין פעולת אמו עליו בזה. ולא רחוק להמליך
 הרעיון הזה, דצברי ר' חנינאל בחולין (כד ע"ב) שאמר המין ושמן שסבתני אמי
 בילדותי הן עמדו לי בעת זקנותי, כי הדברים החמיס והסלבים, שהאם הטיפה על
 לבו הרך צעת שלבו נוח להתפעל מכל דבור ודבור, והיא הפיחה לו בקרבו אהבת החורה
 ושרה לו שירי קודש, וצעת שהגיעה ערשו ליישו ולהרדימו שרה לו שירים, וספרה לו
 ספורים שכולם צמיס, להעיר ולעורר האהבה לתורה"ק, הדברים הרוממיס והגעלים
 המומים והרכיס, באו בקרבו כשמן, והס הם הליבו את לבו מנוער, ופעלו עליו הרבה
 עד שהס עומדים לו גם עתה לעת זקנותו, כי פעולת האם על הבנים בילדותם היא רבה
 ועמומה. ומי יכול להעריך ולשער את חין ערך השירים והספורים האלה, שהאמות היו
 לנודות לשיר ולספר לילדיהם שכולם היו שזורים וטוויס מאהבת החורה ויראת ה',
 ומההללחה הגדולה והאשר הרב מחלו שזוכים להנות בתורת ה', דברים כאלה לא שבו
 ריקס, ועשו תמיד מלאכותם והולילו מטרתם ותכליתם, ובלי מסיס ידע הילד מילדותו
 את תכליתו ומטרתו, ואל זה נשא את נפשו, ואין קפה לפעולת האם בדברים כאלה על
 הבן, ופלגי מייס לב הנער ביד אמו, אל כל אשר תחפון טמנו:

ה) **ועד** כה הגדילו והריומו פעולת האשה על המשפחה והבית, עד כי כל ענייני הדור
 קורותיו והנהגתו אשרו ואסונו, תלו הכל בהנהגת נשי הדור, והדור שזכה
 לגם גדול ולהנאל מעבודתו הלו ג"כ שניס הדור בהנהגתם הטובה והמאושרה, זכו וזיכו
 לזה, וכמש"א בסוטה (י"א ע"ב) דרש ר' עירא בשכר נשים צדקניות שהיו באותו
 הדור גנאלו ישראל ממצרים כו' עיי"ש כל המאמר, שזוכנו הוא להראות כי כהן רב
 לפעול גם על כלל האומה, כי עיי"ש שכל אשה ואשה פועלת פעולה מוסרית על בעלה
 ועל בני', עיי"ש תהומס קרן כלל האומה, כי מהו הכלל אם לא קיבוץ פרטיס מחלקים,
 וכערך פרטי ומלקי הכלל יתערך כל הכלל בכלל. וכ"כ מנינו להיפוך שחלו קלקלה הדור
 ג"כ בראשי הנשים, וכמו שמנינו בישיעי' (ג'. ט"ז) ויאמר ה' יען כי גבהו בנות ציון
 ותלכנה נמויות גרון ומשקרות עינים כו', ומטרה המזמה הוא להראות כי הן סבבו
 ונרמו קלקלה הדור, ועליהן תחול קללה הדור. וזהו גם מה שחז"ל הראו בסנהדרין
 (ק"ט ע"ב) שקרה בא להמרתו ומרדתו רק ע"י אשתו, ואון בן פלת נמלט צעת אשתו,
 כי ב"ז הוא להראות פעולת האשה על ביתה, וזהו שמנינו דצעת שליטו גרדי העושר
 אמר ר"ע צבחה (כ"ה ע"ב) כל שיש לו אשה נאה במעשים, דהיא ע"י מדות הטובות
 ובריחה מן המותרות והרחקתה מן הקישוטין ועדי עדייס, לא לבד שלא אלחה לעבוד
 עבודה פרך ולעמול וליגע למלאות מאוויי לבבה להבישה שני עם מעדנות, כי עוד תרשהו
 לשבה ולעסוק בחורה, ותנמנהו והשדל לאמן את לבבו ולחזקו ללמוד החורה [וכמו
 שה' בר"ע בעלמו עיי"ה כחובות (ס"ג ע"א) דר"ע אמר שבקיה שלי ושלכם שלה היא]
 ושיהי'

ושיה' שמח בחלקו, דזוה העושר האמיתי, וכל מה שהגדילו מעלת לקיחה בה ת"ח לאשה, הוא הכל משום דהאשה שנחגלה על צרכי הורים ישרים ונחמנה צבית אנשים נקיי הדעה, ושהם עמלו בחי' ספק למעט בה מדות טובות ועלות, והרחיקו מכל דברים המנוגים, אשה כזאת תלית ותאשר את בעלה ותתקן את בני' עפ"י דרכה הטובה והמאוסה הזאת:

(ו) וזהו מה שמלינו שבעה שהקב"ה נתן לה התורה והודיע לבני ישראל ערכה, מטרתה, והכליתה, ראה להזכיר את הנשים בשם צית כמש"ל בה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל ודרשו ז"ל (מ"י יהרו) בית יעקב אלו הנשים, כי ראה לעוררם עתה שידעו שיסוד הבית היא האשה, כי עתה בעה שראה להטיף להם דברים מעקרי הדת ושרשי האמונה, והדברים האלה כוללים ומקיפים את כל הדורות הבאים אחריהם, כי את הדברים האלה שבני הדור ממ"ת שמעו מפי אלהים חיים, יש להם למורס לדורות הבאים אחריהם, ולחנכם ולגדלם על פי יסודי הדברים האלה, וכאו"ל צביתו יראה להשריש שרשי ידיעה זאת, ולהשתדל שתולדות הידיעות האלה תהי' גם שפועל, שהבית הזה יתנהג ויתנהל כפי שהידיעות האלה מחייבות. ולזאת צגוגע להבית, הזכיר הקב"ה את הנשים להודיעם שבהנהגת הבית מושלות הנשים ממשל רב, והמטרה הזאת נחונה רק עליהן, כי גידול וחיון הבנים נכלל בכלל הנהגת הבית, וחלק גדול מזה מסור להנשים, כי הן רק הן יכולות להשגיח על אצלניהן לחנכם ולגדלם על פי דרכי התורה ומטרת אבות, כי עיני האשה נופיות חמוד על הליכות ביתה בכלל ועל חינוך הילדים בפרט. וככלל ראה הקב"ה לעוררם [בזה שקרא את הנשים בשם צית] שידעו ערך פעולת האשה על הבית, עד שמגד זה ראו' האשה להקרא בשם צית. ובאמנם כן הוא כי אבני ביתו וקורות ביתו של אדם מעידות על מנהג ותכונה האשה גברת הבית הזה, כי אם סדר ומשטר ישר שורר שם צבית ונקיון וזהר וממלאים את מקום מגורה, הוא אות על חריצת יד' של האשה בעלת הבית הזה, כי כל אלה נחונים נחונים רק ביד האשה, וע"כ יראו להזכר בכבוד האשה, ולבלי להקל בכבודה, והרמת מעלת האשה והזהירות בכבודה הוא לאות ולמופת על גודל ערך מעלת האשה ביחסה לביתה, ועל פעולתה הרבה והעזומה על הנהגת הבית בכלל, ועל חינוך הילדים בפרט, וע"כ ראה הקב"ה להזכירה פה בשם צית:

(ז) ובאמת אלו רואים, כי הדת הישראלית [בהתורה הכתובה וגם בהמסורה של דבריו נובעים ומשקים מעקרי ושרשי התורה הכתובה] מרים מאד מעלת האשה, ומשיבתה על גפי מרום המעלה, ומגדיל כבודה עד למרום, וממנה לכבדה ולנשאה, כי למרות המתחכמים החדשים המחללים כל קודש, ואשר זה כל פרי חכמתם לתפלות דברי שול ותפל על תוה"ק, ולזאת השתדלו להראות, כי התורה משפלת מעלת האשה, ומורידה כבודה עד לעפר, והעפר בעפר כבודה. למרות דבריהם המוטעבים והמנואלים, שזה משום דרכם לדמות שקרים וכזבים, ולטיח טיח תפל על התורה הקדושה, למרות דבריהם אלה, יודעים אמתנו, כי נהפוך הוא, כי צלמות התורה מוקרת מעלת האשה, התורה הרשתה לאיש לעזוב את אביו ואם עמו ולהדבק באשתו, כמו שאמרו ודבק באשתו, אין קלה ואין מספר למאמרי חז"ל האמלאים שמלווים על כבוד האשה [ע' צמות (ס"ב ע"ב ס"ג ע"א) צ"מ (כ"ט ע"א) חולין (פ"ד ע"ב) ודומיהם רבים], וזה

הענין שראו לסמן ולליין כל מעשי הגשואין בסימנים קדושים וצלוינים רוחניים, וזכר
הליכות הגשואין משפט' וחוקות', מתנוססות בהן רגשי קודש, כאשר גם התחלת כניסת
האשה לרשות בעלה נקראת בשם קדושין, להראות כי הוא ענין מרום וקדוש מאד.
וזהו שמנינו שדינו ענין הגשואין לענין ירושלים, עד כי גם על הלוקח חלק בשמחת
הגשואין אמרו בצרכות (ו' ע"ב) שהוא כאלו בנה אחת מחורבות ירושלים. כי כמו
שעיר ירושלים נתיחדה בקדושה מיוחדת עד שלערך קדושתה נתקדשה ג"כ שושב' יהיו
אנשי קודש רבי המעלה, ובהפרס מנגה נשאר הרבה ושוממה, ומראית לכל כי איננה
מתגממת משיבת שארי אנשים הפסוטים, והיא מילת כליון עינים, על הטבת בני'
שיגיעו למעלתם וקדושתם, שיהיו ראויים והגויים לשבת בעיר הקדושה הזאת. וכ"כ
כל איש ואיש מבני ישראל שידע שלא נולד לחיות חיי בשרים, ולהתענג בעינוגים גשמיים
ומזוממים. האיש הזה יודע שתעודת הגשואין ותכלית האשות הוא להשלים קיום העולם
שהיה הוא קדושת העולם, ולזאת יש לו ליחד אשה מיוחדת שההתייחות הזאת מעידה
על קדושת הענין [ע"כ רק האדם מבחר הנבראים ותכלית הבריאה נלפוא, ליחד לו
אשה מיוחדת, צעת שבשאר צע"ח אינו נוהג זאת]. וע"כ כמו שירושלים נתיחדה רק
לישראל, כן נתייחד לכל איש ואיש מבני ישראל אשה מיוחדת, ושלדעת חז"ל עוד קודם
ליצירת האדם מכריזים על זה וזוג המיוחדת לו, שאורו צוה ג"כ רוממות מעלת ערך
ענין הגשואין, עד כי הוא תכלית חייו, וע"כ כשמגיעת העת שיברא ולראות אור
עולם, ראויים עוד אז להכין לפניו בת זוג, שהיא היא עוזרת לו להפיק מטרת ותכלית
חייו, ושלדעה אינו רואה חיים, וצריכתו לתאו והבל, וע"כ מכינים בעדו אז אשה קודם
ליצירתו, וע"כ המשילו את ענין הגשואין לבנין ירושלים. וזהו גם שמנינו שעל התפרדות
האשה מהאיש השתמשו חז"ל בצמילות כאלה המורות שמדמים ענין ההתפרדות לחורבן
והריסות המקדש, כי כערך רוממות קדושת ומעלת קיום הדבר, כן יערך ערך ההפסד
של הריסת הדבר הזה, וע"כ כמו שעלם הגשואין וההזדווגות דינו לקדושת הקודש והמקדש,
כן המשילו גם את ההתפרדות להריסת הקודש והמקדש, וזש"ל בסנהדרין (כ"ב ע"א)
ובסוף גיטין) כל המגרש אשתו ראשונה מזבחה מוריד עליו דמעות, כי כל הבאים והקריבים
על המזבחה נתייחדו ולטבינו צלוינים מיוחדים, כי כערך קדושת הדבר כן הוא ערך
משתמשו, כי כל הקודש מחבירו מלטיין יותר בהתייחות משמשו [ע' כלים פ"א משנה
ו'-ט', דמזבחר שם דכל שמקדש יותר ימעטו גם משמשו], וע"כ המזבחה שמקודש
ביותר נלטינו הקריבים עליו בהרבה ליונים קדושים, וזאת שיחסר אחד מהציונים האלה
אין לו עוד להקרב על המזבחה, ולזאת מליירת המליצה הקדושה, כאלו המזבחה יודע
ומכיר ערך קדושת ההתחברות וההזדווגות של הדברים המקודשים, והוא יודע להערך
ההפסד מההתפרדות של הדברים שנתקשרו בקשר של קדושה, וזאת כי הנירושין הוא
דבר המפריד צעת ששניהם חיים, שלא תחכן בזה מלילת חורבן והריסה, ע"כ אמרו
שבוכה ומילל על ההפסד. ואולם מיתת האשה ליירו ברוח מלייתם לפי השקפתם על
הגשואין בליור חורבן ביהמ"ק וכמש"ל ר"י בסנהדרין (כ"ב ע"א) כל אדם שמחה אשתו
ראשונה כאלו חרב ביהמ"ק בימיו וכמוזן מאליו עפ"י דברינו הגיל. וזהו הענין שכל
האהבות הרומניות וההזדווגות היותר קדושה ועלולת בעיניי הדת והאמונה, המשילו
לאהבת גשואין ולאשות, יען כי אהבת הגשואין והאשות, היא ג"כ אהבת קדושה הנוסדה
על קיום העולם, והרחוקה מכל תאוה נמזבה ורגש של חמדת בשרים, והאנשים השלמים
והנעלים

והגעליס יודעיס להעריך את ערך האהבה הזאת, עד שרואים אותה לאהבה פשוטה ורוחניות אשר ממקום קדוש תהליך :

פרק ב

(א) נתבאר לנו כי חז"ל העלו והרימו את ענין הגשואין, וכל כך הקדישוהו והעריכוהו עד שהעמידוהו בשורה אחת עם הקדש והמקדש, ועם הדברים היותר מקודשים ונעלים, וכל אלה יכולים ב"כ להיות לאות ולמופת, איך שחשבו את האשה צביתה לגבל המניע את כל הנהגתו, וזה תלוי אשר הבית והללחת הבנים. ומעתה יכול כל אחד להבין אשר אם בכל הבתים ניכרת ונראית פעולת האשה, עאכ"ו צבתי העשירים האדירים והקלינים המלויינים, ששם פעולת האשה רבה וכבירה מאד, כי כבר נחבאר לנו בפרקים הקדומים, שהעשיר יכול לפעול הרבה בעשרו והוא לטובת עמו, ובדרך מעלה העושר ביחוסו לחועלתו לעמו, בערך זה חתערך גם מעלת האשה הישרה צבית העשיר שמושלטת שם ממשלה רבה. וע"כ האשה השלימה והגעלה יכולה לפעול הרבה צבית העשיר על בעלה ועל בני' לחועלת עמה, בשגם שהיא מחונכת ומגדלת את בני' עפ"י דרכה, ומחעמלת לעמה בלבם אהבה עמו, ולהשריש בקרבם שרשי החנינה והחסד, שכל אלה הם קשורים עם קיום האומה. לוא פקחו למצער עשירינו ואדירינו מהיראים את עיניהם ע"ז, אז היו נוטאים את נפשם להגך את צנותיהם [הנוטדות להגשף לעשירים ולהגייג את צניהם עפ"י דרכם], עפ"י דרכי החורה והיראה ולטעם בלבבן אהבת האומה ומצבת החורה, וצוה היו מציאים רב ברכה להאומה בכללה :

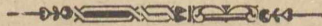
(ב) ועתה אחי שומעי דברי, שלא נעלם מכס את ערך הנפטרות ואשר כפי שאומרים היחה למודה להסיב עם אחי' והצטיינה ברדיפת האדקה והחסד, ורצות הי' לנו לקוות מומנה ומהבנים שיוולדו על צרכי אשה ישרה ופעלה כזאת, וכאז אנוש הוא שאשה רבת הערך כזאת, הלכה בדמי ימי' לעולמה בעוד שלא זכתה גם לגבל את בני' אלה :

(ג) ועל מיתת אשה לעירת הימים הזאת, יש להמליץ מליצת חז"ל שאמרו במ"ר בראשית (פס"ג), מה בין מיתת נערים למיתת זקנים, ר' יהודה אומר הגר הזה בשעה שהוא כבה מאליו יפה לו ויפה לפתילה, ובשעה שאינו כבה מאליו רע לו ורע לפתילה, רבי אבהו אומר התאינה הזו בשעה שהיא נלקמת בעונתה, יפה לה ויפה לתאינה, ובשעה שהיא מתלקמת שלא בעונתה, רע לה ורע לתאינה. כי הנה כל איש פרטי ביחוסו אל כלל האנשים, הוא פועל ופועל, כי כל איש מועיל לכלל האנשים אם מעט ואם הרבה, הן ברוחניותו והן בגשמיותו. והתועלת הרוחני, יש לדמות לאור שהיא הגאה ועונג רוחני, וכל העניינים הרוחניים ביחס פעולתם ותועלתם, נמשלים לאור ונר. והתועלת הגשמית יש לדמות לפרי העץ, שהגאתו הוא ג"כ הגאה גשמית. והנה באשר כי כל הנבראים והגמלאים לא נבראו לבטלה, וכאז"ל נברא להכלית מיוחד, ואם לא יוציא התכלית תהי' כל מציאותו לבטלה, וכל נמצא ונמצא כל עוד שאינו מוציא תכליתו לאור מוצא את עצמו כדבר של תהו, לוא יוכלו ורשאים

ורשחית המליצה לזייר, כאלו כל דבר משחוקק להוליא תכליתו שזהו קיום מליחותו. וחסחול"ל צמ"ר (ברחשית פ"ו) אין לך כל עשב ועשב שאין לו מול ברקיע שמכה אותו ואומר לו גדל, שהכונה שמוזיירים, כי תשוקת הגמולא להוליא תכליתו גדולה כ"כ עד שהגידול שהוא רק חמנעי להחכלית, נעשה חללו בהכרה יען שהוא משחוקק לבח מיד לתכליתו, וכל רגע ורגע שטובר עליו בהכנה להחכלית, מלטער מאד וכאלו כופים ומכים אותו, שיעסוק בהכנות, וע"כ הוא מוכרח לעסוק בזה, אבל תשוקתו העלמית היא להגיע מיד לתכליתו, ולזה מלינו שבמעשי ברחשית שנבראו בקומתן ובצביונן אמרו אשר גם לדעתן נבראו [ע' חולין (ס' ע"ח) ובטור כ"מ], והיא מליה רוממה ונשגבה מאד, שמראים כי אז שהחכלית ילא למענהו מיד, ולא הי' להם לבנות זמן בהגידול יהוא רק חמנעי להחכלית, ע"כ היתה כל הבריאה בדעת ובריון ולא בלונם וכפי'. וחסח"כ בהושע (ב' כ"ג כ"ד) והי' ביום החוא אענה נאם ה', אענה את השמים והם יענו את הארץ, והארץ תענה את הדגן ואת התירוש ואת היצור, והם יענו את יזרעאל. יזייר כאלו כאלו מבקש מהקב"ה שימלא בקשתו להוליא תכליתו, משחת וממדה נפשו לאור, השמים מבקשים שיתן להם להוריד גשמים, והארץ משחוקקת להוליא יבולה, והיבול מבקש ג"כ ללמוח ולעשות פרי להגות ולענג לבריות, שזהו תכליתו האמיתי, שאליו הוא נושא את נפשו:

ד) וברוח המליצה הזאת, דימו חז"ל פה מיתה עולי ימים לנר ותחינה, על שתי צמינות שונות, צמינת תועלת הרוחני וצמינת תועלת הגשמי. ונגד תועלת הרוחני, דימו מיתה הנערים לנר, כי הנר הזה שתכליתו הוא להאיר לעולם, יכולה המליצה לזייר, כאלו הנר משחוקק להוליא כל תכלית ההארה שלו לאור, ועת שהוא כבה מאליו שהשמן כלה ונכבה יפה לו לעצם האור, כי כבר הוליא תכליתו והסיק אורו כשיעור שהי' יכול להאיר. ויפה לפתילה, כי הפתילה שנשאר ששם הי' אחוז האור, פעל עתה על השמן כפי שהי' יכול לפעול וגם הלא נשאר עוד ממנו, וכסויסופו עוד שמן יאיר ממדש. ובשעה שאינו כבה מאליו שנכבה ע"י סבה צנת שהי' עוד שמן סביבו רע לו, לעצם האור שלא הוליא תכליתו, ולא האיר כשיעור שהי' לו להאיר כפי תכליתו, ורע לפתילה כי גם הפתילה מתקלקל מזה, וגם הוא לא הוליא עתה תכליתו שהי' צאפשרי להוליא, ויש לו לחכות עד שיסויסופו שמן, ומי יודע מהי. וכ"כ יש להשקיף על צמינת התועלת הרוחני, שיש מכל איש צטודו חי על האדמה. שצעת שחי כל ימיו הקלוצים לו מראש, שהי' לו לחיות על פני תבל, והועיל לבני דורו בתועלת רוחני כשיעור שהי' לו להועיל, אז יפה לו וגם להפתילה. להצית, ולכל בני הבית, ולכל בני הדור. וצעה שמת צדמי ימיו רע לו, כי הי' יכול עוד להועיל הרבה, ורע גם לפתילה. להצית והדור שעליהם נגה אורו צטודו חי, שעתה שנדעך אורו אין מי שיפיץ עליהם אור צטוד שלפי שנתו הי' צאפשרו להצית עוד הרבה אור לעולם. ור' אצבו מדבר מצמינת תועלת הגשמי, וראה לדמות את התועלת הזאת לתאנה אשר בשעה שהיא נלקמת בעונתה יפה לה להפרי, כי כבר צאה לתכליתה, כי נתגדלה ונתצלה כל לרכה, והגיעה לתכליתה כשיעור שיש לה לבח, ויפה לתאינה גם להאילן שהיתה מחוברת אליו. ובשעה שהיא מתלקמת שלא בעונתה כי נוסרת שלא צומנה, צטוד שלא נתצלה כל לרכה רע לה, אחרי שעתה אינה לולמת כ"כ להגות לבריות כהפך תכליתה ומטרתה שטודה לזאת, ורע לתאינה גם להאילן, כי האילן מתקלקל ונשחת וגם הוא לא הוליא עתה התכלית שהי' צידו להוליא עתה. וכ"כ לענין התועלת הגשמי שיש

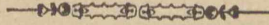
לכל אדם להועיל לזולתו, אם מוח צומנו אז הו'יא החועלת הגשמי שיפה לו ויפה גם לכל אלה שהי' מקושר אליהם, כי פעל עליהם כשיעור שהי' יכול לפעול. אבל אם מוח בדמי ימיו רע לו שלא הו'יא חכליתו, ורע לפתילה לאלה שקבלו ממנו השפעה. ככה גם בהענין הזה שלפנינו מוח האשה הכבודה מרום המעלה לעירת הימים הזאת צעוד שהחלה רק להתפתח צמודותי' הטובות, ולהראות דקת לבה והמון רחמי' לחי' העניים והאומללים והאריים עזר חמרי, וגם לדחוג צעד עניינים כוללים מבחי' החמד בחי' ת"ת בחי' צק"ח ודומיהם. ובעשרה והונה וטובה לבה ומזגה הרך היחה יכולה לפעול הרבה על בני ביתה ועל בני עמה, והיחה מחוכת גם אח בני' בדרך התורה והמוסר והרבה הי' לקוות ממנה ומבני' אשר יתחנכו על פי'. וע"כ גדול הכאב מאד ורחוי לכל אחד מכס להשתחף בלעז משפחה הכואבים עלי' והבוכים מאין הפוגות, כי באמת גדול ההפסד מאד. וד' יגדור פרעותינו ישוב ירחמנו ויקצץ נדחנו וימהר גאולתינו, אז יקילו וירננו שוכני עפר, ויקוים צנו בלע המוח לנלח ומחה ה' דמעה מעל כל פנים צ"ב חי"ר :

לוח הטעות

תיקון	טעות	שורה	עמוד	דף
רק כפי	רק כדי	יא	א	ב
והדברים הגבולים	והדברים הגבולים	לד	שם	שם
להחליטם	החליטם	לז	ב	ד
החליטם	שלחליטם	לח	שם	שם
אשר גם	אחר גם	לט	שם	שם
עשיה וגו' בעבור	עשיה בעבור	לב	א	ה
להשיבו עוד	להשיב עוד	לד	שם	שם
להמנע מצדי הטבעי	להמנע מצדי	לו	שם	שם
ובהעדרת הגבולים	ובהעדרת הגבולים	כג	א	ו
והידועה הזאת	והידועה הזאת	כט	שם	שם
הגבולים והתחומים	הגבולים והתחומים	לד	שם	שם
היום הזה בסימנו וליונו שאנו	היום הזה בסימנו וליונו שאנו	כ	א	ז
הא צבתי	הא צבתי	כד	א	ט
שעיניו זולגות	שעיניו זולגות	ד	שם	שם
כבעבר מהחוס	כי עבר מהחוס	י	ב	י
ברגעים האלה	ברגעי האלה	כו	שם	שם
דחלית הצדי	דחלית הצדי	כא	ב	יא
צ"חם הפעולה	צ"ח הפעולה	כו	א	יב
מהדבר המונח	מהדבר המונח	ו	שם	שם
עומק כזה	עומק כזה	שם	שם	שם
נמסר לאוכליהם	נמסר לא כליהם	יד	א	יז
שנזדווג לו	שנזדווגו לו	ו	א	יח
חורה בלמודי	חורה בלמוד	יב	שם	שם
עשייה מפשה	פשייה מפשה	יב	שם	שם
ח"צ בהערות לד קס"ג	ח"צ בהערות ע"י סוף הספר	ח	א	יט
שונים האלה	ונים ה אלה	מ	שם	שם
לקווה ממנו	לקווה מצניו	טז	א	כב
ובמחברת נלח ישראל	(בהערה) ובמחברת גדולי ישראל	ח	ב	כג
צבתי הליזקים	צבתי הליזקים	לג	א	כה
דחס עלתה מעלה	דחס מעלה	לב	א	כה
פ"ה אוח ז'	פ"ה אוח ח'	לב	ב	לא
אז גם יהי'	אז גם חס יהי'	ל	א	לז
הכח הזאת הם	הכח הזאת הם	יר	ב	לז
כי באמת לא	כי שבאמת לא	כב	שם	שם
ההי' שבני'	ההי' שבני	כד	שם	שם
ולעומת בני	ולאמת בני	כה	שם	שם
יחי' לעד	יחיו לעד	ה	א	לט
רזין דרזין	רזא דרזא	יד	ב	שם
מקילים המשח	מקילים המשח"ח	לג	ב	ס

תיקון	טעות	דף	עמוד	שורה
ולהקל מעלי'	ולהקל מעליו	כד	א	מא
והחקירה מקוים	והחקירה קיום	ג	ב	שב
חמה שם	חיבת שם	לג	א	מב
חנהן לי	חנהן לב	לו	ב	שב
ספור אחד	סדור אחד	כ	א	מה
וכדולה	וכדולה	ז	ב	מו
שבעודו שפוי	שבעודי שפוי	י	שם	שם
ואחרי שנטע	ואחרי שנסע	לח	ב	מו
הגלוי והידועה	הגלוי והידוע	יא	א	מב
מרחשית מעשיו	מרחשית מעשיו	ל	ב	ג
לברר להם	לברר להם	ב	ב	גב
מודעת וגלוי	מודעת וגלוי	כד	א	נה

נחל רמעה

הגאון מו"ה לייב מירקסס ממספחת מייזעלס חתן הרב המאוה"ג מו"ה
 צבי הירש אב"ד בכמה קהילות במדינת זאמיט בן הגאון מו"ה גרשון
 מפראג בהרב הגאון מו"ה נפתלי הערץ בהגאון מו"ה הירש פרטנער חתן
 הגאון בעל תו"ש. בסתימות אהחנו נכדי הגאון בעל נפתלי שבע רצון
 ומגזע הגאון בעל תולעת יעקב ומגזע הגאון באר הגולה ומגזע הגאון
 מוהר"ל מפראג בעל גור ארי ומגזע המפורסם מו"ה הירש פראגער עכ"ל
 מגילת היחס שיש ת"י .

